

primet

ANALELE ȘTIINȚIFICE

ALE

UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA”
DIN IASI

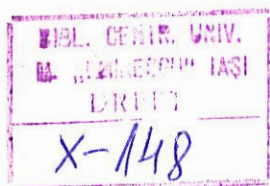
(SERIE NOUĂ)

SECȚIUNEA III

Științe juridice

TOMUL XXIII, ANUL 1977

83

SUMAR

STUDII

	Pag.
Trei decenii de dezvoltare a dreptului socialist român (colectiv)	1
MARIA DVORACEK — Ideea de unitate și independență națională în opera lui Mihail Kogălniceanu	11
V. NEGRU — Proprietatea rurală din România în preajma răscdalei țără- nești din 1907	19
G. VRABIE — Raporturile dintre politică și drept în lumina sarcinilor so- cietății socialiste multilateral dezvoltate	25
I. BENDITER — Cu privire la natura și poziția comitetelor sau birourilor executive ale Consiliilor populare în sistemul nostru politico- statal	31
I. MACOVEI — Reglementarea privind studiarea și alegerea pieței externe	45
ȘT. RĂUSCHI — Regimul juridic al terenurilor agricole, proprietatea coope- rativelor agricole de producție	51
A. CIOPRAGA — Aprecierea mărturie în raport cu numărul de persoane	59
C. ANDRONOVICI — La solution pacifique des différends, une nécessité dans les conditions actuelles	63
C. ZOTTA — Neotomismul — recrudescență a teoriilor teologice	67
J. MANOLIU — Actuala reglementare a ocrotirii patrimoniului cultural-na- țional al Republicii Socialiste România	75

PERFECTIONAREA LEGISLAȚIEI

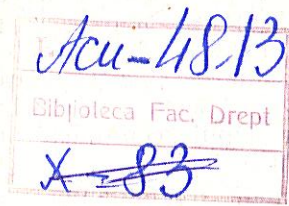
M. JACOTĂ — Elemente noi în problema domiciliului străinilor în România	83
ȘT. RĂUSCHI și FL. SAVA — Efectele juridice ale recepției și ale predării- primirii produselor	89
O. LOGHIN — Cu privire la subiectul infracțiunii de mărturie mincinoasă	97
M. ZOLYNEAK — Unele aspecte teoretice și practice ale liberării condiționate	102
T. PLAESU — Unele aspecte privind cazurile de revizuire în procesul penal român	109
P. ANDREI — Propuneri privind o nouă reglementare a instituției interdicției	113

DISCUȚII

R. SANILEVICI — Două probleme privind soluționarea neînțelegerilor pre- contractuale	118
GH. FILIP — Considerații asupra noțiunii de ordine interioară	125
GH. PITICARIU — Unele probleme ale întăririi familiei și reglementarea conflictuală	128

RECENZII

131

TREI DECENII DE DEZVOLTARE A DREPTULUI SOCIALIST ROMÂN

4010606
Periodice

Rolul activ al dreptului socialist, ca factor de influențare pozitivă a tuturor laturilor procesului de dezvoltare a societății românești și de înaintare sigură pe drumul progresului și civilizației, se manifestă cu deosebită pregnanță în legislația noastră. În cei 30 de ani de existență ai Republicii Socialiste România sistemul nostru juridic a cunoscut o continuă perfecționare, ținând pas cu înnoirile revoluționare care s-au produs în toate domeniile vieții sociale, economice, politice, culturale. Fiecare cucerire revoluționară obținută de popor sub conducerea partidului s-a oglindit într-un act normativ care-i dădea expresie și forță juridică.

Începînd cu Legea nr. 363/1947 care consacră abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române și cu prima Constituție socialistă, adoptată la 13 aprilie 1948, întreaga dezvoltare constituțională a țării este marcată de permanenta preocupare de a transpune pe plan juridic sarcinile și obiectivele puse de partid în fiecare din etapele istorice pe care le-a parcurs societatea noastră în aceste trei decenii. Constituția din 1948, consfințind actul revoluționar al cuceririi puterii de către popor și al făuririi statului, puterii populare, a constituit baza juridică fundamentală a transformărilor revoluționare care au avut loc în țară în prima perioadă a construirii bazei economice și a edificării noii culturi socialiste.

Adoptată cu 4 ani mai târziu, Constituția din 1952 consacră rezultatele istorice obținute în consolidarea definitivă a socialismului și a constituit totodată cadrul constituțional în care s-a desfășurat vasta operă de construire a bazei economice a socialismului și pregătirii condițiilor de trecere spre etapa construcției socialiste multilateral dezvoltate.

Stabilind pe un plan juridic fundamental coordonatele dezvoltării statului în etapa istorică pe care o parcurge în prezent țara noastră, Constituția Republicii Socialiste România, adoptată la 21 august 1965, făcînd bilanțul marilor cuceriri obținute pînă atunci, reprezintă în același timp cadrul în care se desfășoară contribuția întregului popor la

înfăptuirea sub conducerea partidului a sarcinilor construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism. Constituția se manifestă astfel ca o forță dinamică, activă, care contribuie într-o însemnată măsură la dezvoltarea și consolidarea noilor relații socialiste, la promovarea unor noi valori sociale, la făurirea unei conștiințe juridice noi, în concordanță cu principiile comuniste ale unei morale superioare, în spiritul eticii și echității socialiste.

Legislația constituțională a României socialiste se caracterizează printr-un dinamism eficient, transpus în acte normative care reflectă transformările sociale, fenomenele și procesele materiale și spirituale care au loc în societatea noastră : „Fără îndoială că noile schimbări în dezvoltarea forțelor de producție și în structura socială ce se vor produce în anii următori — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român — vor reclama în continuare preocuparea permanentă a partidului și statului pentru perfecționarea organizării și conducerii economice și a vieții sociale“.

Perfecționarea continuă a formelor și metodelor de organizare și conducere a vieții sociale au impus să se aducă unele modificări Constituției după adoptarea ei. Printre cele mai importante sînt cele din februarie 1968 și martie 1974.

Prin legea nr. 1/1968 s-au adus importante îmbunătățiri organizării administrativ-teritoriale a țării, care, introducînd un sistem de unități administrativ-teritoriale simplificat și mai suplu, a creat premisele unei mai bune conduceri de către partid și de stat a vieții social-economice, politice, culturale. De o importanță deosebită sînt modificările aduse Constituției prin Legea nr. 1/1974, care a creat funcția de Președinte al Republicii Socialiste România și a adus îmbunătățiri reglementării celorlalte organe supreme ale puterii de stat.

Modificările menționate au creat cadrul necesar perfecționării întregului sistem al democrației noastre socialiste, creării unor noi forme de participare a oamenilor muncii la conducerea statului, la dezbaterea principalelor probleme ale vieții economice și sociale. Exemple doveditoare constituie unele măsuri legislative luate în ultimul timp, printre care Legea nr. 3/1976 care instituționalizează Congresul Consiliilor Populare județene și Conferințele județene ale deputaților consiliilor populare, municipale, orașenești și comunale și instituie Camera Legislativă a Consiliilor populare ca organ permanent deliberativ al organelor locale ale puterii de stat. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, caracteriza aceste organisme noi, în expunerea făcută la Primul Congres al Consiliilor populare din februarie 1976, ca „cel mai reprezentativ și mai democratic forum al poporului, chemat să asigure într-o formă nouă, superioară, participarea maselor largi populare a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate la conducerea conștiință a tuturor domeniilor vieții economico-sociale, a întregii societăți“.

O manifestare a acestor preocupări de lărgire a democrației noastre socialiste a constituit-o și Primul Congres al Consiliilor de conducere

ale unităților agricole socialiste și al întregii țărănime, care s-a ținut la 19 aprilie 1977, și la care s-a hotărât ca acesta să se transforme în forumul suprem al agriculturii din țara noastră care să se întrunească odată la 5 ani și care să aibă un organ permanent care va purta denumirea de Consiliul Național al Agriculturii din Republica Socialistă România.

Profundul umanism ce caracterizează întreaga organizare socială și de stat socialistă constituie în același timp o trăsătură a legislației. Societatea și statul nostru dispun astăzi de cadrul instituțional care oferă posibilitatea fiecărui cetățean să se manifeste plenar, în toate sectoarele vieții social-economice și politice. Pornind de la prevederile Constituției care garantează și creează premisele juridice de bază, s-a creat un sistem complex de garanții sociale, economice, politice și juridice de dezvoltare și manifestare liberă și multilaterală a fiecărui individ, a demnității și personalității umane. Ca urmare a lichidării oricărei urme de exploatare a omului de către om, în condițiile creșterii impetuoase a forțelor de producție, a dezvoltării accelerate a științei și tehnicii celei mai noi, a avântului artelor și culturii, s-a format omul nou al societății socialiste cu o conștiință revoluționară dezvoltată, cu exigențe și atitudini corespunzătoare unei civilizații înaintate. Ca rezultat, s-a format și o conștiință socială nouă, a sporit influența opiniei publice în combaterea manifestărilor înapoiate, a abaterilor de la regulile de conviețuire socială, a încălcărilor legii.

Transformările care au avut loc în viața social-politică a țării au marcat în același timp începutul unei noi etape în reglementarea dreptului civil român, care s-a oglindit pe plan legislativ în cele trei Constituții, adoptate succesiv, cât și întreaga legislație elaborată pe baza dispozițiilor Legii fundamentale. În cadrul dispozițiilor constituționale au fost primite reglementări care stabilesc regimul juridic al instituțiilor fundamentale ale dreptului civil român și care au dus la modificarea sistematică a Codului civil. Practica și știința dreptului au contribuit la interpretarea și stabilirea conținutului nou al dispozițiilor Codului civil rămase în vigoare.

Condiția juridică a persoanei fizice, determinată de finalitatea afirmării pe multiple planuri a demnității și valorii omului, cât și condiția persoanei juridice, au fost reglementate prin Codul familiei, prin Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și la persoanele juridice și Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și a Decretului nr. 31/1954. Menționăm de asemenea Legea nr. 3/1970 care stabilește un regim unitar al protecției minorilor care se află într-o situație specială.

Pentru satisfacerea nevoilor de locuit ale populației, problemă social-economică de o importanță deosebită, a fost elaborată în cursul anilor o legislație locativă, menită să asigure dobândirea dreptului de folosință asupra unei locuințe după criterii de echitate, precum și stabilirea acestui drept. Au fost astfel elaborate Decretul nr. 78/1952 privind normarea și atribuirea suprafeței locative, apoi Legea nr. 10/1968 înlo-

cuită prin Legea nr. 5/1973, privind administrarea fondului locativ și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași. Pentru rezolvarea problemei locuințelor, a fost creat, de asemenea, cadrul juridic pentru sprijinirea de către stat a construirii și cumpărării de locuințe proprietate personală, elaborându-se în acest scop mai multe acte normative. În prezent, este în vigoare Legea nr. 4/1973 privind dezvoltarea construcției de locuințe și vinzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case de odihnă proprietate personală. Această reglementare asigură sprijinul statului în construirea de locuințe proprietate personală prin acordarea de credite avantajoase pe termene lungi, acordarea dreptului de folosință asupra terenului pe durata existenței construcției, executarea proiectului și a construcției prin întreprinderi socialiste de stat, scutiri de impozite.

O importantă categorie de raporturi patrimoniale reglementate de dreptul civil este aceea a relațiilor de proprietate. Constituția din 1948 a creat cadrul legal al naționalizării principalelor mijloace de producție care s-a înfăptuit printr-o serie de acte normative. Dezvoltarea ulterioară a sectorului proprietății socialiste de stat a avut loc în baza reproducției socialiste lărgite. Constituția din 1952 a creat cadrul juridic pentru generalizarea relațiilor de producție socialiste. Paralel cu proprietatea de stat, s-a dezvoltat proprietatea cooperatistă prin reorganizarea pe bază socialistă a vechilor cooperative și prin crearea cu ajutorul statului a altor cooperative. Un rol important în acest proces l-a avut Decretul nr. 133/1949 privind organizarea cooperăției și statutelor diferitelor cooperative. Constituția din 1965 — Constituția socialismului victorios — a consacrat existența unei economii socialiste unitare avînd ca bază unică proprietatea socialistă.

Constituția consacră expres dreptul de proprietate personală bazată pe proprietatea socialistă și derivată din ea. Ea are ca obiect bunurile de consum, inclusiv casa de locuit. În același timp, legiuitorul a intervenit prin dispoziții care să asigure exercitarea dreptului de proprietate personală conform scopului său social-economic. În acest sens, menționăm Decretul nr. 144/1958 privind reglementarea autorizațiilor de construcție, reparare și desființare a construcțiilor, precum și a autorizațiilor referitoare la înstrăinările și împărțelile terenurilor cu sau fără construcții, precum și Decretul nr. 151/1950 pentru comasarea și circulația bunurilor agricole. În prezent, regimul juridic al exercitării dreptului de proprietate personală asupra terenurilor și construcțiilor este stabilit prin dispozițiile Legii nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale și ale Legii nr. 59/1974 cu privire la fondul funciar.

Dezvoltarea proprietății socialiste și a activității economice desfășurate de organizațiile socialiste a determinat apariția unei legislații economice. Astfel, Decretul nr. 265/1949 a fost primul act normativ care a reglementat raporturile contractuale dintre organizațiile socialiste. În baza experienței dobîndite în 20 de ani, a fost elaborată în 1969 Legea contractelor economice care consacră regulile de bază care guvernează în-

cheierea și executarea contractelor economice, precum și răspunderea pentru încălcarea lor. Reguli generale privind contractele economice sînt cuprinse și în Legea nr. 2/1970 privind controlul calității produselor. A fost supus dezbaterii publice un proiect de lege privind calitatea produselor și serviciilor. De o deosebită importanță pe linia perfecționării reglementării privind relațiile economice este Legea nr. 11/1971 privind organizarea și conducerea unităților socialiste de stat care stabilește atribuțiile întreprinderilor și centralelor economice.

Pentru soluționarea litigiilor dintre organizațiile socialiste, a fost creată o instituție specială — Arbitrajul de stat — care funcționează în temeiul Legii nr. 5/1954. Practica organizațiilor arbitrale a avut un loc deosebit în interpretarea normelor existente și în indicarea direcției perfecționării lor.

În afara regulilor generale care privesc activitatea organizațiilor socialiste și relațiile contractuale dintre ele, au fost adoptate numeroase acte normative care privesc diferite sfere ale activității economice, cum este H.C.M. nr. 951/1949 privind circulația mărfurilor dintre organizațiile socialiste, de o deosebită importanță pentru contractele încheiate în sfera aprovizionării tehnico-materiale, cît și pentru contractele de transport de mărfuri; Legea nr. 72/1968 care reglementează planificarea și executarea investițiilor și altele.

În baza indicațiilor cuprinse în documentele de partid, legislația economică este în plin proces de perfecționare și sistematizare în funcție de necesitățile economice semnalate de practica economică și arbitrală.

Specificul relațiilor dintre organizațiile socialiste, precum și necesitatea apărării drepturilor cetățenilor și ale asigurării legalității socialiste au impus reorganizarea instituției prescripției extinctive, astfel încît dispozițiile cuprinse în Codul civil au fost aproape în întregime înlocuite prin dispozițiile Decretului nr. 167/1958 cu privire la prescripția extinctivă.

Mergînd pe drumul unei rapide dezvoltări economice și sociale, România trebuia să se afirme ca o prezență tot mai activă în domeniul relațiilor economice internaționale. Pînă în jurul anilor 1970, comerțul exterior s-a desfășurat prin întreprinderi de stat specializate, iar Ministerul Comerțului Exterior era singurul organ care avea atribuții în acest domeniu.

După Conferința Națională a P.C.R. din 1967 și Congresul al X-lea al P.C.R., s-a dat o atenție deosebită așezării pe baze noi a întregii vieți economice și sociale, inclusiv comerțul exterior. Congresul al XI-lea al P.C.R. din noiembrie 1974, ale cărui directive au fost avute în vedere la Consfătuirea cu activul de partid și de stat din domeniul comerțului exterior și al cooperării economice internaționale din 1975, au tras concluziile din seria de măsuri organizatorice luate de-a lungul mai multor ani.

Ca urmare a îndrumărilor date prin documentele Congreselor și Conferințelor Naționale, ale Plenarelor C.C. al P.C.R., s-a trecut la crearea unui nou cadru organizatoric al comerțului exterior care are drept

trăsături principale lichidarea centralismului excesiv (conducerea operațiunilor de comerț exterior era concentrată la Ministerul Comerțului Exterior, iar exercitarea operativă a comerțului exterior se făcea exclusiv prin întreprinderile de comerț exterior etc.) prin trecerea competențelor și răspunderilor pentru export-import direct asupra producătorilor: întreprinderi, centrale, ministere. Fiecare întreprindere cu sarcini de comerț exterior este interesată nemijlocit, chiar atunci cînd nu intră direct în relații cu piața externă, ci prin intermediul întreprinderilor de stat pentru comerțul exterior, al centralelor. S-a căutat să se realizeze apropierea fiecărei întreprinderi cu sarcini de comerț exterior de rezultatele activității sale și, în legătură cu aceasta, s-a hotărît ca planul de producție să se socoată îndeplinit de unitatea producătoare cu sarcini de livrare la export numai în momentul depunerii facturilor interne la băncile la care acestea își au conturile lor (Decretul nr. 23/1977).

Comerțul exterior și cooperarea în producție cu alte țări au o pondere însemnată în ansamblul economiei românești, reprezentînd circa 30% din volumul producției. Creșterea aceasta importantă a participării românești la diviziunea internațională a muncii se datorește în primul rînd dezvoltării intense a economiei naționale, a industriei și a celorlalte ramuri economice, ceea ce a permis sporirea exportului și îndestularea într-o măsură tot mai mare a nevoilor de import.

Legislația muncii a trecut începînd din 1948 prin mai multe faze corespunzătoare etapelor de dezvoltare a statului și dreptului socialist.

În primii ani, legislația muncii s-a format și s-a dezvoltat pe baza Constituției din 1948 care arăta locul pe care munca îl ocupa în țara noastră: „munca este factorul de bază al vieții economice a statului” și „o datorie a fiecărui cetățean”.

În anul 1950 s-a putut, grație dezvoltării economice a țării, să se înscrie garanțiile materiale pentru exercitarea drepturilor social-economice ale oamenilor muncii (art. 77 din Constituție a asigurat dreptul la muncă a tuturor cetățenilor).

Codul muncii din 1950 a fost modificat de mai multe ori în cursul anilor, ca și multe dintre legile privind munca.

În momentul în care s-a trecut la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, în condițiile creșterii vertiginoase a forțelor de producție ale țării, s-au putut lua măsuri pentru ridicarea în continuare a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

Congresul al IX-lea al P.C.R. din 1965 și, mai apoi, Conferința Națională a partidului din 1967, au pus sarcina introducerii unui nou sistem de retribuire a muncii și în general s-a cerut îmbunătățirea normelor care reglementau relațiile de muncă. S-a hotărît elaborarea unui nou cod al muncii în condițiile în care Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 a adoptat un vast program de făurire a conștiinței omului nou constructor conștient al socialismului, prin care se urmărea întemeierea vieții sociale pe principiile eticii și echității.

Conferința Națională din 1972 a dezbătut proiectul Codului muncii care a fost apoi votat, de Marea Adunare Națională, devenind Legea nr. 10/1972. În aceeași perioadă a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate au fost elaborate un număr important de acte normative cu privire la calificarea forței de muncă, perfecționarea pregătirii profesionale și integrarea învățămînt-cercetare-producție, recrutarea și repartizarea cadrelor, încadrarea și promovarea în muncă, protecția muncii, răspunderea materială a angajaților și altele.

De o importanță deosebită este Legea retribuției după cantitatea și calitatea muncii, votată în 1974, în urma unei perioade de experimentare. Legea care este un veritabil cod al retribuției muncii, constituie o importantă realizare în acest domeniu.

Gradul de dezvoltare al economiei noastre, succesele obținute de oamenii muncii au permis să se aloce fondurile necesare reproducției sociale, cît și creșterii continue a acelei părți din venitul național care se acordă fondului de retribuție și fondului de consum destinat nevoilor social-culturale. Recentul Program de creștere a nivelului de trai al populației în Cîincinalul 1976—1980 încununează efortul uriaș întreprins de Partidul Comunist Român și constituie o garanție a dezvoltării spre noi culmi a patriei noastre socialiste.

Pentru prevenirea și combaterea faptelor care aduceau atingere orînduirii sociale și de stat socialiste și a ordinii sale de drept, s-a folosit în ultimii 30 de ani, în afară de o vastă activitate educațională, și o judicioasă politică penală, diferențiată în raport de importanța pe care o avea folosirea constrîngerii juridice penale în fiecare etapă de dezvoltare a statului nostru.

Deși Codul penal și Codul de procedură penală din 1936 căpătaseră, imediat după proclamarea Republicii, un conținut nou, socialist, totuși în lupta împotriva încercărilor claselor răsturnate de la putere de a lovi în securitatea statului democrat-popular, în proprietatea obștească și în sistemul economic socialist, era necesară întărirea represiei penale, ceea ce s-a reflectat în modificările aduse Codului penal, care prevedeau pedepse aspre pentru infracțiunile care primejduiau securitatea statului și sabotau economia națională, pentru infracțiunile contra avutului obștesc, pentru infracțiunile economice. În ce privește procesul penal, pentru aplicarea rapidă și cu fermitate a legii penale de către un aparat judiciar nou, popular, modificările intervenite între anii 1948—1952 au introdus participarea asesorilor populari la judecarea cauzelor penale, au desființat apelul, care întîrzia nejustificat judecarea cauzelor penale, au apropiat justiția de popor prin investirea tribunalelor cu o competență generală.

Dacă modificările aduse între anii 1948—1952 legislației penale și procesual penale au satisfăcut necesitățile practice imediate ale politicii penale a partidului și statului nostru, din punct de vedere al sistematizării normelor penale și procesual-penale, al redactării lor cît mai corecte și precise, al sferei faptelor pe care le încriminau existau încă numeroase deficiențe. Victoria deplină și definitivă a socialismului în

țara noastră a creat condițiile, pe de o parte, pentru o mai mare preocupare în ce privește sistematizarea și perfecționarea redactării normelor de drept penal, iar, pe de altă parte, pentru restrângerea domeniului ilicitului penal prin trecerea contravențiilor în căderea organelor administrative (Decretul nr. 184/1954), prin dezincriminarea unor fapte penale și darea lor în competența consiliilor de judecată din întreprinderi și instituții (Decretul nr. 255/1953 și nr. 320/1958), prin introducerea dispozițiilor potrivit cărora nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală care este vădit lipsită de importanță (art. 1 al. 3 Cod penal, introdus în 1960). În domeniul procedurii penale s-a trecut la o procedură simplă și rapidă, asigurându-se totodată și garanțiile necesare pentru cetățenii nevinovați.

Toate modificările aduse legislației penale și procesual penale au fost o realizare pe plan juridic a concepției politice exprimate de importante documente de partid, cum sînt Hotărîrea comună nr. 240/1955 a C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Miniștri, rezoluțiile Plenarelor C.C. din 28 iunie—3 iulie 1957 și 9—13 iunie 1958.

Trecerea la etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, care a produs transformări adînci în economia, în viața socială, în conștiință, a atras necesitatea perfecționării reglementărilor juridice în concordanță cu aceste mutații. Ca urmare, în anul 1968 a fost adoptat un nou Cod penal și un nou Cod de procedură penală. Caracterizînd Codul penal la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1968, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, spunea : „Acest important document al noii noastre vieți sociale va avea, fără îndoială, o influență deosebit de favorabilă asupra întăririi legalității, asigurînd respectarea intereselor vitale ale societății, precum și a drepturilor și a libertăților garantate de Constituție fiecărui cetățean. Aplicarea noului Cod penal va contribui la promovarea puternică a normelor socialiste, la perfecționarea raporturilor dintre oameni, la afirmarea tot mai consecventă a concepțiilor despre viață a clasei muncitoare, la dezvoltarea democrației noastre socialiste“.

Codul penal și Codul de procedură penală din 1968 au fost așezate pe principiile fundamentale ale dreptului socialist : democratismul, umanismul și legalitatea. Prevăzînd, în art. 1, că scopul legii penale este apărarea împotriva infracțiunilor, a suveranității, independenței, unității statului, a proprietății socialiste, a persoanei și drepturilor acesteia, precum și a întregii ordini de drept, Codul penal se prezintă ca un Cod consecvent democratic, căci fără valorile pe care le apără nu se poate concepe democrația socialistă. Pe aceeași linie, Codurile penal și de procedură penală din 1968 au instituit căi și mijloace noi pentru atragerea maselor în prevenirea și combaterea infracțiunilor prin folosirea în mai mare măsură a rolului opiniei publice, a influențării obștești, caracteristic democratismului socialist. Umanismul celor două Coduri se reflectă, în primul rînd, în apărarea persoanei împotriva infracțiunilor, cît și a cetățenilor nevinovați împotriva oricărei constrîngerii neîntemeiate ; în al doilea rînd, prin restrîngerea continuă a ilicitului penal, numeroase

fapte fiind considerate abateri de la regulile de conviețuire socială și date în căderea comisiilor de judecată (Legea nr. 59/1968), a căror competență a fost considerabil lărgită în 1973 și 1976, prin posibilitatea înlocuirii răspunderii penale cu o răspundere care atrage fie aplicarea unor forme de influențare obștească, fie o sancțiune cu caracter administrativ; în al treilea rând, prin tratamentul penal uman care se aplică infractorilor. De asemenea, umanismul se reflectă și în regimul penal special rezervat minorilor infractori cărora li se aplică, de regulă, măsuri educative. Codurile prevăd, de asemenea, importante garanții juridice pentru întărirea legalității în domeniul represiunii penale.

Modificările aduse celor două Coduri între anii 1969—1976 au avut în vedere adâncirea principiilor arătate mai sus, pentru a se pune de acord reglementarea cu realitățile social-economice și politice din țara noastră în continuă transformare, cu creșterea nivelului de conștiință a cetățenilor, sporindu-li-se astfel eficiența în prevenirea și combaterea fenomenului infracțional.

Vastul program al P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educației socialiste a maselor pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, adoptat, la inițiativa secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, de către Plenara C.C. din 3—5 noiembrie 1971, lucrările Congresului al XI-lea al P.C.R., la care s-a adoptat Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism și Codul eticii și echității socialiste, lucrările Congresului educației politice și culturii socialiste, care a avut loc în iunie 1976, au contribuit și au reflectat în același timp educarea întregului popor în spiritul mărețelor idealuri ale socialismului și comunismului. Era firesc, de aceea, ca în prevenirea și combaterea infracționalității, aflată în continuă scădere, partidul să inițieze noi măsuri care să reflecte noul stadiu de dezvoltare a conștiinței socialiste a cetățenilor țării. Hotărîrea din 24 mai 1977 a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. cu privire la creșterea rolului unităților socialiste, al organizațiilor obștești, a maselor populare în respectarea legalității, sancționarea și reeducarea prin muncă a persoanelor care comit abateri și încălcări de la normele de conviețuire socială și legile țării constituie un document politico-juridic de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea pe viitor a legislației penale și procesual penale. Noile forme de reeducare și reintegrare în viața socială a celor ce au săvârșit infracțiuni, folosite experimental de legislația penală și procesual penală actuală, au demonstrat că procesul de reeducare se poate realiza în bune condițiuni nu neapărat prin privare de libertate, ci prin muncă în cadrul unor unități socialiste, cu ajutorul și sub îndrumarea colectivelor de muncă ale acestor unități. Ca urmare, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a hotărît, în primul rând, intensificarea activității educative în rîndul tuturor oamenilor muncii, îndeosebi al tineretului, în familie, în școli, în activitatea productivă, în scopul prevenirii și combaterii abaterilor și încălcărilor de lege; în al doilea rînd,

reflectînd importanța pe care o prezintă reeducarea prin muncă, sub influența și controlul colectivului de muncă, a organizațiilor obștești, s-a adoptat ca principală măsură ce poate fi luată pentru încălcările normelor de conviețuire socială și a legilor țării, care nu prezintă un grad ridicat de pericol social, sancționarea persoanelor care depășesc vîrsta de 21 de ani, cu pedepse corecționale pe o anumită durată de timp care să fie executate prin muncă, fie în unitatea în care cel sancționat era încadrat, fie pe șantiere, în unități agricole, forestiere ori în alte unități socialiste, cu reținerea unei părți din retribuție, cu interdicția de a părăsi localitatea și cu obligația de a repara integral daunele cauzate. Numai pentru fapte grave sau în cazul recidivei urmează să li se aplice pedeapsa închisorii, executată în penitenciare, ori alte dispoziții ale legii penale actuale.

Hotărîrea din 24 mai 1977 exprimă un profund umanism față de minori și față de tinerii între 18—21 de ani care au încălcat regulile de conviețuire socială și legile țării. Pentru minorii între 14 și 18 ani se prevede încredințarea lor colectivelor unde muncesc sau învață, unde urmează să fie reeducați prin activitatea de pregătire profesională, prin muncă, prin respectarea normelor obligatorii de disciplină instituite, sub îndrumarea și controlul familiei, a colectivului de muncă și pregătire, a organizației de tineret și sindicale; pentru tinerii între 18—21 de ani, în caz de abateri de la normele de conviețuire socială, se prevede obligarea lor la prestarea unei munci, de regulă în unitățile unde sînt încadrați, sub îndrumarea și supravegherea permanentă a colectivului, iar pentru fapte grave sau săvîrșite în mod repetat, obligarea în principal la prestarea unei munci în alte unități.

Modificările substanțiale care vor fi aduse Codurilor penal și de procedură penală în baza Hotărîrii din 24 mai 1977 a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. vor exprima astfel o nouă concepție de politică penală, originală, de un profund umanism socialist, prin care se va aduce o restrîngere a mijloacelor clasice de constrîngere penală și se vor institui mijloace politice și juridice noi, corespunzătoare stadiului la care se situează în prezent societatea noastră socialistă.

IDEEA DE UNITATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ ÎN OPERA LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU

DE

MARIA DVORACEK

Personalitate proeminentă în viața socială și politică a țării, Mihail Kogălniceanu¹ a fost prezent în toate marile momente ale istoriei naționale a României, luând parte activă la împlinirea acestora, fiind inițiatorul sau realizatorul lor principal. Mai mult de jumătate de veac Mihail Kogălniceanu a militat pentru realizarea aspirațiilor de unitate și independență națională, manifestate în toate actele mai însemnate din viața poporului nostru: revoluția de la 1848, unirea principatelor, împroprietărirea țăranilor, secularizarea averilor mănăstirești, așezarea învățământului de toate gradele pe baze noi, organizarea armatei, legea electorală, dobândirea independenței României, pregătirea desăvârșirii naționale etc.

La 1/13 aprilie 1891, vorbind în public pentru ultima dată, cu prilejul jubileului de un sfert de veac al Academiei, comunicarea sa cuprindea o semnificativă evocare autobiografică² a copilăriei și tinereții, a marilor acte politice și reforme la care a participat. Reluând prezentările anterioare ale tuturor etapelor care au dus la reforma din august 1864, a luptei pentru abolirea privilegiilor de naștere și de avere, precum și a celei pentru egalitatea civică și politică „pentru toții fiii României“, Mihail Kogălniceanu a lăsat prin acest ultim discurs³ un document deosebit de prețios al istoriei noastre.

Mihail Kogălniceanu a fost caracterizat de Nicolae Iorga⁴ drept „cel mai mare om de cultură, cel mai mare orator, cel mai mare cugetător politic“ și drept cea mai mare minte din epoca de regenerare a

¹ v. N. Iorga, *Mihail Kogălniceanu, scriitorul, omul politic și românul*, Buc., (f. a.).

² v. M. Kogălniceanu, *Autobiografie*, Buc. 1916.

³ M. Kogălniceanu, *Dezrobirea țăranilor, Ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor*. Discurs rostit în Academia Română, ședința solemnă de la 1/13 aprilie 1891, Buc., 1981, p. 20—22, 28—37, 38—45, 48—49.

⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 17.

poporului său. El s-a născut la 6 septembrie 1817 (în casele existente și astăzi⁵, pe strada care îi poartă numele) la Iași.

Fiu al lui Ilie Kogălniceanu — vornic și mai târziu visternic al Moldovei — și al Catincăi Stavilă — crescută în casa logofătului Grigore Sturza, tatăl domnitorului Mihail Sturza — Mihail Kogălniceanu a primit primele elemente de învățătură la Școala Trisfetitelor. În jurul vârstei de 10 ani studiază alături de Vasile Alecsandri, cu binecunoscutul călugăr ardelean Gherman Vida⁶. Din toamna anului 1831 până în anul 1834 și-a continuat studiile la o școală franceză din Miroslava — în apropiere de Iași — unde a studiat cu profesorul Victor Cuénim, directorul școlii. În 1834, pleacă în Franța la Lunéville⁷, unde studiază împreună cu fiii domnitorului Mihail Sturza, la institutul condus de abatele Lhommé, care trăise în Moldova în preajma domnitorului.

În Franța a studiat limbile : franceză, germană, greacă și latină, desenul, muzica, cunoștințe din domeniul agriculturii, fiind bine informat cu privire la evenimentele din viața politică și socială a Franței⁸ și a Moldovei⁹. Toate aceste discipline, după propria opinie a tânărului Kogălniceanu, urmînd a-i fi necesare mai târziu cu privire la studiul relațiilor juridice, la pravile.

Din scrisorile scrise în anul 1834, adresate membrilor familiei¹⁰, precum și altor persoane, se remarcă gîndirea superioară a unui tînăr preocupat cu îmbunătățirea vieții sociale din Moldova.

În anul 1835, ca urmare a hotărîrii lui Mihail Sturza, Kogălniceanu, precum și fiii acestuia, și-au continuat studiile la Berlin. Dintre cursurile audiate la Berlin, unele au exercitat o influență deosebită asupra lui Kogălniceanu, contribuind la formarea sa ideologică și științifică. Astfel, cursul de drept natural predat de profesorul Eduard Gans l-a ajutat să înțeleagă trăsăturile progresiste ale școlii dreptului natural. Ideile progresiste ale școlii dreptului natural au fost — mai târziu — apărute de Kogălniceanu atît în scris¹¹ cît și în activitatea politică concretă. De asemenea, Kogălniceanu vorbește cu recunoștință de Karl von Savigny, pe care l-a avut ca profesor la drept roman, unul dintre întemeietorii școlii istorice a dreptului. Cursul de istorie al lui Leopold Ranke a făcut din tînărul student român un adept al documentării științifice, al acelei metode de lucru în istorie care nu permite afirmația fără atestarea documentară.

⁵ Întru cinstirea numelui său, edilii Municipiului Iași au organizat Casa memorială care-i poartă numele, aflată pe strada cu același nume la nr. 11. Aici, se înfrunesc — printre alții — și membrii unui cerc studențesc de studii al Facultății de drept, entuziaști cercetători ai vieții și activității lui D. Kogălniceanu.

⁶ Istoric cu vederi patriotice, posesorul unei copii a manuscrisului „Cronici” lui Gh. Șincai.

⁷ N. Cartoian, *Mihail Kogălniceanu la Lunéville și la Berlin*, Buc., 1939, (extras din „Arhiva Românească”, an. III, 1939).

⁸ v. M. Kogălniceanu, *Scrisori* (1834—1849), Ed. P. V. Haneș, Buc., 1913.

⁹ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 62—63.

¹¹ Încă din primele sale lucrări (*Histoire de la Valachie... și Esquisse sur*

Ideea de unitate și independență națională începe a fi materializată în scris încă din perioada studiilor sale la Berlin, unde Kogălniceanu pregătește trei lucrări referitoare la: limba și literatura română, cu privire la istoria românilor, precum și un studiu asupra țiganilor.

Prima sa lucrare intitulată: *Moldau und Wallachie. Românische oder Wallachische Sprache und Literatur*¹² (Moldova și Muntenia. Limba și literatura română sau valahă) a fost publicată în ianuarie 1837 la îndemnul etnografului german Alexander von Humboldt. Publicația lui Kogălniceanu reprezenta un răspuns adresat filologului francez Friedrich Gustav Eichhof, care în lucrarea sa *Parallèle des langues de l'Europe*, publicată la Paris cu un an înainte, susținea că limba română, nefiind o limbă de cultură, nu ar suscita suficient interes, Kogălniceanu demonstrează contrariul celor susținute de Eichhof, informând străinătatea despre literatura istorică a cronicarilor, despre comorile literaturii noastre populare, precum și despre frumusețea limbii române.

În același an (1837) sînt tipărite la Berlin următoarele două lucrări: *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains*¹³ și volumul I din *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdaniubiens*¹⁴.

Histoire de la Valachie... reprezintă o operă de sinteză¹⁵ în care expunerea trăsăturilor esențiale ale statului feudal este făcută în lumina documentelor și cu participarea activă a autorului. Astfel, remarcînd faptul că însăși noțiunile istorice își schimbă sensul potrivit condițiilor de dezvoltare a societății, atrage atenția asupra noțiunii de popor: „*pînă în secolul al XVII-lea se înțelegea prin popor român, prințul, clerul, nobilimea; ceea ce înțelegem astăzi prin popor, adevărata forță a statului, atunci era rob*”¹⁶. Chiar din acest prim volum, autorul strecoară — cu anumite precauțiuni — unele idei, privind naționalitatea, unirea, rostul revoluțiilor ș.a.¹⁷ Kogălniceanu s-a afirmat în mod deosebit ca istoric al dezvoltării sociale, al organizării administrative, al instituțiilor, al industriei¹⁸ și comerțului, al vieții culturale.

l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains) răspindește multe idei înaintate. Referindu-se la starea istorică din trecut afirma faptul că știința nu stă niciodată alături de tiranie întrucît știința „iubește libertatea”, iar atunci cînd îi îndeamnă pe boieri să acorde libertate țiganilor susține acest lucru întrucît era firesc ca aceștia să fie repuși în drepturile pe care „natura le-a dat oamenilor”. M. Kogălniceanu, *Opere*, tom. I, *Scrieri istorice*, Ed. A. Oțetea, Buc., 1946, p. 311.

¹² Publicată la București în 1895.

¹³ v. M. Kogălniceanu, *Schiță despre țigani*, traducere de Gh. Ghibănescu, Iași, 1900.

¹⁴ v. M. Kogălniceanu, *Opere*, tom. I, *Scrieri istorice*, Ed. Andrei Oțetea, Buc., 1946.

¹⁵ Dan Simonescu, *Despre o traducere românească necunoscută a operei lui Mihail Kogălniceanu, „Histoire de la Dacie”*, în „Studii”, *Revistă de istorie*, X (1957), nr. 1, p. 173—177.

¹⁶ M. Kogălniceanu, *Opere*, tom. I, ..., p. 192.

¹⁷ Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Ed. Junimea, Iași, 1974, p. 338 și urm.

¹⁸ Gh. Zane, *M. Kogălniceanu întemeietorul marelui industrie textile în România*, în „Arhiva românească”, an. VII, 1941, p. 58—80.

Întorcându-se în țară (februarie 1838) Kogălniceanu a început o intensă activitate de gazetar și avocat (vechil)¹⁹. De asemenea, primește calitatea de locotenent — aghiotant al domnului Mihail Sturdza — în care calitate își concentrează eforturile în direcția cunoașterii realității lor țării și înfăptuirii unor transformări pe care le socotea imperios necesare. Animat de aceste idei, Kogălniceanu a inaugurat în anul 1843, cursul de istoria românilor la Academia Mihăileană, manifestându-se apoi și pe alte planuri — în scris și prin cuvîntări — împotriva abuzurilor și ilegalităților manifestate de sistemul administrativ patronat de domnitor.

În vederea propagării ideilor sale, Kogălniceanu a recurs și la alte mijloace, colaborînd în diverse activități cu unii bărbați de seamă ai timpului său. Astfel, în 1840, în calitate de director al Teatrului Național, împreună cu Vasile Alecsandri și Costache Negruzzi, depune eforturi în vederea îmbogății repertoriului cu piese inspirate din fapte reale existente în țară. De asemenea, în calitate de editor, a depus eforturi stăruitoare pentru colecționarea și tipărirea unor documente istorice privind trecutul și prezentul relațiilor românești, fiind preocupat de promovarea scriitorilor autohtoni. În același timp, în scrierile²⁰ sale debătea o problemă socială variată, încercînd să ofere soluții necesare îmbunătățirii vieții celor umili²¹.

Nemulțumit de atitudinea adoptată de protejatul său, domnitorul a hotărît surghiunirea acestuia la mănăstirea Rîșca (1844), interzicîndu-i, implicit, și dreptul de a profesa avocatura.

Primejdia și șirul neînterupt al persecuțiilor l-au determinat pe Kogălniceanu să plece de mai multe ori peste graniță. Astfel, în 1844 străbate Polonia, oprindu-se în Austria. În 1845 pleacă la Paris. În același an stabilește strînse legături cu revoluționarii munteni printre care este amintit în mod deosebit, Nicolae Bălcescu, cu care s-a împrietenit și proiectat alcătuirea împreună a unei lucrări de tipul unui dicționar biografic. În 1846 s-a deplasat în Spania unde alcătuiește un jurnal cu însemnări și expediază numeroase scrisori prietenului său Ion Ghica.

Anul premergător anului 1848 se caracterizează prin preocuparea susținută a lui Mihail Kogălniceanu, în colaborare cu alți patrioți de seamă pentru pregătirea revoluției de la 1848.

Refugiat la Cernăuți din cauza persecuțiilor ocîrmuirii fiind socotit de aceasta drept creierul revoluției, Kogălniceanu a avut posibilitatea largă de informare asupra desfășurării revoluției pe întregul teritoriu european, precum și aceea de a stabili contacte cu revoluționarii din ce-

¹⁹ v. Gh. Ungureanu, *Contribuții la cunoașterea lui Mihail Kogălniceanu ca avocat*, Iași 1938.

²⁰ *Dezrobirea Țiganilor*, (1844), *Despre civilizație*, (1845). *Despre pauperism* (1845).

²¹ În *Letopisețele Țării Moldovei* (publicate în trei volume la Iași, pînă în 1852, într-o primă ediție și între anii 1872—1874 într-o a doua ediție la București) sînt exprimate într-un mod deosebit de clar ideile de libertate și dreptate, schițate în articolul, *Despre civilizație*, publicat în anul 1845.

lelalte țări române. În consecință, el a cunoscut și studiat cu atenție programele revoluționare de la Brașov, Islaz și Blaj, subscriind la scopurile generale, comune ale revoluției de la 1848 manifestată pe întreg cuprinsul României. Alături de alți revoluționari moldoveni elaborează Proiectul de constituție pentru România unită²², în care s-au conturat ideile transformărilor viitoare în toate țările române în sensul realizării grabnice a unității și independenței naționale.

Primind — din partea comitetului revoluționar moldovean — însărcinarea de a elabora un program de luptă pentru întemeierea unui regim burghez, Mihail Kogălniceanu a elaborat în august 1848 programul intitulat: *Doleanțele partidei naționale în Moldova*, în care este exprimată cu deosebită claritate concepția sa filozofică și social-politică. Articolele acestui program (*care au fost preluate în cuprinsul Proiectului de constituție pentru Moldova*) cuprind teze prin care se explică și se stabilesc căile trecerii societății românești la noile relații social-economice. Supunând unei analize critice cadrul juridic existent în timpul său, Kogălniceanu propune un nou cadru juridic necesar organizării societății românești, ale cărui elemente esențiale au fost concretizate în 34 de puncte.

Tipul de stat preconizat în program era cel burghez, relațiile de producție feudale urmînd a fi înlocuite cu cele capitaliste concomitent cu punerea în practică a marilor reforme sociale, cărora inițiatorul programului le-a acordat de la bun început înțietatea: improprietărea țăranilor, emanciparea țăganilor și desființarea privilegiilor de clasă.

De la bun început, Kogălniceanu precizează, ca un imperativ, necesitatea neatîrnării administrative și legislative „în toate cele dinlăuntru, fără amestec al oricărei puteri străine”²³. În acest sens, independența țării s-ar concretiza în posibilitatea puterii de stat de a acționa în conformitate cu particularitățile și cerințele nației, după cum cerința înfăptuirii legalității drepturilor civile și politice ar reprezenta, în fapt, o revenire a moldovenilor către „un vechi și mintuitor prințip”²⁴.

În aceeași măsură Kogălniceanu promovează ideea reprezentării poporului, în cadrul unei adunări obștești compusă din reprezentanții tuturor stărilor societății, precum și cea a responsabilității miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici față de Obșteasca adunare. În același timp, pentru a împiedica obținerea de foloase sau promovarea unor profitori, din rîndul celor care aveau calitatea reprezentativă „să nu primească funcții, cinstiri, sau răsplătiți de la guvern”²⁵.

Mersul evenimentelor pe plan internațional, precum și unele consecințe ale acestora, cum au fost conferința de la Viena, din martie 1855, urmată de congresul de pace de la Paris, din martie-aprilie 1856, au

²² V. Ionescu, *Mihail Kogălniceanu, Contribuție la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale*, Ed. șt., Buc., 1963, p. 1, 150, 194, 316.

²³ M. Kogălniceanu, *Scrisori social-politice alese*, Ed. pol., Buc., 1967, p. 143—145.

²⁴ *Ibidem*, p. 145.

²⁵ *Ibidem*, p. 146—149.

dus în discuția marilor puteri și problema Unirii țărilor române. Incu-rajată de desfășurarea acestor evenimente și cunoscînd²⁶ în țară o dezvoltare impetuoasă, mișcarea unionistă se cerea a fi cît mai bine organizată. Astfel, la 25 mai 1856 a luat ființă la Iași, societatea Unirea, iar cu 5 zile mai tîrziu a fost lansat programul Unirii, Mihail Kogălniceanu devenind conducătorul acestei mișcări unioniste.

Lupta pentru constituirea și organizarea statului național a constituit cadrul în care Kogălniceanu s-a manifestat pe multiple planuri. Pe drept cuvînt se poate spune că numele său se contopește cu lupta pentru Unire și cu realizarea celor mai importante reforme legate de organizarea statului modern român. Participînd timp mai îndelungat la exercitarea puterii politice, Kogălniceanu a dovedit deosebite calități de om de stat.

În calitate de membru în Comisia Centrală²⁷, delegat fiind de Adu-narea electivă a Moldovei, Kogălniceanu a militat pentru elaborarea unei constituții democratice, pledînd pentru libertatea individuală, pentru desființarea pedepsei cu moartea, pentru laicizarea actelor de stare ci-vilă, pentru dreptul de asociere, libertatea presei și a întrunirilor etc.

Discursurile sale parlamentare²⁸, precum și intervențiile sale cu prilejul dezbaterii proiectului de constituție au fost, de asemenea, consacrate unor variate probleme privitoare la: răspunderea ministerială, dreptul de expropriere, incompatibilitatea mandatului de deputat cu unele funcții ale statului²⁹, organizarea armatei, bugetul statului³⁰ etc.

La 30 aprilie 1860 oferindu-i-se pentru prima dată ocazia de a gu-berna (președinte al guvernului Moldovei și ministru de interne) se menține în guvern pînă în anul 1861, în toamna anului 1863 fiind re-chemat din nou, în calitate de prim-ministru al României.

Opiniile³¹ guvernării sale le-a proclamat încă din 1860, în cadrul programului pe care l-a înfățișat Adunării la 4 mai în același an. Prin-tre altele, el a subliniat faptul că sarcina ministerială nu este demnă de rîvnit în condițiile în care „legile vechi și-au pierdut o parte din puterea lor morală, iar cele noi nu sînt încă elaborate, cînd formele esențiale sînt întîrziate de un mecanism complicat, și cînd guvernul are atît de puține mijloace spre a îndestula noianul de așteptări și trebuințe³². „În

²⁶ Vasile Maciu, *Organizarea mișcării pentru Unire în anii 1855—1857 în Moldova și Țara românească*, „Studii“ nr. 1/1959, p. 44 și urm.

²⁷ „Monitorul Oficial al Moldovei“, nr. 31 din 7 februarie 1959, p. 1—4.

²⁸ Mihail Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, Ed. șt., ediția VI, Diclescu, Buc., 1959, p. 360—380.

²⁹ I. Vîntu, M. Kogălniceanu, *aspecte ale activității și concepției politico-ju-ridice*, „Studii și cercetări juridice“, IV/1959, nr. 2, p. 425.

³⁰ M. Kogălniceanu, *Discursuri...*, op. cit., p. 168—175 (Amendament și discurs la art. 145 din Proiectul de constituție referitor la stabilirea capitalei țării).

³¹ Dumitru Mazilu, *Mihail Kogălniceanu*, în volumul *Din gîndirea politico-juridică din România*, Ed. șt., Buc., 1974, p. 218—246.

³² M. Kogălniceanu, *Texte...*, op. cit., p. 227—232.

aceste condiții, Kogălniceanu s-a angajat să-și întemeieze lucrările pe *legalitate și moralitate*, subliniindu-și intențiile de a realiza, dintre reformele sociale, în principal, următoarele: reforma legii electorale și a îmbunătățirii soartei țăranilor, organizarea puterii armate, răspîndirea instrucției publice, dezvoltarea industriei și a comerțului, înflorirea agriculturii, regimul mănăstirilor închinatelor ș.a., reforme care s-au realizat după o stăruitoare luptă dusă cu forțele politice adverse. Kogălniceanu considera reforma agrară drept cea mai însemnată din realizările sale, proiectul de lege rurală fiind definitivat la 12 august 1864, iar cu două zile mai tirziu, sancționat și promulgat.

Deși stăruințele sale dăduseră roadele așteptate, totuși între el și domnitor s-au interpus uneltirile care l-au izolat, calomniat și, implicit, l-au lipsit de încrederea lui Alexandru Ioan Cuza, astfel încît, în luna ianuarie 1865 a urmat înlăturarea sa. În scrisoarea prin care făcea cunoscută demisia sa domnitorului, menționa printre altele, faptul că: „unui domn îi este permis totul, afară de insultă, pe simpla rațiune că insultatul nu-i poate răspunde”³³.

În aceste condiții a fost firesc ca după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, conservatorii să încerce a declanșa ofensiva împotriva reformelor legiferate în anii domniei acestuia, și în mod deosebit, a celor din ultimii ani, precum și împotriva colaboratorilor celor mai apropiați ai fostului domnitor. Kogălniceanu nu-și încheiase încă strălucitoarea sa activitate, ci, doar o etapă a celor mai însemnate realizări pe tărîmul înfăptuirii României moderne.

Un rol deosebit de important i-a revenit lui Mihail Kogălniceanu, în lupta desfășurată pentru dobîndirea independenței naționale. În calitate de deputat, ministru, diplomat, Kogălniceanu a promovat cu înflăcărare ideea independenței naționale, intervenind cu numeroase argumente istorice, politice și juridice³⁴. Încă de la începutul mandatului său în portofoliul Afacerilor Externe (din guvernul liberal de la 27 aprilie 1876), Kogălniceanu a luat o serie de măsuri pregătitoare în vederea dobîndirii independenței naționale a României. Astfel, la 16 iunie 1876, cere — printr-o notă diplomatică³⁵ — Turciei și puterilor garante, recunoașterea individualității României, garantarea inviolabilității teritoriului țării, încheierea unei convenții comerciale bipartite, primirea reprezentantului român la Istanbul în rîndul corpului diplomatic ș.a.

La 1 august 1876 adresează o notă agenților diplomatici, prin care este autorizat de puterea de stat să aprobe lupta popoarelor balcanice³⁶

³³ A. Rădulescu, *Din viața și activitatea lui M. Kogălniceanu în anii 1865—1867*, în „Arhiva Românească”, an IX, 1945, partea I, p. 87—122.

³⁴ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, 1877—1878*, vol. I, an. II, p. 193—194.

³⁵ Radu C. Demetrescu, *Juristul Mihail Kogălniceanu și contribuția la propășirea României*, „Revista română de drept”, nr. 12/1967, p. 44—55.

³⁶ În vara anului 1875 situația în Balcani se complicase prin izbucnirea războaielor din Bosnia și Herțegovina, urmată apoi de răscoala poporului bulgar în septembrie 1875 și în aprilie 1876. La sfîrșitul lunii iunie 1876, Serbia și Muntenegru au declarat război Imperiului otoman.

și prin care se exprimă intenția României de a le ajuta, învinuind Turcia pentru actele samavolnice săvârșite în țările balcanice.

Fiind înlocuit — pentru scurtă durată — în funcția de ministru de externe, în guvernul de sub președinția lui Ion Brătianu, și revenind la 3 aprilie 1877 în aceeași calitate, semnează la 4 aprilie 1877, din partea română, convenția ruso-română.

Situația creată prin atacul orașelor și satelor românești de pe malul stîng al Dunării, de către Turcia, a determinat încetarea stării de neutralitate a țării și intrarea României în război. Ostașii români au luptat cu înverșunare, dînd pilde de legendar patriotism. La 9 mai 1877 s-a putut anunța dobîndirea independenței. În acest sens Kogălniceanu declară în parlament faptul că: „sîntem o națiune de sine stătătoare... sîntem o națiune liberă și independentă”³⁷.

În conformitate cu hotărîrea corpurilor legiuitoare, Mihail Kogălniceanu însărcinează agențiile diplomatice ale României să aducă la cunoștința puterilor europene poziția României și să le ceară recunoașterea ei pînă la Conferința de pace, unde urma să participe de drept. Aceste demersuri sînt întîmpinate cu rezerve de către guvernele Prusiei, Italiei, Rusiei și Franței, astfel încît în cursul lunii februarie 1878, ministrul român insistă din nou pe lîngă marile puteri în vederea acceptării participării țării noastre la viitoarea Conferință de pace.

După semnarea, în martie 1878, a tratatului de pace de la San Stefano, în aceeași lună la 30 martie, Kogălniceanu anunța agenților diplomați ai României că tratatul, în sine, „dispunînd de noi și împotriva noastră, guvernul și națiunea l-au declarat din capul locului lipsit de orice valoare obligatorie pentru România”³⁸.

Abia prin tratatul de pace încheiat la Berlin la 1/13 iunie 1878 se confirmă independența de stat a României, care ulterior a fost recunoscută de marile puteri. Cu prilejul congresului de la Berlin, delegații români, I. Brătianu și M. Kogălniceanu, au fost primiți numai pentru a prezenta memoriul guvernului român. În acest cadru, ministrul de externe român a expus în fața congresului, într-un discurs sobru și temeinic argumentat cererile României și ferma sa hotărîre de a dobîndi deplina suveranitate și independență. Prezentarea făcută de către M. Kogălniceanu a fost impresionantă, ceea ce l-a determinat pe însuși președintele congresului, cancelarul Bismarck, să exclame: „La Roumanie a ses hommes”³⁹.

Într-adevăr, România a avut „bărbații săi”, Mihail Kogălniceanu fiind unul din marii săi oameni care a militat, mai bine de jumătate de veac, pentru realizarea aspirațiilor de unitate și independență națională manifestate în cele mai importante acte din viața poporului nostru.

³⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 118/28 mai 1877, p. 3452.

³⁸ *Pagini din lupta poporului român pentru independența națională 1877—1878*, p. 317—318.

³⁹ *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu* publicate de către V. Kogălniceanu, Buc., 1893, p. 186.

PROPRIETATEA RURALĂ DIN ROMÂNIA ÎN PREAJMA RĂSCOALEI ȚĂRĂNEȘTI DIN 1907

DE
V. NEGRU

*„Țăranul român nu s-a lăsat
degradat de mizerie“ (K. Marx) ¹*

Lupta de veacuri pentru pământ, precum și rășcoalele țărănești din România, își găsesc explicația atât în regimul juridic al proprietății rurale, cât mai ales în modul de reglementare a raporturilor dintre moșieri și țărani muncitori.

Încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, economia țărilor românești începe să aibă un caracter agrar din ce în ce tot mai accentuat. Domeniile boierilor și ale mănăstirilor crescuseră considerabil prin acapararea unor noi pământuri ale țăranilor liberi. Boierimea nu mai era o boierime militară ca pe vremea lui Ștefan cel Mare și de aceea căuta să-și realizeze venituri cât mai mari prin extinderea și exploatarea moșiilor, urmărind prin acțiunile ei politice să-și consolideze poziția sa de clasă stăpînitoare.

Întrucît moșiile constituiau principala sursă de venituri pentru feudali, aceștia începuseră să le exploateze nu numai pentru a obține cantitatea de produse necesară gospodăriei lor, ci și pentru piață, fenomen caracteristic, dealtfel, multor țări europene². Dar, din cauza monopolului turcesc exploatarea agricolă din țările românești nu s-a putut dezvolta în mod liber ca în alte țări.

Nu poate fi trecut cu vederea că, odată cu depozedarea țăranilor de pământurile lor, boierii și mănăstirile au simțit nevoia de brațe de muncă și prin urmare au cerut interzicerea strămutării țăranilor de pe o moșie pe alta. Aceasta a apărut ca o necesitate stringentă pentru stăpînii feudali. De aceea legarea țăranilor de glie (glebae adscriptă) și sancționarea fugii lor au avut loc tocmai în această perioadă³.

¹ K. Marx, *Insemnări despre români*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 134.

² K. Marx, *Formele premergătoare producției capitaliste*, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 51—52. Fr. Engels, *Decăderea feudalismului și ridicarea burgheziei*, Ed. P.C.R., București, 1949, p. 7.

³ P. P. Panaitescu, *Dreptul de strămutare al țăranilor în țările române (pînă la mijlocul secolului al XVII-lea)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. I, București, 1958, p. 111—112.

Măsurile represive luate împotriva țăranilor de către statul feudal dovedesc că rezistența și protestul acestora deveniseră un fenomen general. Răscoalele țărănești s-au intensificat și mai mult către sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. Astfel, în tratatul încheiat în anul 1593 între Ștefan Răzvan și Sigismund Bathory se prevede — cu privire la Moldova — pedeapsa cu moartea pentru cei care „ar năvăli cu forța în casele și curțile boierilor“ și stabilește ca țăranii „care s-ar adăposti într-ascuns pe moșii străine, să fie aduși înapoi“⁴. Pedeapsa țăranilor fugiți și readucerea lor pe moșie au format obiectul mai multor porunci domnești încă înainte de domnia lui Vasile Lupu. Așa a fost, de exemplu, așezământul lui Miron Barnovschi din anul 1628, din care se vede că este vorba de o măsură cu caracter general.

Pravila lui Vasile Lupu (Cartea românească de învățătură), apărută în anul 1646, prevede în *Pricina dentăiu*, zaceala (art.) 18: „Cînd va fugi țăranul de la locul și de la stăpînu-său, nime nicăiuri să nu-l primească, iară de-l va și primi, deodată, de sirg să-l întoarcă înapoi în satul lui de unde iaste; iară de va fi avînd vreo treabă ca aceia cu dîns, acesta, ce l-au primit, ca să aibă a-ș spune treaba cătră domnul acelui sat. Iară de va meșterșugui întralt chip și va călca pravila aceasta, ca să plătească la domnie 12 litre de argint și 24 de litre boiarinului celuia a cui va fi țăranul, și într-acesta chip să aibă îndemnare de la domnie, ca să întoarcă țăranul să-l ducă de unde a fost, iară ei să rămînă cu toată paguba și cheltuiala“.

Cu toate măsurile severe luate de stăpînire, fuga țăranilor de pe moșiile boierești n-a putut fi oprită. Documentele vremii ne arată că în Țara Românească satele s-au depopulat atît de mult încît Poarta, amenințîndu-l pe Scarlat Ghica, a poruncit să se pună capăt stoarcerilor. Însăpămintat, el a determinat pe emigranți prin făgăduieli să se întoarcă pe moșii. Un hrisov din 6 februarie 1768 le dădea garanții de ușurare; în primul rînd, țăranii întorși se puteau așeza pe orice domeniu, după alegere, iar în al doilea rînd, zilele de clacă au fost reduse la trei, pentru primul an, la șase pentru anul al doilea și la nouă pentru anii următori. Boierii însă, n-au ținut seamă de aceste angajamente, astfel că în curînd țăranii au început să fugă din nou în păduri și în munți.

Nici în Moldova situația nu era mai bună. Răscoalele țărănești de aici au provocat intervenția domnului. Astfel, printr-un hrisov din 1 ianuarie 1766, Grigore Ghica a redus claca la 12 zile ceea ce a nemulțumit pe boieri. În urma unui protest al proprietarilor s-a dat noua constituție rurală din 1790 (Moldova), numită „urbariu“. Ea suprima zilele de clacă și le convertea în norme determinate prin măsuri de suprafață, atît pentru arat, cit și pentru prășit și cosit. În urma acestor măsuri țăranul cunoștea limitele obligațiilor sale în muncă.

Prin urbariul de mai sus s-a menținut împărțirea pămîntului în trei părți din care două treimi pentru cultivatori și o treime pentru

⁴ Textul tratatului, în colecția Hurmuzaki, *Documente*, vol. III, partea I, București, 1880, p. 479.

proprietari. Această măsură a fost confirmată și de Regulamentul Organic, care a mai adus câteva îmbunătățiri cum au fost garanțiile contra izgonirii, îngăduite numai ca pedeapsă individuală și în acest caz cu despăgubiri. Regulamentul Organic supune țăranul la două categorii de îndatoriri : a) rentă (dijmă) și b) clacă și căraușie.

Pentru locul de casă și de grădină, țăranul primește 400 de stînjeni (800 m.p.) la cîmpie și 300 de stînjeni la munte. La acestea se adaugă 3 pogoane (1,50 ha) pămînt arabil și 3 pogoane de finat, dacă țăranul are 5 vite cornute ; dacă are mai puține, primește mai puțin, iar dacă n-are deloc, nu primește finat.

Zilele de clacă și de căraușie sînt alese de proprietar întotdeauna în timpul cel mai bun, astfel că țăranul este obligat să-și negligeze țarina lui pentru interesele boierului. Dările excesive și foamea îl sileau pe țăran să se împrumute ; creditorul era proprietarul moșiei, iar împrumutul nu consta în bani, ci în pîine (cereale) la prețul pieții. În felul acesta țăranul își zălogește munca sa liberă încă din timpul iernii.

Acumularea muncii impuse de Regulamentul Organic și a muncii impuse de nevoie răpește tot timpul populației rurale. Prin urmare concedarea de pămînt rămînea iluzorie, de vreme ce țăranul n-are pentru el nici timp și nici unelte de lucru. „La boierii din Moldova, exploatarea e fără rușine, fățișă, brutală ; la cei din Țara Românească e deghizată sub forme legale și sub contracte. Primii sînt ca niște baroni feudali, ultimii, ca evreii din evul mediu“⁵.

Aceasta era situația la sate în momentul Unirii Principatelor. Legea pentru regularea proprietății rurale din 15 august 1864 a desființat iobăgia și i-a împrumuit pe țărani. În art. 1 din această lege se prevede : „Sătenii clăcași (pontași) sunt și rămîn deplini proprietari pe locurile supuse posesiunii (stăpînirii) lor, în întinderea ce se hotărăște prin legile în ființă“. În continuare legea stabilește limitele dreptului de proprietate a țăranilor eliberați de iobăgie, făcînd deosebirea după cum aceștia se găsesc în Țara Românească sau în Moldova, deși ne găseam în aceeași țară, numai pentru a respecta unitățile de măsurători locale. Astfel, pentru țăranii din Țara Românească lotul este de 11 pogoane, dacă țăranul are 4 boi și o vacă ; de 7 pogoane și 19 prăjini, dacă țăranul are 2 boi și o vacă : de 4 pogoane și 15 prăjini, dacă are o vacă sau toporaș. Pentru țăranii locuitori ai Moldovei, legea prevede : pentru săteanul cu 4 boi și o vacă, 5 fâlcii, 40 prăjini ; pentru săteanul cu 2 boi și o vacă, 4 fâlcii ; pentru săteanul ce are o vacă sau pâlmaș, 2 fâlcii, 40 prăjini.

Dacă săteanul nu posedă întinderea de pămînt arătată mai sus, legea prevede că „i se va împlini întinderea legală de pămînt“ (art. 2 din lege). În cazul în care suma locurilor rămase în proprietatea sătenilor ar depăși 2/3 ale moșiei, o parte dintre ei vor primi pămînt din altă moșie sau din moșia statului.

Sătenii care nu aveau decît casă și grădină în sat, și deci nu erau

⁵ K. Marx, *op. cit.*, p. 138.

clăcași, nu aveau dreptul de a primi locuri. Aceștia însă puteau primi pământ pe moșiile statului în condițiile prevăzute de lege. Aceeași posibilitate o aveau și însurăteii care nu aveau locuri la data intrării în vigoare a acestei legi.

Este lesne de înțeles că numărul sătenilor care posedau 4 boi era foarte mic și nici numărul celor cu 2 boi nu era prea mare, așa că întinderea de pământ cu care au fost împroprietăriți sătenii nu reprezenta decât o mică parte a pământului arabil din cele două principate. Treimea din moșie, rămasă boierilor, era însă considerabilă mai ales atunci când același proprietar stăpânea două sau chiar mai multe moșii.

Pentru a-i ocroti pe cei împroprietăriți, legea prevedea în art. 7 că: „De la promulgarea decretului acestuia, în termen de 30 ani, săteanul sau moștenitorii săi nu va putea înstrăina, nici ipoteca proprietatea sa, nici prin testament, nici prin acte între vii, decât către comună sau către vreun alt sătean“. La 8 iunie 1884 a fost modificat art. 132 din Constituția de la 1866 și s-a prevăzut că: „Pământurile foștilor clăcași, ale însurăteilor și ale locuitorilor care au cumpărat sau vor cumpăra în loturi mici proprietăți d'ale Statului, sunt și vor fi inalienabile în timp de 32 ani cu începere de la promulgarea acestei legi“.

Curtea de Casație însă, interpretând textul constituțional de mai sus, a ajuns la concluzia că art. 132 din Constituție nu a modificat textul art. 7 din legea pentru regularea proprietății rurale din 1864, care permite vânzarea terenului cu care a fost împroprietărit săteanul către comună sau vreun alt sătean⁶. Că, prin urmare, acele terenuri pot fi urmărite și vândute la licitație publică. Este, fără îndoială, o interpretare făcută în interesul creditorilor pe care dreptul burghez îi ocrotește în mod deosebit (art. 1718 și urm. Cod. civ.).

Dacă legea de mai sus a adus o schimbare radicală cu privire la situația țăranilor, ea n-a neglijat nici interesele proprietarilor de moșii. Astfel, pe de o parte, a rezervat proprietarilor 1/3 din moșie, iar pe de altă parte le-a acordat importante despăgubiri pentru pământul trecut în proprietatea sătenilor. Art. 22 și 23 din lege prevăd dobânzi și amortismente ce se vor plăti moșierilor drept răscumpărare a clăcii, în termen de 15 ani⁷.

Codul civil, intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, reglementează dreptul de proprietate în Cartea II-a, titlul II, art. 480—516, fără a abroga legea din 1864 cu privire la împroprietărirea țăranilor. Prevederile codului civil sînt aplicabile atît bunurilor mobile, cît și celor imobile, deci și proprietății rurale.

⁶ Curtea de Casație, Secția I, decizia nr. 355/1895, Bul. C. Cas., p. 1087.

⁷ Așadar, proprietarii de moșii vor avea de primit în total: a) pentru sarcinile săteanului ce are pământ, pentru 4 boi și o vacă, lei 1512, parale 10; b) pentru ale celui cu 2 boi și o vacă, lei 1148, parale 20; c) pentru a celui cu mîinile și o vacă, lei 816. Pentru sătenii din Moldova, cei de la litera a, plătesc 1076 lei, cei de la litera b, 834 lei și cei de la litera c, 592 lei și 20 parale. Dacă avem în vedere numărul sătenilor de pe fiecare moșie, ne dăm seama de sumele încaasate de moșieri de la foștii lor clăcași.

Constituția din 1866 consfințește dreptul de proprietate al țăranilor înscrind în art. 20 că : „Proprietatea dată țăranilor prin legea rurală și despăgubirea garantată proprietarilor prin acea lege, nu vor putea fi nici o dată atinse“.

Aceasta era situația proprietății rurale în anul 1865 în țara noastră. Dar, după 40 de ani ea s-a înrăutățit considerabil. În primul rînd, numărul familiilor a crescut în așa măsură încît cele 5 ha de pămînt pe care le-a primit săteanul, care avea 4 boi și o vacă, reveneau în 1907 la aproximativ 10—12 familii⁸, adică o jumătate de hectar de fiecare familie. La aceasta se mai adăuga lipsa de unelte agricole și unii ani de secetă.

Toate acestea încă n-ar fi dus la răscoală, dacă n-ar fi existat o exploatare cruntă mai ales din partea arendașilor și a subarendașilor. Dacă proprietarii erau, așa cum îi caracterizează K. Marx, fără rușine și brutali, apoi arendașii erau cu mult mai răi. Aceștia, profitînd de starea de mizerie în care se găseau sătenii, încheiau convenții foarte oneroase pentru țăranii, încît îi aveau legați la diferite munci agricole în tot timpul verii și din această cauză nu le mai ajungea timpul să-și cultive partea de pămînt ce o mai aveau. Acest fapt făcea ca țăranul să nu aibă cu ce-și întreține familia și deci era nevoit să se îndatoreze la boier sau la arendaș.

Interpretarea convenției și executarea lucrărilor agricole se făceau după voia arendasului. Primarul și jandarmul din comună erau la dispoziția proprietarilor și arendașilor, iar țăranul nu avea cui să se plîngă împotriva nedreptăților ce i se făceau. Rar se întîmpla ca vreun țăran să ceară sprijinul justiției în litigiul dintre el și proprietar sau arendaș. Chiar dacă ajungea în fața judecătorului, acesta dădea cîștig de cauză proprietarului, căci potrivit art. 1472 Cod. civ. : „Patronul se credea pe cuvîntul său : pentru cîtimea salariului, pentru plata salariului anului expirat și pentru acaturile date pe anul curgător“. În fața acestui text de lege, ce dovezi mai putea aduce bietul țăran neștiutor de carte ?

Exploatarea nemiloasă și asuprirea crudă pe care le-a îndurat țăranimea de-a lungul veacurilor au făcut ca în sufletul ei să se acumuleze o ură neîmpăcată împotriva exploatarelor, ură care a izbucnit în primăvara anului 1907, cînd flacăra răscoalei s-a răspîndit, în numai cîteva zile, din județul Botoșani pînă în județul Mehedinți.

Sătenii, supraviețuitori ai tragicelor evenimente din primăvara anului 1907, privesc astăzi, cu inima plină de bucurie, traiul îmbelșugat pe care îl duc nepoții lor în satele noastre înfloritoare și se simt mîndri că au ajuns să vadă zorile regimului nostru socialist.

⁸ De exemplu, dacă săteanul impropropriat la 1864 avea 2 copii, iar aceștia, la rîndul lor aveau cîte 3 copii, care s-au căsătorit, avem în anul 1907 un număr de 9 familii, care trebuiau să se hrănească de pe lotul de 5 ha, primit de către săteanul cu 4 boi. La ceilalți situația era și mai grea.

RAPORTURILE DINTRE POLITICĂ ȘI DREPT ÎN LUMINA SARCINILOR SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

DE
GENOVEVA VRABIE

Analizînd în mod științific realitățile sociale, ținînd seama de cerințele legilor obiective, consultîndu-se permanent cu masele și fructificînd înțelepciunea și inițiativa lor, partidul stabilește principiile, obiectivele și măsurile corespunzătoare pentru continua dezvoltare și perfecționare a societății. Directivele, hotărîrile organelor conducătoare ale partidului orientează întreaga activitate a organelor de stat, organizațiilor obștești și a cetățenilor în sensul realizării sarcinilor majore ale societății socialiste. Realizarea cerințelor cuprinse în actele politice se poate face atît prin intermediul reglementării juridice cît și prin alte metode¹.

Atunci cînd relațiile care se cer a fi reglementate prezintă un interes deosebit, cînd valorile ce se cer apărute sau protejate se situează în vîrfurile piramidei sau cînd ele devin primordiale pentru o anumită etapă, și normelor sociale elaborate le sînt necesare *mijloace eficace* de realizare a cerințelor lor. În acest sens, normele juridice prezintă un *avantaj* față de celelalte categorii de norme, acela de a fi realizate, la nevoie, prin intermediul forței coercitive a statului. Este tocmai faptul pentru care relațiile *fundamentale* ale societății îmbracă haina juridică, devin, prin reglementare, relații juridice.

Credem că aceeași concluzie privind posibilitatea realizării politicii atît prin intermediul reglementării juridice cît și prin alte forme de reglementare se desprinde și din precizarea Anetei Busuioc, privind funcția de reglare a politicului, care arată: „Reglarea este efectuată prin mijloace extraeconomice, incluzînd elemente de constrîngere de toate tipurile (și cea fizică, fără a se rezuma însă la aceasta); politicul cuprinde, de asemenea, și mijloace de reglare necoercitive: influențarea ideologică realizată prin intermediul unui aparat *subordonat* centrului de decizie politică”².

¹ Uneori cerințele ce derivă din normele politice pot fi realizate prin intermediul altor forme de reglementare decît cea juridică. Sau, chiar mai mult, la îndeplinirea unor sarcini ce derivă din principiile și normele politice pot interveni *alte mijloace* decît cele normative. Credem că tocmai în acest sens, C. Zamfir, referindu-se „la anumite procese perturbatoare” arată că dacă acestea nu pot fi excluse normativ, pot fi contracarate prin alte mijloace decît cele normative. (C. Zamfir, *Metoda normativă în psiho-sociologia organizării*, Ed. Șt., Buc., 1972, p. 62).

² A. Busuioc, *Politicul și conducerea societății*, Ed. Șt., Buc., 1973, p. 122.

La aceeași concluzie conduce și ideea exprimată relativ recent în literatură, potrivit căreia „în ansamblul sistemului decizional al procesului de conducere... actul normativ ocupă un loc de primă importanță“ deci „un loc“³ și nu singurul (loc).

În țara noastră întreaga operă de reglementare juridică se desfășoară în lumina politicii Partidului Comunist Român, forța conducătoare a statului. Inițierea, discutarea și aprobarea de către organele superioare de conducere ale partidului a celor mai importante acte normative a devenit o practică constantă în statul nostru⁴. Însușirea directivelor și hotărârilor partidului de către Marea Adunare Națională — și prin ea de către întregul popor — constituie temelia întregii activități de legiferare a statului.

Creșterea rolului politicului este în strînsă legătură cu creșterea rolului dreptului în etapa actuală, iar aceste două fenomene trebuie privite în strînsă legătură cu sporirea rolului statului socialist, cu accentuarea procesului de conștientizare și scientizare a activității de conducere a societății. Partidul nostru, pornind de la propria sa experiență, cît și de la analiza experienței celorlalte state socialiste, a emis teza creșterii rolului statului în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Creșterea rolului statului în socialism este determinată de multitudinea și însemnătatea sarcinilor acestei societăți. Rolul creator al statului în realizarea procesului revoluționar de transformare socialistă a societății se reflectă în politica internă și externă a acestuia, precum și în normele juridice adoptate în vederea realizării acestei politici.

Relevînd raportul dintre politică și drept, prof. Ioan Ceterchi arată că *modalitatea juridică de influențare a comportamentului uman intervine*, alături de celelalte modalități, *în sensul realizării cerințelor obiective și a realizării obiectivelor stabilite de partid* (subl. ns.)⁵. În țara noastră, partidul a orientat dezvoltarea dreptului în sensul realizării cerințelor majore ale fiecărei etape în construcția socialistă, astfel încît dreptul a devenit un instrument — instrument principal — de realizare a politicii partidului și statului nostru.

După cum este știut, congresele, plenarele și ședințele de lucru ale Partidului Comunist Român, ale Comitetului său Central, ale Biroului acestuia, în urma unor dezbateri profunde, a unei analize competente și științifice a realităților din țara noastră, stabilesc anumite directive, formulează principii și reguli cuprinse în hotărîri ce privesc toate sectoarele vieții sociale, inclusiv cele care, la o primă vedere, ar părea că interesează doar viața personală.

³ C. Oprișan, *Progresul legislativ ...*, în „Revista română de drept“, nr. 11/1974, p. 33.

⁴ Vezi, I. Ceterchi și Pavel Suian, *Conducerea politică a statului și societății de către Partidul Comunist Român*, în „Revista română de drept“ nr. 9/1971, p. 8.

⁵ Vezi, I. Ceterchi, *Rolul Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a societății noastre — în dezvoltarea statului și dreptului socialist*, în „Revista română de drept“, nr. 9/1971, p. 12.

În acest sens tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza: „Nu există domenii care să nu intereseze statul! Nimeni nu se poate sustrage, într-un fel sau altul, de la controlul partidului, atât în ce privește activitatea politico-socială cât și viața personală. Există o strînsă unitate dialectică între aceste laturi“⁶ (subl. ns.).

Or, aceste hotărîri care privesc diverse sectoare ale activității sociale sînt realizate cel mai adesea prin intermediul reglementării juridice, care constituie instrumentul fundamental de realizare a politicii partidului nostru, dar nu unicul.

Unele directive, principii politice cum sînt, de exemplu, cele referitoare la educația moral-politică a cetățenilor patriei noastre și ridicarea conștiinței pe o treaptă superioară, corespunzătoare și adecvată etapei pe care o parcurge societatea noastră în prezent, nu au fost și nu sînt realizate, în general, pe calea normelor juridice. Sarcinile trasate în acest sens de istoricul Congres al XI-lea al partidului nostru au fost traduse sau au luat forma unui cod moral, Codul eticii și echității socialiste, aprobat de același înalt for. Astfel, unele din cele mai delicate sarcini ale partidului și statului nostru urmează a fi realizate — nu prin mijloace juridice — ci prin metode specifice moralei sub îndrumarea permanentă a aceluia care veghează neconținut procesul de realizare a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

De asemenea, unele hotărîri ale organelor superioare de partid sînt traduse în fapt și prin intermediul organelor de partid dar și a organelor de stat, fără ca, lipsa formei juridice să împiedice aplicarea lor de către acestea din urmă.

În acest context de idei trebuie amintit și faptul că normele politice care nu îmbracă forma juridică sînt realizate prin intermediul organizațiilor de partid și a organizațiilor obștești ale oamenilor muncii cu mijloace specifice acestora, deci fără intervenția statului.

Dar, cele mai importante hotărîri ale partidului nostru — cele care privesc perfecționarea conducerii generale și a organizării societății, a construcției de stat și a democrației socialiste, perfecționarea relațiilor de producție și dezvoltarea economiei naționale, ocrotirea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, participarea României la circuitul economic internațional, principalele atribuții și răspunderi ale organelor de stat sau cele care privesc consolidarea procesului de traducere în viață a normelor eticii și echității socialiste — sînt realizate prin intermediul reglementării juridice. Astfel, dreptul ne apare — așa cum arătam — ca mijlocul cel mai important și — într-un anumit sens — cel mai eficient al realizării politicii partidului nostru.

Dar activitatea normativă din statul nostru este o activitate inițiată, îndrumată și controlată de către Partidul Comunist Român care — așa cum consacră art. 3 al Constituției R.S.R. — „este forța politică conducătoare a întregii societăți“.

⁶ Vezi, Cuvîntarea la plenara C.C. al P.C.R. din 14 aprilie 1976, în vol. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12. Ed. pol., Buc., 1976.

Statuînd că întreaga activitate normativă din țara noastră este inițiată și realizată în conformitate cu hotărârile elaborate în acest sens de partid, art. 1 al Decretului Consiliului de Stat nr. 16/13.II.1976 prevede: „*Activitatea normativă se desfășoară potrivit programului legislativ, elaborat în concordanță cu planul național unic de dezvoltare economico-socială a țării, pe baza Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate*”⁷ (subl. ns.).

De asemenea, precizînd rolul conducător al partidului în procesul de elaborare al legilor, același decret stabilește (art. 7) că „*proiectele de acte normative, potrivit importanței lor, se supun conducerii de partid spre aprobare, înainte de adoptarea lor de către organele de stat competente*” (subl. ns.).

Același principiu se desprinde, dealtfel, și din stabilirea organelor care au competență de a iniția acte normative, în fruntea cărora Decretul 16 plasează Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

Scoțînd în evidență importanța hotărîtoare a realizării cît mai depline a cerințelor decurgînd din hotărârile partidului și din actele juridice normative, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu ocazia Consfătuirii de lucru de la C.C. al P.C.R. din 12—13 mai 1976, arăta: „*Organele și organizațiile de partid trebuie să facă totul ca atît hotărârile partidului, cît și legile statului să fie aplicate și respectate în întregime, să constituie baza întregii noastre activități*”⁸.

Și, mai departe, reliefaînd *amploarea* și importanța activității normative a partidului și statului, președintele țării noastre precizează: „*Mă refer la hotărîri și la legi deoarece întreaga activitate a statului se fundamentează pe legi, iar activitatea de partid pe hotărârile Comitetului Central, ale Comitetului Politic Executiv sau Secretariatului...*”⁹ (subl. ns.).

Deci, fundamentul întregii activități ce se desfășoară în statul nostru îl constituie hotărârile partidului și actele normative ale statului care împreună formează *un sistem normativ unitar*, în cadrul căruia normele elaborate prin intermediul organelor de stat își au ele însele fundamentul în hotărârile partidului, în directivele congreselor sale.

În felul acesta, *dreptul apare ca mijloc fundamental de realizare a politicii dar, în același timp, normele juridice se prezintă împreună cu cele politice în cadrul unui sistem unic, pe care l-am putea denumi „sistem normativ politico-juridic”, avînd în vedere, pe de o parte, legătura indisolubilă și apropierea dintre ele în ceea ce privește modalitățile lor de realizare și, pe de altă parte, importanța pe care partidul nostru o acordă, în egală măsură, ambelor categorii de norme.*

⁷ Decret al Consiliului de Stat pentru aprobarea metodologiei generale de tehnică legislativă privind pregătirea și sistematizarea proiectelor de acte normative, în „Buletinul Oficial” al R.S.R., anul XII, nr. 14 din 13.II.1976.

⁸ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R., din 12—13 mai 1976, în *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Ed. pol., Buc., 1976, p. 657.

⁹ Ibidem.

Analiza normelor politice în strinsă legătură cu cele juridice și „cuprinderea” hotărîrilor de partid împreună cu cele elaborate de organele de stat în cadrul aceluiași *sistem* este de natură, credem noi, a releva noua *poziție* a dreptului prin care acesta, ca expresie concentrată a politicii, se situează *alături* de ea în ceea ce privește nivelul normativ al celor două sisteme — politic și juridic.

Dar, dacă acest lucru poate avea un rol decisiv în explicarea evoluției reale a celor două forme de reglementare a relațiilor sociale în etapa actuală, ea este — în același timp — susceptibilă de a ridica unele probleme legate, în special, de realizarea cerințelor principiului legalității socialiste. Or, în aceste condiții, credem că și acest principiu își lărgeste sfera, suferă unele modificări, cerința sa fundamentală constînd azi, nu numai în respectarea actelor juridice normative, ci și în respectarea normelor, a hotărîrilor partidului care apar atît ca izvor al normelor juridice — izvorul lor politic — cît și ca un *îndrumar* în realizarea dreptului, normele juridice fiind aplicate de organele de stat în strictă conformitate cu principiile politicii partidului nostru din etapa dată.

Raporturile tot mai strinse dintre politică și drept și, respectiv, îmbogățirea fenomenelor juridice cu noi trăsături *politice* determinate, în special, de creșterea rolului și extinderea funcțiilor politicului în etapa actuală, creează necesitatea reevaluării unor concepte formulate anterior așa cum este, de exemplu, cel de legalitate socialistă, necesitatea explicării unor fenomene noi și, respectiv, a formulării unor noi concepte, într-un cuvînt necesitatea explicării și încadrării „noului” sub toate formele sale : politice, juridice sau de altă natură.

Societatea socialistă multilateral dezvoltată, caracterizată prin introducerea unei mari diversități de metode și mijloace de realizare a funcțiilor și sarcinilor sale, a creat nenumărate *forme* noi (statale, juridice, obștești), organisme care, îndrumate permanent de Partidul Comunist Român, realizează un scop unic. S-a realizat o apropiere din ce în ce mai puternică între formele statale și cele obștești de realizare a sarcinilor societății noastre, fapt care, pe tărîmul dreptului, a dus la apariția unor noi izvoare de drept, cum sînt actele organizațiilor obștești, sau la aplicarea unor norme de drept de către organe ale organizațiilor obștești — cum sînt comisiile de judecată. Și, aceste fenomene trebuie apreciate în strinsă legătură cu noile raporturi dintre organele de stat și organele de partid — pe de o parte — și organizațiile obștești și organizațiile de partid — pe de altă parte. Împietirea tot mai strînsă a acestor trei categorii de organe, de partid, de stat și obștești, în cadrul sistemului democrației socialiste a dus, și nici nu se putea altfel, la apariția unor *forme* noi de realizare a sarcinilor societății noastre printre care amintim : *apariția unor organe cu dublă natură* ¹⁰ de partid și de stat cum sînt Consiliul suprem al dezvoltării economice și sociale a României, Consiliul organizării economico-sociale,

Consiliul central de control muncitoresc al activității economice și sociale etc.) și *cumulul de funcții* ¹¹.

Tot în acest sens trebuie amintită și recenta propunere făcută de secretarul general al partidului nostru referitoare la participarea activiștilor de partid în cadrul Uniunii naționale și a uniunilor județene, orașenești și comunale ale cooperativelor de consum. Astfel, dacă până acum asistam mai ales la o participare a unor reprezentanți ai organizațiilor obștești la activitatea unor organe centrale ale statului, de acum încolo se întrevede și o altă posibilitate, a unei „pătrunderi“ din sens opus celui cunoscut până acum, adică a unei colaborări dintre partid și organizațiile obștești, colaborare în care partidul „vine în ajutor“, sprijinind activitatea unor organizații obștești.

Din punct de vedere a modului în care se realizează colaborarea celor două categorii de organe, această *nouă propunere* se înscrie, credem, în aceeași direcție cu cea privind cummul unor funcții de partid și de stat *, numai că de data aceasta *cumulul* se va realiza între funcții de partid și funcții exercitate în cadrul organizațiilor obștești.

Toate aceste mutații pe care le înregistrăm pe diferite planuri ale socialului, inițiate în scopul înfăptuirii și întăririi rolului conducător al partidului în toate sectoarele vieții sociale au dus, după cum era și firesc, la apariția unor noi aspecte ale raportului politică-drept, și în același timp, la apropierea celor două sisteme — politic și juridic — de așa natură încât adesea ele sînt analizate ca un singur sistem — sistemul politico-juridic — sau, anvizajate la diverse nivele, formează, de asemenea, sisteme (subsisteme) unice : sistemul normativ politico-juridic, sistemul relațiilor politico-juridic etc.

Dar, subliniind această apropiere dintre politic și juridic, dintre aceste două subsisteme ale sistemului social global, nu trebuie să uităm că politicul, sub raport funcțional, apare ca un *cosistem* al sistemului social global, detașîndu-se astfel de sistemul juridic care, sub raport funcțional, are o sferă mai restrînsă decît politicul. Astfel, sub raport structural, politicul și juridicul ocupă *poziții* similare de *subsisteme* a sistemului social global, fapt care ne explică mai ales, apropierea celor două categorii de fenomene — politice și juridice — în etapa actuală și intercondiționarea lor, iar sub raport funcțional politicul apare ca factor de *sistemicitate* pentru întreg sistemul social global dar și pentru sistemul juridic, ceea ce ne explică, mai ales, *determinarea* dreptului de către politică, mai precis originea „politică“ a acestuia și aplicarea lui în conformitate cu aceasta.

¹⁰ O analiză detaliată a acestora a se vedea în : Tudor Drăganu, Ion Deleanu, *Studii de drept constituțional*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 115—198.

¹¹ Astfel, președintele Consiliului central al U.G.S.R. este, de drept, membru al guvernului, precum și primul secretar al C.C. al U.T.C. și președintele Consiliului Uniunii Naționale a C.A.P.

* De exemplu, primul secretar al Comitetului județean al P.C.R. ocupă și funcția de președinte al Consiliului popular respectiv.

CU PRIVIRE LA NATURA ȘI POZIȚIA COMITETELOR
SAU BIROURILOR EXECUTIVE ALE CONSILIILOR POPULARE
ÎN SISTEMUL NOSTRU POLITICO-STATAL

DE

ICHIL BENDITER

Constituția (art. 94) și Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare (art. 14) definesc comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare ca organe locale ale administrației de stat cu competență generală care îndeplinesc activitatea executivă în unitățile administrativ-teritoriale în care ele funcționează. Pentru a avea o imagine mai completă a naturii juridice și a poziției acestor organe în ansamblul organismelor social-politice este necesar să fie puse în evidență toate elementele care le caracterizează și care determină raporturile lor cu toate celelalte organisme sociale, de stat și obștești.

Legăturile ce se stabilesc între diferitele organisme care alcătuiesc sistemul politico-statal sînt diverse și complexe, reprezentînd o schemă foarte complicată în cadrul căreia între aceleași organisme se stabilesc, nu arareori, raporturi care merg în sensuri opuse. Acest fenomen este firesc și explicabil dacă luăm în considerație faptul că elementele unui sistem nu sînt dispuse într-o ordine liniară unidirecțională, ele influențîndu-se reciproc și funcționînd într-o interdependență și interacțiune care, după cum a fost deja menționat, asigură coeziunea și unitatea sistemului. În special, între organele care au o natură diferită ca, spre exemplu, între organele de stat și cele obștești sau între cele dintii și organele cu dublă natură de partid și de stat au loc raporturi ce acționează în sens dublu, de la și în spre ambele categorii de organe considerate¹. Între organele din aceeași categorie, aflate însă la nivele diferite, există raporturi dispuse în linie verticală de subordonare (de jos în sus) și supraordonare (de sus în jos). Raporturi de subordonare, și corespunzător, de supraordonare există și între organe aparținînd unor categorii diferite, fie la nivelul fiecărei trepte de organizare a or-

¹ Vezi I. Benditer, *Perfecționarea legislației în domeniul conducerii social-economice*, în „Analele Universității „Al. I. Cuza“ din Iași, secțiunea III b, Tomul XXI, Anul 1975, p. 55—60.

ganelor respective, fie numai la nivel central. Acest fel de raporturi sînt dispuse pe orizontală și un exemplu îl constituie tocmai raporturile dintre comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare și consiliile populare care le-au ales și pe lingă care funcționează.

Raporturile de subordonare sau supraordonare nu sînt unicele raporturi ce apar între diverse organisme ale sistemului politico-statal. Unele organe au în competența lor atribuții de îndrumare și control asupra activității unor organisme ce nu le sînt subordonate. Spre exemplu, comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare, potrivit legii de organizare și funcționare a consiliilor populare, au un drept de control asupra unităților economice de interes republican care sînt direct subordonate organelor administrative centrale.

Substanța unor astfel de raporturi constă în dreptul de a da indicații cu caracter de recomandare organului controlat care nu se află în subordinea organului care exercită controlul.

Raporturi de un fel deosebit se stabilesc între organele locale ale puterii și administrației de stat și celelalte organe ale statului, ca urmare a sporirii competenței organelor locale, a conferirii lor prin lege a unor atribuții de coordonare a unor importante activități. Spre exemplu, potrivit recentelor modificări ale Legii de organizare și funcționare a consiliilor populare, în atribuțiile consiliilor populare intră organizarea și coordonarea întregii activități de popularizare, cunoaștere și înțelegere a hotărîrilor de partid și a legilor statului de către cetățeni. Raporturile care se stabilesc cu ocazia exercitării unor astfel de atribuții de coordonare a diverse acțiuni, nu sînt nici ele raporturi de subordonare și supraordonare. Evident că organul conducător are dreptul de a stabili anumite obligații și răspunderi pentru organele coordonate, dar a căror îndeplinire nu se întemeiază pe subordonare ci pe prestigiul și autoritatea cu care legea îl investește pe organul coordonator.

Ca o consecință firească a aceluiași proces de continuă sporire a competențelor pe care organele locale ale puterii și ale administrației de stat le exercită în unitățile administrativ-teritoriale în care ele funcționează, este și faptul că sfera organelor și organizațiilor cu care ele vin în contact se lărgeste din ce în ce mai mult.

Cu multe din ele nu sînt în nici un fel de legături cu caracter de subordonare, ierarhică sau de altă natură, neavînd nici un fel de atribuții de îndrumare, control sau de coordonare cu privire la ele, ci se întîlnesc în mod necesar și obligatoriu ca efect al interferării activității lor, al interdependenței, funcționării lor în cadrul aceluiași sistem politico-statal. Aceste raporturi au un caracter de colaborare, fiecare organ avînd modalități proprii de realizare a unor obiective unice în care sînt interesate toate organele statului. Iată dar, o diversitate de raporturi, simple sau complexe, de natură diferită care se stabilesc între comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare și celelalte organe ale statului și care privesc în ansamblul lor ne pot oferi elementele necesare întregirii imaginii despre natura juridică și poziția pe care o

au comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare în sistemul organelor statului nostru socialist. Semnificativ în acest sens este faptul că, în ultimul timp, au fost adoptate numeroase acte normative care aduc îmbunătățiri substanțiale legislației de bază privind activitatea organelor locale și care reflectă mutațiile calitative care s-au produs în domeniul conducerii de stat pe plan local. Rezultatul acestor măsuri este perfecționarea continuă a organelor respective, creșterea eficienței activității lor, lărgirea cadrului instituțional de participare a cetățenilor la conducerea și rezolvarea problemelor de stat și obștești. Totodată, s-a perfecționat și dezvoltat sistemul de relații dintre organele centrale și cele locale, s-au creat noi forme de dezbateri și soluționare eficientă și operativă a problemelor locale, atât la nivelul unităților administrativ-teritoriale cât și la nivel central. În această direcție, se cuvine a fi menționate modificările aduse Legii de organizare și funcționare a consiliilor populare, precum înființarea unor noi și originale organisme care constituie o nouă manifestare a democratismului organizării noastre sociale și de stat socialiste cum sînt: congresul, camera legislativă și conferințele consiliilor populare². Consecința acestor reglementări este creșterea rolului organelor locale ale puterii și administrației de stat, amplificarea sarcinilor și atribuțiilor ce le revin în domeniul conducerii întregii activități social-economice și politice pe plan local.

II

Principiul de bază care asigură unitatea de structură și funcțională a sistemului organelor statului socialist este centralismul democratic. În modul de organizare și funcționare a organelor locale principiul se manifestă printr-o îmbinare armonioasă a conducerii centralizate cu o autonomie largă de care aceste organe dispun, în îndeplinirea sarcinilor ce le revin pe plan local. Forma specifică în care se realizează îmbinarea centralismului cu autonomia în activitatea comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare este dubla subordonare, consacrată de art. 99 alin. 2 din Constituție și de art. 14 al Legii organice a consiliilor populare. Potrivit dispozițiilor cuprinse în articolele menționate, comitetele și birourile executive ale consiliilor populare sînt subordonate orizontal organelor locale ale puterii (consiliilor populare) care le-au ales și pe lângă care funcționează și vertical, organelor ierarhice superioare din cadrul aceleiași categorii de organe (comitetele sau birourile executive aflate la un nivel imediat superior și în vîrf Consiliului de Miniștri). Dubla subordonare evidențiază în mod pregnant poziția comitetelor și birourilor executive în ansamblul organelor statului și ea este determinată de natura lor juridică de organe

² A se vedea modificările aduse Legii nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare prin Legea nr. 68 din 20 decembrie 1974 și Legea nr. 5 din 2 iulie 1976, precum și Legile nr. 5 din 23 iulie 1976 și nr. 3 din 16 aprilie 1976, cu privire la Congresul, Camera legislativă și Conferințele consiliilor populare.

locale ale administrației de stat și de organe executive ale consiliilor populare.

În sistemul de organizare a statului nostru socialist organele administrației de stat îndeplinesc o activitate executivă, a cărei substanță o formează executarea hotărîrilor adoptate de organele puterii de stat. Organelor puterii le sînt subordonate toate celelalte organe ale statului, ele constituind, după expresia consacrată în Constituție (art. 4), baza întregului sistem de organe ale statului. Consiliile populare, fiind organe ale puterii de stat pe plan local, lor le vor fi subordonate — într-o formă sau alta — toate organele ce funcționează în cadrul unităților administrativ-teritoriale, inclusiv comitetele și birourile executive. Subordonarea orizontală este deci o consecință, în primul rînd, a faptului că, în cadrul organelor statului pe plan local, consiliile populare sînt organe ce ocupă locul de primă importanță ca organe de exercitare a puterii de stat, iar comitetele și birourile executive ca organe locale ale administrației de stat sînt de fapt organele executive ale consiliilor populare. Această calitate bivalentă a comitetelor și birourilor executive de organe ale administrației de stat și de organe ale consiliilor populare învederează și un alt aspect, și anume, că subordonarea comitetelor sau birourilor executive față de consiliile populare care le-au ales este totală și directă în timp ce, în fața organelor administrative superioare ele au o răspundere în cadrul subordonării ierarhice a organelor în cadrul aceleiași categorii.

Calitatea de organe executive proprii ale consiliilor populare pune în evidență și unele aspecte legate de natura lor juridică de organe ce se bucură de o largă autonomie administrativă. Concomitent cu creșterea rolului și importanței consiliilor populare a sporit și competența organelor lor executive care, conform ultimelor reglementări au dobîndit noi și importante atribuții. Datorită împrejurării că sistemul organelor pe plan local diferă într-o anumită măsură de cel al organelor supreme ale statului, apare o situație care la prima vedere s-ar părea că este contrarie principiului constituirii și funcționării organelor după criteriul specializării, corespunzător funcțiilor și activităților fundamentale ale statului socialist. La nivel central, există o demarcație netă între organele supreme ale puterii și cele ale administrației de stat, ceea ce dă posibilitatea ca în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, cea mai mare parte din atribuțiile acesteia să fie îndeplinite — în condițiile prevăzute de Constituție — de Consiliul de Stat și de Președintele Republicii, care sînt, de asemenea, organe supreme ale puterii de stat. Consiliului de miniștri, ca organ suprem al administrației de stat îi este stabilită o competență care îl definește, exclusiv, ca un organ ce îndeplinește o activitate executivă. În sistemul organelor locale situația se prezintă în mod diferit. Consiliile populare sînt organe unice ale puterii de stat pe plan local. Întrucît modalitatea lor de lucru este sesiunea, care este singura formă admisă de lege, în cadrul căreia Consiliul popular poate adopta hotărîri valabile și alt organ al puterii de stat

care să îndeplinească o activitate cu caracter permanent nu există, legea a trecut în competența comitetului sau biroului executiv exercitarea unor atribuții ale consiliilor populare, în intervalul dintre sesiuni. Astfel, potrivit art. 95 din Constituție și art. 26 al Legii 5/1968 modificată, comitetele (birourile) executive ale consiliilor populare exercită, în intervalul dintre sesiunile consiliilor populare, atribuțiile acestora, cu excepția câtorva atribuții ce rămân în competența exclusivă a organelor locale ale puterii de stat, specificate în textele de lege menționate.

Se pune problema dacă cele mai sus relevate nu schimbă oare calificarea comitetelor executive ca organe locale ale administrației de stat? Luând în considerație reglementările din actele normative în vigoare, la care s-a făcut referire mai sus, nu ar trebui ca ele să fie definite ca organe care au o dublă natură de organe ale administrației de stat și în același timp, având în vedere că în anumite condiții, și într-o anumită măsură, ele îndeplinesc activitatea de exercitare a puterii, ca organe locale ale puterii de stat? Problema s-a mai pus și soluția dată de literatura noastră necesită, după opinia noastră, unele completări. Mai înainte, ni se pare însă a fi necesar și nu lipsit de interes, de a cunoaște și cum se pune problema în legislațiile altor state socialiste care au, fie o reglementare asemănătoare celei din țara noastră, fie una diferită.

III

Făcînd un examen sumar al legislațiilor în vigoare în unele state socialiste constatăm existența unor reglementări diferite în care se oglindesc experiența proprie a țărilor respective în domeniul construcției de stat socialiste. Cu toată diversitatea reglementărilor, în ceea ce privește organele locale administrative, sistemele în vigoare pot fi grupate în două modalități principale, cărora le corespund și orientările corespunzătoare în doctrină. Una din orientări exprimată în legislația cea mai recentă a unor state socialiste urmărește stabilirea unei demarcații nete între organele administrației de stat și cele ale puterii de stat pe plan local. Cea mai categorică variantă a acestei orientări o întîlnim în R. P. Polonă.

Ca urmare a hotărîrilor luate de Congresul al VI-lea al Partidului Muncitoresc Unit Polonez din 1971, privind perfecționarea activității de stat, au fost luate și unele măsuri în direcția întăririi rolului și autorității organelor locale ale puterii și ale administrației de stat. În acest sens a fost inițiată o reformă, în mai multe etape, a sistemului consiliilor populare și a organelor administrației locale³. Potrivit modificărilor succesive din 1972, 1973, 1975 și 1976 aduse Constituției și Legii consiliilor populare adoptată încă în 1958, organele locale ale administrației de stat sînt organe unipersonale ce poartă denumirea de voivod în voivodate, președintele în orașele mai mari și șef al administrației

³ Wiesław Scrzydło, *Structura organizatorică a consiliilor populare comunale în lumina legii din noiembrie 1972*, în „Problemy Rad narodowych” nr. 29, 1974, p. 57 și urm.

în orașele cu mai puțini locuitori. Ei sînt numiți pe timp nelimitat de către Consiliul de Miniștri sau de către voivod, cărora le sînt subordonate. Ele au în competența lor atribuții privind întreaga activitate de execuție pe plan local, cu excepția acelor care, prin lege, sînt trecute în competența altor organe. Inovația în materie constă în faptul că au fost scoase din competența prezidiilor consiliilor populare atribuțiile de conducere directă a administrației locale și trecute în competența organelor administrative unipersonale pe care le-am menționat. Și în actuala organizare, consiliile populare își aleg, fiecare din rîndul deputaților, un prezidiu în a cărui competență intră însă atribuții legate de pregătirea sesiunilor consiliului de conducere, a sesiunilor de coordonare și ajutor al comisiilor consiliului popular, de coordonare a activității deputaților, precum și de reprezentare a consiliului în relațiile cu alte organe. Prezidiul se conturează astfel ca un organ propriu al consiliului popular în competența căruia sînt date atribuții legate, în principal, de conducerea lucrărilor consiliului în interior. Aceste modificări structurale privind organele de stat locale în R. P. Polonă au ca motivație teoretică concepția că în reglementarea anterioară, prezidiul consiliului fiind în același timp organul care adoptă hotărârile și le și execută, nu îngăduia o diviziune a competențelor și ducea la concentrarea excesivă a unor responsabilități, situație care a fost remediată prin reglementările în vigoare astăzi și care și-au găsit consacrarea în Constituție prin modificările ce i-au fost aduse la 10 februarie 1976. Doctrina poloneză consideră însă că natura juridică a prezidiilor consiliilor populare nu e definită încă cu destulă claritate și că se impune ca în viitor să se reglementeze cu mai multă precizie raporturile mutuale dintre consiliile populare și prezidiile lor ⁴.

Concepția separării organelor locale administrative de cele ale puterii de stat pe plan local își găsește aplicarea și în sistemul constituțional al R.P.D. Coreene. Potrivit Constituției din 1972, în R.P.D. Coreeană funcționează ca organe locale reprezentative ale puterii de stat, adunările populare. Luînd în considerație faptul că adunările populare au o activitate periodică, întrunindu-se în sesiuni ce sînt convocate la anumite intervale de timp, au fost create organe locale ale puterii de stat cu activitate permanentă care poartă denumirea de comitete populare. Acestea din urmă au o competență mai restrînsă, sînt alese de către adunările populare dintre deputați și exercită puterea de stat pe plan local în intervalul dintre sesiunile adunării populare. Funcționarea comitetelor populare ca organe locale ale puterii de stat cu activitate permanentă, constituie o particularitate a organizării de stat în R.P.D. Coreeană, cu atît mai mult cu cît aceste organe nu au atribuțiuni în domeniul administrației. Astfel de atribuții sînt încredințate unor organe distincte ce poartă denumirea de comitete administrative. Acestea sînt alese de adunările populare și au în competența lor organizarea și soluționarea tuturor problemelor de ordin administrativ pe plan local, acti-

⁴ Wojciech Sokolowicz, *Organele locale conform Constituției Republicii Populare Polone*, „Panstwo i pravo” nr. 4, 1976, p. 3.

vitatea lor desfășurându-se în baza și în vederea executării hotărârilor și deciziilor adunărilor populare și ale comitetelor populare, față de care sînt răspunzătoare. Această inovație a Constituției R.P.D. Coreene a fost subliniată în discursul pronunțat la prima sesiune a celei de a V-a legislaturi a Adunării Populare Supreme de Kim Il Sung, în 25 decembrie 1972. „Spre deosebire de trecut, se spunea în discursul menționat, noul sistem de organizare al statului separă comitetul popular de organismul administrativ și face ca, comitetul popular, compus din reprezentanți ai muncitorilor, țăranilor, soldaților și lucrătorilor intelectuali să îndeplinească funcțiile de control permanent asupra activității organismelor administrative, ceea ce îi va conduce pe lucrătorii din aparatul administrativ de a se debarasa de birocratism și a lucra și mai bine spre binele poporului, ca slujitori ai poporului”⁵.

În organizarea de stat locală a altor state socialiste își găsește aplicarea aceeași orientare, însă într-o variantă mai puțin categorică. În U.R.S.S., de exemplu, Constituția și alte legi organice definesc sovietele locale de deputați ai oamenilor muncii ca organe locale ale puterii care sînt alese și funcționează în unitățile administrative la toate nivelele. Sovietele se bucură de o largă autonomie și ele conduc întreaga activitate economică și social-culturală pe plan local. În vederea realizării activității executive, sovietele locale aleg, dintre deputații sovietului, comitetele executive, pe care Constituția și legile în materie le definesc ca organe de execuție și dispoziție. În sistemul sovietic funcționează deci ca organe locale ale puterii de stat sovietele locale și, deosebit de acestea, ca organe locale ale administrației de stat, comitetele executive ale sovietelor. Acestea din urmă, pe lângă atribuțiile de conducere a activității administrative au însă și unele atribuții de exercitare a puterii de stat. Legea prevede că în intervalul dintre sesiunile sovietelor ele pot exercita cea mai mare parte a atribuțiilor lor, cu excepția celor pe care legea le enumeră în mod expres, ca fiind de competență exclusivă a sovietelor locale⁶. Așadar, comitetele executive ale sovietelor locale depășesc, într-o anumită măsură, activitatea de organe administrative, ele fiind în același timp, organe proprii ale sovietelor locale și, în această calitate avînd dreptul de a executa și unele din atribuțiile acestora.

Spre deosebire de concepția separării, mai mult sau mai puțin categorice între organele locale ale puterii și cele ale administrației de stat, în legislația unor state socialiste își face loc o orientare diferită care are în vedere reglementări ce duc la o atenuare sau chiar o estompare a demarcației dintre aceste două categorii de organe ale statului.

În Constituția R. P. Chineze, spre exemplu, dubla natură a organelor executive locale de organe ale puterii și ale administrației de stat este exprimată în termeni preciși. Constituția din 1975 stabilește că

⁵ Kim Il Sung, *Reforçons encore le régime socialiste de notre pays*, Editions en langues étrangères, Pyongyang, 1972, p. 48.

⁶ S. I. Rusinova, V. A. Rianjin, *Sovetskoe konstitucionnoe pravo*, Ed. Universității din Leningrad, 1974, p. 429.

organele locale ale puterii de stat la diferite nivele sînt Adunările populare locale. Acestea aleg dintre deputați Comitetele revoluționare locale care sînt „organe permanente ale Adunărilor populare locale și în același timp organe administrative populare locale la diferite niveluri”. Comitetele revoluționare sînt răspunzătoare în fața Adunării populare la nivelul corespunzător și organului de stat la nivelul imediat superior și raportează acestora despre activitatea lor ⁷.

În sistemul constituțional al R. P. Bulgaria, consiliile populare — organele locale reprezentative — sînt definite de Constituția din 1971 ca organe ale puterii de stat și de autoadministrație populară în comune, raioane și județe ⁸. Ele cumulează atribuții din domeniul adoptării hotărîrilor, care sînt de esență exercitării puterii de stat cu atribuții din domeniul activității executive. La rîndul lor, consiliile populare își aleg comitetele executive care sînt caracterizate de legea fundamentală ca organe executive și de administrație ale consiliilor populare. Este semnificativă pentru o atare caracterizare a comitetelor executive, dispoziția cuprinsă în art. 48 al Legii consiliilor populare care prevede că ele desfășoară activități în domeniul administrativ, economic, sanitar, învățămînt, în cadrul competenței atribuite consiliului popular, pe lângă care funcționează ⁹. Originar, competența administrativă ține deci de consiliile populare, care sînt organe ale puterii și, totodată, ale administrației de stat și care, în vederea exercitării atribuțiilor administrative, își formează organe executive proprii care sînt comitetele lor executive.

O altă variantă a aceleiași orientări constă în atribuirea unei competențe atît în domeniul exercitării puterii de stat cît și în acel al administrației ambelor categorii de organe ce funcționează în unitățile administrativ-teritoriale, nemaifăcîndu-se vreo distincție cu privire la natura acestor organe. Așa, de exemplu, în legislația R. D. Germane, în urma modificărilor aduse Constituției din 1974 și conform legii reprezentanților populare din același an, reprezentanțele populare și consiliile lor sînt caracterizate expres ca organe locale ale puterii de stat ¹⁰. Merită a fi relevant faptul că, potrivit legislației R. D. Germane cu privire la organele locale, consiliile reprezentanților populare sînt organe proprii ale acestora din urmă. Legea le aseamuește în această privință cu comisiile reprezentanților populare, ca și acestea ele fiind alese de către reprezentanțele populare, față de care și răspund în întreaga lor activitate și la fel ca acestea ele sînt organe locale ale puterii de stat care — spre deosebire de comisii — îndeplinesc însă o activitate executivă.

Particularități deosebite prezintă modul în care sînt organizate și funcționează organele locale ale R.S.F. Iugoslavia. Sistemul social-politic iugoslav este construit pe sistemul de adunări după principiul autoges-

⁷ Constituția Republicii Populare Chineze din ianuarie 1975, art. 21, 22.

⁸ Constituția Republicii Populare Bulgaria din 1971, art. 112.

⁹ Boris Spassov, *La Bulgarie*, L.G.D.J., Paris, 1973, p. 335.

¹⁰ H. Pasenau, R. Schmidt, R. Zimet, *Die Erhöhung der Wirksamkeit der örtlichen Volksvertretungen und ihre Organe in Durchführung der Gesetzes vom 12.7.1973*, Staat und Recht n 8, 1974, p. 1277.

tiunii socialiste și al democrației autogestionare directe¹¹. Comunitatea social-politică de bază cu autoconducere pe care se întemeiază întregul sistem social-politic o constituie comuna care este compusă din mai multe aglomerări de tip urban sau rural care gravitează în jurul unui oraș. Comuna are ca organ local de putere și de autoconducere socială adunarea comunală¹². Aceasta este formată pe baza unui sistem de delegație reglementat de Constituție și legi organice și își alege un consiliu executiv, care îi este subordonat. Constituția definește comitetul executiv ca organ cu caracter politic-executiv care răspunde pentru executarea dispozițiilor adunării comunale și îndrumă activitatea organelor administrative. Consiliul executiv nu este deci un simplu organ administrativ — acest înțeles fiind dat de Constituția iugoslavă organelor locale administrative de specialitate — ci un organ politic și de execuție. În felul acesta îl apropie, ca natură specifică, de adunarea populară — organul local al puterii de stat care este și organ de autogestiune socială.

IV

În ceea ce privește organele locale din țara noastră, potrivit reglementărilor în vigoare — și în special perfecționării aduse de actele normative recent adoptate, cele două categorii de organe locale — ale puterii de stat și ale administrației de stat — sînt clar demarcate, fiecare avînd regulile proprii de organizare și funcționare, competență și modalități proprii de acționare, astfel încît figura lor juridică apare limpede și precis conturată.

După cum s-a arătat însă mai sus, unele dispoziții ale legii în vigoare ridică unele probleme și s-ar impune, dacă nu o reconsiderare a aprecierilor cu privire la natura juridică a comitetelor sau birourilor executive ale consiliilor populare, cel puțin unele completări.

În literatura juridică din țara noastră este dominantă opinia, să o denumim „tradițională” în doctrina socialistă, potrivit căreia comitetele sau birourile executive sînt organe locale ale administrației de stat, așa cum rezultă din caracterizarea făcută acestor organe în textul constituțional și reprodusă în Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare. Unii autori, invocînd textele constituționale, consideră că nici nu este nevoie de vreo altă argumentare în susținerea opiniei respective¹³. Împărțîșind același punct de vedere, alți autori sînt însă de părere că actualele reglementări sînt susceptibile de perfecționări și că, „este necesar să se facă o mai bună delimitare între organele administrației, inclusiv Consiliul de Miniștri și organele puterii de stat”¹⁴. În argumentarea acestui punct de vedere se susține faptul că, în competența comitetelor sau birourilor executive sînt trecute unele atribuții ale consiliilor populare, pe care le pot exercita atunci cînd consiliul nu este

¹¹ Mijalko Todorovic, *Exposé sur le projet de Constitution de la Jugoslavie*, Ed. Borba, Beograd, 1974, p. 39.

¹² Constituția R.S.F. Jugoslavia din 21 februarie 1971, art. 116.

¹³ Deleanu, Gh. Boboș, *Organele statului socialist român în sistemul democrației socialiste*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1973, p. 258.

¹⁴ N. Prisca, *Drept constituțional*, Universitatea din București, 1974, p. 438.

întrunit în sesiune (Constituție, art. 95 și Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare art. 26), nu schimbă natura juridică a comitetelor sau birourilor executive de organele locale ale administrației de stat, întrucât atribuțiile respective „nu sînt în fond atribuții de putere, ci mai degrabă atribuții ce pot fi executate de comitetele executive sub conducerea, îndrumarea și controlul consiliilor populare”¹⁵. Această argumentare pare cel puțin curioasă, întrucât aceleași atribuții sînt calificate în mod diferit după cum ele sînt exercitate de un organ sau altul. Dacă ar fi să admitem un atare punct de vedere ar însemna că activitatea de legiferare, spre exemplu, nu ar mai fi ceea ce este atunci cînd în anumite condiții, potrivit legislației unor state, ea este trecută din competența organului de legiferare în competența organelor executive. Este cazul legiferării delegate prevăzute, de exemplu, în Constituția statului italian (art. 76) și a multor altor state vest-europene. Este adevărat că există deosebiri în ceea ce privește modalitățile de exercitare a atribuțiilor care variază în raport cu organul care le îndeplinește, ceea ce nu modifică însă substanța atribuțiilor respective. Revenind la cazul în speță, considerăm că atribuțiile pe care, potrivit legii, comitetul sau biroul executiv le exercită în intervalul dintre sesiunile consiliului popular rămin, în orice condiții, atribuții de putere. Ele revin în primul rînd consiliilor populare care le exercită, în principal, și numai în subsidiar, în condițiile stabilite de lege, ele sînt trecute în competența comitetelor sau birourilor executive. Acestea le exercită cu anumite limite, actele emise în exercitarea atribuțiilor respective avînd un caracter temporar, întrucît ele sînt supuse, în mod obligator, ratificării consiliului popular, în prima sa sesiune (art. 26 Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare). Astfel, atribuțiile respective își păstrează caracterul lor inițial de atribuții de exercitare a puterii de stat. În ceea ce privește comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare, ele își păstrează, în principal, caracterul lor de organe ale administrației de stat deoarece ponderea cea mai mare în competența lor o au atribuțiile din domeniul activității executive. Totodată, ținînd seama de reglementările în vigoare, trebuie făcută mențiunea că datorită poziției lor în ansamblul organelor locale și în special a faptului că organelor locale ale puterii le lipsește un organ cu activitate permanentă, comitetele sau birourile executive, suplinind un astfel de organ, îndeplinesc, în intervalul dintre sesiunile consiliului popular și o parte din activitatea acestuia.

Caracterul atribuțiilor, care este constant și invariabil, nu trebuie confundat cu modalitățile de realizare a atribuțiilor respective. În realizarea aceluiași competențe pot fi emise acte de naturi diferite. Am văzut cum în exercitarea atribuțiilor prevăzute de art. 95 din Constituție și art. 26 din Legea consiliilor populare, pot fi adoptate fie hotărîri, atunci cînd asupra problemelor în speță hotărăște consiliul popular, fie decizii, în cazul cînd în legătură cu aceleași probleme o hotărăște comitetul

¹⁵ *Ibidem*.

sau biroul executiv. Numai în sens formal putem fi de acord cu afirmația că actele comitetelor executive „...chiar dacă sînt făcute în exercitarea unor atribuții ale consiliilor populare întrunesc toate elementele actelor administrative”¹⁶. Dar nu putem fi de acord, din considerentele deja expuse, cu părerea aceluiași autor atunci cînd susține că „întrucît comitetele executive sînt încadrate în ierarhia organelor administrației de stat, actele lor nu vor putea fi în nici un caz ca fiind emise în cadrul exercitării puterii de stat”¹⁷.

O opinie asemănătoare, susținută cu argumente de aceeași natură, este împărtășită și de autorii monografiei consacrate organelor administrației de stat din țara noastră¹⁸. Autorii amintiți sînt însă mai puțin categorici. Pornind de la prevederile constituționale și ale legii organice, ei definesc, cum este și firesc, comitetele sau birourile executive ca organe locale ale administrației de stat cu competență generală în unitățile administrativ-teritoriale în care au fost alese consiliile populare în fața cărora răspund și în fața cărora le sînt subordonate. Totodată, ei adaugă că: „în orice formă a activității lor, comitetele executive își păstrează poziția și își exercită atribuțiile prevăzute de lege, în calitatea lor *esențială* (s.n.) aceea de organe executive ale consiliilor populare”, fapt din care decurge și subordonarea lor „organică față de consiliile populare care le-au ales”¹⁹. Precizarea prezintă interes întrucît ea evidențiază, pe de o parte, deosebirea dintre comitetele sau birourile executive de celelalte organe locale administrative, cum sînt organele locale de specialitate ale administrației de stat care nu sînt direct și „organice” legate de consiliile populare și ca o consecință nu pot și nu au dreptul de a îndeplini unele atribuții ale acestora iar în al doilea rînd, precizarea subliniază calitatea lor „esențială” de organe executive, ceea ce ar lăsa să se întrevadă că, în subsidiar, comitetele sau birourile executive pot avea și o altă calitate care ar defini mai complet natura lor juridică. În acest fel — spun acești autori — trebuie înțeleasă și imputernicirea dată comitetelor executive de a realiza anumite atribuții ale consiliilor populare. Pe această cale — arată ei — comitetele executive nu se izolează de consiliile populare care le-au ales și nici nu le înlocuiesc”²⁰. Aceste afirmații constituie un început de recunoaștere a faptului că, în definirea naturii juridice a unui organ de stat, definițiile concise din Constituție, oricît de clare ar fi, datorită tocmai conciziunii lor, au nevoie și de unele aprofundări care să întregască definiția formulei constituționale. În cazul nostru, comitetele sau birourile executive ale consiliilor populare nu pot fi caracterizate mărginindu-ne doar la modul în care Constituția le definește încadrîndu-le într-una din cele patru mari categorii de organe ale statului nostru socialist.

¹⁶ T. Drăganu, *Drept constituțional*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1973, p. 441.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ I. Vîntu, M. Anghene, M. Străoanu, *Organele administrației de stat în Republica Socialistă România*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1971, p. 269.

¹⁹ *Ibidem*, p. 234.

²⁰ *Ibidem*.

Amploarea și complexitatea sarcinilor statului socialist în actuala etapă, fac ca organele existente să îndeplinească unele activități care depășesc destinația inițială pentru care au fost create și face dificilă încadrarea lor rigidă în schema organelor stabilite. Procesul de dezvoltare a statului socialist determină chiar apariția unor noi forme fundamentale de activitate statală și de creare a unor organe de stat corespunzătoare, ceea ce va aduce desigur și unele modificări de structură în sistemul organelor statului. Este, ceea ce remarcă de fapt și autorii monografiei menționate. „Vom sublinia — spun autorii respectivi — că... nu împărtășim părerea unor autori care consideră că formele fundamentale ale activității de stat se pot desprinde din dispozițiile Constituției, argumentînd că, întrucît în Constituție sînt arătate toate categoriile organelor de stat, din aceasta ar rezulta, în mod implicit, și formele fundamentale ale activității statului“. Și în continuare se spune că „formele fundamentale ale statului socialist trebuie înțelese ca un proces în continuă dezvoltare...“. Teza și-o susțin, cu arătarea precisă a unor noi forme fundamentale de activitate a statului care au apărut între timp dar nu sînt prevăzute în Constituție și care au determinat crearea unor organe de stat corespunzătoare, cu caracteristici noi, deosebite de cele ale organelor de stat existente anterior²¹. De aici și concluzia necesității de reconsiderare a părerilor privind întregul nostru sistem politico-statal, în așa mod încît el să cuprindă și noile categorii de organe care au fost create și care corespund unor noi activități fundamentale ale statului socialist. Justetea acestui punct de vedere este confirmat în practica vieții noastre de stat. Se știe că în urma hotărîrilor adoptate de Congresul al X-lea și al XI-lea ale Partidului Comunist Român au fost create organe cu caractere noi cum sînt, de exemplu, organele cu dublă natură de partid și de stat și alte forme instituționalizate ale democrației socialiste, al căror rol în viața societății și a statului socialist este deosebit de mare.

De regretat este însă faptul că autorii menționați nu fac aplicarea tezei respective și în ceea ce privește comitetele și birourile executive ale consiliilor populare. Totuși, în comparație cu alte opinii expuse în lucrarea de față, autorii monografiei despre organele administrației de stat din țara noastră sînt mai puțin categorici, lăsînd să se întrevadă posibilitatea unor interpretări ceva mai largi cu privire la natura juridică a comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare.

V

Autonomia largă de care se bucură consiliile populare în calitatea lor de organe locale ale puterii de stat se răsfrînge și asupra comitetelor sau birourilor lor executive, căroră, prin legea consiliilor populare, modificată recent, le sînt atribuite noi sarcini și răspunderi în realizarea conducerii întregii activități administrative în domeniul economic și social din județe, orașe, comune. În acest sens, comitetele sau birourile

²¹ *Ibidem*

executive au dobândit, prin lege, noi atribuții care le situează în raporturi din cele mai diverse cu toate organele care își desfășoară activitatea pe planul local, indiferent dacă organele respective le sînt sau nu subordonate. Spre exemplu, în cadrul sarcinilor și răspunderilor ce le revin cu privire la realizarea planului unic de dezvoltare economico-socială în profil teritorial, comitetele sau birourile executive au dreptul de control și asupra activității economice a unităților de interes republican. Evident că acest drept de control este limitat, spre deosebire de controlul pe care îl exercită asupra unităților de interes local, care le sînt subordonate în toată activitatea lor. Este de remarcat însă că în cadrul controlului pe care îl exercită asupra unităților republicane, ele au dreptul și obligația de a le da conducerilor respective indicații și de a le acorda sprijinul necesar găsirii soluțiilor celor mai adecvate pentru realizarea în condiții optime a sarcinilor de plan (art. 27 litera „d” din Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare, modificată prin Legea 5/1976), ceea ce asigură eficiența controlului. Totodată, se impune a fi subliniat, în legătură cu această nouă atribuție a comitetelor sau birourilor executive, faptul că dispoziția legală menționată se referă la activitatea economică desfășurată de unitățile republicane și nu la unitățile economice de interes republican, ceea ce înseamnă că și alte unități republicane cum sînt cele de învățămînt superior, spre exemplu, sînt supuse controlului organelor administrative locale, în ceea ce privește activitatea lor economică. Sublinierea este necesară pentru că, după cum se știe, pe linia integrării învățămîntului cu producția și știința, unităților de învățămînt le-au fost stabilite sarcini precise de plan în domeniul cercetării și producției.

În aceeași ordine de idei, a sporirii atribuțiilor comitetelor sau birourilor executive ale consiliilor populare, Legea 5 din 2 iulie 1976 le-a acordat noi competențe în diverse domenii. Spre exemplu, în cadrul procesului de instituționalizare a formelor de participare conștientă a maselor de cetățeni la conducerea vieții de stat pe plan local, după cum se știe, au fost reglementate modurile de organizare și funcționare a instituțiilor noi create, cum sînt delegatul sătesc și adunarea cetățenilor. În legătură cu acestea din urmă art. 47 al Legii trece în atribuția comitetelor sau birourilor executive sarcinile organizării și convocării lor, în condițiile prevăzute de lege. Același articol de lege stabilește și modalitatea de conlucrăre cu organele locale ale Frontului Unității Socialiste în scopul bunei organizări și funcționări a adunării cetățenilor. În exercitarea atribuțiilor de organizare a participării cetățenilor la rezolvarea pe plan local a treburilor de stat și obștești (art. 27 litera „m” a legii consiliilor populare), colaborează și cu alte organizații obștești și de masă, cum sînt syndicatele, organizațiile de tineret, de femei ș.a. în organizarea unor acțiuni ca, de exemplu, organizarea întrecerilor între unitățile administrativ-teritoriale pentru rezolvarea sarcinilor economice, edilitare și social-culturale.

Toate aceste atribuții, precum și celelalte prevăzute de Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare, decurg din natura comitetelor sau birourilor executive ale consiliilor populare, ca organe locale ale administrației de stat cu competența generală, organic legate de consiliile populare care le-au ales, și pe care le suplinesc în exercitarea unor atribuții de putere, în intervalul dintre sesiuni. Raporturile ce se stabilesc între ele și celelalte organe definesc poziția lor în sistemul organelor statului nostru socialist.

REGLEMENTAREA PRIVIND STUDIAREA ȘI ALEGEREA PIEȚEI EXTERNE

DE

IOAN MACOVEI

Pentru întreprinderile producătoare și exportatoare, desfacerea produselor reprezintă o problemă de primă importanță. Atragerea și menținerea clienților necesită cunoașterea aprofundată a pieței externe¹.

Activitatea de studiere a pieței, cu toate că este dificilă și costisitoare, a devenit o cerință obiectivă. Desfășurarea eficientă a comerțului exterior necesită o bună cunoaștere a situației economice internaționale, a pieței mondiale, a tendințelor și perspectivelor ei, o adaptare rapidă a producției la cerințele pieței externe, ale partenerilor din diferitele țări².

Piața este o categorie economică, care a apărut odată cu producția de mărfuri și exprimă totalitatea relațiilor de schimb. Funcția principală a pieței constă în a face legătura între producție și consum, prin confruntarea ofertei cu cererea.

Raportul care există între părțile participante poate determina ca o piață să fie a vinzătorului sau a cumpărătorului. Acest proces este influențat de nivelul științei și tehnicii, precum și de stadiul concurenței.

În comerțul nostru exterior, perfecționarea sistemului organizatoric și funcțional a permis și îmbunătățirea activității de studiere a pieței. În noua concepție, promovarea comerțului exterior se bazează pe studierea fenomenelor de piață, prin analiza confruntării produsului cu consumatorul.

Dinamica și realitatea pieței externe a determinat și schimbarea unei optici. Astfel, nu trebuie să vinzi ceea ce produci, ci să fabrici ceea ce se cumpără. Nerespectarea acestei cerințe poate implica rabaturi de preț și cheltuieli în plus de comercializare, afectând finalitatea operațiilor.

Portofoliul de comenzi a unităților de comerț exterior poate fi asigurat numai printr-o activitate de studiere programată și organizată a

¹ Iosif Pățan, *Studiul pieței — element indispensabil pentru un export eficient*, în „Probleme economice” 1973, nr. 7, p. 88 și urm.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la consfătuirea cu activul de partid și de stat din domeniul comerțului exterior și cooperării economice internaționale*, 16 mai 1974, Editura politică, București, 1974, p. 13.

pieței externe. În acest sens, atribuțiile unităților producătoare și exportatoare sînt prevăzute de Legea de comerț exterior, în art. 10, art. 22, lit. a, art. 24, lit. d și art. 25, precum și de Decretul nr. 686 din 28 decembrie 1973 privind asigurarea calității produselor provenite din import, în art. 5, alin. 1.

În practica unităților noastre respectarea acestor dispoziții nu este însă întotdeauna asigurată. De exemplu, lipsa de informații suficiente a avut uneori consecințe negative în acțiunile de încheiere a contractelor pe termen lung, în exportul mărfurilor industriale sau importul de materii prime și materiale de bază. Iar alteori, deplasările în străinătate socotite ca acțiuni de prospectare, se fac numai pentru contractări impuse de urgența unor fonduri de marfă.

Cercetarea pieței se poate împărți în două etape : cercetarea macroeconomică ; cercetarea la locul desfacerii.

Cercetarea macroeconomică se face din birou, prin întocmirea de studii preliminare, luînd în considerare datele statistice publicate. Studiile preliminare oferă o imagine generală, avînd un caracter de orientare și de determinare a principalelor elemente, care prezintă interes.

Cercetarea la locul desfacerii se efectuează nemijlocit asupra pieței și beneficiarului. Analiza de amănunt la fața locului oferă date de detaliu și permite o cunoaștere veridică a pieței, în toate sensurile și nuanțele.

Cercetarea pieței urmărește atît mărfurile cuprinse în planul de export, cît și alte produse care ar putea fi negociate, în condiții avantajoase. Cunoașterea pieței cuprinde două aspecte, informarea și studierea, care se găsesc într-o strînsă interdependență.

Cercetarea pieței începe, în mod obișnuit, cu observarea fenomenelor, prin colectarea sistematică și transmiterea de informații și cunoștințe. Activitatea informațională care trebuie să fie corectă și rapidă include adunarea de date privind natura cererii, preferințele cumpărătorilor, prețurile, taxele vamale, problemele fiscale și valutare, restricțiile la import.

Informațiile de piață se obțin prin intermediul unor surse diferite³, după cum sînt primare sau secundare.

Datele primare se compun din fapte, opinii și motive. Ele pot fi colectate, prin observare, experimentare și interviuri. Metoda interviului se efectuează prin anchete — sondaje și anchete — paneluri.

Datele secundare pot proveni din activitatea întreprinderilor de comerț exterior sau din afara lor, fiind interne și externe.

O activitate sistematică și permanentă implică și studierea cerințelor și tendințelor pieței. În practică, studiul pieței se poate face prin următoarele metode : *Strategia diferențierii produsului*. În baza unei publicități interne piața este abordată în totalitatea ei, prin diferențierea produselor de cele ale concurenței.

³ A. Zamfir, *Marketing, conjunctura și prospectarea piețelor internaționale*, Editura did. și ped., București, 1974, p. 24 și urm.

Strategia segmentării pieței. În mod obișnuit, piața se împarte în mai multe segmente. Criteriul de segmentare poate fi geografic, etnografic, demografic și economic. Fiecare segment este analizat separat, producția fiind orientată și adaptată în consecință.

Obiectivele principale ale studiului efectuat asupra pieței externe sînt următoarele : a) *Trăsăturile calitative și cantitative ale pieței.* Pentru elaborarea programului de producție și comercializare este necesar să se stabilească produsele care sînt cerute, caracteristicile lor, cuantumul cererii, tendințele prețului și reacția cumpărătorilor.

Studierea aspectelor calitative trebuie să facă cunoscute și componentele politicii comerciale⁴, cum ar fi legislația vamală sau financiară. Astfel, condiția juridică obținută de exportator va avea consecințe asupra competitivității produselor. Iar eficiența operațiilor poate depinde de formele de export alese.

Determinarea accesibilității pe o piață este și în funcție de restricțiile cantitative de import, tarifele vamale, taxele de prelevare, taxele interne, alte restricții și reglementări. Cunoașterea și analiza lor prezintă importanță practică, prin posibilitatea găsirii căilor pentru obținerea de avantaje.

Institutele specializate sau firmele interesate în lansarea pe piață a unui produs ori în stabilirea unui program de perspectivă pot efectua și o cercetare motivațională. Folosită cu preferință în ultimul timp, cercetarea motivațională încearcă să lămurească de ce se cumpără sau nu un produs, ce influențează decizia de cumpărare, ce determină alegerea unui anumit sortiment sau articol.

b) *Poziția concurenței.* Activitatea desfășurată pe o piață este condiționată, de obicei, de activitatea concurenței. Studiul pieței trebuie să conțină, deci, informații ample și documentate despre produsele oferite de către concurență, pentru toate componentele de bază ale competitivității și despre tehnicile de promovare folosite.

c) *Poziția pe piață a firmei.* Determinarea poziției firmei, adică a volumului vânzărilor pe piața importatoare, este în funcție de unele date și anume :

— Capacitatea pieței, care constituie posibilitatea de a absorbi un produs sau serviciu, fără considerarea prețurilor. Stabilirea capacității de absorbție impune și studiarea producției naționale a pieței, indicatorul de bază fiind gradul de autoaprovizionare.

— Potențialul pieței sau cererea solvabilă, care este cererea totală de un produs sau serviciu. Față de capacitatea pieței, potențialul este întotdeauna mai mic. Șansele de pătrundere pe o piață trebuie să fie analizate în raport de posibilitățile reale, de potențialul de asimilare a produsului. Iar ca decizia să fie justă, obligator trebuie calculat și indicatorul privind consumul aparent. Totodată, se cere a fi precizate și cotele posibile de export. Proporția din potențialul pieței de import, prevăzută sau reținută de un exportator față de concurență, reprezintă cota de export.

⁴ Iosif Pățan, *Cunoașterea politicii de import a partenerilor comerciali*, în „Probleme economice”, 1972, nr. 8, p. 78 și urm.

— Volumul pieței, care reflectă totalul produselor și serviciilor vândute. Raportul dintre volum și potențial indică gradul de saturare a pieței.

— Ponderea firmei, care reprezintă livrările întreprinderii și este o parte a volumului pieței. Ponderea semnifică gradul de pătrundere a firmei pe o anumită piață.

Obținerea de date despre piața externă are, în principiu, un caracter general, ele fiind folosite mai mult pentru prospectarea terenului, ca o etapă ulterioară și superioară. Activitatea de prospectare a pieței externe constituie o acțiune complexă de studiere a condițiilor concrete de comercializare. Prospectarea urmărește stabilirea dimensiunilor și evoluția cererii și ofertei, pregătește documentația necesară în vederea promovării exporturilor și orientează producția spre mărfurile și sortimentele solicitate pe piața externă. Activitatea de prospectare trebuie desfășurată înainte de definitivarea planurilor anuale de producție și de comerț exterior. Întocmirea prealabilă asigură valorificarea concluziilor prin adaptarea operativă la cerințele pieței externe.

În cunoașterea pieței externe, activitatea de prospectare, pentru obținerea unei previziuni juste, se îmbină cu studiul conjuncturii. Conjunctura reprezintă totalitatea proceselor curente, pe piața unor țări sau produse, și tendința lor de dezvoltare, pe termen scurt sau mediu. Studiul conjuncturii reflectă situația generală a pieței la un moment dat și permite realizarea unei eficiențe ridicate în exportul și importul mărfurilor, prin folosirea condițiilor celor mai favorabile.

În practica arbitrală s-a ridicat problema cine suportă influențele conjuncturale la mărfurile din import, livrate la fondul pieței. Astfel, întreprinderile pîrîte au refuzat să plătească sumele solicitate prin acțiune, care reprezentau influențele nefavorabile între prețurile și tarifele externe și interne pentru mărfurile din import. Organele arbitrale au reținut, în mod just, că sumele pretinse nu sînt datorate⁵. În conformitate cu adresa nr. 5122/1971 a Ministerului Finanțelor, influențele nefavorabile sînt suportate de bazele de aprovizionare din fondul de conjunctură centralizat al ministerului din care face parte organizația socialistă beneficiară. În asemenea cazuri, întreprinderea pîrîtă nu poate fi obligată decît la plata contravalorii produselor livrate și a comisionului prevăzut.

Dezvoltarea viitoare a cererii și ofertei, precum și dinamica prețurilor sînt folosite, de asemenea, pentru întocmirea de prognoze.

Elaborarea previziunilor se realizează prin determinarea factorilor care influențează direct sau indirect cererea. Întocmirea de prognoze urmărește obținerea de condiții avantajoase, sporirea aportului realizat de tranzacțiile externe, orientarea justă a investițiilor, asigurarea unei poziții economice superioare exportului, elaborarea de programe de dezvoltare a schimburilor pe perioade îndelungate.

⁵ Arbitrajul interjudețean Timișoara, Hotărîrea nr. 1468 din 20 iulie 1971, în „Arbitrajul de stat”, 1971, nr. 6, p. 106.

Prospectarea pieței externe, pentru realizarea unei informări cât mai complexe și luarea unei decizii fundamentate, trebuie, ca o premisă indispensabilă, să continue și cu cercetarea de marketing, care să se finalizeze în planul politicii de marketing.

În condițiile în care piața depinde astăzi, în primul rând, de cumpărător, marketingul nu mai reprezintă doar acțiunea de cercetare a cererii și ofertei, în scopul desfacerii mărfurilor. Activitatea de cercetare a pieței se împletește organic cu problemele privind investițiile, organizarea și planificarea procesului de producție, pregătirea personalului, crearea de noi produse, vânzarea și service-ul. În acest fel, cercetarea propriu-zisă se conjugă cu deciziile și mijloacele de acțiune.

Marketingul este mai mult un aspect de atitudine, de comportare, o optică nouă în arta de a descoperi noi piețe și clienți, de a menține și cultiva piețele tradiționale⁶. Marketingul contribuie la realizarea operațiilor de comerț exterior în condiții de eficiență sporită.

Activitatea de marketing internațional este determinată de unele criterii, ca mărimea populației țărilor importatoare, structura și gradul dezvoltării lor economice, nivelul de distribuție diferențiată a veniturilor, tradițiile culturale și educative.

În studierea piețelor, activitatea de marketing înseamnă cercetarea obiectivă a informațiilor, adaptarea produselor la cerințele pieței, lansarea de produse noi, promovarea produselor de export și optimizarea surselor și formelor de import. Pe baza cerințelor și tendințelor pieței, marketingul indică mijloacele de acționare, stabilind strategia și tactica cea mai eficientă privind produsul, prețul, promovarea și distribuția.

În analiza pieței externe, activitățile de conjunctură și marketing urmăresc, de fapt, aceleași scopuri. Astfel, principalele lor obiective sînt următoarele: a) cunoașterea debușeurilor pe care produsele și serviciile ce fac obiectul întreprinderii le pot găsi în străinătate; b) determinarea noilor produse și servicii, care ar putea fi furnizate pentru satisfacerea necesităților actuale sau de perspectivă; c) obținerea unui preț extern optim.

Finalitatea acestor cercetări constă pentru toți participanții la activitatea de comerț exterior, în realizarea unei cunoașteri obiective și raționale a pieței externe, pe produs și zonă. Cunoaștere care condiționează alegerea unei anumite piețe sau a segmentului celui mai avantajos, dimensiunile producției, politica de prețuri și crearea rețelei de distribuție.

În formarea contractelor externe, utilitatea cunoașterii pieței se concretizează prin măsuri de la proiectare pînă la desfacere, fiind o premisă a eficienței comerțului exterior.

În funcție de informațiile colectate și de evoluția conjuncturii, se va stabili și momentul optim de ieșire pe piață. Alegerea unui moment favorabil este un element important care poate influența rezultatul operației preconizate.

⁶ Mihai C. Demetrescu, *Marketing*, Ediția a II-a, Ed. politică, București, 1973, p. 220 și urm.; Alexandru Zamfir, Dan Floru, *Elemente de marketing internațional*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1974, p. 60 și urm.

REGIMUL JURIDIC AL TERENURILOR AGRICOLE, PROPRIETATEA COOPERATIVELOR AGRICOLE DE PRODUCȚIE

DE

ȘTEFAN RAUSCHI

Pământul reprezintă un bun național, avuția întregului popor, de aceea trebuie folosit în conformitate cu prevederile legilor, corespunzător intereselor dezvoltării economiei naționale, întregii societăți¹. Pe această linie, în prim plan, se înscriu prevederile Legii nr. 59/1974 care împreună cu alte acte normative² și obștești³, emise în vederea aplicării legii, asigură un regim de protecție special și unitar tuturor terenurilor ce alcătuiesc fondul funciar al țării, dar mai ales terenurilor agricole.

Așa cum rezultă din documentele de partid⁴, cit și din dispozițiile Legii nr. 59/1974⁵, indiferent de caracterul proprietății — de stat, cooperatistă sau particulară — toate terenurile de pe teritoriul R.S.R. trebuie folosite, protejate și ameliorate, în concordanță cu interesele întregului popor.

Dat fiind scopul pentru care au luat ființă — printre altele, folosirea în comun și rațională a pământului, ridicarea continuă a fertilității lui⁶ — cooperativele agricole de producție dețin în proprietate sau folosință, importante suprafețe de terenuri agricole, care trebuie utilizate în conformitate cu dispozițiile normative în vigoare.

În reglementarea dată de Legea nr. 59/1974 terenuri cu destinație agricolă sint: cele folosite pentru producție vegetală — arabile, viile, livezile, pepinierele viticole și pomicole, pășunile, fânețele, serele, solariile și răsadnițele — cele cu vegetație forestieră, altele decât cele cuprinse în amenajamente silvice, servind pentru protecția terenurilor agri-

¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Ed. politică, București, 1975.

² A se vedea, Ordinul M.A.I.A., nr. 50 din 22 aprilie 1975 privind unele măsuri de aplicare a prevederilor Legii nr. 59/1974.

³ A se vedea, Hotărîrea U.N.C.A.P. privind sarcinile ce revin uniunilor județene C.A.P., în „Buletinul C.A.P.”, 3—4/1974.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Art. 1 din Legea nr. 59/1974.

⁶ Art. 2 din Statutul C.A.P.

cole, terenurile cu pajiști împădurite, terenurile ocupate cu construcții și instalații agro-zootehnice și de îmbunătățiri funciare, drumuri de exploatare agricolă, platforme și spații de depozitare, care servesc nevoilor producției agricole, terenurile agricole aflate temporar sub ape prin inundații, precum și orice alte terenuri care, neavînd alte folosințe, pot fi valorificate pentru producția agricolă (art. 3, lit. a).

De remarcat este faptul că, față de reglementarea dată de Legea nr. 12/1968, Legea nr. 59/1974 lărgeste considerabil sfera noțiunii de teren agricol, incluzînd în aceasta, printre altele, terenurile cu vegetație forestieră, precum și orice alte terenuri care, neavînd alte folosințe, pot fi valorificate pentru producția agricolă.

În calitatea sa de proprietară asupra terenurilor agricole, cooperativa agricolă de producție este ținută, în exercitarea atributului folosinței și al dispoziției materiale, să se conformeze dispozițiilor Legii fondului funciar, care are drept scop: împiedicarea micșorării suprafețelor agricole, sporirea suprafețelor agricole, precum și folosirea rațională a terenurilor agricole. În acest sens art. 12 din lege prevede în mod expres⁷ că este interzisă micșorarea suprafeței agricole⁸. În mod excepțional — așa cum vom vedea — unui teren agricol proprietatea C.A.P. i se va putea schimba destinația sau categoria de folosință — definitiv sau temporar — în cazurile și cu respectarea cerințelor impuse de lege. În asemenea cazuri, cooperativa agricolă de producție este îndreptătită să primească sumele prevăzute în tarifele de deviz⁹ pentru folosirea terenurilor agricole, definitiv sau temporar, în alte scopuri decît producția agricolă vegetală, sume ce vor fi folosite pentru a recupera aceste terenuri, după caz, prin compensare, prin atragerea în cultură a altor suprafețe de terenuri neproductive, cit și pentru ameliorarea celor slab productive¹⁰.

Garanții în plus față de prevederile art. 12 din Legea fondului funciar, menite a îngrădi posibilitatea micșorării suprafețelor agricole, sînt prevăzute și în alte articole din lege, care stabilesc condițiile de amplasare a obiectivelor industriale, de ocupare și folosire definitivă sau temporară a suprafețelor agricole, de amplasare a liniilor de telecomunicații, de distribuire a energiei electrice etc.

Astfel, potrivit art. 15 din Legea nr. 59/1974 și art. 3, alin. 3 din Legea nr. 58/1974 amplasarea obiectivelor industriale agrozootehnice și social-culturale trebuie să se facă pe terenuri neproductive sau impropriei producției agricole, situate în perimetrul construibil al localităților, cu respectarea prevederilor de sistematizare și a altor condiții stabilite de lege¹¹. De asemenea, amplasarea obiectivelor menționate nu trebuie să afecteze, sub nici o formă, desfășurarea normală a activității pe terenurile agricole și forestiere învecinate cu acestea (art. 15 alin. 4).

⁷ Această dispoziție are caracter de principiu.

⁸ A se vedea și dispozițiile art. 9, lit. h din Legea nr. 4/1970 și dispozițiile art. 3 alin. 1 din Legea nr. 58/1974.

⁹ Conform anexei nr. 3 a Legii nr. 59/1974.

¹⁰ A se vedea și dispozițiile Legii nr. 58/1974.

¹¹ Conform art. 62 din Legea nr. 59/1974.

Dispozițiile art. 15 din Legea nr. 59/1974 poate duce la apariția următoarelor situații :

1. În cazul cînd amplasarea obiectivelor se face pe terenuri neproductive sau improprie producției agricole, terenuri situate în perimetrul constructibil al localităților, aceasta se va putea realiza numai dacă în prealabil s-a obținut autorizația de construire eliberată de organul competent.

2. În cazul cînd amplasarea obiectivelor se face pe terenuri agricole destinate producției vegetale, agricole și forestiere, sau alte terenuri situate în afara perimetrului constructibil al localităților, precum și, atunci cînd pentru același obiectiv sînt necesare terenuri situate atît în perimetrul constructibil cît și în afara acestuia, pe lîngă autorizația de construcție este necesară și aprobarea prealabilă obținută prin decret prezidențial, pentru ocuparea sau folosirea definitivă sau temporară a terenului în alte scopuri decît producția vegetală, agricolă sau forestieră.

3. În cazul ocupării sau folosirii definitive sau numai temporare a terenurilor agricole sau forestiere din perimetrul constructibil al localităților, aprobat conform legii, în alte scopuri decît producția agricolă vegetală sau forestieră este necesară — potrivit art. 16 alin. 2 din lege — aprobarea prealabilă, dată după caz, prin ordin al Ministrului agriculturii și industriei alimentare sau, respectiv, al Ministrului economiei forestiere și materialelor de construcții.

Potrivit prevederilor art. 17 din Legea nr. 59/1974 și art. 3 alin. 3 din Legea nr. 58/1974 în cazurile excepționale cînd se aprobă ca terenurile agricole să fie folosite în alte scopuri decît producția agricolă vegetală, se va recupera în mod obligatoriu o suprafață echivalentă cu cea scoasă definitiv, prin transformarea și darea în producție agricolă a unor terenuri neagricole sau neproductive. În aceste cazuri, adunarea generală a cooperativelor agricole de producție și organul agricol județean sau al municipiului București, au obligația să prevadă în acordurile și, respectiv, avizele pe care le emit, terenurile ce urmează a fi recuperate, răspunzînd împreună cu beneficiarii de investiții de realizarea acțiunii de recuperare.

În vederea asigurării surselor de terenuri care prin transformare vor compensa suprafețele care se scot definitiv din producția agricolă vegetală, actele normative emise în vederea aplicării Legii nr. 59/1974¹² stabilesc în sarcina direcțiilor județene pentru agricultură și industrie alimentară obligația, ca prin unitățile de specialitate subordonate și prin specialiștii din unitățile agricole de producție, să identifice terenurile neagricole, folosite în mod neeconomic și a celor neproductive, care pot fi transformate în terenuri agricole, îndeosebi în arabil, precum și acele terenuri

¹² A se vedea Ordinul M.A.I.A. nr. 50/1975 privind unele măsuri de aplicare a Legii nr. 59/1974 ; Hotărîrea U.N.C.A.P. privind sarcinile ce revin uniunilor județene ale C.A.P. în aplicarea Legii nr. 59/1974, în „Buletinul C.A.P.”, nr. 3—4/1975.

agricole, slab fertile, cu productivitate scăzută, care prin lucrări de amenajare și ameliorare pot fi valorificate cu eficiență sporită¹³.

Pentru a nu se reduce nici un moment suprafața agricolă a cooperativei și îndeosebi cea arabilă, în sprijinul prevederilor art. 12 din lege trebuie să adăugăm și dispozițiile art. 17 alin. 2 potrivit cărora recuperarea terenurilor se face anticipat sau cel mai târziu până la data stabilită în actul prin care se dă aprobarea privind scoaterea definitivă din producția agricolă a respectivelor suprafețe agricole.

Dispoziții menite a împiedica micșorarea suprafețelor agricole găsim și în art. 23 și 24 din Legea fondului funciar potrivit cărora beneficiarii lucrărilor de investiții sau de producție sînt obligați să ia măsuri, încă, din faza de elaborare a documentației tehnice, pentru a restrînge terenurile scoase din producția agricolă la strictul necesar, iar dacă dețin terenuri pe care nu le mai folosesc în procesul de producție, cum sînt cele rămase în urma evacuării de materii prime, sonde părăsite și altele, sînt obligați să ia măsurile necesare de nivelare și de amenajare a lor, dîndu-le o folosință agricolă.

De asemenea, beneficiarii de terenuri scoase temporar din producția agricolă vegetală au obligația să redea cu mijloace proprii aceste terenuri producției agricole, în termenul aprobat și în condiții de producție care să asigure randamente la nivelul celor avute inițial la predare. Nerespectarea acestei obligații are drept consecință pe lângă aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege și pierderea dreptului de a obține noi aprobări de amplasare sau extindere a altor obiective pe terenuri agricole (art. 26)¹⁴.

Tot pe linia obiectivului prevăzut de art. 12 din Legea nr. 59/1974 trebuie să menționăm și dispozițiile art. 21 precum și art. 3 din Legea nr. 58/1974 potrivit cărora liniile de telecomunicații, de transport și distribuire a energiei electrice, conductele de transport pentru alimentare cu apă, canalizare, produse petroliere, gaze, precum și alte instalații similare se vor grupa și sistematiza de-a lungul și în imediata apropiere a căilor de comunicații, a digurilor și canalelor de irigații și de desecări, în așa fel încît să nu se degradeze culturile și să nu se stînjenească execuția lucrărilor agricole. În ipoteza în care amplasarea acestor obiective, nu se poate face în condițiile arătate, urmînd a fi sacrificate terenuri agricole, legea impune obținerea în prealabil a aprobării date prin decret prezidențial sau, după caz, prin ordin al Ministrului agriculturii și industriei alimentare.

Pe lângă interdicția, de principiu, de schimbare a destinației, respectiv de micșorare a terenurilor agricole, actele normative în vigoare aduc îngrădiri și în ceea ce privește schimbarea categoriilor de folosință a terenurilor agricole. Astfel, potrivit art. 27 din Legea fondului funciar schimbarea folosinței terenurilor arabile în altă categorie de folosință agricolă

¹³ Potrivit prevederilor legii, recuperarea se asigură de către: a) beneficiarii de investiții care au obținut aprobarea de amplasare a unor obiective de investiții sau producție pe terenuri agricole; b) unitățile agricole de producție, cărora li se repartizează în acest scop sumele necesare executării lucrărilor din „Fondul de dezvoltare și ameliorare a fondului funciar”.

¹⁴ A se vedea și dispozițiile art. 9, lit. i din Legea nr. 4/1970.

este interzisă. În cazuri deosebite, se admite schimbarea folosinței terenurilor arabile pentru completarea masivelor viticole și pomicele din zonele consacrate, cu condiția obținerii aprobării prin decret prezidențial și a recuperării anticipate a unei suprafețe arabile echivalente.

În ceea ce privește schimbarea celorlalte categorii de folosință a terenurilor agricole cum sînt: pășunea, fineața, via și livada, în altă categorie de folosință agricolă — pentru terenurile aflate în proprietatea cooperativei agricole de producție — se face în baza aprobării prealabile dată de M.A.I.A.

Un alt scop urmărit de prevederile Legii fondului funciar este acela al sporirii suprafețelor agricole. În această direcție în documentele de partid se arată că prin desecări, îndiguiri și îmbunătățiri funciare se va urmări creșterea suprafeței agricole, îndeosebi arabile, precum și ridicarea fertilității solului.

În spiritul acestor prețioase indicații art. 12 alin. 2 din lege prevede că, Ministerul agriculturii și industriei alimentare și Comitetele executive ale Consiliilor populare au obligația să ia măsuri ca toți deținătorii de terenuri să mențină, să protejeze și să întreprindă acțiuni în creștere a suprafeței agricole.

Așa cum rezultă și din prevederile art. 14 din Legea nr. 59/1974 cit și din ansamblul dispozițiilor Legii nr. 4/1970, pentru sporirea suprafeței agricole, îndeosebi a celei arabile, Cooperativele agricole de producție au obligația să cultive toate terenurile proprii, nefolosite încă, cum sînt: tufărișurile, pîlcurile de arborete care nu au rol de protecție sau producție forestieră, drumurile agricole și potecile inutile, terenurile dintre construcțiile de orice fel, terenurile virane din perimetrul construitibil al localităților, cele din jurul stîlpilor de telecomunicații, de transport și distribuire a energiei electrice, cele situate de-a lungul căilor de comunicații, de transport și distribuire a energiei electrice, cele situate de-a lungul căilor de comunicații, precum și alte terenuri asemănătoare.

O mare însemnătate pentru sporirea suprafețelor agricole a Cooperativei agricole de producție o prezintă și dispozițiile din art. 3 al Legii nr. 58/1974 care prevăd că, terenurile ocupate de construcții, drumuri, canale, diguri și rețele electrice și de telecomunicații care se eliberează prin lucrările de sistematizare, vor fi redată producției agricole de către deținători ¹⁵.

De asemenea, prin intrarea în vigoare a Legii nr. 58/1974 importante suprafețe de teren aflate în proprietatea personală a membrilor C.A.P., care depășeau 250 m², au fost incluse în calculul lotului atribuit în folosință, potrivit statutului, sporindu-se astfel suprafața agricolă a fiecărei cooperative (art. 17 alin. 7).

Un alt scop urmărit de dispozițiile Legii nr. 59/1974 vizează folosirea rațională a terenurilor agricole. În acest sens, semnificative sînt, mai întîi, prevederile din art. 13 din lege potrivit cărora și Cooperativele agricole de producție sînt obligate să lucreze și să cultive întreaga suprafață de

¹⁵ A se vedea și dispozițiile art. 9 alin. 2 din Legea nr. 43/1975, privind stabilirea normelor privind proiectarea, construirea și modernizarea drumurilor.

teren pe care o dețin, cu respectarea regulilor agrotehnice, să ia măsurile necesare de amenajare a terenurilor prin lucrări de îmbunătățiri funciare, de amendare și de fertilizare, precum și să efectueze lucrări de prevenire și combatere a oricăror alți factori defavorabili producției agricole. Nerespectarea acestei dispoziții de către o unitate cooperatistă, considerăm că poate angaja aplicarea sancțiunii prevăzută de art. 71 din lege, adică depozitarea ei de terenurile respective, fără plată, terenuri care vor fi atribuite în folosință unor unități socialiste care pot asigura punerea lor în producția agricolă.

În ce privește unitățile socialiste neagricole, ele sînt obligate să restrîngă pe cît posibil suprafețele de teren necesare amplasărilor, Legea fondului funciar (art. 23 alin. 2) obligîndu-le, în acest scop să dea terenurilor puse la dispoziție un grad cît mai crescut de ocupare; iar dacă nu pot asigura cultivarea pentru producția agricolă a terenurilor ce dețin peste strictul necesar desfășurării normale a procesului lor de producție specific, vor preda aceste terenuri spre cultivare, în folosință fără plată, unor unități agricole socialiste (art. 13 alin. 2). De asemenea, beneficiarii obiectivelor de investiții sau de producție amplasate pe terenuri agricole sînt obligați să ia măsuri prealabile executării construcției obiectivelor, de decopertare a stratului fertil și a altor straturi de profunzime bogate în elemente fertilizante de pe suprafețele amplasamentelor aprobate, pe care să le depoziteze și să le niveleze pe terenurile neproductive sau slab productive, indicate de organele agricole, în vederea punerii în valoare și ameliorării acestora.

Alături de dispozițiile menționate din Legea nr. 59/1968, în legislația noastră există și alte acte normative care prevăd obligația pentru posesorii de terenuri agricole, inclusiv cooperativele agricole de producție, de a-și cultiva întreaga suprafață de teren, de a executa lucrări de îmbunătățiri funciare și de fertilitate a solului ¹⁶.

În literatura noastră juridică s-au purtat discuții cu privire la natura juridică a unor asemenea obligații. Opinia pe care o împărtășim considerăm că ele nu pot fi incluse nici în categoria obligațiilor corelative unor drepturi reale și nici în categoria unor obligații corespunzătoare unor drepturi de creanță ¹⁷.

Obligația pozitivă de a face anumite lucrări, stabilite de actele normative, constituie o categorie juridică distinctă, o obligație reală accesorie ce se grefează pe dreptul de proprietate pe care Cooperativa agricolă de producție îl are asupra terenurilor agricole. Aceasta este o obligație accesorie, în sensul că urmează soarta juridică a dreptului pe care se grefează, și ca atare, îndatorează cooperativa să execute lucrările ce formează obiectul obligației reale.

Pe lângă aceste obligații, unele acte normative aduc și o serie de limitări cu privire la exercitarea posesiei și folosinței terenurilor agricole,

¹⁶ A se vedea dispozițiile din Legea nr. 4/1970, Legea nr. 8/1971, Legea nr. 21/1971, Legea nr. 58/1975, Legea nr. 7/1974.

¹⁷ A se vedea, Tr. Ionașcu și S. Brădeanu, *Dreptul de proprietate socialistă și alte drepturi reale principale de tip nou în dreptul R.P.R.*, Ed. șt. București, 1964, p. 246.

proprietatea cooperativelor agricole de producție, limitări care rezultă dintr-o serie de restricții care privesc regimul juridic al căilor de comunicație, al apelor, al fondului forestier.

Cit privește dreptul de dispoziție juridică al Cooperativei agricole de producție asupra terenurilor ce constituie proprietatea ei, din ansamblul normelor existente în vigoare, rezultă că, în principiu, ele sînt inalienabile, imprescriptibile și insesizabile.

În mod excepțional, în anumite situații prevăzute de lege, terenurile proprietatea Cooperativelor agricole de producție vor putea fi înstrăinate.

Fiind în principiu inalienabile, aceste terenuri sînt și imprescriptibile, deoarece ele intră sub incidența dispozițiilor art. 1844 C. civil, făcînd parte din acea categorie de bunuri care, prin însăși declarația legii, nu pot intra în circuitul civil general, nici direct pe cale de înstrăinare, nici indirect pe calea ocolită a unei prescripții extinctive sau achizitive. În același timp, ele sînt și insesizabile, deoarece nu se poate obține indirect, pe calea unei urmăririi silite, ceea ce nu se poate realiza direct, pe calea unei înstrăinări.

Cooperativa agricolă de producție are un drept de dispoziție juridică, în principiu, redus la raporturile interne ale acesteia, ea putînd repartiza o anumită suprafață de teren unei organizații economice intercooperatiste sau întreprinderi anexe, pe care o înființează sau să atribuie o anumită suprafață în folosință (pînă la 15 ari) membrilor cooperatori, mecanizatorilor și specialiștilor agricoli care lucrează în cooperativă (art. 4 din Statut). De asemenea, Cooperativa agricolă de producție, potrivit art. 6 din Statut,¹⁶ poate da în proprietate personală, cu plată, locuri de casă în suprafață de cel mult 250 m² din terenurile proprietatea ei, situate în perimetrul delimitat al planului de sistematizare a localității respective, membrilor cooperatori, angajaților permanenți ai acesteia care doresc să-și construiască o locuință și care nu au loc de casă în proprietatea personală. În aceleași condiții se pot atribui locuri de casă specialiștilor și mecanizatorilor care lucrează în cooperativă și care doresc să se stabilească în localitatea respectivă.

În afara dreptului conferit Cooperativei agricole de producție, prin art. 4 și 6 din Statutul C.A.P., de a dispune de terenurile proprietatea ei, va trebui să admitem și faptul că, în mod excepțional, cooperativa va putea să înstrăineze o anumită suprafață de teren, în cazul în care înstrăinarea acelei suprafețe ar fi necesară pentru satisfacerea unor interese superioare de stat, ca de pildă, amplasarea unor obiective industriale, energetice. În asemenea cazuri, statul poate, fie să retragă dreptul de folosință cu privire la o anumită suprafață de teren pe care-l acordase Cooperativei agricole de producție, plătindu-i, bineînțeles, o indemnizație pentru lucrările de îmbunătățire pe care aceasta le-a făcut pe acel teren și care

¹⁶ Modificat prin Hotărîrea U.N.C.A.P. nr. 6 din 13 februarie 1976.

i-a sporit valoarea, fie să exproprieze o anumită suprafață de teren, potrivit legilor în vigoare ¹⁹.

Potrivit actelor normative în vigoare, Cooperativele agricole de producție au și posibilitatea de efectuare a unui schimb, uneori chiar forțat, de terenuri, atât agricole cât și din perimetrul construcțiilor al localităților, în vederea comasării în interesul ameliorării producției, sau a sistematizării ²⁰.

Potrivit Legii nr. 59/1974 schimbul de terenuri agricole trebuie să se facă în suprafețe egale sau prin echivalență, atunci când terenurile supuse schimbului diferă în privința fertilității sau a categoriei de folosință. În cazul în care pe terenurile ce se schimbă în vederea comasării și sistematizării unităților agricole se găsesc obiective de investiții, acestea se evaluează la valoarea lor reală, iar beneficiarul care preia bunurile evaluate va compensa celelalte părți diferența de valoare primită față de bunurile date în schimb (art. 33).

În schimbul efectuat în cadrul lucrărilor de comasare sau de schimb, fiecare teren dobîndește — prin efectul subrogării reale cu titlul singular — situația juridică a terenului pe care îl înlocuiește (art. 34).

Terenurile aparținînd unei cooperative fiind, după cum am văzut, inalienabile cooperativa le poate revendica necondiționat și nelimitat de la terțul posesor ce s-ar afla în posesia nelegitimă a acestora. Ca atare, terenurile proprietate cooperatistă, intrînd sub incidența art. 1844 C. civil, pîrîtul nu va putea opune cooperativei revendicante excepțiile de drept comun pentru a înlătura acțiunea în revendicare a acesteia, precum dobîndirea terenului în discuție pe cale de uzucapiune. Această regulă nu va fi aplicabilă statului, care poate opune cooperativei orice excepție întemeiată fie pe dobîndirea proprietății, fie prin modurile specifice de dobîndire a proprietății socialiste de stat, fie prin modurile de dobîndire de drept comun.

¹⁹ Conform art. 34 din Legea nr. 58/1974

²⁰ Art. 33 și art. 34 din Legea nr. 58/1974 și art. 32 din Legea nr. 59/1974.

APRECIEREA MĂRTURIEI ÎN RAPORT CU NUMĂRUL DE PERSOANE

DE

AUREL CIOPRAGA

Infracțiunile se pot produce în prezența mai multor persoane care fie au perceput faptele în întreaga lor desfășurare, fie numai anumite aspecte legate de producerea lor iar organul judiciar, în raport cu natura pricinii și a împrejurărilor ce urmează a fi dovedite, va decide asupra numărului de persoane ce urmează a fi ascultate în calitate de martor, după cum, alteleori, faptele se pot produce în prezența numai a unui martor, situație în care mărturia constituie, în ansamblul probelor, o probă izolată.

Cînd în aceeași pricină penală compar în calitate de martori mai multe persoane, nu întotdeauna arătările acestora se armonizează ci, datorită modului în care cei ce simultan au perceput împrejurări legate de producerea aceluiași fapt, dobîndesc calitatea de martor (la propunerea părților cu interese contrarii sau din inițiativa organului judiciar), între depozițiile martorilor ce se pot constata nepotriviri, neconcordanțe asupra unor împrejurări mai mult sau mai puțin importante.

În urma verificării mărturiilor, a examinării lor în raport cu alte mijloace de probă administrate, unele neconcordanțe primesc o explicație, altele, chiar în urma acestei operații, rămîn ireconciliabile.

Așadar, în această din urmă situație mărturiile contrarii sau contradictorii sînt divizate într-un sens sau altul; un anumit număr de mărturii susțin, de pildă, existența unui anumit fapt, în vreme ce un alt număr de mărturii contestă existența aceluiași fapt (mărturii contrarii), sau cu privire la existența faptului principal se realizează un consens în înțelesul că toate mărturiile sînt coerente, dar aceleași mărturii sînt contradictorii în privința unor împrejurări ce însoțesc faptul principal (mărturii contradictorii).

Cînd mărturiile sînt divizate, în ce măsură organele judiciare trebuie să țină seama de numărul martorilor care susțin sau contestă un anumit fapt, de numărul martorilor între ale căror depoziții se constată contradicții, pentru a face ca balanța să încline într-un sens sau altul?

Pentru ca numărul martorilor să prevaleze asupra convingerii organelor judiciare ar trebui ca mărturiile să constituie valori de aceeași

natură, adică să constituie calități comparabile. Cu alte cuvinte, pentru a fi adunate, ar trebui, în prealabil, să se constate similitudinea mărturiilor care ar intra în calcul. Or, după cum se știe, redus e numărul situațiilor în care mărturia să nu fie afectată de cauze individuale de diferențiere datorită unui întreg șir de factori subiectivi inseparabil legați de personalitatea martorului.

Așadar, inexistența unei unice unități de măsură de, evaluare întemeiată pe numărul martorilor face imposibilă operația de adăunare sau de cântărire a mărturiilor deoarece mărturiile nu constituie mărimi susceptibile de a fi apreciate prin mijloace aritmetice¹.

De aceea, Bacon mai întâi, Bentham, apoi, au formulat în această materie regula care și astăzi își conservă nealterată actualitatea, potrivit căreia „mărturiile nu se numără ci se cântăresc”. Cu alte cuvinte, în sistemul liberei aprecieri a probelor criteriul calitativ al conformității mărturiei cu realitatea faptului, prevalează asupra criteriului cantitativ — al numărului martorilor ale căror depoziții se armonizează. Depoziția unui singur martor poate dobândi o mai mare forță de convingere și poate justifica hotărîrea organului judiciar în raport cu depozițiile mai multor martori care depun în același sens, dar care nu inspiră încredere.

Așadar, calitatea, adică conformitatea mărturiei cu realitatea, e ceea ce conferă valoare mărturiei; mai mult valorează un martor bun decât mai mulți martori mediocri. Valoarea mărturiei nu se află într-un raport direct proporțional cu numărul martorilor. Așa cum dovedesc cercetările psihologice², depozițiile unei reduse minorități pot prevala asupra depozițiilor concordante ale unei puternice majorități chiar dacă aparent ar fi de valoare egală.

Numărul martorilor, chestiune de importanță secundară în sistemul liberei aprecieri a probelor³, dobîndește valoare logică prin concordanța mărturiilor⁴. Într-adevăr, cînd depozițiile celor care au perceput un anumit fapt în condiții similare de loc și timp se armonizează, excluzîndu-se, bineînțeles, posibilitatea de a se fi influențat reciproc, există avantajul de a se completa și controla reciproc unele pe altele iar posibilitatea de a le compara ușurează examenul critic. Cu cît numărul martorilor ale căror depoziții se armonizează e mai mare, și nu există nici un temei a pune sub semnul îndoielii buna lor credință, cu atît se reduc posibilitățile de eroare voluntară sau involuntară, cu atît devine mai probabilă realitatea faptului atestat.

Existența unui număr sporit de martori ale căror depoziții se armonizează conferă pe de o parte avantajul de a face imposibilă sau ane-

¹ François Gorphe, *La critique du témoignage*, Paris, Dalloz, 1927, p. 40.

² Edmond Claparède, *Expériences collectives sur le témoignage*, „Archives de Psychologie”, Tome V, 1906, p. 386.

³ I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. IV, București, p. 51.

⁴ François Gorphe, *L'Appréciation des preuves en justice, Essai d'une méthode technique*, Paris, 1974, p. 394—395.

voioasă încercarea de punere de acord a martorilor, iar pe de altă parte sînt excluse anumite erori datorate unor cauze individuale.

Pentru ca mărturiile concordante să stea la baza convingerii organelor judiciare, acestea trebuie să verifice dacă conformitatea depozițiilor nu poate fi atribuită altei cauze decît realitatea faptului perceput. Într-adevăr, caracterul coerent al depozițiilor unui anumit număr de martori se poate datora unei false concordanțe ce poate fi pusă pe seama unor cauze dependente sau independente de voința martorilor. În seria acestor cauze o marcată influență poate exercita sugestia colectivă sau reciprocă, eroarea comună, iluziile, concertul fraudulos realizat între martori etc. Astfel, cînd unul și același fenomen s-a petrecut în prezența unui anumit număr de martori, adeseori, ca urmare a comunicării impresiilor (sugestie colectivă sau reciprocă) se ajunge la o versiune comună ce concordă și care se va fixa în memoria celor care au fost de față. Totodată, mărturia colectivă explică complinirea lacunelor percepției pe seama însușirii observațiilor celor din jur.

Tot astfel, caracterul coerent al depozițiilor martorilor se poate datora și altor cauze, independente de voința martorilor, cînd depozițiile lor, deși de bună-credință, sînt false, cum ar fi, de pildă, cele datorate erorii comune* în care s-au aflat toți cei care în condiții similare au perceput un anumit fapt, iluziilor, precum și unor cauze, dependente de astă dată, de voința martorilor — realizarea unei înțelegeri în vederea depunerii în mod mincinos.

În virtutea dezvoltărilor ce precedă, ce valoare urmează să atribuim astăzi, în sistemul liberei aprecieri a probelor, vechiului adagiu „testis unus, testis nullus“?

Această regulă, de origine ebraică, consfințită încă de dreptul roman⁵ (Digeste, Cartea XXII, titlul V, f. 12) și menținută în diverse legislații pînă tîrziu, prezenta o importanță deosebită în sistemul probelor legale a căror valoare era anticipată de lege, deoarece în acest sistem concordanța mărturiilor era considerată fundamentală. Pentru probarea unui fapt erau necesare depozițiile concordante a cel puțin doi martori, ceea ce se exprima în formula „testis unus, testis nullus“ și mai tîrziu, în dreptul feudal francez, în cuvintele „Voix d'un, voix de nun“ (Loysel)⁶.

Rațiunea care a impus adoptarea acestei reguli explică menținerea ei pînă tîrziu, în diverse legislații, cînd sistemului probelor legale îi succedă sistemul liberei aprecieri a probelor.

* În literatură se citează un interesant caz de percepție greșită și identică a unui fapt inexistent. În anul 1846, echipajul vasului „Belle Poule“, în timpul unei furtuni, a pierdut din cîmpul său vizual pe cei 300 tovarăși care se aflau pe vasul „Berceau“. În una din zile, timonierul a anunțat că zărește o corabie fără catarg. Toți membrii echipajului susțineau că au văzut corabia, că au auzit chiar țipete, ca în momentul în care s-au apropiat să constate că în realitate nu era decît o grămadă de arbori purtați de valuri.

⁵ Vladimir Hanga, *Drept privat roman*, Editura did. și ped. București, 1971, p. 73; 90.

⁶ P. Marty, P. Raynaud, *Droit civil français*, vol. 1, 1959, p. 380.

Într-o epocă în care nu se elaborase încă o critică științifică întemeiată pe datele psihologiei, cînd cei ce ajungeau în fața organelor judiciare erau lipsiți de elementare garanții juridice, regula „testis unus, testis nullus” a reprezentat o garanție în privința cunoașterii adevărului și o stavilă în calea judecăților arbitrară și a erorilor judiciare. De aceea, adagiul „testis unus, testis nullus” al cărui punct de aplicare se restrînge cu timpul la infracțiunile ce atrăgeau pedeapsa cu moartea⁷, găsești fervenți susținători în rîndul unor iluștri gînditori din sec. al XVIII-lea. Astfel, Montesquieu, adept al sistemului probelor legale, susține necesitatea probării unui fapt prin mijlocirea mai multor martori. „Legile care trimit la moarte un om pe temeiul depoziției unui singur martor sînt nefaste pentru libertate. Rațiunea pretinde doi martori; căci un martor care afirmă și un învinuit care neagă înseamnă egalitate de voturi; și e nevoie de un al treilea pentru a o înlătura”⁸. Sub influența lui Montesquieu, Beccaria, deși partizan al probelor științifice, susține și el necesitatea probării unui fapt prin mijlocirea unui număr sporit de martori: „Este nevoie de mai mult decît un singur martor pentru că atîta vreme cît unul afirmă și altul neagă nu este nimic sigur și se impune dreptul pe care fiecare îl are de a fi socotit nevinovat”⁹.

Menită la început să reprezinte o garanție în privința cunoașterii adevărului, această regulă, cu timpul, s-a transformat într-o piedică în realizarea acestui scop ceea ce a determinat cuvintele critice, foarte evocatoare rostite de Napoleon I, cu ocazia elaborării noului Cod civil: „Ainsi donc, un honnête homme, par son témoignage, ne pourra faire condamner un coquin, tandis que deux coquins pourront faire condamner un honnête homme”.

În sistemul liberei aprecieri a probelor, unde numărul martorilor este indiferent, legea nu impune cerința unui număr minim de martori pentru dovedirea unui anumit fapt¹⁰. Așa cum s-a văzut, depoziția unui singur martor poate prevala asupra mărturiilor conforme ale mai multor martori, dacă acestea din urmă nu formează convingerea organului judiciar că sînt expresia adevărului.

Singura recomandare de care trebuie să țină seama organul judiciar atunci cînd urmează a se întemeia pe o mărturie izolată este prudența de care trebuie să dea dovadă la aprecierea unei atare mărturii, datorită multitudinii de cauze ce se pot repercuta negativ asupra exactității și sincerității mărturiei unice.

⁷ R. Garraud, *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale*, Tome deuxième, Paris, 1907, p. 5.

⁸ Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, vol. 1, Ed. șt., București, 1964, p. 223.

⁹ Cesare Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. șt., București, 1965, p. 23.

¹⁰ Decizia nr. 1062/1962 a Tribunalului Suprem, colegiul penal, „Justiția nouă” nr. 4/1963, p. 165.

LA SOLUTION PACIFIQUE DES DIFFÉRENDS, UNE NÉCESSITÉ DANS LES CONDITIONS ACTUELLES

PAR

CONST. ANDRONOVICI

1. *Une nécessité objective.* La solution pacifique des différends internationaux est donc une nécessité objective, une guerre dans les conditions actuelles provoquant des souffrances et des dégâts considérables même s'il s'agit d'une guerre locale ; dans ce cas il y a aussi le danger de son extension par l'engagement d'autres états dans un tel conflit.

Voilà pourquoi, une guerre dans les conditions actuelles, ou pour mieux dire la situation d'une certaine zone du monde, a des conséquences immédiates sous des formes différentes sur l'ensemble des relations internationales.

Outre cela, les facteurs responsables de la vie internationale sont conscients, comme le monde entier d'ailleurs, d'un fait qui tient, pour ainsi dire, de la stratégie militaire : une guerre dans les conditions actuelles de technique militaire est en égale mesure dangereuse pour l'agresseur. Raymond Aron fait le remarque que une guerre livrée à coups de bombes thermo-nucléaris ne serait rationnelle pour aucun des belligérants. Depuis 1945, l'industrie a réalisé finalement la condition première de la paix par peur de la guerre ¹.

Cette réalité conduit à un plus de lucidité, de précaution, de calme, de sagesse dans les rapports internationaux même quand on arrive à des situations-limite. Et c'est dans l'avantage de toute la communauté internationale. En ce sens l'ancien secrétaire général de l'O.N.U., U. Thant, disait :

„Quelques grands que soient les dangers qui menacent l'humanité, ils ne dépasseront jamais les possibilités qui s'offrent à nous pour les surmonter, pour les éloigner“ ².

¹ R. Aron, *Dimensions de la conscience historique*, Libr. Plou, Paris, 1961, p. 285.

² *Méssage à l'occasion de la journée des Nations Unies*, 1965, Communiqué de presse, Doc. SG/SM/22, p. 22.

Les conflits entre les états ont existé depuis l'apparition de ceux-ci et les moyens violents de les solutionner ont évolué avec l'évolution des états. Il y aura des différends entre les états tant que les facteurs responsables ne renonceront pas à poursuivre la réalisation des intérêts étroits ne prenant pas en considération les intérêts des autres membres de la communauté internationale.

La réalité du monde contemporain n'exclut pas l'apparition ou l'existence de certains malentendus et divergences ou même le déclenchement des conflits ; mais l'influence de certains facteurs d'ordre politique, économique, technique, scientifique renforce la tendance de rapprochement entre les peuples et diminue la sphère et l'ampleur de ces divergences.

Bien des fois les conflits se déclenchent contre l'existence des normes impératives de droit international qui interdisent l'utilisation de la force ou la menace de la force ; plus encore ces conflits ont pour cause la violation des engagements réciproques en dépit d'une vieille règle de droit et de morale : les engagements conclus ainsi que les obligations assumées doivent être respectés effectivement. C'est un principe qui devrait avoir le même effet dans les rapports entre états que l'effet qui existe dans les rapports entre les individus : l'opprobre public qui frappe un individu incorrect et malhonnête devrait s'abattre de la même manière, à d'autres dimensions même, sur un état se trouvant dans la même situation.

Dans la période d'après guerre il y a eu pas mal de cas de violation des obligations solennellement assumées qui ont eu pour conséquence toute une série de difficultés. Il suffit de rappeler en ce sens l'Accord de Genève de 1954.

Malheureusement la réalité est qu'une partie des conflits internationaux contemporains est résolue par la force ou la menace de l'emploi de la force. Il est vrai que, comme le remarque F. S. Northedge³, 60% environ des conflits survenus après 1945 (jusqu'en 1969) ont été solutionnés pacifiquement. Préciser que dans ce pourcentage sont comprises quelques unes des situations-limite les plus difficiles et les plus dangereuses d'après 1945 ne serait peut-être pas dépourvu d'intérêt. F. Northedge cite dans ce sens la crise de Berlin (1958—1961) et la crise de Cuba (1962). Mais 40% des conflits survenus après 1945 — si l'on prend en considération la statistique de F. I. Northedge — indifféremment de leur importance — ont été solutionnés ou on a essayé de les solutionner, par la force ou la menace de l'emploi de la force. Donc en cette période où les rapports internationaux ont été gouvernés par des normes du droit international qui interdisent la guerre en tant que moyen de résoudre les différends, de nombreuses violations de ces normes ont eu lieu, violations qui par les conséquences qu'elles ont engendrées ont porté des préjudices à la communauté internationale dans son ensemble. Or, dans les conditions où la science et la technique se développent

³ F. S. Northedge, *The Settlement of International Disputes*, David Davies, Annual Memorial Lecture, London, 1969, p. 8.

continuellement et où la technique et la stratégie militaires en bénéficient pleinement, solutionner par la force les conflits pourrait avoir de plus en plus des conséquences néfastes sur l'existence-même de l'humanité. Dans ce contexte on peut dire que l'exclusion définitive de ce moyen de solutionner les conflits et l'acceptation de leur résolution par la seule voie pacifique s'imposent comme une nécessité objective.

2. *Une obligation d'ordre juridique.* La solution pacifique des différends, nous venons de le dire, constitue aussi une obligation d'ordre juridique ; un examen des documents internationaux conclus au 19e et 20e siècle met en évidence la corrélation qui existe entre cette obligation et celle qui concerne l'interdiction d'utiliser, la force ou la menace avec la force. Il faut mentionner ici les Conférences de la Haye de 1899 et 1907 qui, sans créer des normes impératives dans la solution pacifique des conflits, ont le mérite d'avoir codifié certaines règles en usage et d'avoir trouvé de nouveaux moyens de réglementation.

En ce sens les stipulations du pacte de la Ligue des Nations ont été inefficaces tout d'abord parce qu'elles n'interdisaient pas la guerre ; d'autre part elles n'étaient pas viables dans le contexte des normes et institutions de droit international insuffisamment organisées à cette époque-là et dans un cadre international impropre.

Le Pacte Briand-Kellog est le premier document de droit international qui condamne sans équivoque la guerre, imposant aux états l'obligation de ne faire appel qu'à des moyens pacifiques pour solutionner les différends. Le Pacte Briand-Kellog a supprimé les stipulations du Pacte de la Ligue des Nations ; pourtant il ne fut malheureusement qu'une tentative de forme, le fond — la situation internationale — étant déjà altéré en grande mesure par l'inefficacité de la Ligue des Nations. De même, les formulations du Pacte Briand-Kellog n'ont pu empêcher les conséquences puisqu'elles n'étaient au fond que de simples énoncés n'étant pas soutenues par un système de garanties qui auraient pu leur assurer l'efficacité de l'application.

La consécration juridique de la solution pacifique des différends se trouve fixée aussi dans une série de traités conclus entre les états américains. Il s'agit, parmi d'autres, du Traité Gondra signé le 3 mai 1923 (Santiago de Chile), du Traité général d'arbitrage interaméricain signé le 5 janvier 1929 (Washington), du Pacte Saavedra-Lamas signé le 10 octobre 1933, traités qui ont constitué des efforts de la part de ces états de créer un système de solution pacifique des conflits.

Mais, on peut dire que le système de solution pacifique des conflits est resté à l'état de projet, de desiderata jusqu'à l'époque d'après la deuxième guerre mondiale situation qui s'explique par : la manière dont furent énoncés ces traités, l'absence d'un système de garanties qui auraient pu assurer leur efficacité, la manière dont les relations internationales étaient conçues alors, se basant surtout sur la force.

Ce n'est que la Carte ONU qui consacre et surtout réalise la corrélation entre le système de solution pacifique et l'interdiction d'utiliser la force. Aux stipulations de l'article 2 alinéa 4 qui concernent l'obli-

gation des membres de l'organisation d'éviter dans leur rapports l'utilisation de la force ou de menacer avec la force, s'associent celles de l'article 2 alinéa 3 qui stipulent que les différends internationaux seront solutionnés par des moyens pacifiques, de sorte que la paix et la sécurité internationales ne soient pas menacées.

La manière dont a été conçu le système de solution des conflits prévu par la Carte ONU, le fait qu'il a été complété d'un système de méthodes et procédures adéquates, lui assurent un plus d'efficacité, l'emploi des moyens de solution pacifique étant de plus en plus fréquent. On peut y ajouter la consécration de l'obligation de solution pacifique des différends prévue dans une série de pactes régionaux, comme ceux de la Ligue Arabe, OUA, O.S.A., l'Organisation des États de l'Amérique Centrale, Le Traité de Varsovie.

Dans la Déclaration adoptée en 1970 à l'occasion de la session jubilaire ONU, qui se rapporte aux principes du droit international concernant les relations d'amitié et de coopération entre les états, on mentionne aussi l'obligation des états de recourir aux moyens pacifiques pour solutionner les conflits.

On peut conclure que la solution aux moyens pacifiques des différends est un principe fondamental du droit international contemporain, ayant un caractère juridique obligatoire; il serait néanmoins nécessaire d'établir aussi par convention l'obligation de solutionner les différends *seulement* par moyens pacifiques et de les solutionner *effectivement*.

En ce qui concerne les moyens de solution pacifique, la Carte les énumère dans l'article 33, laissant aux parties en conflit le choix du moyen le plus adéquat et efficace.

Bien que ce dernier temps dans la doctrine et surtout aux cours des travaux dans le cadre de l'ONU⁴ on ait mis en discussion la soit-disant „insuffisance“ et „inefficacité“ des moyens pacifiques non juridictionnels, nous considérons que tous les moyens énumérés dans la Carte, qu'ils soient juridictionnels ou non — d'ailleurs la Carte les énumère sans établir aucune hiérarchie — peuvent contribuer en égale mesure à la solution pacifique des différends.

⁴ I. Cioșca, *Sur les différends internationaux et les voies de leur solution*, Bucarest, 1973, p. 31 et suiv. (I. Cioșcă, *Despre diferendele internaționale și căile soluționării lor*).

NEOTOMISMUL — RECRUDESCENȚĂ A TEORIILOR TEOLOGICE

DE

C. ZOTTA

Trăim într-o epocă de prefaceri și salturi spectaculare de rezonanță istorică pentru civilizația umană. Pătrunderea omului în microcosmosul atomului și în cosmosul interplanetar, explozia cunoașterii și a informației determinată de revoluția științifico-tehnică a sec. al XX-lea, dezvoltarea impetuoasă a sistemului mondial al statelor socialiste, prăbușirea colonialismului și desfășurarea neîntreruptă a procesului revoluționar mondial sînt realități care schimbă substanțial fața lumii și a concepției despre ea, confirmînd profundele sensuri ale teoriei marxist-leniniste.

„Homo cosmicus“ a sfărîmat între aștri mitul oricărei divinități, descifrîndu-și căile prezentului și viitorului nu din horoscoapele orbului destin, ci din prognoze computerizate.

Și, totuși, în aceste condiții, în acerba luptă dintre ideologiile celor două sisteme social-economice mondiale, capitalist și socialist, burghezia revine în mod paradoxal la teorii și considerente cu conținut teologal.

Astfel, este demonstrat faptul că burghezia a parcurs întregul proces al oricărei clase exploataatoare de la revoluție, la stagnare și reacțiune. Prin ilustrele personalități ale iluminismului, ea se pronunța vehement împotriva amestecului bisericii în viața socială și de stat, împotriva teologiei, pentru laicizarea vieții de stat, de familie, a învățămîntului și culturii ¹.

¹ Deosebit de semnificativă este în acest sens poziția declarată de Diderot: „O dată ce oamenii au cutezat să ia cu asalt într-un fel oarecare bariera religiei, această barieră fiind cea mai formidabilă din cîte există și cea mai respectată, nimic nu-i mai poate opri. Îndată ce au aruncat o privire amenințătoare asupra maiestății cerului, nu se vor sfii după aceea să o întoarcă asupra suveranității terestre. Frîghia cu care este legată și înăbușită omenirea este făcută din două sfori: „nu se poate tăia una din ele fără ca să nu se rupă și cealaltă“. În: *Materialiștii francezi din veacul al XVIII-lea*, Colecția „Texte filosofice“ ESPLS, Buc., 1954, p. 169—170; a se vedea și — Diderot, D'Olbach, Helvetius, D'Alembert, *Serieri ateiste*, cu un studiu introductiv de Octavian Chețan, Ed șt., Buc., 1966.

Pe parcurs însă, copleșită de grave contradicții specifice în confruntarea cu mișcările sociale ale proletariatului și țărănimii, burghezia a trecut la laicizarea teologiei și apoi la readucerea ei, deschisă, în primele linii ale frontului luptei ideologice².

Referindu-se la acest fenomen, V. I. Lenin constată că „Civilizata și înaintata Europă, cu tehnica ei vastă și multilaterală și cu constituția ei, a ajuns la un moment istoric când burghezia, care ține frânele puterii, susține de frica proletariatului, care crește și se întărește, tot ce este înapoiat, tot ce este perimat, tot ce e medieval”³.

Între creștinismul propriu-zis, filozofia religiei și ideologia clericalismului, trebuie desprinse numeroase și semnificative nuanțe⁴.

Clericalismul, manifestat îndeosebi sub forma catolicismului, constituie în arsenalul ideologiei idealiste moderne o orientare complexă care îmbină tactica simulării cu cea a disimulării, îmbrăcînd într-o manieră subtil filozofică, o concepție perimată într-o ținută nouă. De aici și contrastul dintre conținutul ei intim și formele de exteriorizare.

În variante diferite, de la ultraconservatorism, trecînd prin centrism la liberalism, clericalismul catolic reflectă profunda criză a ideologiei burgheze, caracterizată prin ineficiența sistemelor filozofice clasice, străduindu-se să prezinte, într-o optică filozofică voalat mistică, concluziile sale quasidogmatice cu privire la fenomenele ce au loc în natură și societate.

Dar, biserica catolică se află ea însăși într-o evidentă criză⁵, deși constituie încă o puternică organizație în virful piramidei căreia se află Vaticanul⁶. Cu tot ajutorul material acordat catolicismului de monopoliuri, partide politice și chiar de către state, antagonismele interne spe-

² De remarcat că încă în 1864, papa Pius al IX-lea arunca anatema bisericii catolice, deopotrivă asupra ideilor socialiste, ca și asupra științei și oricărui progres, prin „Syllabusul” atașat la enciclica sa „Cuantă cura”.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, Ed. pol., Buc., 1964, vol. 23, p. 176.

⁴ A se vedea: R. Joly, *Christianisme et philosophie. Études sur Justin et les Apologues du deuxième siècle*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 1973; G. W. Fr. Hegel, *Prelegeri de filosofie religiei*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1969; I. C. Gulian, *Hegel sau filosofia crizei. Filosofia religiei*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1970, p. 204; G. Vladuțescu, *Filosofia neotomistă în Franța — Conceptul de filosofie creștină*, Ed. șt. Buc., 1973, p. 38, *Ideologia politică a clericalismului*, în: *Sovremennîe burjoaznîe ucenia o kapitalisticeskom gosudarstve*. „Izd-vo”. Nauka, Moskva 1967; M. P. Meedlov, *Katolițizm*. Moskva, „Izd-vo”. Pol. Lit., 1974; G. Kursanov, *Katolițizm i sovremennîe ideologiceskaia borba*, M.E.M.O., 1974, 2, p. 28; L. D. Hodorovski, *Politiceskii klerikalizm v F. R. G.* Moskva, Nauka, 1970; Al. Tănase, *Cultură și religie*, Ed. pol. Buc. 1973.

⁵ A se vedea de ex: Gilbert Murry, *Progres sau declin al catolicismului francez? Clericalismul rural. Religie și determinism istoric*. În: *Sociologia franceză contemporană*, Antologie întocmită de I. Almaș și I. Drăgan, Buc., Ed. pol., 1971, p. 799.

⁶ Chiar și în zilele noastre, Vaticanul este un fel de stat în stat, cu o ierarhie pontificală, structurată după modelele feudale clasice cu o conducere de gen guvernamental, cu organe de pază, cu acreditații străine la centru și cu acreditații proprii în străinătate. Aparatul ideologic al Vaticanului îndrumă activitatea a mii de școli ecleziastice catolice, mii de organizații de adepți și zeci de mii de ziare și reviste periodice în special în Italia, R.F.G., S.U.A., Spania etc.

cifice orînduirii capitaliste, ca și cele externe, nu pot să nu se reflecte asupra laturilor organizatorice și spirituale ale catolicismului⁷.

Biserica și ideologia ei au fost nevoite „să coboare din ceruri” și lumile ei imaginare, pentru a recunoaște importanța mondială a proceselor istorice, în afara cărora n-ar mai putea supraviețui multă vreme. Desigur că o adaptare efectivă nu e posibilă deoarece, chiar recunoscînd materialitatea lumii și legile ei, nici o religie n-ar putea renunța la considerentele privind existența unor forțe și puteri supranaturale, asemenea considerente constituind esența oricărei concepții religioase.

Se încearcă însă a da fenomenelor din natură și societate o configurație după modelele teologice.

În acest context hipercomplex, Papa Paul al VI-lea se adresa în ianuarie 1970 participanților la Congresul mondial al dreptului canonic, încredințîndu-i de fapt că în contactul bisericii cu societatea, biserica nu i se va opune, nu se va despărți de ea, nu va încerca să o domine, nu mai dorește nici un fel de privilegii de la ea. Tot ce dorește acum biserica catolică de la societate este doar să-i creeze condiții pentru a-și îndeplini „misiunea spirituală și morală” prin recunoașterea specificului competenței diferențiate.

După cum ușor se poate deduce, clericalismul catolic a trebuit să renunțe la întîrziatele poziții de tip feudal, solicitînd a i se recunoaște și sprijini propaganda sa în „spiritul vremii”⁸.

Numeroasele conferințe clericale inițiate de biserica catolică în diferite colțuri ale lumii, anterior și posterior celui de al II-lea Sinod, intervențiile unor înalți prelați sau a unor cunoscute personalități de orientare catolică, în fața unor consfătuiri și congrese științifice internaționale, au urmărit să demonstreze că și catolicismul a început să promoveze o „nouă strategie, a secolului științei”. În realitate însă, teza „armoniei” între religie și știință, în sensul concilierii între credință și adevăr științific, ca și tentativa unor „argumentări științifice” a dogmelor religioase — exprimă mai mult coordonatele unei tactici de apărare di-

⁷ Cel de al II-lea Sinod al Vaticanului (1962—1965) a constituit în felul său un moment cardinal în reconsiderarea doctrinei teologice, a structurii credinței religioase, a politicii bisericii și a metodelor și mijloacelor de influențare asupra credincioșilor, apropiindu-se cu mai multă atenție de realitățile pămîntești. Semnalul de alarmă fusese dat încă în deceniul al VI-lea de către Papa Ioan al XXIII-lea care își manifesta îngrijorarea față de „criza prin care trece biserica”, „zguduirile bazelor sociale” și „pierderea credinței în adevăr” iar în al VII-lea deceniu, Papa Paul al VI-lea vorbește în enciclicile sale de „pierderea echilibrului” de „ascuțitele probleme sociale” și de știința și tehnica „ieșite de sub controlul omului”. A se vedea pe larg în: A. Casanova, *Vatican II et l'évolution de l'Église*, Paris, Editions sociales, 1969 și G. Kursanov, *op. cit.*, p. 30—32; I. Grigulevici, *Terkovi i revolucija v Latinskoj Amerike*, M.E.M.O., 1973, 2, p. 68—79; S. Bayras, C. Naussy, *Le catholicisme en Angleterre*, Paris, Colin, 1970; C. Antoine, *L'Église et le pouvoir au Brésil*, Naissance du militarisme. Paris, Desclee de Brauer, 1971. L. H. Fuchs, *John F. Kennedy and American Catholicism*, New-York Meredith Press, 1967.

⁸ A se vedea V. Liubimova, *Katoliceskaia terkovi i „obščestvo potreblenia”*, M.E.M.O., 1970, 6, p. 94.

rectă și indirectă a societății capitaliste, împreună cu care realizează o simbioză „sui generis“.

Astfel, în enciclicile papale și în cuvântările înalților pontifi se vorbește despre „demnitatea umană“, „larga utilizare a resurselor economice în interesul oamenilor“, despre necesitatea unor reforme sociale dar, așa cum se consacră în enciclica „Mater et Magistra“ în primul rând, trebuie să se recunoască, „valoarea ontologică și teologică a proprietății private asupra mijloacelor lor de producție“. În întâmpinarea și consfințirea reformismului clasic, schema XIII-a a Constituției, „Biserica în lumea contemporană“, proclamă necesitatea „asocierii muncii și capitalului“, „binom“ care ar constitui o „a treia cale“, evitându-se astfel atît „tehnocrația capitalistă“ cît și „socialismul cu lupta sa de clasă“⁹.

Se apreciază de Vatican în acest fel, că biserica răspunde și oferă o alternativă creștină doctrinei marxiste, ceea ce Ioan al XXII-lea considerase în enciclica „Humanae Salutis“ că va reprezenta „salvarea neamului omenesc“.

Una dintre cele mai subtile, mai moderne și mai reacționare orientări teoretice oficiale ale clericalismului catolic o reprezintă fără îndoială neotomismul. Neotomismul restaurează laturile realist moderate ale concepției lui Thomas d'Aquino, încercînd să ridice ideologia tradițională a catolicismului la nivelul marilor cuceriri ale științelor contemporane și al realităților indubitabile generate de procesul dezvoltării sociale. Deși, însă, exponenții acestei orientări vorbesc despre necesitatea verificării raționamentelor prin „experiența sensibilă înseși“, ei se mențin în zona unui aristotelism golit de elementul pozitiv. Pronunțîndu-se deschis împotriva neopozitivismului, intuiționismului și existențialismului, neotomismul rămîne tributar viziunii platoniene, statice, cu privire la materie și devenirea fenomenală.

Contradicțiile flagrante ale neotomismului vizează absurdul, ceea ce-l obligă să rămînă prizonierul inevitabil al dogmaticii clasice, religioase¹⁰.

De remarcat că în sfera problematicei sociale, neotomismul apelează intens la teza renașterii dreptului natural¹¹. În speță, însă, nu e vorba de o recrudescență efectivă a doctrinei dreptului natural pe care burghezia revoluționară a sec. XVII—XVIII-lea o opunea legislației de stat și canonice feudale. Dimpotrivă, acum, dreptului natural i se atribuie un vădit caracter teologic, pretinzîndu-se că și-ar avea izvorul în voința lui Dumnezeu, iar cetățeanul nu are nici un fel de drepturi înăscute și inseparabile, ci numai acelea atribuite lui prin voința divină.

Implicația unei asemenea interpretări a dreptului natural — concepție și în forma ei inițială, neștiințifică — are evidente și nemijlocite con-

⁹ A se vedea pe larg, G. Kursanov, *op. cit.*, p. 29—37.

¹⁰ A se vedea, Ernest Stere, *Concepția neotomistă despre știință și adevăr*. „A.U.I.“, Secțiunea III-a, 1968.

¹¹ În legătură cu varianta antropologică a dreptului natural contemporan a se vedea Thomas Wütemberger, *El derecho natural y la filosofía actual*. „Revista de la Universidad Nacional de Córdoba (Argentina)“. Nr. 2—3/1960, Confer. D. Buia, A.U.C. 1965, Series Iurisprudentia, p. 204.

secințe în aprecierea originii și esenței statului, în general, și a celui capitalist, în special. Potrivit viziunii neotomiste, statul burghez este o „instituție divină“, aflat deasupra claselor, ca „organizație a poporului“ sancționată de Dumnezeu și aflată sub puterea sa unică.

Oamenii nu se pot de aceea ridica împotriva statului și legilor sale, deoarece s-ar opune „voinței divine“. Dumnezeu poate da oamenilor ceea ce ei au nevoie, dar poate să le și retragă îngăduința sa în chip de pedeapsă sau pur și simplu pentru „a-i încerca“. În același mod se „motiva“ duritatea conducătorilor și samavolniciilor care „sînt între oameni și pentru oameni“. Dreptul natural fiind de origine divină nu poate constitui obiectul unui contract între ei, astfel încît revolta împotriva conducătorilor ar fi admisă numai excepțional, în cazul în care ar fi cerută de biserică. Altcum, răzvrătirea ar fi îndreptată împotriva lui Dumnezeu însăși.

Această clauză este necesară neotomismului pentru a lăsa să se întrevadă necesitatea criticii și eventual a incitării la nesupunere în statele socialiste care, ar exista... în afara „ordinei divine“.

Oamenii sec. al XX-lea nu mai pot admite însă imaginea unui Dumnezeu aureolat, aflat deasupra oricărei existențe, acoperit de strălucirea orbitoare a tuturor atributelor puterii universale, ce poate comunica numai prin intermediul bisericii și slujitorilor ei. Neotomismul a reconsiderat această imagine transcendentală, aducîndu-l pe Dumnezeu pe pămînt sub forma ideii, a unei „realități care se realizează“ activ și efectiv în interesul maselor muncitoare, în experiența lor istorică. Neotomiștii s-au străduit într-atît să umanizeze imaginea lui Dumnezeu, încît nu se mai pretinde ca omul să-l recunoască și să-l slujească necondiționat, renunțînd la „cele pămîntești“ ci, dimpotrivă, el nu este numai Dumnezeu pentru om, ci devine om slujind pe oameni. În consecință — și în aceasta constă cheia șaradei neotomiste — toate racilele și justificările frămîntări sociale, trebuie soluționate potrivit învățăturilor bisericii.

Dealtfel, tot în scopul reorientării tacticii ideologice a catolicismului, se fac auzite voci în favoarea „deteologizării“ și a altor categorii religioase, sau chiar pentru „demitologizarea“ Bibliei însăși.

Ceea ce îngrijorează pe șefii spirituali ai bisericii catolice este procesul de „decreștinare“ reală și efectivă a maselor care devin conștiente de rostul acestor manevre.

În vederea realizării scopurilor bisericii și ținînd seama de contradicția dintre conținutul rugăciunilor și viața curentă, radicalii acestei orientări reclamă și modernizarea serviciului liturgic.

În întreaga teorie neotomistă, ca dealtfel și în tentativele de intervenție socială, se ignoră însă caracterul ireconciliabil între „Real“ și „Supra-Real“ elemente pe care adepții ei le contopesc imaginar într-un produs absurd dogmatic¹².

¹² Cît privește pretinsa organicitate, nu o singură dată s-a remarcat tocmai lipsa de unitate internă, ecletismul a două filosofii, principal ireconciliabile: arisotelismul și spiritualismul creștin — G. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 57.

Neotomismul este un fenomen contradictoriu prin chiar cauzele ce l-au determinat. Pe de o parte el exprimă tentativa ideologiei catolicismului de a redresa pozițiile scolastice feudale, după confruntarea cu ideile generoase ale Renașterii (sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII). Pe de altă parte, abandonînd aceste poziții, el încearcă să se modernizeze, devenind un instrument ideologic al burgheziei, care după victoriile ei definitive, din sec. XVIII, încetează de a mai fi o clasă revoluționară, apelînd la metodele și mijloacele clasice ale oricărei clase reacționare.

Cristalizarea neotomismului are loc către sfârșitul sec. XIX, cînd în anul 1879 a fost proclamat de către papa Leon al XIII doctrină oficială a catolicismului.

Periodizarea acestuia în trei etape¹³ are în vedere principalele momente de dificultate, intervenite în evoluția catolicismului și filozofiei sale, generate de principalele momente de criză, ale societății capitaliste pe care o apără.

Cu toată aparenta varietate a orientărilor prin care se manifestă această ideologie religioasă, frământările interne, exprimate prin numeroase dispute, nu-i vizează principiile și mobilurile, ci reflectă doar ipostaze ale aceleiași unități conceptuale.

Neotomismul se distinge desigur de paleo-tomism, dar ambele sînt „momente sau vîrste ale aceleiași spiritualități și nu spiritualități aparte“¹⁴.

Indiferent dacă este vorba de o fundamentare gnoseologică a unei ontologii speculativ-teologice, sau de concluzii deductiv-silogistice privind corelația dintre religie, societate și om, esența concluziilor este comună¹⁵.

Ceea ce se distinge însă în confruntarea socială efectivă, sînt nuanțele tendințelor „conservatoare“ (Thomas Pègues, V. Remer. ș.a.) și „progresiste“ (Etienne Gilson, Ius Simion, Joseph de Tonquédec ș.a.)¹⁶.

În ambele variante, neotomismul reprezintă un evident reformism teologic, parte integrantă a reformismului contemporan burghez, care dorind să întîrzie evoluția legică a societății, apără politica capitalismului monopolist de stat, propovăduind în spiritul tradițional catolic teza „renașterii societății capitaliste“.

¹³ Prima perioadă de constituire: din a doua jumătate a sec. XIX-lea pînă în 1917, a doua perioadă, în care neotomismul devine o doctrină filosofico-sociologică: 1917 pînă la cel de al doilea război mondial. A treia perioadă este cea contemporană, în care neotomismul a devenit o principală ideologie anticomunistă a burgheziei. Vezi, G. E. Smirnov, *K voprosu o periodizatii neotomistskoi filosofii*, „V.L.U.“ 1964, 4, p. 74.

¹⁴ G. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 5.

¹⁵ G. E. Smirnov, *op. cit.*, p. 76, L. N. Velikovici, *Lupta tendințelor în catolicismul contemporan*, „Probl. Fil.“, 1969, 9.

¹⁶ A se vedea: Etienne Gilson: *Le thomisme*, Paris, J. Vrin, 1922; *La philosophie et la théologie*, Paris Fayard, 1960, *L'ésprit de la philosophie médiévale*, Paris, J. Vrin. 1948; Joseph de Tonquédec, *Une philosophie existentielle, L'existence d'après Karl Jaspers*, Paris, Beauchesne et ses fils, 1955, R. P. Pègues, *Initiation thomiste*, Toulouse, Edouard, Privat, Paris, Téqui, 1921; Jacques Maritain, *Religion et culture*, Paris, Deselee de Boouwer, 1968.

Nocivitatea neotomismului constă în faptul că el se adresează atît oamenilor naivi cît și intelectualilor catolici, printr-o frazeologie demagogică în care, în numele „adevărurilor divine“, „critică“ societatea burgheză pentru unele inechități sociale, solicitînd o „legislație rațională“, „armonie de clasă“ ș.a., pentru a căror realizare bisericii i-ar reveni un rol de intermediar spiritual.

Este adevărat că, în special în unele state ale Americii Latine, se produce un intens proces de radicalizare a unor mișcări social-clericale, culminînd cu ocuparea bisericilor, refuzul demnității în ierarhie, constituirea de brigăzi de partizani și lupta în ilegalitate contra regimurilor lor naționale (Chile, Argentina, Columbia, Peru, Ecuador, Panama).

Acești „răzvrătiți“ sînt urmăriți de poliție, condamnați de tribunale și sever criticați de Vatican. Prin organele lor subversive de presă și implicațiile judiciare, ei atrag atenția asupra lor, dorind a prelua conducerea acțiunilor anticapitaliste de masă ¹⁷.

În majoritatea cazurilor însă, acești „răzvrătiți“ promovează o politică ce, depășind limitele reformismului, se angajează pe o cale vădit anarhică, în intenția dezorientării politice și organizatorice revoluționare a clasei muncitoare. O altă parte s-a deplasat substanțial atît de clericalismul catolic cît și de tendințele anarhiste, căutînd vizibil un dialog cu marxismul, amintind de momentele dramatice ale rezistenței antifasciste ¹⁸.

Desigur că dialogul între orientările moderate ale partidelor democrat creștine și cele comuniste constituie un element politic pozitiv în contextele politicii interne și internaționale, dar, așa cum se arăta chiar într-un raport al „Comisiei episcopale pe problemele muncitorești“, din Franța, deși biserica este încă departe de clasa muncitoare din multe puncte de vedere, este conștientă de laturile negative ale societății capitaliste și de faptul că muncitorii consideră că „trecerea la socialism nu se poate asigura fără partidul comunist“. Cu toate acestea, cum era și de așteptat, în raport se subliniază contradicția între „filosofia materialistă și ateistă a marxismului și credința creștină“ cum și „incompatibilitatea acțiunilor revoluționare, cu chemarea evanghelică la iubirea fără margini“ ¹⁹.

Toate acestea demonstrează totala lipsă de perspectivă a tentativelor neotomiste de a reabilita clericalismul catolic și de a-l adapta la realitățile procesului revoluționar contemporan.

¹⁷ I. R. Grigulevici, *Miatejnaia țerkovi“ v Latinskoj Amerike*. Moskva, Nauka, 1972.

¹⁸ Vezi: R. Leroy, A. Casanova, A. Moine, *Les marxistes et l'évolution du monde catholique*. Paris, Ed. Sociales, 1972.

¹⁹ Raportul a fost publicat în „La Croisx“ pe data de 4. V. 1972, Confer., G. Kursanov, *op. cit.*, p. 37. A se vedea și: M. V. Andreev, I. M. Chicia-nova, P. K. Kurocikin, E. I. Lisarțev, V. V. Mșvenieradze, *Relighia v planah antikomunizma*, Moskva, Misli, 1970.

ACTUALA REGLEMENTARE A OCROTIRII PATRIMONIULUI CULTURAL-NAȚIONAL AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DE

J. MANOLIU

În ședința din 30 octombrie 1974, Marea Adunare Națională a adoptat, printre alte legi¹ de o importanță excepțională, și Legea nr. 63 a ocrotirii patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România. Legea este menită să satisfacă o cerință imperioasă pentru orice țară civilizată².

Se precizează de la început că: „Patrimoniul cultural național al Republicii Socialiste România se constituie din marile vestigii ale istoriei și civilizațiilor făurite de-a lungul mileniilor pe teritoriul României, din creațiile literar-artistice, științifice și tehnice, a căror valoare a fost consacrată de-a lungul timpului, precum și din valorile aparținând tezaurului, cultural universal existente pe teritoriul țării noastre” și el se îmbogățește și se completează permanent cu „noi bunuri literar-artistice, științifice, tehnice de valoare deosebită, care se creează și se vor crea în viitor în societatea socialistă și comunistă”.

Legea proclamă autoritatea supremă a societății asupra marilor valori culturale ale națiunii, dreptul statului de a lua toate măsurile necesare pentru ocrotirea și folosirea lor în interesul întregului popor.

În înțelesul legii, constituie patrimoniul cultural național al R.S.R., totalitatea bunurilor cu valoare deosebită, istorică, artistică sau documen-

¹ Legea nr. 62 privind invențiile și inovațiile.

² La începutul anului 1975, în cadrul poliției franceze, a fost creat un birou central destinat luptei împotriva furturilor operelor de artă, care are o dublă sarcină: profilactică și represivă. Biroul colaborează strâns cu instituțiile culturale și colecționarii particulari, în vederea unui recensământ pe scară națională a operelor de artă (Numai în anul 1974, în Franța, au fost sparte 68 de muzee, 204 palate, 152 galerii, 320 de biserici, de unde s-au sustras aproape 6200 de tablouri și alte numeroase obiecte de valoare).

De asemenea, în India are loc recensământul tuturor operelor de artă create în trecut, care prezintă o valoare artistică sau istorică, măsură care a devenit imperios necesară în urma dispariției din templele indiene a sute și mii de obiecte prețioase, vechi de mii de ani (statuia de bronz a zeului Shiwa, furată dintr-un templu, a fost cumpărată de un om de afaceri american cu 150.000 dolari, valoarea ei actuală fiind de aproximativ un milion de dolari).

tară care reprezintă mărturii importante privind dezvoltarea istorică a poporului român și a omenirii în general sau evoluția mediului natural, inclusiv cele din aceste categorii, alcătuite din metale prețioase și pietre prețioase³.

Aprecierea⁴ importanței bunurilor culturale în vederea încadrării lor în patrimoniul cultural și înscrierii lor în evidența centralizată de stat se face de către Comisia centrală de stat a patrimoniului cultural național (C.C.S.P.C.N.) cu aprobarea Consiliului de Miniștri.

Prin Decret Prezidențial⁵ au fost stabilite bunurile culturale care nu fac parte din patrimoniul cultural național și care pot fi trimise temporar peste graniță pentru organizarea de expoziții, manifestări internaționale și pentru alte scopuri culturale, cu avizul C.C.S.P.C.N. și cu respectarea prevederilor legale referitoare la regimul vamal.

În scopul asigurării unitare a activității privind evidența centralizată de stat, păstrarea, conservarea și valorificarea științifică și cultural-educativă a bunurilor din patrimoniul cultural național, Legea nr. 63/1974 prevede⁶ înființarea Comisiei centrale de stat a patrimoniului cultural național, a Direcției patrimoniului cultural național, a oficiilor pentru patrimoniul național — județene și al municipiului București — și a laboratoarelor speciale cu caracter zonal. Atribuțiile, modul de organizare și funcționare a acestor organisme au fost stabilite prin decret al Consiliului de Stat⁷.

Comisia centrală de stat a patrimoniului cultural național (C.C.S.P.C.N.) numită prin decret prezidențial ca organ deliberativ, funcționează⁸ pe lângă Consiliul culturii și educației socialiste (C.C.E.S.), are 45 de membri și se compune din președinte, vicepreședinți, membri și secretar, reprezentanți ai C.C.E.S., M.I., M.F., M.E.I., ai altor organe centrale de stat și obștești, reprezentanți ai cultelor, precum și din specialiști din diferite domenii de specialitate; conducerea colectivă a activității operative a C.C.S.P.C.N. și aducerea la îndeplinire a hotărârilor acesteia se asigură de biroul comisiei, iar conducerea curentă a activității C.C.S.P.C.N. se execută de președintele acesteia, potrivit legii. Activitatea

³ Art. 1 din Legea nr. 63/1974.

⁴ Vezi H.C.M. nr. 311 din 1 aprilie 1975 privind criteriile de stabilire a valorilor nominale ale bunurilor din patrimoniul cultural național, în C.H.A.N., 1975, II p. 20—21.

⁵ D.P. nr. 53 din 1 aprilie 1975 privind categoriile de bunuri culturale care nu fac parte din patrimoniul cultural național și criteriile de avizare de către C.C.S.P.C.N. pentru trimiterea lor peste graniță, în C.L.D., 1975, II, p. 282—285.

⁶ Vezi art. 9 din Legea nr. 63/1974.

⁷ D.C.S. nr. 13 din 17 ianuarie 1975 privind Comisia centrală de stat a patrimoniului cultural național, Direcția patrimoniului cultural național, oficiile pentru patrimoniul cultural național — județene și ale municipiului București — precum și laboratoarele de restaurare a bunurilor din patrimoniul cultural național, în C.L.D., I, 1975, p. 48—61.

⁸ Vezi art. 2—6 din D.C.S. nr. 13/1975.

⁹ Conform D.C.S. nr. 76/1973 privind conducerea ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat pe baza principiului muncii colective.

C.C.S.P.C.N. se desfășoară în plen și pe secții ¹⁰, iar atribuțiile care-i revin sînt enumerate în mod expres de lege ¹¹.

Direcția patrimoniului cultural național (D.P.C.N.) a fost organizată ¹² ca unitate bugetară cu personalitate juridică, cu sediul în municipiul București, în subordinea Consiliului Culturii și Educației Socialiste; conducerea se exercită de organele de conducere colectivă stabilite pentru întreprinderi prin Legea nr. 11/1971 ¹³ cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, iar principalele atribuții pe care le are sînt prevăzute de lege ¹⁴.

Oficiile pentru patrimoniul cultural național s-au organizat în cadrul muzeelor anume stabilite de Consiliul culturii și educației socialiste, în fiecare județ și în municipiul București, în cadrul indicatorilor de plan aprobați consiliilor populare județene și al municipiului București și Academiei de științe sociale și politice; ele sînt conduse nemijlocit de directorul muzeului, iar răspunderea pentru organizarea și activitatea acestor oficii, precum și asigurarea lor cu mijloace și fonduri necesare îndeplinirii sarcinilor ce le au ¹⁵, revine Consiliului culturii și educației socialiste și Consiliilor populare județene și ale municipiului București.

De asemenea, consiliilor populare județene și ale municipiului București le revine răspunderea pentru paza, ocrotirea, păstrarea, conservarea și finanțarea lucrărilor de restaurare a monumentelor istorice și de artă, din administrarea proprie și a unităților direct subordonate.

Laboratoarele de restaurare și conservare a bunurilor din patrimoniul cultural național au fost organizate în cadrul muzeelor ¹⁶ la nivel de birou, dacă volumul de muncă necesită cel puțin cinci persoane; activitatea ¹⁷ acestor laboratoare, în vederea realizării atribuțiilor ¹⁸ ce le revin,

¹⁰ Conform art. 6 din D.C.S. nr. 13/1975 sînt trei secții și anume: a) secția de evidență și evaluare a patrimoniului cultural național care îndeplinește și funcția de consiliu științific în domeniul evidenței centralizate a patrimoniului cultural național și a monumentelor istorice și de artă; b) secția de conservare și restaurare a monumentelor istorice și de artă, care îndeplinește și funcția de consiliu științific și tehnic-economic în domeniul conservării și restaurării monumentelor istorice și de artă; c) secția de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile care îndeplinește și funcția de consiliu științific în domeniul conservării bunurilor mobile din patrimoniul cultural național. Fiecare secție este condusă de un președinte, care îndeplinește și funcția de președinte al consiliului respectiv.

¹¹ Vezi art. 1 lit. a — k, din D.C.S. nr. 13/1975.

¹² D.P.C.N. s-a înființat prin reorganizarea Direcției monumentelor istorice și de artă, în cadrul indicatorilor de plan aprobați pentru Consiliul culturii și educației socialiste.

¹³ Legea nr. 11/1971, reprodusă în C.L.D., IV., 1971, p. 58, a fost modificată prin L. nr. 57/1974, reprodusă în C.L.D., IV., 1974, p. 5.

¹⁴ Vezi art. 8 lit. a—l din D.C.S., nr. 13/1975.

¹⁵ Atribuțiile acestor oficii le găsim enumerate în art. 12 lit. a—f din D.C.S. nr. 13/1975.

¹⁶ Acestea sînt nominalizate în art. 21 din L. nr. 63/1974.

¹⁷ Finanțarea se face din planul de cheltuieli al muzeelor în structura cărora sînt organizate.

¹⁸ Vezi art. 15 lit. a—f din D.C.S. nr. 13/1974.

se desfășoară sub supravegherea și îndrumarea Direcției patrimoniului cultural național și pe baza planurilor de activitate aprobate de aceasta.

În vederea ocrotirii, conservării, înlăturării posibilităților de înstrăinare, precum și a folosirii corespunzătoare a bunurilor culturale, în baza prevederilor Legii nr. 63/1974¹⁹ și a D.C.S. nr. 13/1975 s-a constituit sistemul de evidență centralizată de stat a tuturor bunurilor din patrimoniul cultural național²⁰.

Modalitățile privind păstrarea, conservarea, valorificarea științifică și punerea în circuit public a bunurilor din patrimoniul cultural național a fost organizată în mod unitar, pe întreg cuprinsul țării după următoarele reguli²¹:

1. Bunurile de o importanță deosebită se păstrează, se conservă, se valorifică și se pun în circuitul public în unități de stat — muzee, colecții și biblioteci.

2. Celelalte bunuri, rămân în păstrarea și folosința deținătorilor, dar sînt supuse controlului și verificării periodice a organelor de stat competente²².

Legea prevede pentru toți cei ce dețin sau păstrează bunuri din patrimoniul cultural național (unități de stat, organizații obștești, culte religioase și persoane fizice), o serie de obligații²³ care au menirea să asigure evidența, protejarea, paza strictă, securitatea deplină și restaurarea acestor bunuri²⁴.

În caz de neîndeplinire a acestor obligații, deținătorii (organizații obștești, culte religioase, persoane fizice), au datoria de a încredința bunurile în custodie statului prin muzee, colecții și biblioteci care sînt obligate să le primească, să le conserve, restaureze și păstreze.

3. Bunurile ce alcătuiesc fondul arhivistic național sînt supuse regimului juridic privind păstrarea, conservarea și valorificarea științifică a acestui fond²⁵.

4. În situația cînd bunurile culturale fac parte integrantă din colecții constituite sau din ansambluri imobile, care au ele însele valoare artis-

¹⁹ Cf. art. 7 al. 2 și 3 din L. nr. 63/1974, deținătorii de bunuri culturale organizații obștești, culte religioase sau persoane fizice au avut obligația să le declare în termen de 60 de zile de la intrarea în vigoare a legii sau, după caz, de 15 zile de la dobîndire, iar organizațiile socialiste de stat să depună extrase din inventarele lor, referitoare la aceste bunuri.

²⁰ Vezi art. 5 al. 2 și art. 15 din L. nr. 63/1974.

²¹ Vezi art. 13 din Legea nr. 63/1974.

²² Consiliul culturii și educației socialiste și Ministerul de interne, prin organele lor de specialitate, asigură îndrumarea și controlul permanent.

²³ Vezi, art. 14 lit. a—f din Legea nr. 63/1974.

²⁴ Restaurarea se avizează sau se aprobă după caz, de C.C.S.P.C.N. și se realizează sub conducerea D.P.C.N. în laboratoare organizate, încadrate și dotate corespunzător. Lucrările de restaurare și conservare a bunurilor mobile din patrimoniul cultural național care aparțin organizațiilor obștești, cultelor religioase și persoanelor fizice, se efectuează contra plată.

²⁵ Vezi Decretul nr. 372/1971 privind Fondul arhivistic național al Republicii Socialiste România, devenit Legea nr. 20/1972 modificat prin D.C.S. nr. 206/1974 și republicat în „Buletinul Oficial” al Republicii Socialiste România, Partea I, nr. 155 din 10 decembrie 1974.

tică, istorică sau documentară, atunci ele se păstrează și se valorifică din punct de vedere muzeistic și cultural în aceste colecții, asigurându-li-se condiții speciale de păstrare și conservare.

Regimul juridic al circulației bunurilor care alcătuiesc patrimoniul cultural național, prevăzut de Legea nr. 63/1974 poate fi rezumat în următoarele reguli ²⁶.

1. bunurile culturale care aparțin statului nu pot fi înstrăinate sub nici o formă ;

2. înstrăinarea bunurilor culturale, indiferent de persoana deținătoare, către persoane fizice sau juridice străine, este cu desăvîrșire interzisă ;

3. bunurile culturale deținute de persoane fizice pot fi vindute, donate sau schimbate numai după informarea prealabilă, în scris, a oficiului corespunzător pentru patrimoniul cultural național ; în caz de vânzare statul poate în acest termen, să-și exercite dreptul prioritar de cumpărare, la prețul fixat de C.C.S.P.C.N., pe baza criteriilor de stabilire a prețurilor de achiziție a acestor bunuri, reglementate prin hotărîre a Consiliului de Miniștri ²⁷ ;

4. transferul bunurilor din patrimoniul cultural național între unitățile de stat sau între unitățile organizațiilor obștești ori ale cultelor religioase este supus acordului prealabil al C.C.S.P.C.N. ;

5. bunurile care intră în patrimoniul cultural național pot fi trimise peste graniță pentru prezentarea lor în cadrul unor expoziții românești sau internaționale, pentru restaurare sau expertize de specialitate, dar numai cu aprobarea Președintelui Republicii Socialiste România, la propunerea Consiliului culturii și educației socialiste ;

6. trimiterea peste graniță a altor bunuri culturale ²⁸ decît cele ce fac parte din patrimoniul cultural național se poate face numai cu avizul C.C.S.P.C.N.

Statul poate dobîndi bunuri din patrimoniul cultural național astfel :

1. prin donații sau prin achiziționarea lor la prețurile stabilite de C.C.S.P.C.N. ²⁹ ;

2. prin decret prezidențial, la propunerea C.C.S.P.C.N., cu plata despăgubirilor corespunzătoare ³⁰ ;

3. prin descoperiri întîmplătoare, făcute de persoane fizice, a unor bunuri mobile, din metale prețioase sau care au în componența lor metale prețioase și pietre prețioase, care trebuie să fie declarate și predate conform dispozițiilor legale ³¹ ;

4. prin trecerea fără plată, în proprietatea statului, a bunurilor din

²⁶ Vezi art. 17, 18, 22 și 23 din Legea nr. 63/1974.

²⁷ Vezi, H.C.M. nr. 312 din 1 aprilie 1975 privind criteriile de stabilire a prețurilor de achiziție a bunurilor din patrimoniul cultural național, în C.H.A.N., II, 1975, p. 22.

²⁸ Vezi, D.C.S. nr. 53/1975.

²⁹ Vezi, art. 16 al. 2 din Legea nr. 63/1974.

³⁰ Vezi, art. 16 al. 1 din Legea nr. 63/1974 care se referă la bunuri culturale care prezintă un interes excepțional.

³¹ Vezi art. 20 al. 3, 4 și 5 din Legea nr. 63/1974.

patrimoniul cultural național aparținând persoanelor fizice, a căror dobândire se dovedește nelegală³²;

5. prin confiscare ca sancțiune penală³³ sau administrativă³⁴.

Pe marginea prevederilor legale pe care le-am menționat mai sus, ne permitem să punem în discuție, în cele ce urmează, unele aspecte care ar necesita, după părerea noastră, precizări.

I. O problemă de interes teoretic și practic este aceea privind natura juridică a măsurii, prevăzute în art. 16 al. 1 din Legea nr. 63/1974 și anume: „În vederea mai bune păstrări, conservări și valorificări științifice și cultural-educative, anumite bunuri din patrimoniul cultural național care prezintă interes excepțional, pot fi trecute în proprietatea statului, prin decret prezidențial, la propunerea Comisiei centrale de stat a patrimoniului cultural național și cu plata despăgubirilor corespunzătoare“.

În alte cazuri asemănătoare, reglementate prin dispozițiile unor legi recente³⁵ și deosebit de importante, măsura trecerii în proprietatea statului a unor bunuri, aparținând persoanelor fizice a dat loc la discuții³⁶ în literatura de specialitate, în ceea ce privește încadrarea ei în unul din modurile specifice de dezvoltare a proprietății socialiste de stat, cunoscute și reglementate expres de legislația în vigoare din țara noastră.

În cazul de față, prevăzut de art. 16 al. 1 din Legea nr. 63/1974, s-ar părea că o asemenea discuție nu ar avea rost, deoarece ne-am găsi în prezența unei exproprieri, mod specific de dezvoltare a proprietății socialiste de stat.

³² Sancțiunea prevăzută de art. 24 din Legea nr. 63/1974.

³³ Pentru infracțiunile enumerate în art. 25 lit. a—e din Legea nr. 63/1974.

³⁴ Vezi art. 28—29 din Legea 63/1974.

³⁵ Art. 56 al. 2 din Legea 4/1973 privind dezvoltarea construcției de locuințe cuprinde o dispoziție asemănătoare și anume, în caz de neîndeplinire a obligației de înstrăinare a uneia din cele două locuințe sau case de odihnă, în termen de un an de la data dobândirii celei de a doua (locuință sau casă de odihnă), una din cele două trece în proprietatea statului, cu plata unei despăgubiri.

Art. 45 al. 3 din Legea nr. 59/1974 privind fondul funciar, prevede: „La expirarea termenului de doi ani, dacă nici unul dintre moștenitori nu îndeplinește cerințele arătate, terenul trece în proprietatea statului“.

Art. 30 al. 2 din Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului..., prevede că „în caz de înstrăinare a construcțiilor, terenul aferent acestor construcții trece în proprietatea statului cu plata unei despăgubiri stabilită potrivit prevederilor art. 56 al. 2 din Legea nr. 4/1973.“

³⁶ Vezi M. Oancea, *Unele probleme în legătură cu noile reglementări privind dreptul de proprietate asupra terenurilor*, în „R.R.D.“ nr. 7/1975, p. 15 și urm.; A. Hilsenrad, *Reglementări noi privind dreptul de proprietate și de folosință asupra terenurilor*, „R.R.D.“ nr. 1/1975, p. 8 și urm. J. Manoliu, *Regimul juridic al casei de locuit, obiect principal al dreptului de proprietate personală, în lumina noilor dispoziții legale*, în „A.U.I.“, secțiunea III, Tomul XX, 1974, p. 48—49; J. Manoliu, *Despre noua reglementare a circulației terenurilor agricole proprietate individuală*, în „A.U.I.“, secțiunea III, Tomul XXII, 1976, p. 25—29.

Socotim că această trecere nu poate fi considerată expropriere³⁷ care constă în trecerea forțată în proprietatea statului, pe cale de Decret al Consiliului de Stat, în schimbul unei îndemnizații, a unor bunuri imobiliare aparținând cetățenilor, cooperativelor sau organizațiilor obștești, în cazurile cînd statul are nevoie de aceste bunuri.

Deci, exproprierea, ca mod specific de dobîndire a dreptului de proprietate socialistă de stat se caracterizează prin :

- trecerea forțată a bunurilor în proprietatea statului ;
- trecerea are loc în schimbul unei îndemnizații ;
- existența unei nevoi de stat care nu ar putea fi satisfăcută decît pe această cale.

Aceste trăsături le găsim și în cazul prevăzut de Legea nr. 63/1974, însă aici nu este vorba de bunuri imobile, terenuri și construcții³⁸, ci de bunuri mobile care fac parte din patrimoniul cultural național și care prezintă un interes excepțional ; de asemenea, organul chemat a decide această trecere, diferă. Această trecere trebuie deosebită de aceeași măsură care se ia, ca sancțiune, și care este prevăzută separat : „Bunurile din patrimoniul cultural-național aparținînd persoanelor fizice, a căror dobîndire se dovedește nelegală, se trec fără plată, în proprietatea statului”³⁹.

Continuînd să comparăm această trecere în proprietatea statului și cu celelalte moduri specifice de naștere și dezvoltare a proprietății socialiste de stat, am ajuns la concluzia că prin dispoziția cuprinsă în art. 16 al. 1 din Legea 63/1974 s-a stabilit un nou mijloc specific, de trecere forțată în proprietatea statului, a unor bunuri, o vînzare silită către stat, deoarece sînt prevăzute despăgubiri corespunzătoare⁴⁰.

II. După cum am văzut, legiuitorul permite⁴¹ înstrăinarea bunurilor din patrimoniul cultural național aparținînd persoanelor fizice prin acte juridice între vii (vînzare, schimb, donație) cu obligația pentru persoanele interesate de a informa în scris oficiul corespunzător pentru patrimoniul cultural național, cu 60 de zile înainte de încheierea actului respectiv, termen în care în caz de vînzare, statul își poate exercita dreptul prioritar de cumpărare.

Deși legea nu prevede, considerăm că transmiterea prin moștenire a unor asemenea bunuri către rude în linie directă sau colaterală pînă la gradul al IV-lea, inclusiv între soți, se poate face fără nici o restricție.

O întrebare care se poate pune, aceea de a ști dacă persoanele fizice deținătoare de bunuri ce fac parte din patrimoniul cultural național,

³⁷ Vezi, Decretul nr. 545 din 30 decembrie 1958 privitor la reglementarea amplasării construcțiilor, precum și a trecerii în proprietatea statului a terenurilor și construcțiilor necesare efectuării unor lucrări sau a unor acțiuni de interes de stat ; Legea nr. 19 din 24 iunie 1968 cu privire la regimul juridic al terenurilor fără construcții din perimetrul construibil al municipiilor și orașelor.

³⁸ Art. 12 din Constituția R.S.R. prevede : „Terenurile și construcțiile pot fi expropriate numai pentru lucrări de interes obștesc și cu plata unei juste despăgubiri”.

³⁹ Vezi, art. 24 din Legea nr. 63/1974.

⁴⁰ Vezi, H.C.M. nr. 312/1975, art. 1, al. 2.

⁴¹ Vezi, art. 18 din Legea nr. 63/1974.

pot dispune de acestea prin acte juridice pentru cauză de moarte, adică prin dispoziții testamentare, în favoarea unor persoane care nu au calitatea de moștenitori legali ?

Socotim că transmiterea pe cale testamentară a acestor bunuri să se poată face, cu îndeplinirea următoarelor condiții :

1. informarea prealabilă scrisă, a oficiului corespunzător pentru patrimoniul cultural național ;

2. testamentul să fie întocmit în formă autentică, astfel că notarul de stat care a luat cunoștință de existența unor asemenea bunuri în patrimoniul dispunătorului, să poată anunța oficiul corespunzător pentru patrimoniul cultural național, în cazul când testatorul nu și-a îndeplinit obligația de informare prealabilă scrisă, a oficiului respectiv ;

3. Succesorii testamentari, pentru a intra în posesia acestor bunuri, să facă dovada că pot asigura condițiile de păstrare și conservare stabilite de lege⁴².

III. O altă problemă asupra căreia înțelegem să ne oprim, privește folosirea de către legiuitor⁴³ a noțiunii de „deținători“ sau „cei care păstrează“, atunci când se referă la organizațiile obștești, cultele religioase și persoanele fizice care au în stăpânire bunuri din patrimoniul cultural național.

După părerea noastră, credem că ar fi mai corect ca aceste categorii de persoane, în textul legii să fie desemnate ca fiind dacă nu „proprietari“, cel puțin „posesori“ de bunuri din patrimoniul cultural național.

În sprijinul acestei propuneri se pot invoca și următoarele⁴⁴ :

Este știut că, noțiunea de deținere are un sens tehnic propriu, indicând o stare de fapt apropiată de posesie, cu care însă nu se poate confunda ; nu se poate vorbi de posesiune, nici chiar ca de o posesie viciată, acolo unde nu există decît detențiune.

Deținătorul sau precaristul este persoana care posedă pentru altul în baza unui raport de obligație ori numai pe baza unui act de îngăduință a posesorului (comodatarul, depozitarul etc.). În concepția dreptului socialist, deoarece posesia este o stare de fapt, reprezentînd uneori exercițiul unui drept, ea nu se confundă cu proprietatea, care este o stare de drept ; de cele mai multe ori posesia corespunde cu proprietatea, posesia apărînd ca fiind manifestarea exterioară a proprietății.

Astfel fiind, ne întrebăm cum va putea o persoană fizică, dacă este numai deținătoare sau păstrează bunuri din patrimoniul cultural național, să înstrăineze aceste bunuri prin acte juridice civile, vînzare, schimb, donație, așa cum se prevede în art. 18 din Legea nr. 63/1974.

⁴² Vezi, art. 14 din Legea nr. 63/1974.

⁴³ Vezi, art. 7, 12, 14, 16, al. 3, 17 etc. din Legea nr. 63/1974.

⁴⁴ A se vedea : C. Stătescu, *Dr. civil.*, Ed. did. și ped., Buc., 1970, p. 774—785 ; T. Popescu, *Drept*, Ed. did. și ped., Buc., 1970, p. 87—91.

ELEMENTE NOI ÎN PROBLEMA DOMICILIULUI STRĂINILOR ÎN ROMÂNIA

DE

MIHAI JACOTĂ

Legislația noastră privind condiția juridică a străinilor s-a îmbogățit în ultimii ani cu un număr impresionant de acte normative. Caracterul reglementărilor privind condiția juridică a străinilor este însă fragmentar. Dacă luăm ca exemplu dreptul intern, dispozițiile cu privire la străini se găsesc răspândite într-un număr mare de acte normative care au ca obiect principal alte domenii¹. Chiar numai acest fapt ar obliga știința dreptului internațional privat să le ia în considerare și să încerce sistematizarea lor în cadrul unei concepții de ansamblu. O sinteză a tuturor prevederilor sau a unora din ele nu ar duce oare la concluzii noi, care, oferite legiuitorului, ar ajuta la găsirea unor noi soluții necesare practicii?² Intervenția științei este cu atât mai oportună, cu cât unele noi elemente, apărute în ultimul timp în această materie, par a indica o schimbare de optică a legiuitorului o modificare calitativă a felului de a trata chestiunile, modificare de natură a

¹ Iată câteva dintre ele: D. nr. 15/1971 privind autorizarea și funcționarea în R.S.R. a reprezentanțelor firmelor comerciale și organizațiilor economice străine, modificat prin D. nr. 396/1973; Legea nr. 27/1966 privind pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară; D. nr. 276/1973 pentru reglementarea impunerii unor venituri realizate din R.S.R. de persoane fizice sau juridice nerezidente; D. nr. 225/1974 privind asigurarea suprafețelor locative necesare străinilor care se află temporar în România; Legea nr. 62/1974 privind invențiile și inovațiile; H.C.M. nr. 1067/1970 privind folosirea fondului locativ de reprezentanțele străine din R.S.R. și de membrii acestora; D. nr. 175/1974 privind construirea, vânzarea și repararea de case de odihnă cu plata în valută pentru persoanele care nu au cetățenia română, dar care domiciliază sau vor să-și stabilească domiciliul în R.S.R.

² Pentru a defini rolul științei în problemele care ne interesează, este suficient să facem o scurtă analiză a Legii nr. 25/1969. Legea cuprinde în principal dispoziții de drept administrativ privind intrarea, șederea și ieșirea străinilor din țară. Ea continuă, bineînțeles, într-o formă îmbunătățită, D. nr. 260/1957 acum abrogat prin art. 43. Legea mai formulează în scris principiul „regimului național“, aplicat de practica noastră, dar care nu era înscris într-un text. Prevederi noi apar în art. 23—25 (cap. IV din lege), unde se vorbește despre încadrarea în muncă a străinilor sau de dobândirea calității de membru al unei organizații obștești. În fine, câteva prevederi utile apar în art. 28 referitor la obligațiile civile pe care le au străinii în România și unele dispoziții privind străinul învinuit sau inculpat. Aceste reguli sînt întregite de D. nr. 24/1970 privind depunerea unei cauțiuni și înlocuirea în anumite cazuri a pedepsei închisorii prin obligarea la plata unei amenzi, cit și de principiile generale de drept. În aceste condiții, n-am mai putea spune că legea nr. 25/1969 este un cod al străinilor în România sau ceva asemănător.

atrage unele consecințe pe planul reglementării generale și care sînt cu totul diferite de cele care se desprindeau din vechea reglementare.

În cele ce urmează, ne propunem să semnalăm elementele noi în reglementarea condiției juridice a străinilor și concluziile de ordin teoretic și practic care se pot degaja din ele³.

2. Modificarea legislației privind domiciliul străinilor în România

Legea nr. 25/1969 a fost modificată prin D. nr. 637/1973 care a introdus un text suplimentar în art. 4. Textul art. 4, indice 1, este formulat în felul următor: „Stabilirea domiciliului pe teritoriul României se aprobă sau, după caz, se revocă de Președintele R.S.R. Cererile pentru stabilirea domiciliului străinilor pe teritoriul României se depun în străinătate, la misiunile diplomatice ori la oficiile consulare române, iar, în țară, la Inspectoratele județene sau al Municipiului București al Ministerului de interne“.

Art. 4, indice 1, introduce un element nou de natură să schimbe optica tuturor problemelor în legătură cu domiciliul străinilor în România. Trecerea atribuțiilor arătate de art. 4, indice 1, de la organul competent al Ministerului de interne din localitatea unde urma să se stabilească cu domiciliul străinul la Președintele R.S.R. nu este o simplă deplasare de competență, ci o modificare calitativă care indică o schimbare a concepției legiuitorului în privința acordării domiciliului în România, cu însemnate repercusiuni în diferitele domenii ale condiției juridice a străinului.

Anterior modificării survenite prin D. nr. 637/1973, organul Ministerului de interne din localitatea unde urma să se stabilească cu domiciliul, acorda străinului un carnet de identitate, conform art. 5 și art. 6, lit. a. Carnetul de identitate se elibera pentru 10 ani, conform art. 8 și credem noi, bineînțeles, actul acesta se putea reînnoi pe alte perioade de cîte 10 ani, în condițiile în care se reînnoia buletinul de identitate al cetățenilor români, deoarece legea nu făcea aici nici o deosebire.

În vechea redactare a art. 4 al legii nr. 25/1969 nu se vorbea despre nici o autorizare. Art. 5 prevedea numai că străinii care intră în România pentru a se stabili cu domiciliul sau cu reședința trebuiau să-și anunțe sosirea la organul Ministerului de interne din localitatea unde urmau să domicilieze sau să se stabilească cu reședința. În orice caz, între a anunța sosirea și a fi autorizat să iei un domiciliu este o diferență. Organul competent al Ministerului de interne din localitatea în care străinul urma să-și stabilească domiciliul nu avea a da nici o autorizare. El lua doar act de dorința străinului de a se stabili cu domiciliul, ceea ce, în economia legii, însemna că străinul dorea să stea în România un timp mai îndelungat, poate chiar pentru totdeauna, pentru că textul art. 6 arată că străinul domiciliat se va legitima cu un carnet de identitate eliberat pe o durată de 10 ani⁴.

Este drept că deja în intenția legii, domiciliul străinului avea unele trăsături de reglementare care îl deosebeau de domiciliul definit de art. 13 al D. nr. 31/1954. Dar asupra acestei chestiuni vom reveni mai jos.

³ În această chestiune nu s-a scris încă nimic. Literatura după apariția legii nr. 25/1969 este și ea săracă; a se vedea: I. Anghel, *Condiția juridică a străinului în România — expresie a umanismului socialist*, în „Revista română de studii internaționale“ nr. 3—4, 1970, p. 81; M. Jacotă, *Observații asupra legii nr. 25/1969 privind regimul juridic al străinilor în România*, în „Buletinul de studii și referate“ al Asociației de drept internațional și relații internaționale, nr. 3, 1970.

⁴ Să nu confundăm autorizarea pe care o cere art. 4 cu alte aspecte, cum ar fi refuzul de a se da intrarea în România sau expulzarea. Refuzul și expulzarea poate să aibă loc față de orice străin. Autorizarea are loc numai față de cel care cere domiciliul.

Președintele R.S.R. autorizează înfierea unui străin de către un român (D. nr. 137/23 martie 1956), căsătoria unui cetățean român cu o străină, purtarea de decorații străine, rezolvă unele probleme de ordin intern.

În ce privește autorizarea străinului de a lua un domiciliu în România, este verosimil că se vor folosi de asemenea „hotărârile”. Într-adevăr, Președintele R.S.R. exercită față de indivizi atribuții prevăzute de legile ordinare și acesta este cazul Legii 25/1969.

Sîntem în fața unor acte cu efecte permanente, cîteodată ireversibile, în orice caz de lungă durată, dar în principiu pentru toată viața, deci acte deosebit de grave. Desigur că o căsătorie sau o înfiere se pot desface, dar această împrejurare constituie numai un accident sau o excepție, iar regula o formează efectele pentru toată viața.

Aceste apropieri ne sugerează că, pentru legiuitorul român, opțiunea pentru un domiciliu în România este un act care creează efecte permanente, de regulă, în viziunea noastră, pentru totdeauna, dar nu, bineînțeles, irevocabile. Pe de altă parte, efectele ne apar revocabile numai dacă intervin evenimente neprevăzute, dar care trebuie privite ca excepționale. Regula ar fi irevocabilitatea situației create sau, pentru a întrebuița o expresie mai puțin categorică, situația ar fi în principiu creată pentru totdeauna.

Autorizația acordată străinului sau pe care o cere străinul domiciliat în străinătate apare ca un atribut al organului suprem al puterii de stat și îmbracă prin aceasta o importanță, un caracter cu totul nou. Dobîndirea domiciliului în România se înfățișează ca un act deosebit de grav în care, tocmai din cauza aceasta, hotărăște Președintele R.S.R.; decizia în această privință se dă la un nivel foarte înalt, la cel mai înalt nivel care se poate închipui. Hotărîrea nu apare numai ca un act de o deosebită gravitate, dar în același timp este înconjurată de precauții și de garanții pe care textul nu le înfățișează, dar pe care le putem deduce cu ușurință. În aceste condiții, vom putea spune că domiciliul se va acorda după o atență verificare a temeiniciei motivelor invocate și neînvoicate ce ar putea sta la baza cererii.

Se evaluează, în prealabil, cu simțul de răspundere și cu prudența care se impune în asemenea ocazii, șansele pe care le are străinul de a se integra în societatea noastră socialistă.

Aplicarea legii domiciliului în cazul străinilor domiciliați în România ne apare ca cea mai bună soluție posibilă.

Ea este în avantajul persoanelor vizate, cit și al comunității în mijlocul căreia ei trăiesc.

Să ne gîndim, în primul rînd, la familiile mixte. Admițînd că unii din membrii familiei sînt străini, iar alții, români (unul din soți și eventual copiii), legea domiciliului ar rezolva dintr-o dată problema grea a găsirii unei legi comune pentru aceste raporturi între persoane de cetățenii diferite. Dealtfel, proiectul de Cod al familiei propunea pentru raporturile de acest fel soluția aplicării legii române. Familia în care unul sau mai mulți membri sînt români și care locuiește în România este un grup legat puternic prin multe fire (cetățenia unora din persoane, teritoriul unde locuiesc, autoritățile cărora li se adresează etc.) de teritoriul țării.

S-ar putea ca familia mixtă să fie compusă din străini din state diferite. Nici una din legile statelor cărora ei aparțin prin cetățenie nu li s-ar aplica în mod satisfăcător. Faptul de a se fi stabilit în țara noastră constituie un motiv serios în favoarea aplicării legii române. În felul acesta, am supune raporturile dintre ei unei legi comune și această lege ar fi singura dintre cele în conflict care are legături reale cu familia. Nu mai vorbim despre faptul că și în acest

caz s-ar rezolva satisfăcător problema legii aplicabile atunci cînd cetățeniile persoanelor care compun familia sînt diferite.

Pentru indivizii, ca și pentru autoritățile în fața cărora ei apar, legea domiciliului (care este legea teritoriului și legea autorității sau instanței) prezintă și avantajul de a fi ușor cunoscută și interpretată. Nu ne mai oprim la dificultățile pe care le creează în mod obișnuit problema aplicării și interpretării legii străine. Străinul cunoaște mai bine legile țării de domiciliu decît legile țării căreia îi aparține prin cetățenie și, în orice caz, cei pe care-i consultă sau cu care se sfătuiește le cunosc mai bine. Legea domiciliului corespunde în cazul nostru aproape totdeauna cu prezența reală, efectivă pe teritoriul țării. Nimic nu servește mai bine siguranța operațiilor juridice, cum ar fi căsătoria, înfierea sau celelalte acte juridice, decît faptul de a cunoaște de la început, ușor și sigur regimul lor juridic. Așadar, și din acest punct de vedere, persoana în cauză este cea mai interesată să i se aplice legile statului unde se găsește.

Aplicarea legii țării unde domiciliază străinul corespunde și intereselor statului în care străinul se integrează în viața unui popor unit printr-o comunitate de scopuri, ca și prin viața și munca împreună. Edificarea unei orînduiri sociale noi și formarea omului nou, constructor devotat al socialismului în patria noastră folosește pîrgihii diferite, printre care și legislația. Pentru a-și atinge scopul, acțiunea legislației se exercită asupra tuturor celor care se găsesc pe teritoriul țării. Cu atît mai mult putem spune lucrul acesta despre legile privind capacitatea de folosință și de exercițiu, ca și despre legile privind familia. Preocuparea pentru viața de familie armonioasă, pentru gradul de dezvoltare a conștiinței formează o componentă principală a politicii partidului de formare a omului nou. Ea se realizează în primul rînd, prin legislația privind cele mai variate aspecte ale vieții omului în societate. Iată de ce nu se poate ca aceste laturi să scape cîmpului de aplicare al legii române. Dealtfel, politica legislativă și practica judecătorească merg de multă vreme pe această cale: străinul integrat în societatea noastră este supus legilor locale.

S-ar putea obiecta, este adevărat, că legea română, ca lege a domiciliului, nu se va aplica în statele care au acceptat drept criteriu cetățenia. Lucrul acesta nu are nici o importanță, pentru că, oricum, după cum știm, fiecare autoritate străină aplică propriul său drept internațional privat și o armonizare a punctelor de vedere divergente este deocamdată iluzorie.

Remarcăm doar că cele mai multe state au admis ca soluție în materie legea domiciliului sau a reședinței sau a teritoriului, deci soluții care se apropie mai mult de soluțiile noastre, decît de aceea a cetățeniei.

Pe de altă parte, stabilitatea stării sale civile, care constituie o cerință în raporturile internaționale și care s-a obținut în România prin aplicarea legii domiciliului se impune în celelalte state grație teoriei efectului internațional al drepturilor, teorie general admisă în dreptul internațional privat de pretutindeni.

Stabilirea străinului în țara noastră trebuie să apară în perspectivă ca fiind cel puțin pentru un timp foarte lung, nedefinit, pentru că pierderea domiciliului în România nu mai este un act *ad nutum*, nu poate interveni la simpla manifestare de voință a străinului. Textul art. 4, indice 1, arată că revocarea domiciliului se face tot de către Consiliul de Stat.

Dimpotrivă, în regimul anterior D. nr. 637/1973, străinul își manifestă intenția de a părăsi țara, iar autoritatea lua cunoștință de actul unilateral de voință al străinului; formele necesare în legătură cu părăsirea țării nu țineau de această chestiune, ci de regulile administrative privind pașapoartele și vizele, străinul, plecînd, pierdea domiciliul automat sau îl pierdea automat din momentul în care își manifesta voința în această privință. Legea nr. 25/1969, în redactarea anterioară, nu condiționa pierderea domiciliului în România (art. 5) de o revocare expresă a organului competent al Ministerului de Interne. Este drept că în regimul anterior, ca și în regimul actual, străinul putea fi expulzat sau i se putea cere să părăsească țara. În orice caz, ținem să subliniem că în regimul anterior

străinul, printr-un act unilateral de voință, avea facultatea de a renunța, de a întrerupe domiciliul în România. Astăzi, lucrurile se petrec altfel: pierderea domiciliului este condiționată, pe de o parte, de manifestarea de voință a străinului, iar pe de altă parte de *revocarea* pe care o pronunță Președintele R.S.R. Actul cel mai important și determinant în același timp este *revocarea*.

3. Concluzii: rolul eventual al legii domiciliului în reglementarea stării și capacității străinilor în România

După cum am văzut, în urma modificărilor legislative care au avut loc în ultimul timp, domiciliul a devenit un important punct de legătură în determinarea condiției juridice a străinului: numeroase drepturi și dintre cele mai substanțiale, sînt acordate străinului care este domiciliat. Domiciliul condiționează atribuirea unor facultăți străinului peste acele pe care i le oferă „regimul național”.

Mai mult decît atît, domiciliul și-a schimbat natura, cel puțin din punctul de vedere care ne interesează aici: a devenit o legătură foarte stabilă între un individ și teritoriu, cît și comunitatea umană de pe acest teritoriu. Nu spunem legătură indestructibilă, pentru că nu poate fi vorba despre așa ceva.

În literatura noastră juridică, s-a făcut propunerea de a se reține apartenența la un anume stat (cetățenia) drept criteriu pentru o reglementare viitoare a conflictelor de legi în domeniul capacității generale și al stării civile.

Cînd se pune problema de a se alege un anumit criteriu de soluționare al conflictelor de legi se discută importanța lui, interesul pe care-l prezintă pentru statul nostru sau pentru individ.

Întrebarea aceasta se poate pune și pentru străinii domiciliați; avem posibilitatea de a opta între mai multe criterii: cetățenia, domiciliul, reședința, teritoriul, instanța sau autoritatea competentă în materie de stare civilă și capacitate. La care din aceste criterii să ne oprim?

S-a produs cetățenia⁸, desigur, avîndu-se în vedere că ar fi vorba despre o legătură puternică între un individ și un stat, o legătură semnificativă, și de faptul că între statul unde se pășește în trecere sau unde are reședința, mai interesat, mai îndreptățit ar fi statul căruia îi aparține.

Dar acest raționament nu se mai poate face în cazul străinului domiciliat în România. Cu alte cuvinte, străinul domiciliat are în România centrul real și aproape total al intereselor, al activității sale. Pe de altă parte, dintre cele două state care ar fi îndreptățite să-i reglementeze starea și capacitatea, dacă putem să mai punem problema în acest mod (modul de a pune problema mi se pare depășit; el indică o concepție mai veche despre conflictele de legi, conflicte între

⁸ O. Căpățînă. *În legătură cu norma conflictuală referitoare la capacitatea civilă a persoanei fizice*, în „Studii și cercetări juridice”, 1970, p. 163; idem. *Delimitarea dintre regimul străinilor și dreptul conflictual din punct de vedere al obiectului de reglementare*, în „Studii și cercetări juridice”, 1967, p. 349; I. Lipovanu, *Capacitatea de folosință în dreptul internațional privat roman, cu specială aplicare la condiția străinului persoană fizică*, în „Studii și cercetări juridice”, 1968, p. 395; iată reflexiile pe care le face Lerebours-Pigeonnière și Y. Lous-souarn, în *Droit international privé*, Paris, 1970, p. 416—417: „An priori, reglementarea cea mai bine adoptată persoanei îmi pare a fi legea domiciliului. Un individ izolat, și chiar o familie, iau repede moravurile țării în care și-au stabilit reședința lor obișnuită. Procedeele tehnice prin care legea acestor țări organizează familia și protejează persoanele sînt mai ușor de urmărit decît acele ale legii statului căruia îi aparțin străinii care s-au acomodat inconștient mediului. Și aceasta este adevărat cu mai multă forță încă pentru regulile imperative, cum ar fi interdicția divorțului... Punctul de vedere al interesului individual sau familial nu-mi pare a justifica preponderența cetățeniei asupra domiciliului. Rămîne să căutăm într-o altă direcție, aceea a interesului sau a dreptului statelor... Principiile care cîrmuiesc raporturile națiunilor între ele „împun ele deci competența legii statului căruia îi aparține străinul? Nu aș admite acest lucru, deoarece am de-

suveranităţi), ar fi competent statul român, unde de fapt trăieşte şi unde îşi duce în continuare viaţa în societate, în familie, viaţa spirituală. Cu alte cuvinte, am avea de ales între o legătură ideală, lipsită de conţinut şi o legătură reală, materială, am putea spune, între un stat interesat a reglementa numai teoretic starea şi capacitatea unui individ şi un stat pe teritoriul căruia individul şi-a fixat durabil centrul vieţii sale, unde desfăşoară o activitate permanentă care îl leagă din ce în ce mai mult de locul unde trăieşte, evident că trebuie preferată legătura cu statul de domiciliu.

Pentru aceste motive, propunem ca, într-o viitoare reglementare civilă, starea şi capacitatea de folosinţă şi de exerciţiu a străinilor să fie supusă legii române, ca lege a domiciliului.

monstrat că statele n-au între ele raporturi cu ocazia dreptului internaţional privat, decît în măsura în care ar reacţiona împotriva unui tratament injust suferit de supuşii lor. Cînd interesele particulare sînt supuse unei reglementări comode, satisfăcătoare, statele se abţin să intre în raporturi între ele. ...Nu avem decît să cîntărim interesele statului căruia îi aparţine persoana prin cetăţenia sa şi ale statului domiciliului. A priori, am admis că în materiile de drept privat satisfacerea intereselor particulare serveşte interesul general al statelor, fără a nega că statul poate să aibă interese politice distincte. Interese politice, pentru că ţin de stat şi nu se prezintă ca un aspect al intereselor individuale sau familiare. Pillet nu vede decît un interes în joc, acel al statului naţional : în ce mă priveşte, eu văd limpede şi interesul statului reşedinţei obişnuite.

EFECTELE JURIDICE ALE RECEPȚIEI ȘI ALE PREDĂRII-PRIMIRII PRODUSELOR

DE

ȘT. RĂUSCHI și FLORIN SAVA

Recepția și predarea-primirea produselor nu au o reglementare unitară în legislația noastră economică, motiv pentru care sînt apreciate diferit în literatura juridică, fie ca momente distincte, fie ca moment unic în procesul circulației mărfurilor. Consecințele sînt dintre cele mai importante, atît pe planul teoriei cît și pe cel al practicii dreptului economic.

În cele ce urmează, vom încerca să aducem cîteva argumente în sprijinul opiniei după care recepția este o operațiune distinctă de aceea a predării-primirii produselor, sens în care vom analiza în principal efectele juridice ale celor două operațiuni (acte juridice) și implicațiile teoretice și practice ale acestei distincții. În prealabil însă, sînt necesare cîteva considerații generale în legătură cu noțiunile de recepție și de predare-primire a produselor, cît și cu privire la scopul și modalitățile sau forma lor de existență.

1. Considerații generale

În dreptul modern, operațiunea de verificare cantitativă și calitativă a mărfurilor a fost denumită recepție. Termenul vine de la latinescul „receptio” care înseamnă a primi la sine, a prelua, spre deosebire de „traditio”, „trado” care însemna a preda.

Dar „traditio-receptio” (predarea-primirea) au fost precedate totdeauna, în mod natural, de verificarea cantitativă și calitativă. Argumente în acest sens găsim în cele mai vechi reglementări juridice. Astfel, legea celor XII table (449 î.e.n.) prevedea că dobînditorul unui bun prin mancipațiune nu putea plăti prețul (în lingouri de aramă) decît lovind lingoul de aramă de balanță, pentru a dovedi puritatea metalului, și apoi îl dădea alienatorului¹.

Atunci cînd mancipațiunea a evoluat, plata făcîndu-se în monedă de argint, ideea de verificare anterioară a metalului a persistat în sensul că moneda trebuia totdeauna cîntărită².

Dreptul roman nu proteja, însă, numai pe alienatori în legătură cu cantitatea și calitatea metalului primit drept preț, ci cuprindea totodată și dispoziții de protecție a dobînditorilor în legătură cu cantitatea și calitatea bunurilor dobîndite. În acest sens este suficient să amintim instituția garanției împotriva viciilor ascunse, acțiunile „de modo agri” (cu caracter penal și referitoare la cantitate), „redhibitoria” și „aestimatoria” sau „quantum minoris”³ (cu caracter civil și referitoare la

¹ M. Jacotă și V. Hanga, *Drept privat roman*, Ed. did. și ped., Buc., 1964, p. 206 și urm.

² *Idem*.

³ *Ibidem*, p. 300—301.

calitate) pentru a înțelege că orice transfer de bunuri era precedat de o verificare (uneori simbolică) cantitativă și calitativă.

Dacă dreptul roman, și mai târziu dreptul civil, nu au reglementat în mod special și distinct acest moment anterior oricărui transfer de bunuri, aceasta se datorează unui complex de factori: verificarea era o chestiune subînțeleasă în sarcina dobânditorului, impusă de regulile dreptului cutumiar; circulația bunurilor era restrinsă sau relativ restrinsă și se baza pe buna-credință; bunurile, prin natura lor simplă, nu ridicau probleme deosebite sub aspectul aprecierii calității și cantității; în sfârșit, credem că legiuitorul din acea perioadă, exprimând interesele unei minorități deținătoare a bunurilor ce se transferau, a înțeles să lase problema verificării calității și cantității la aprecierea părților, ca o chestiune privată.

În dreptul nostru socialist, care, după celebra formulare a lui Lenin, nu recunoaște nimic privat în economie⁴, problema integrității și calității produselor, și implicit aceea a recepției, nu sînt și nu pot fi lăsate la libera apreciere a părților din contractele economice. În aceste contracte, deși părțile urmăresc un scop imediat diferit (contraprestația celeilalte părți), ele au un scop mediat unic: îndeplinirea sarcinilor de plan⁵. Contractele economice sînt instrumente de planificare și de realizare a prevederilor înscrise în planul național unic de dezvoltare economico-socială (art. 2 din Legea nr. 71/1969), părțile trebuind să execute în natură și întocmai obligațiile asumate (art. 12 din aceeași lege).

În documentele de partid s-a subliniat în repetate rînduri importanța deosebită a calității produselor și faptul că aceasta constituie o condiție esențială pentru progresul economiei⁶.

Iată de ce, legiuitorul a interzis livrarea de către furnizori și acceptarea de către beneficiari a produselor necorespunzătoare din punct de vedere calitativ (art. 15 din Legea contractelor economice și art. 30 și 81 lit. a din Legea calității produselor și serviciilor, nr. 7/1977) și, ca o garanție, a prevăzut și obligația livrării produselor contractate numai pe bază de recepție cantitativă și calitativă (art. 14 din Legea nr. 71/1969).

În literatura noastră juridică există o unanimitate în a defini recepția ca operațiunea de verificare cantitativă și calitativă a produselor, care formează obiectul contractului, în scopul de a se stabili dacă acestea prezintă caracteristicile tehnico-economice stipulate⁷.

Dacă această definiție este exactă, și faptul apare incontestabil, înseamnă că termenul de recepție și-a pierdut (cel puțin pe planul dreptului) semnificația sa inițială, și anume aceea de a exprima operațiunea de primire, preluare a produselor de către beneficiar, exprimînd astăzi operațiunea de verificare cantitativă și calitativă a produselor, care este în mod normal anterioară operației predării-primirii, uneori concomitentă, dar oricum distinctă de aceasta din punct de vedere al scopului urmărit, al formei și efectelor juridice.

Pentru a putea face analiza comparativă a recepției și predării-primirii produselor este necesar să vedem ce se înțelege și prin predare-primire.

⁴ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 44, Ed. politică, București, 1967, p. 404.

⁵ Tr. Ionașcu ș.a., *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. Academiei R.S.R., București, 1967, p. 266—267.

⁶ N. Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R.* din 2—3 noiembrie 1976, Ed. politică, București, 1976, p. 8 și *Programul P.C.R.*, Ed. politică, București, 1975, p. 67.

⁷ Șt. D. Cărpenaru, *Legislație economică și arbitraj*, Ed. did. și ped. București, 1974, p. 151; R. Sanilevici, *Drept civil-contracte*, Centrul de multiplicare al Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 1973, p. 151; V. Gionea, *Rolul contractelor în perfecționarea relațiilor economice*, Ed. Academiei R.S.R. București, 1974, p. 130; Al. Deteșan ș.a., *Contractele economice în activitatea comercială a întreprinderii*, „Revista economică”, București, 1975, p. 110.

Din chiar definiția contractului de furnizare⁸, contract pe care îl avem în vedere în mod special în considerațiile de față, — deși recepția și predarea-primirea se întâlnesc, cu unele caractere specifice, în toate contractele economice — rezultă că predarea produselor de către furnizor, pe de o parte, și primirea lor de către beneficiar, pe de altă parte, constituie principalele obligații pe care părțile și le asumă în acest contract. Din definiție mai rezultă că operația predării-primirii produselor are drept scop transferul drepturilor reale asupra produselor, de la furnizor la beneficiar.

Așadar, în timp ce recepția are drept scop stabilirea împrejurării dacă produsele ce urmează a se livra prezintă caracteristicile tehnico-economice stipulate de părți în contract, predarea-primirea produselor are drept scop transferul drepturilor reale, adică executarea propriu-zisă a contractului.

Distincția dintre recepție și predarea-primirea produselor rezultă și din modalitățile sau formele pe care aceste două operațiuni le pot îmbrăca.

2. Modalitățile recepției și formele predării-primirii produselor

a) În conformitate cu dispozițiile art. 14 din Legea contractelor economice „modalitățile de recepție vor fi stabilite de comun acord în contracte, cu respectarea prevederilor legale”. Prevederile legale în vigoare la data apariției Legii contractelor economice, care reglementau modalitățile recepției, erau (și sînt) acelea ale Regulamentului privind recepția, expediția și primirea mărfurilor, aprobat prin H.C.M. nr. 914/1959. Modalitățile reglementate de această hotărîre sînt: recepția, care în conformitate cu dispozițiile art. 6 cuprinde identificarea și verificarea cantitativă și calitativă a mărfurilor ce se livrează și care se face între delegații organizațiilor furnizoare și beneficiare, și autorecepția, care în conformitate cu dispozițiile art. 10 constă din identificarea și verificarea cantitativă și calitativă a mărfurilor ce se livrează în raport cu cele prevăzute în contract, operațiune care se face de către furnizor, în lipsa beneficiarului.

Cu toate că Legea nr. 71/1969 nu numai că nu a abrogat dispozițiile H.C.M. 914/1959 dar face trimitere la acestea, ca singurele care reglementează în detaliu modalitățile recepției, modalități reafirmate apoi, în aceeași termeni, de dispozițiile art. 3, alin. 1, lit. a din Legea nr. 5/1970, privind gospodărirea mijloacelor materiale și bănești, organizarea și funcționarea controlului financiar, în literatura noastră juridică s-a discutat, după intrarea în vigoare a Legii nr. 71/1969, problema dacă autorecepția mai poate fi stipulată ca o clauză în contractele economice. Într-o opinie⁹, rămasă de altminteri izolată, s-a susținut că numai recepția poate fi prevăzută ca o clauză în contractele economice, nu și autorecepția, deoarece, aceasta din urmă, nu este o modalitate a recepției și nu produce aceleași efecte juridice ca recepția. În altă opinie¹⁰, deși se pleacă de la aceeași premisă ca în opinia de mai sus, se ajunge la concluzia că recepția fiind regula, autorecepția trebuie să fie posibilă, pentru ca furnizorul să poată fi eliberat de obligația sa. Această posibilitate este recunoscută însă numai pe planul executării contractului nu și pe cel al încheierii lui, aspect sub care autorii consideră că „furnizorul și beneficiarul nu pot însă conveni încă de la început — la încheierea contractului — asupra faptului ca produsele contractate să se livreze pe baza verificării unilaterale a furnizorului. O asemenea clauză ar fi nulă față de dispoziția amintită (se referă la dispoziția art. 14 din Legea nr. 71/1969 — precizarea ns. Șt. R. și Fl. S) potrivit căreia produsele se livrează numai prin recepție”¹¹. În această opinie, modalitățile de recepție, la care se referă dispozițiile art. 14, ar fi date fie de locul efectuării recepției (furnizor, beneficiar sau chiar „alt loc”), fie de conținutul recepției (cantitativă sau calitativă)¹². Autorii nu ne explică de ce autorecepția este posibilă în practică, dar nulă ca o clauză în contract. Deși nu o spun, autorii ne lasă să înțelegem că, în

⁸ Șt. D. Cărpărenaru, *op. cit.*, p. 259; R. Sanilevici, *op. cit.*, p. 133.

⁹ A. Teodoru, *Cîteva considerații privind executarea contractului economic*, „A.S.” nr. 4/1971, p. 12 și urm.

¹⁰ Al. Deteșan ș.a., *op. cit.*, p. 111.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 112.

opinia lor, dispozițiile referitoare la autorecepție din HCM nr. 941/1959 ar fi abrogate implicit prin Legea nr. 71/1969, ceea ce nu corespunde realității, așa cum am văzut. Oricum, aceasta nu justifică de ce o procedură de verificare a mărfurilor legală în practică, și precizăm: admisă și de practica arbitrală¹³, ar fi nelegală ca o clauză în contract.

În sfârșit, într-o a treia opinie¹⁴, la care ne alăturăm, autorecepția este considerată ca o formă ori modalitate a recepției care poate fi prevăzută ca o clauză în contract. Această soluție s-a impus atât în practica arbitrală¹⁵ cât și în practica economică¹⁶.

În ambele opinii care acceptă autorecepția, fie ca o modalitate practică în faza de executare, fie ca o clauză ce poate fi stipulată cu ocazia încheierii contractului, autorii sînt unanimi în a considera că recepția este regula în timp ce autorecepția formează excepția.

Problema este, după părerea noastră, de un interes deosebit și poate fi abordată sub două aspecte: cel al practicii economice și cel al reglementării juridice.

Ne propunem aici să analizăm reglementarea juridică, urmînd ca în ultima parte a lucrării să ne referim și la practica economică.

Așa cum am arătat, în prezent recepția este reglementată prin dispozițiile Regulamentului aprobat prin H.C.M. nr. 941/1959 cit și prin dispozițiile Legii nr. 71/1969.

Din cuprinsul dispozițiilor art. 6 și 9 ale HCM nr. 941/1959 rezultă, în adevăr, că regula este recepția deoarece, conform acestei hotărîri „livrarea mărfurilor se face prin recepție efectivă între delegații organizațiilor furnizoare și beneficiare” (art. 6 alin. 1), în timp ce autorecepția „se face în cazurile în care delegatul beneficiarului nu se prezintă la termenul stabilit prin contract spre a recepționa mărfurile” la furnizor (art. 9 alin. 1), adică are un caracter de excepție.

Pe de altă parte, în conformitate cu dispozițiile Legii nr. 71/1969, „produsele contractate se vor livra numai pe bază de recepție cantitativă și calitativă. Modalitățile de recepție vor fi stabilite de comun acord în contracte, cu respectarea prevederilor legale” (art. 14). Și în continuare art. 15 prevede în aliniatul al doilea că „pentru utilaje tehnologice, instalații și alte produse de complexitate tehnică ridicată, recepția beneficiarului este obligatorie”.

Observăm că atât dispozițiile art. 14 cit și dispozițiile art. 15 alin. 2 din Legea nr. 71/1969 au caracter imperativ, dar în timp ce art. 14 folosește denumirea generică de „recepție”, art. 15 alin. 2 se referă precis la „recepția beneficiarului”, despre care arăta că este obligatorie doar în cazul utilajelor tehnologice, instalațiilor și altor produse de complexitate tehnică ridicată.

Este evident că dispozițiile art. 15 alin. 2 aduc o excepție regulii stabilite de dispozițiile art. 14. Dar excepția nu poate avea decît o sferă mai restrînsă decît regula. Excepția fiind indicată de lege: „recepția beneficiarului”, înseamnă că regula rămîne recepția furnizorului, adică autorecepția.

Ideea ar apărea mai limpede dacă, de lege ferenda, s-ar înlocui termenul de „recepție” din cuprinsul art. 14 cu acela de „verificare”, rămînînd ca modalitățile de verificare cantitativă și calitativă să fie stipulate în contract, cu respectarea prevederilor legale, adică sub forma recepției sau autorecepției.

În concluzie, după opinia noastră, nu numai că legiuitorul nu a înțeles ca prin Legea nr. 71/1969 să înlăture autorecepția ca modalitate ori formă de verificare cantitativă și calitativă a produselor, ci o menține și, în plus, creează

¹³ Vezi, Instrucțiunea P.A.S. nr. 10 din 28 febr. 1974, „R.R.D.” nr. 12/1974, p. 76.

¹⁴ A. Milieș, *Recepția cantitativă și calitativă în contractul economic de livrare de produse*, „A.S.” nr. 2/1971, p. 45—46; Șt. D. Cărpenu, *op. cit.*, p. 152; V. Gionea, *op. cit.*, p. 134; R. Sanilevici, *op. cit.*, p. 152.

¹⁵ Vezi, Instrucțiunea P.A.S. nr. 10/1974, citată la nr. 13; vezi și practica arbitrală citată de Șt. D. Cărpenu în *op. cit.*, p. 152.

¹⁶ În contractul tip folosit în sistemul M.A.T.M.C.G.F.F., existent și la B.J.A.T.M. Iași, la pct. 2 al art. 5 se prevede posibilitatea livrării produselor prin autorecepție.

cadrul legal pentru ca, în condițiile economice actuale, calitativ și cantitativ deosebite de cele ale anului 1959, produsele să circule de regulă pe baza acestui sistem, adică prin autorecepție.

La această concluzie s-ar putea aduce obiecțiunea că Legea nr. 71/1969 nici măcar nu folosește termenul de autorecepție, ceea ce nu ar fi fost cazul dacă legiuitorul ar fi înțeles să-i acorde o asemenea importanță.

Credem că legiuitorul, ca dealtminteri majoritatea autorilor și a practicii arbitrale, evită a folosi termenul de autorecepție pentru un alt motiv. Așa cum am văzut, din punct de vedere etimologic, nici termenul de recepție nu este corespunzător conținutului noțiunii pe care o exprimă pe planul dreptului, dar cu atât mai puțin acela de autorecepție care, în accepțiunea liberă, înseamnă autoprimire. De aceea, în literatura juridică și practica arbitrală, termenul de autorecepție tinde a fi înlocuit cu cel de verificare unilaterală ori verificarea furnizorului.

Pentru aceste motive sîntem de acord că autorecepția, sau verificarea unilaterală, ca formă ori modalitate a recepției poate și trebuie să fie prevăzută drept clauză în contractele economice, tot așa cum recepția sau verificarea bilaterală, este obligator a fi stipulată drept clauză în contractele ce au ca obiect livrarea de instalații tehnologice, utilaje și alte produse de complexitate tehnică ridicată. În caz contrar, sau în altă opinie, ar însemna că în anumite contracte economice, recepția ar deveni o clauză facultativă, ceea ce ar contraveni dispozițiilor imperative ale art. 14 din Legea contractelor economice.

b) În ce privește formele predării-primirii produselor, acestea rezultă din dispozițiile art. 16 ale Legii nr. 71/1969 și sînt următoarele:

- predarea-primirea către organizația beneficiară;
- predarea către organizația de transport;
- trecerea produselor în custodia organizației furnizoare, cu acordul organizației beneficiare și în condițiile legii.

În legătură cu ultima formă de predare-primire a produselor trebuie de subliniat necesitatea respectării întocmai a „condițiilor legii” la care se referă dispozițiile art. 16 lit. c din Legea nr. 71/1969, deoarece în caz contrar organele tutelare sînt obligate să dispună lichidarea custodiilor, așa cum s-a dispus în sistemul M.A.T.M.C.G.F.F. prin Ordinul nr. 76 din 10 aprilie 1975 al acestui minister¹⁷.

3. Efectele juridice ale recepției și ale predării-primirii produselor

În literatura noastră juridică, fără a exista un punct de vedere unanim, s-a susținut că recepția produce în general următoarele efecte¹⁸ juridice:

- a) stabilește și confirmă calitatea și cantitatea produselor livrate, în funcție de care se apreciază dacă furnizorul și-a îndeplinit sau nu obligațiile contractuale;
- b) determină data trecerii produselor din patrimoniul furnizorului în cel al beneficiarului cît și trecerea riscului din sarcina furnizorului în a beneficiarului;
- c) stabilește data la care beneficiarul are obligația să plătească prețul produselor;
- d) determină data de la care începe să curgă termenul de garanție a calității produselor.

După opinia noastră, unele din aceste susțineri sînt în contradicție cu dispozițiile legale în vigoare, cît și cu cele preconizate de proiectul codului civil. Astfel:

1. În privința transferului drepturilor reale și a riscurilor, în conformitate cu dispozițiile art. 16 din Legea nr. 71/1969 „produsele trec în proprietatea sau administrarea directă a organizației beneficiare, după caz:

- a) pe data predării produselor către organizația beneficiară;
- b) pe data predării produselor către organizația de transport, în cazul în care expedierea produselor este în sarcina organizației furnizoare;

¹⁷ Vezi, discuții pe marginea acestui Ordin în Hotărîrea Arbitrajului de stat interjudețean Galați, „R.R.D.” nr. 1/1977, p. 73—75.

¹⁸ R. Sanilevici, *op. cit.*, p. 153; V. Gionea, *op. cit.*, p. 134; Al. De-teșan, *op. cit.*, p. 112.

c) pe data trecerii produselor în custodia organizației furnizoare, cu acordul organizației beneficiare și în condițiile legii.

Pe data trecerii produselor în proprietatea sau administrarea directă a organizației trec și riscurile asupra sa¹⁹.

Pe de altă parte, dispozițiile art. 20 din H.C.M. 941/1959 reglementând răspunderea furnizorului pentru mărfurile ce fac obiectul contractului, prevede această răspundere pînă în momentul predării lor efective către beneficiar (art. 20, pct. 1), ori a predării lor către căraus (art. 20, pct. 2). Este adevărat, că, în cadrul ace-luiși articol, hotărîrea, detaliind cele două momente ale predării, le apropie exa-gerat de mult de operațiunea recepției. Această apropiere, cit și formularea de principiu a art. 6 din aceeași hotărîre în sensul căruia „livrarea mărfurilor se face *prin* recepție” (sublinierea ns. Șt. R. și Fl. S.), a putut duce la concluzia, greșită după opinia noastră, că recepția este un mod de predare a produselor²⁰. Că legiuitorul și-a schimbat optica, rezultă din formularea de principiu a art. 14 din Legea nr. 71/1969, după care „produsele contractate se vor livra numai *pe bază* de recepție cantitativă și calitativă” (sublinierea ns. Șt. R. și Fl. S.) ceea ce este cu totul altceva decît vechea formulare. Această schimbare de optică a legiuito-rului a fost sesizată și în literatura juridică, astfel că se face distincție între cele două operațiuni, considerîndu-se, în mod just, că transferul drepturilor reale și a riscurilor sînt efecte ale operațiunii predării-primirii și nu ale recepției²⁰.

Sub acest aspect, formularea preconizată în dispozițiile art. 545 de proiectul codului civil, în sensul că „predarea-primirea produselor se face *prin* recepția lor de către beneficiar” (sublinierea ns. Șt. R. și Fl. S.) nu ne satisface pe deplin. De aceea, propunem ca această dispoziție să fie formulată în modul următor: Predarea-primirea produselor se face pe baza verificării lor cantitative și calita-tive. S-ar sublinia astfel distincția dintre operațiunea recepției și aceea a predării-primirii produselor și s-ar da părților posibilitatea să opteze fie pentru clauza recepției beneficiarului, fie pentru clauza recepției furnizorului (autorecepția).

Același proiect al codului civil, în alineatul 3 al aceluiași articol preconizează că „dreptul de proprietate, sau după caz, dreptul de administrare directă asupra produselor trece la beneficiar pe data predării”. Subliniind preciziunea și justetea acestui text, sesizăm totodată lipsa de reglementare (în proiectul codului civil) în cadrul titlului privind contractul de furnizare, a instituției riscului, pentru care se face trimitere (art. 553) la dispozițiile privind contractul de vânzare-cumpărare (art. 315 și urm.) care nu cuprind nici o reglementare în acest sens, ceea ce ne conduce la dispozițiile generale privind contractul, respectiv la disp. art. 323 alin. 3 care prevăd: „În cazul în care una din părți a transmis celeilalte părți dreptul de proprietate cu privire la un bun individual determinat și, înainte de predare, bu-nul piere ori suferă stricăciuni în împrejurări pentru care nu răspunde cel ce a transmis acest drept, dobînditorul nu este liberat de obligațiile sale izvorînd din contract. Dispozițiile alineatului de față sînt aplicabile în mod corespunzător și în cazul în care, în temeiul contractului, s-a transmis *dreptul de administrare directă*” (sublinierile ns. Șt. R. și Fl. S.). Nouă ni se pare că dispozițiile de mai sus, preconizate de proiectul codului civil în materie de risc, corespunzătoare pentru contractele consensuale, în care dreptul se transmite chiar dacă bunul nu s-a predat, nu sînt corespunzătoare pentru contractul de furnizare, care nu este un contract consensual ci, din punctul de vedere al acestei clasificări, se apropie de contractele reale în care drepturile se transmit prin faptul material al tradiției, respectiv al predării-primirii produselor, așa cum prevăd atît dispozițiile legale în vigoare, cit și cele preconizate de proiectul codului civil, reținute mai sus.

De aceea, am considera necesar ca reglementarea instituției riscului să se facă în cadrul titlului privind contractul de furnizare din proiectul codului civil și aceasta în sensul actualei reglementări din art. 16, alin. ultim al Legii nr. 71/1969.

O reglementare de excepție intervenită recent, confirmă odată în plus opinia după care transferul drepturilor reale și a riscurilor sînt efectul predării-primirii

¹⁹ Al. Deteșan, *op. cit.*, p. 110; V. Gîonea, *op. cit.*, p. 130.

²⁰ Șt. D. Cărpénaru, *op. cit.*, p. 282—284.

produselor și nu al recepției. Astfel, în conformitate cu dispozițiile art. 1 din Decretul nr. 1/1977, privind unele condiții de livrare a produselor către Ministerul Apărării Naționale și M.I., „produsele de orice fel, care se livrează M.A.N. și M.I., pe bază de contracte economice, de către unitățile socialiste de stat și cooperatiste, se recepționează calitativ la furnizor, iar predarea și recepția cantitativă se fac la depozitele unităților beneficiare.

În cazul livrărilor prevăzute la alineatul precedent, proprietatea sau dreptul de administrare directă, precum și riscurile, se transmit din momentul recepției cantitative²¹.

Acest text, pune în discuție câteva probleme interesante, din care vom releva doar două aspecte. În primul rând, în mod excepțional legiuitorul scindează operațiunea unică a recepției în cele două componente ale sale: recepția calitativă (care se face la furnizor) și recepția cantitativă, care se face la depozitul beneficiarului, dar, și subliniem aceasta, după predarea produselor. În al doilea rând, tot în mod excepțional, momentul transferării drepturilor reale și a riscului este împins dincolo de cel al predării, fiind legat de recepția cantitativă care, pe planul reglementării comune, coincide cu operațiunea verificării cantitative și calitative a produselor de către beneficiar în depozitul său, operațiune reglementată de disp. art. 49 și urm. din H.C.M. nr. 941/1959 și care este cu totul altceva decât recepția reglementată de dispozițiile art. 6 și urm. din aceeași hotărâre.

Ideea pe care vrem să o relevăm este aceea că legiuitorul, nici în mod excepțional, nu leagă transmiterea drepturilor reale și a riscurilor de recepția propriu-zisă (care poate fi anterioară ori concomitentă cu operația predării) ci, așa cum am văzut, o poate transfera ca efect al unor operațiuni ulterioare predării, în speță al verificării din depozitul beneficiarului, pe care a numit-o, oarecum impropriu, recepție cantitativă.

2. În ce privește obligația de plată a prețului, aceasta de asemenea nu poate fi considerată ca un efect al recepției întrucât, în conformitate cu dispozițiile art. 131 din Legea nr. 9/1972 (Legea finanțelor) „plățile trebuie făcute la data exigibilității obligațiilor, debitorul fiind dator să le efectueze, iar creditorul fiind obligat să le ceară” (alin. 1).

„Unitățile socialiste sînt obligate să ceară plata după predarea sau expedierea produselor către beneficiar, executarea lucrărilor sau prestarea serviciilor, cu condiția respectării clauzelor contractuale” (alin. 2).

„Beneficiarul este obligat să efectueze plata după preluarea și recepția produselor...” (alin. 3) (sublinierile ns. Șt. R. și Fl. S.).

Proiectul codului civil preconizează în art. 549 cu referite la art. 533, că prețul datorat este cel de la data predării produselor și se plătește în momentul predării produselor.

3. În sfîrșit, nu recepția determină data de la care începe să curgă termenul de garanție a calității produselor ci predarea-primirea produselor. Aceasta rezultă din dispozițiile art. 11 ale Decretului nr. 167/1958, în sensul căora, deși nu se aduce nici o atingere termenelor de garanție legale sau convenționale (alin. 3) în ce privește momentul curgerii acestor termene, se stabilește de principiu cel al predării lucrului sau lucrării (alin. 1).

Aceeași idee rezultă și din dispozițiile preconizate de art. 548 cu referire la art. 529 alin. 3 din proiectul codului civil și anume că după predare-primire se naște pentru furnizor obligația de garanție.

Iată, așadar, că atît dispozițiile legale în vigoare cît și cele preconizate de proiectul codului civil prevăd că transmiterea drepturilor reale și a riscurilor, nașterea obligației de plată a prețului, determinarea datei de la care începe să curgă termenul de garanție a calității produselor, sînt efecte ale predării-primirii produselor și nu ale recepției.

Care sînt atunci efectele juridice ale recepției?

După opinia noastră recepția, sub cele două forme sau modalități, produce

²¹ Decretul nr. 1 din 5 ian. 1977 a fost publicat în „B.O.” nr. 2, partea I din 10 ian. 1977.

un singur efect juridic și anume stabilește și confirmă calitatea (în special) și cantitatea produselor ce urmează a se livra, dînd posibilitatea furnizorului să procedeze efectiv la livrare.

Autorecepția, ca formă ori modalitate a recepției, produce deci aceleași efecte ca și recepția, avînd, așa cum s-a statuat în practica arbitrală recentă²², valoarea unui document de atestare a calității produselor la care se referă.

Recepția, sub cele două forme, nu poate elibera prin ea însăși, așa cum s-a susținut²³, pe furnizor de obligația sa. Ea apare însă ca o condiție „sui generis” a eliberării de obligație, respectiv a livrării produselor, motiv pentru care legiuitorul a dispus ca produsele să se livreze numai *pe bază de recepție*²⁴ și nu *prin recepție*, așa cum este formulată vechea reglementare²⁵.

Se impune deci o delimitare netă între operațiunea recepției, pe de o parte, și aceea a livrării sau predării-primirii produselor, pe de altă parte, deoarece ele sînt operații distincte atît din punct de vedere practic cît și juridic, sub aspectele analizate.

4. Implicațiile practice ale distincției dintre recepție și predarea-primirea produselor

În cele de mai sus am încercat să aducem cîteva argumente, în special teoretice sau de practică arbitrală, în sprijinul opiniei după care recepția și predarea-primirea produselor sînt operații distincte²⁶, cît și în combaterea opiniei unanime în sensul căreia autorecepția, ca o modalitate practică de verificare cantitativă și calitativă a produselor ce urmează a se livra sau ca o clauză în contractele economice, nu poate fi folosită decît în mod excepțional, regula rămînd aceea a recepției.

Desigur, la sfîrșitul acestor considerații, se poate pune întrebarea dacă distincția și susținerile formulate prezintă și importanță practică.

Considerăm că răspunsul este afirmativ, cu atît mai mult cu cît întreaga cercetare ne-a fost sugerată de practica economică, de necesitatea găsirii unui răspuns pe planul dreptului la o problemă ridicată de practica economică.

Astfel, cu ocazia investigațiilor făcute la un număr de unități industriale din municipiul Iași ni s-a sesizat că o cauză de ineficiență economică, rezultînd din reglementările juridice, ar fi aceea a reducerii, prin organigramă, a numărului de posturi din cadrul grupelor de recepție a produselor aprovizionate. În adevăr, numărul posturilor cu care sînt prevăzute grupele de recepție nu depășește în general cifra de cinci, din care un singur post este prevăzut cu condiția studiilor superioare și calificarea de controlor de calitate specialist. În aceste condiții este evident că nu se poate asigura, nici pe departe, recepția produselor la furnizor, avînd în vedere că numărul acestora este din ce în ce mai mare. Ca o consecință mărfurile circulă *de regulă* prin autorecepție.

Dacă am acorda recepției importanța prevăzută de H.C.M. nr. 941/1959, caracterul de regulă și multiplele efecte juridice susținute în literatura de specialitate, ar trebui ca implicit să considerăm ca o inadvertență a legiuitorului restrîngerea prin organigramă a comisiilor de recepție.

Cele arătate în prezenta lucrare, credem că, ne permit să afirmăm că nu este vorba de o inadvertență legislativă ci de o măsură organizatorică ce are rolul să stimuleze, în cadrul juridic adecvat creat de legislația economică recentă, generalizarea livrării produselor prin autorecepție, cu toate consecințele sale pozitive din care amintim doar, reducerea cheltuielilor de circulație, mărirea vitezei de circulație a bunurilor, reducerea personalului neproductiv etc., iar pe de altă parte, întărirea și dezvoltarea noii concepții în legătură cu aplicarea principiului colaborării tovarășești a colectivelor de oameni ai muncii, din diferite unități sociale, la realizarea sarcinilor de plan, prin executarea la timp și în condiții optime a obligațiilor asumate prin contractele economice.

²² Vezi, practica arbitrală citată la nota nr. 17.

²³ Vezi, opinia citată la nota nr. 10.

²⁴ Vezi, art. 14 din Legea nr. 71/1969.

²⁵ Vezi, art. 6 din Regulamentul aprobat prin H.C.M. nr. 941/1959.

²⁶ Vezi opinia citată la nota nr. 20.

CU PRIVIRE LA SUBIECTUL INFRACTIUNII DE MĂRTURIE MINCINOASĂ

DE

OCTAVIAN LOGHIN

1. Se știe că subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă, prevăzută de art. 260 c.p., nu poate fi decât un martor, expert sau interpret.

Calitatea de martor, expert sau interpret, este determinată, după cum s-a subliniat în literatura de specialitate¹ de existența unui raport juridic procesual, care se leagă între organul judiciar sau de jurisdicție și persoana ascultată ca martor ori folosită ca expert sau ca interpret. Persoana care nu se află față de organul judiciar sau de jurisdicție într-un asemenea raport juridic, nu are calitatea procesuală de martor, expert sau interpret și, în consecință, nu poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă.

2. Astfel, nu poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă, în primul rând, persoana care, potrivit legii, nu poate fi ascultată ca martor. Interdicția expresă a legiuitorului împiedică, într-un asemenea caz, nașterea raportului procesual, iar în lipsa acestui raport, persoana nu dobândește calitatea procesuală de martor.

Într-o asemenea situație se găsește persoana care are obligația să păstreze secretul profesional. Potrivit art. 79 din Codul de procedură penală, această persoană nu poate fi ascultată ca martor cu privire la faptele și împrejurările de care a luat cunoștință în exercițiul profesiei, fără încuviințarea persoanei sau a organizației față de care este obligată să păstreze secretul. Prin urmare, pe de o parte, interdicția legii privește numai ascultarea persoanei cu privire la faptele și împrejurările de care a luat cunoștință în exercițiul profesiei, iar pe de altă parte, această interdicție încetează atunci când există încuviințarea celui față de care acea persoană este obligată să păstreze secretul. Dacă ascultarea este necesară pentru lămurirea altor fapte sau împrejurări ori dacă există încuviințarea la care se referă textul, persoana obligată să păstreze secretul profesional poate fi ascultată ca martor și poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă.

Considerăm că persoana obligată să păstreze secretul profesional poate fi ascultată ca martor, fiindu-i aplicabile dispozițiile art. 260 c.p., și atunci când datele de care a luat cunoștință în exercițiul profesiei se referă la o infracțiune pentru care este prevăzută obligația denunțării. În această situație, chiar dacă persoana nu spune adevărul pentru a nu se învinui de săvârșirea unei infracțiuni de nedeunțare (art. 170, 262, 263 c.p. etc.), fapta constituie infracțiunea de mărturie mincinoasă, deoarece Codul Penal în vigoare nu reproduce dispozițiile articolului 281 alin. 1 din Codul penal anterior, care prevedeau că nu se pedepsește pentru

¹ A se vedea, V. Dongorț, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal*, vol. IV, partea specială, Ed. Acad. R.S.R., 1972, p. 179.

mărturie mincinoasă, acela care, dacă ar fi făcut afirmații adevărate sau ar fi spus tot adevărul, s-ar fi acuzat de o infracțiune pe sine sau ar fi acuzat pe o persoană din cele prevăzute de art. 130 din același cod.

Intrucât calitatea de martor are înțietate, potrivit legii, față de calitatea de apărător, avocații, pot fi ascuțați și ei ca martori, putând săvârși infracțiunea de mărturie mincinoasă în legătură cu fapte și împrejurări de care au luat cunoștință înainte de a fi devenit apărătorii sau reprezentanții vreunora dintre părți (art. 79 din Codul de procedură penală).

3. Nu pot avea calitatea de martor și nu pot săvârși infracțiunea de mărturie mincinoasă, în al doilea rând, persoanele care au calitatea de parte în proces. Legiuitorul a instituit incompatibilitatea între calitatea de parte în proces și cea de martor, considerând că, din moment ce părțile pot fi ascultate în această calitate, iar declarațiile lor constituie mijloace de probă, cumularea calității de parte în proces cu cea de martor nu-și poate găsi justificarea².

Dacă o persoană pierde sau renunță la calitatea de parte în proces, ea poate fi însă ascultată ca martor. În acest caz, art. 82 din c.p.r.p. prevede că persoana vătămată poate fi ascultată ca martor, dacă nu este constituită ca parte civilă sau nu participă în proces ca parte vătămată. Persoana vătămată poate fi ascultată ca martor și în cazul în care, după ce s-a constituit parte civilă sau a participat în proces ca parte vătămată, renunță definitiv la calitatea de parte în proces³.

În toate situațiile, mai sus-arătate, dobândind calitatea procesuală de martor, persoana vătămată poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă.

4. Există o categorie de persoane care, deși sînt admise a fi ascultate ca martori, nu au totuși obligația de a depune mărturie. Referindu-se la aceasta, art. 80 din Codul de procedură penală prevede că soții sau rudele apropiate ale învinutului sau inculpatului nu sînt obligate să depună ca martori. Textul prevede, în același timp, obligația organului judiciar de a aduce la cunoștință acestor persoane posibilitatea oferită de lege de a nu depune mărturie.

Este în afara oricărei îndoieli că săvârșește infracțiunea de mărturie mincinoasă persoana care, deși a fost avertizată că poate să nu depună ca martor, cere totuși să fie ascultată de organul judiciar și face în fața acestuia declarații necorespunzătoare adevărului. Problema poate prilejui însă discuții în situația în care organul judiciar nu a adus la cunoștință persoanei dispozițiile legale care i-ar fi permis să refuze sarcina de martor. Codul penal anterior prevedea în mod expres, în dispozițiile art. 281 alin. 2, că nu se pedepsește pentru mărturie mincinoasă „acela care, din cauza calității personale sau profesionale, avea dreptul să refuze a fi ascultat ca martor sau ca expert ori ca traducător sau interpret, dar instanța de judecată nu l-a avertizat asupra acestui drept al său. Codul penal în vigoare nu mai conține o asemenea prevedere, deoarece legiuitorul a apreciat că aflarea adevărului trebuie să primeze în realizarea justiției, față de interesele persoanei chemate să depună ca martor⁴. În lipsa unei prevederi exprese a Codului penal, considerăm că neobservarea de către organul judiciar a dispozițiilor art. 80 c.p.r.p. nu influențează asupra calității procesuale de martor a persoanei care avea posibilitatea de a refuza să depună mărturie. În consecință, această persoană poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă.

5. Intrucât raportul juridic procesual care atribuie unei persoane calitatea de martor se naște în momentul în care organul judiciar sau de jurisdicție dispune ascultarea acelei persoane ca martor, subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă poate fi nu numai martorul legal citat, ci și cel care, deși nu a fost legal citat, se prezintă totuși la organul judiciar sau de jurisdicție și este ascultat de

² A se vedea, Gr. Gr. Theodoru, *Dreptul procesual penal român*, partea generală, vol. II. Iași, 1974, p. 126.

³ A se vedea, Gr. Gr. Theodoru, *Op. cit.*, vol. II, p. 127.

⁴ A se vedea, V. Dongoroz, Gh. Dăringă, S. Kahane, D. Lucinescu, A. Nemeș, M. Popovici, P. Sîrbulescu, V. Stoican, *Noul Cod penal și Codul penal anterior*, prezentare comparativă, Ed. pol., București, 1968, p. 173.

acesta. Dealtfel, art. 319 alin. 3 c.pr.p. prevede în mod expres că martorii, experții și interpreții prezenți pot fi ascultați, chiar dacă nu au fost citați sau nu au primit citația.

6. În legătură cu calitatea procesuală de martor cerută de lege subiectului infracțiunii de mărturie mincinoasă se mai pune problema dacă are această calitate și, în consecință, dacă poate săvârși sus-menționata infracțiune, martorul ascultat de organul judiciar cu încălcarea dispozițiilor art. 85 alin. 1 c.pr.p., adică fără prestare de jurământ.

Observăm, în primul rând, că ascultarea martorului fără prestare de jurământ nu atrage, potrivit art. 197 c.pr.p., nulitatea declarației, afară de cazul când s-a produs o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului. Prestarea jurământului, ca și avertizarea martorului în privința obligației pe care o are de a spune adevărul, sînt măsuri care au numai menirea de a face pe cel ascultat ca martor să-și dea și mai bine seama de importanța actului la care participă, cît și de consecințele la care s-ar expune în cazul când nu ar spune adevărul.

Pe de altă parte, spre deosebire de textul corespunzător din Codul penal anterior (art. 277), care pînă la modificarea din 1960⁵ se referea în mod expres la ascultarea martorului sub prestare de jurământ, textul art. 260 din Codul penal în vigoare nu conține o astfel de referire. Din moment ce legiuitorul nu s-a mai referit în textul de incriminare la ascultarea martorului sub prestare de jurământ, în condițiile în care Codul de procedură penală prevede obligativitatea depunerii jurământului, este evident că infracțiunea de mărturie mincinoasă poate fi săvârșită afit de martorul ascultat sub prestare de jurământ, cît și de cel ascultat fără îndeplinirea acestei cerințe a Codului de procedură penală.

7. Intrucît actualul Cod de procedură penală nu reproduce dispozițiile art. 147 din Codul anterior, care prevedeau că persoanele suferinde de debilitate mintală sau condamnate pentru mărturie mincinoasă sînt ascultate, fără prestare de jurământ, ca informatori, persoanele sus-arătate nu sînt excluse de la obligația de a fi martori. În consecință, și aceste persoane, atunci cînd sînt ascultate ca martori, pot săvârși infracțiunea de mărturie mincinoasă.

8. Potrivit art. 260 alin. final cod penal, infracțiunea de mărturie mincinoasă poate fi săvârșită și de expert.

În literatura de specialitate, făcîndu-se distincție între situația în care organul de urmărire penală sau instanța de judecată numește expertul (art. 118 alin. 2 c.pr.p.) și situația în care expertiza, urmînd a fi efectuată de un serviciu medico-legal, de un laborator de expertiză criminalistică sau de orice institut de specialitate, organul de urmărire penală sau instanța de judecată se adresează acestora (art. 119 alin. 2 c.pr.p.), s-a afirmat că numai expertul numit sau chemat de organul judiciar poate fi subiect activ al infracțiunii de mărturie mincinoasă, nu și persoana care efectuează o expertiză în cadrul unui serviciu, laborator, sau institut de specialitate⁶.

Potrivit opiniei la care ne-am referit, persoana care efectuează o expertiză în cadrul unui serviciu medico-legal, laborator de criminalistică sau orice alt institut de specialitate, răspunde, după caz, pentru abuz în serviciu sau fals în înscrisuri oficiale⁷.

Nu împărtășim această opinie, pentru mai multe considerente.

În primul rând, opinia se întemeiază pe o distincție a Codului de Procedură Penală și nu a Codului Penal. Or, este o chestiune de principiu că, atunci cînd legea penală nu distinge, nu se pot face distincții nici în ceea ce privește aplicarea ei.

În al doilea rând, distincția pe care o face Codul de Procedură penală nu privește calitatea de expert ci numai modalitatea de numire a expertului. Aceasta

⁵ Modificarea s-a făcut prin Decretul 212 publicat în „B.O.” nr. 8 din 17 iunie 1960.

⁶ A se vedea, V. Dongoroz, S. Kahane, ș.a., *op. cit.*, vol. IV, p. 180.

⁷ *Ibidem*.

rezultă cu claritate din celelalte dispoziții din Codul de procedură penală care, nu fac nici un fel de distincție între situația în care acesta este numit de organul judiciar și situația în care organul judiciar se adresează pentru efectuarea expertizei unui serviciu medico-legal, unui laborator de expertiză criminalistică sau oricărui institut de specialitate. În același timp, este de observat că art. 119 c.pr.p., care prevede în alin. 2 situația în care expertul nu este numit de organul judiciar, poartă denumirea „experți oficiali” și că termenul „expert” este folosit atât de Instrucțiunile nr. 547/1970 ale Ministerului Justiției cu privire la organizarea, atribuțiile și funcționarea laboratoarelor de expertiză criminalistică, cât și de Regulamentul de aplicare a Decretului 446/1966 pentru organizarea institutelor și serviciilor medico-legale, aprobat prin H.C.M. nr. 1085/1966. Aceasta înseamnă că și persoana care efectuează expertiza în cadrul unui serviciu medico-legal, a unui laborator de expertiză criminalistică sau oricărui institut de specialitate, are tot calitate de expert.

Pe de altă parte, art. 123 c.pr.p. prevede în mod expres că partea introductivă a raportului de expertiză trebuie să cuprindă numele și prenumele expertului, fără a face nici o distincție în ceea ce privește modalitatea de desemnare a acestuia. În sfârșit, nefăcând nici de data aceasta distincție, art. 198 lit. d. c.pr.p. prevede posibilitatea aplicării amendei judiciare expertului pentru tergiversarea îndeplinirii însărcinărilor primite.

Toate acestea ne îndreptătesc să considerăm că și persoana care efectuează o expertiză în cadrul unui serviciu medico-legal, a unui laborator de expertiză criminalistică ori a oricărui institut de specialitate, se află față de organul judiciar într-un raport procesual, care îi atribuie calitatea de expert, cerută de legea penală pentru existența infracțiunii de mărturie mincinoasă.

Este adevărat că, în situația în care organul judiciar se adresează, pentru efectuarea expertizei, unui serviciu medico-legal, unui laborator de expertiză criminalistică sau oricărui institut de specialitate, se naște, totodată, un raport juridic procesual între organul judiciar și acel serviciu, laborator sau institut. În baza acestui raport juridic procesual, organul judiciar poate aplica conducătorului unității în cadrul căreia urmează a se efectua expertiza o amendă judiciară, pentru neluarea măsurilor necesare efectuării acesteia (art. 198 lit. g. c.pr.p.). Dar, raportul juridic procesual născut între organul judiciar și unitatea în cadrul căreia urmează a se efectua expertiza nu poate împiedica, după opinia noastră, nașterea raportului juridic procesual între același organ judiciar și persoana desemnată a efectua, în cadrul unității, expertiza solicitată. Este vorba de două raporturi juridice procesuale distincte, din care decurg obligații diferite. Astfel, conducătorul unității are obligația de a lua măsurile necesare pentru efectuarea expertizei, iar persoana care efectuează expertiza în cadrul unității are toate drepturile și obligațiile expertului, așa cum acestea sînt stabilite în dispozițiile Codului de Procedură Penală.

Aflîndu-se, așadar, față de organul judiciar într-un raport juridic procesual, persoana care efectuează o expertiză în cadrul unui serviciu medico-legal, a unui laborator de expertiză criminalistică sau oricărui institut de specialitate, are, potrivit legii, calitatea de expert și poate fi subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă. Întrucît o astfel de persoană, alterînd adevărul în cuprinsul raportului de expertiză, încalcă, în afara obligației generale de a respecta adevărul, și obligația specială de serviciu care îi revine în acest sens, s-ar putea pune problema angajării răspunderii sale penale și pentru infracțiunea prevăzută de art. 289 cod penal, aflată în concurs ideal cu infracțiunea de mărturie mincinoasă.

9. O problemă care s-ar mai putea discuta în legătură cu subiectul infracțiunii de mărturie mincinoasă privește persoana care efectuează, din însărcinarea organului de urmărire penală, o constatare tehnico-științifică sau o constatare medico-legală.

În Codul de Procedură Penală nu există nici o dispoziție care să asimileze cu expertul o asemenea persoană. În consecință, dacă cel ce efectuează o constatare tehnico-științifică sau o constatare medico-legală alterează adevărul, fapta nu constituie infracțiunea de mărturie mincinoasă. Încadrarea juridică a faptei nu ridică

dificultăți dacă constatarea s-a efectuat de către un specialist care funcționează în cadrul sau pe lângă instituția de care aparține organul de urmărire penală. Fiind vorba de încălcarea unei îndatoriri de serviciu, făptuitorul va răspunde, după caz, pentru abuz în serviciu sau fals intelectual. Soluția este însă mai greu de găsit, atunci când persoana care a efectuat constatarea este un specialist din cadrul unui alt organ. Credem că, în acest caz, însărcinarea primită din partea organului de urmărire penală trebuie asimilată cu o îndatorire de serviciu, astfel încât să fie posibilă tragerea la răspundere penală a făptuitorului tot pentru abuz în serviciu sau fals intelectual.

Întrucât, sub raportul forței probante, nu există deosebiri între concluziile expertului și concluziile celui care efectuează o constatare tehnico-științifică sau o constatare medico-legală, apreciem că ar fi bine venită o dispoziție care să asimileze cu expertul, sub raportul răspunderii penale, pe cel ce efectuează o constatare tehnico-științifică sau o constatare medico-legală.

10. Potrivit art. 260 alin. final Cod penal, dispozițiile primului alineat al textului se aplică în mod corespunzător și interpretului. Cu privire la interpret, ca subiect al infracțiunii de mărturie mincinoasă, nu se pun însă probleme care să necesite discuții speciale.

UNELE ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE ALE LIBERĂRII CONDIȚIONATE

DE

MARIA ZOLYNEAK

Concepută în actuala reglementare ca o instituție complementară regimului de executare a pedepsei închisorii, apreciată în literatură ca o modalitate de executare a unei părți a acesteia¹, liberarea condiționată în codul în vigoare își afirmă superioritatea față de reglementările similare care au precedat-o, constituind o garanție a realizării funcțiilor și scopurilor pedepsei.

Ceea ce caracterizează legislația noastră, spre deosebire de reglementarea existentă la data adoptării codului din 1936, sau de cea care i-a urmat — liberarea înainte de termen — precum și de alte legislații penale este că liberarea condiționată, în regimul actual al codului român, nu este afectată de nici o restricție ce ar decurge din obligarea condamnatului de a locui într-o anumită localitate, de a se prezenta periodic în fața unor organe de stat, de a nu părăsi localitatea fără încuviințarea acestora etc. Singurele restricții impuse de legea în vigoare sînt acelea ce derivă din funcționarea pedepselor accesorii și din obligația de a nu săvîrși o nouă infracțiune în timpul liberării acordate.

Liberarea condiționată este o instituție de generală aplicare, la luarea acestei măsuri avînd vocație toți condamnații, indiferent de fapta săvîrșită și de gravitatea sa, dacă condamnatul este infractor primar sau recidivist² ori persoană cu antecedente penale, minor sau major. Aceste realități semnalate care nu pot fi neglijate au fost luate în considerare de legiuitor în stabilirea cotei părți din pedeapsa ce trebuie executată, ori în examenul mai sever impus față de condamnații cu antecedente penale, în primul rînd față de recidiviști.

În vederea acordării liberării condiționate legea prevede trei condiții ce trebuie întrunite cumulativ și anume: executarea unei părți din pedeapsă prin pri-

¹ A se vedea V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații teoretice ale codului penal român*, Partea generală, vol. II, p. 44, Ed. Acad. Buc. 1970; T. Vasiliu, G. Antoniu, Șt. Daneș, Gh. Dăringă, L. Lucinescu, V. Papadopol, D. Pavel, D. Popescu, V. Rămureanu, *Codul penal al R. S. României comentat și adnotat*, partea generală, Ed. șt. Buc., 1972, p. 398. În sens contrar Doru Pavel, notă la dec. pen. nr. 841/1974 a Trib. Jud. Brașov, în „R.R.D.”, nr. 1/1976, p. 53—56, care consideră că liberarea condiționată reprezintă o înlăturare a executării, o absolvire condiționată a acesteia.

² Codul penal R.S.F.S.R. (art. 53 alin. 4, exclude de la posibilitatea aplicării liberării condiționate, pe recidiviști deosebit de periculoși; c.pen. ungar, art. 39 alin 3, exclude de la beneficiul instituției pe cei care au mai fost condamnați înainte de două ori și nu au trecut 10 ani de la executarea ultimei pedepse.

varea de libertate, stăruința în muncă și disciplină în perioada regimului de detenție, precum și existența unor dovezi temeinice de îndreptare.

Examinarea primei condiții ne sugerează unele observații. Întrucât instituția în discuție presupune liberarea condamnatului, este necesar ca făptuitorul să se afle în cursul executării unei pedepse privative de libertate, în regim de detenție, din care să fie eliberat înainte de executarea integrală a acesteia.

1. Partea din durata pedepsei pronunțată de instanță ce trebuie executată, și care reprezintă cota minimă, variază în funcție de gravitatea pedepsei stabilită de instanță și de infracțiunea săvârșită, legea prevăzând o durată mai ridicată pentru o categorie specială de infracțiuni de o gravitate sporită.

Având în vedere că legea impune obligativitatea executării unei părți din pedeapsă, care reprezintă un quantum apreciabil în raport cu durata integrală a acesteia, perioadă în care condamnatul pe lângă îndatorirea de a munci trebuie să dea și dovezi temeinice de îndreptare, se pune întrebarea dacă în vederea acordării liberării condiționate nu apare ca o soluție legislativă judicioasă stabilirea unei perioade din durata pedepsei — ultima etapă până la împlinirea limitei stabilite de lege — care să fie executată de condamnat în regimul muncii corecționale. O asemenea dispoziție pe lângă faptul că ar adânci procesul de individualizare administrativă a pedepselor, ar avea rațiunea de a pregăti pe condamnat prin regimul nou, deosebit, al muncii corecționale, ce presupune executarea pedepsei în stare de libertate, în vederea acordării liberării condiționate. Intercalarea acestei etape până la liberarea condiționată nu poate ridica obiecțiunea că ar opera o reducere în mod ocolit a duratei pedepsei prevăzute de lege și o acordare mai grabnică a liberării condiționate, că ar echivala cu o liberare condiționată deghizată, deoarece regimul prevăzut pentru munca corecțională cu toate restricțiile și interdicțiile stabilite de lege prezintă un pronunțat caracter coercitiv, apropiindu-se mai mult de regimul executării efective a pedepsei decât de acela al liberării condiționate, care așa cum s-a menționat în actuala reglementare nu este afectat de nici o restricție legată de locul domiciliului, al prezentei periodice în fața unor organe ale statului etc.

Această etapă de graniță ar însemna continuarea muncii începută în penitenciar, însă în regim de libertate, cu supravegherea colectivului de muncă în care este încadrat cel condamnat, colectiv care ar trebui să continue și să desăvârșască procesul de reeducare al acestuia.

Am asista în această etapă la o îmbinare a restricțiilor și obligațiilor impuse de regimul executării unei pedepse, cu beneficiul unor libertăți în a căror deplină obținere are loc întregul proces de executare a pedepsei. Încadrarea în colectivul de muncă și încredințarea condamnatului acestuia, ar echivala cu reintegrarea sa în viața socială, cu acomodarea pentru etapa care urmează. Libertățile de care se bucură condamnatul acum, ar constitui etana verificării foleului cum înțelege să se folosească de acestea, confirmând sau infirmând posibilitatea trecerii în libertate deplină.

Instituirea unui asemenea sistem poate constitui o modalitate în plus de stimulare a condamnatilor. La un asemenea regim fără a exclude de planovreo categoriile de condamnați ar trebui să aibă vocație în primul rând, întrucât înseamnă un credit acordat, cei care s-au remarcat în procesul muncii și în desfășurarea tuturor activităților ce au loc în penitenciar, cei ce au comis anumite categorii de infracțiuni cum sînt faptele de culpă, pentru care legea însăși în etapa individualizării legale stabilește o sensibilă diferențiere a pedepsei față de faptele intenționate, diferențiere reflectată și în reglementarea unor instituții ca recidiva, suspendarea condiționată a executării pedepsei etc. Pentru cei care nu au un loc de muncă stabil, ar putea constitui mijlocul de a se încadra într-o muncă productivă.

Trecerea condamnatului în etapa muncii corecționale, avînd în vedere marea variabilitate a pedepselor aplicate de instanță sub aspectul quantumului, ar putea funcționa numai în cazul pedepselor de o anumită gravitate care să permită etapizarea avută în vedere, astfel ca să rămînă o perioadă suficientă atît pentru

executarea în regim de detenție cât și în regimul muncii corecționale în care să poată fi urmărită comportarea condamnatului.

2. În literatură și practică s-a pus problema dacă la calculul fracțiunii de pedeapsă prevăzută de art. 59 c.pen. urmează a se avea în vedere și durata arestării preventive. Fără ca dispozițiile art. 59 c.pen. să cuprindă vreo prevedere în acest sens, considerăm că în baza art. 88—89 c.pen., referitoare la computarea reținerii și arestării preventive, aceasta se poate scade din pedeapsa aplicată, chiar dacă a fost executată pentru o infracțiune concurentă cu cea pentru care a fost condamnat, dar care a ieșit ulterior din termenii concursului prin incidența vreunei cauze legale³. Dacă luând în considerare arestarea preventivă, se realizează durata prevăzută de lege ce condiționează acordarea liberării, se pune întrebarea în ce măsură aceasta poate fi acordată în situația în care făptuitorul nu a fost supus la muncă, întrucât stăruința în muncă reprezintă o condiție echivalentă ca importanță cu cealaltă. Anumite precizări se impun. Dacă cel arestat preventiv pe lângă durata prevenției intrată în calculul executării pedepsei a fost încarcerat după condamnarea definitivă și deținut pînă la concurența limitei cerută de lege, timp în care a fost supus unui regim de muncă, condiția să acopere prin acest rest de pedeapsă executat în conformitate cu cerințele art. 59 c.pen. Dacă cel arestat preventiv a realizat durata prevăzută de lege numai prin perioada deținerii preventive din care a fost ulterior eliberat, perioadă în care nu a fost supus unui regim de muncă, considerăm că și în această ipoteză nu i se poate refuza beneficiul liberării, nefiindu-i imputabilă neacoperirea acestei condiții⁴. Dacă privarea de libertate ar fi avut loc numai în executarea pedepsei, timp în care ar fi fost supus regimului de muncă n-ar fi existat nici un impediment în luarea măsurii liberării. O astfel de persoană poate să se încadreze în dispozițiile art. 60 alin. 4 c. pen. ce se referă la condamnații care din cauza sănătății sau din alte cauze n-au fost niciodată folosiți la muncă și care pot fi eliberați prin voința legii, cu mențiunea că trebuie să se verifice realizarea unei cote mai ridicate din durata pedepsei, întrucât nu operează reducerile pe baza muncii prestate, urmînd a se cere de către instanță și relații de la locul de deținere asupra comportării făptuitorului.

În alți termeni se pune problema cînd celui deținut i s-a oferit posibilitatea de a fi folosit la muncă iar acesta a refuzat. Într-o atare situație deținerea preventivă se va deduce din pedeapsa stabilită de instanță, iar dacă va face cerere de liberare odată cu împlinirea duratei prevăzută de lege va putea să i se respingă cererea prin neîndeplinirea condiției de a fi muncit, condiție care contribuie în măsură esențială la reeducarea condamnatului.

3. Liberarea e condiționată nu numai de anumite cerințe pe care trebuie să le realizeze făptuitorul, în momentul eliberării sale, ci și de conduita lui posteroară măsurii luate. Codul nostru penal nu leagă menținerea liberării condiționate de o bună conduită în viața de relație, de executarea obligațiilor civile ce decurg din hotărîre, ci singura condiție de a cărei observare depinde menținerea liberării este aceea de a nu săvîrși o nouă infracțiune pînă la expirarea duratei pedepsei stabilită de instanță. Spre deosebire de legislația noastră este de observat că unele legislații străine prevăd necesitatea acestei condiții încă o perioadă anume determinată după ce pedeapsa se consideră executată⁵.

³ A se vedea, Trib. Jud. Timiș, dec. pen. nr. 1630/1971, cu notă de A. Moisesescu, în „R.R.D.”, nr. 1/1974, p. 145.

⁴ A se vedea, Gr. Theodoru, *La libération conditionnelle en droit pénal roumain*, An. șt. ale Univ., „Al. I. Cuza” Iași, 1973, p. 35.

⁵ În legislația franceză — c.pr.pen. art. 732 alin. 2 — se prevede posibilitatea prelungirii perioadei de control pînă la un an după expirarea duratei pedepsei, în special în cazul pedepselor de scurtă durată. A se vedea P. Bouzat, *La libération conditionnelle, Troisième rencontre juridique franco-roumaine*, Paris-Orléans, 1971; P. Bouzat, J. Pinatel, *Traité de droit pénal et de criminologie*, tome I, II-ème, Paris, 1970, p. 823; Robert Schmelck, Georges Picca, *Pénologie et droit pénitentiaire*, Paris, p. 312.

Legea prevede că pedeapsa nu se consideră executată la data liberării ci a împlinirii duratei așa cum a fost pronunțată de instanță, dată de care se leagă anumite consecințe juridice cum ar fi începutul executării pedepsei complimentare a interzicerii unor drepturi, calcularea termenului de reabilitare, aprecierea recidivei postexecutării etc.

În toată această perioadă făptuitorul se consideră că se află în cursul executării pedepsei, ceea ce atrage producerea efectelor pedepsei accesorii care va înceta odată cu pedeapsa principală⁶. Dată fiind împrejurarea că în momentul liberării persoana se reintegrează în viața socială, în procesul muncii, în familie am veni cu propunerea ca dispozițiile art. 71 alin. 3 să fie extinse și în materia liberării condiționate, pentru aceeași rațiune care a condus la instituirea lor în cazul muncii corecționale, în sensul că interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. d și e să fie lăsate la aprecierea instanței, astfel ca atunci când se impune, asemenea restricții să fie ridicate lăsând condamnatului posibilitatea de a-și exercita drepturile părintești în principal, și dreptul de a fi tutore sau curator, în secundar.

S-a menționat în considerațiile ce precedă că în legislația în vigoare pedeapsa se consideră executată dacă nu s-a comis o nouă infracțiune care să atragă revocarea sa, la expirarea termenului stabilit de instanță, cu excepția situațiilor când durata se scurtează prin intervenția unei legi de grațiere ce se aplică și pedepselor față de care s-a pronunțat liberarea condiționată, sau a unei legi penale mai blinde când operează dispozițiile art. 14 sau 15 c.pen., după caz. Înțemeindu-ne pe esența și aptitudinea funcțională a acestei instituții, suplimentăm propunerile de îmbunătățire a cadrului legal al acestei materii, care să vină în sprijinul finalității sale, cu instituirea unei dispoziții care să statueze că în situația în care condamnatul a respectat condițiile impuse de lege, pedeapsa să se considere executată nu la data expirării duratei pronunțate de instanță, ci cu efect retroactiv de la data liberării condiționate⁷. Persoana fiind eliberată din executarea pedepsei datorită verificării îndeplinirii funcției sale de reeducare, subordonându-se și ulterior condițiilor impuse de lege, credem că nici o susținere nu se poate opune propunerii pe care o facem. Amendarea reglementării în acest sens ar fi de natură să stimuleze mai puternic pe condamnat în observarea și îndreptarea conduitei sale care să corespundă în totul exigențelor reglementărilor penale și normelor de conviețuire socială. Dacă o lege de grațiere poate reduce pedeapsa sau înlătura total răspunderea penală, dacă o lege mai blândă poate avea aceleași efecte, de ce liberarea condiționată, care are un statut juridic mai sever, să fie sustrasă unui asemenea beneficiu. Instituirea dispoziției în sensul propus s-ar răsfrînge favorabil asupra condamnatului sub următoarele aspecte: considerarea pedepsei ca fiind executată la o dată anterioară ar echivala cu o reducere a acesteia, ceea ce ar antrena repercusiuni asupra reabilitării, în sensul că ar începe să curgă mai devreme termenul de reabilitare, pe de o parte, iar, pe de altă parte, prin reducerea pedepsei s-ar putea ca durata astfel reevaluată să atragă un termen de reabilitare mai redus din cele prevăzute de art. 135 c.pen., ceea ce ar însemna încetarea mai devreme a incapacităților și interdicțiilor ce decurg din condamnare. Printr-o asemenea modificare, s-ar putea să opereze un transfer a unor condamnări din sfera reabilitării judecătorești în sfera reabilitării de drept.

În altă ordine de idei, curgerea pedepsei complimentare a interzicerii unor drepturi trebuie înregistrată de la această dată. De menționat că oricum în această perioadă funcționează pedeapsa accesorie, întrucît pedeapsa închisorii virtual du-

⁶ A se vedea Gh. Mărgărit, *Pedepsele accesorii în timpul liberării condiționate*, în „R.R.D.”, nr. 6/1969, p. 82; G. Stefani, G. Levasseur, *Droit pénal général et procédure pénale*, tome I, Paris, 1973, p. 503; P. Bouzat, *cit. supra*, p. 825; R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel*, Paris, 1967, p. 537.

⁷ În același sens a se vedea P. Bouzat, *cit. supra*, p. 8; Idem, *cit. supra*, p. 826, G. Stefani, G. Levasseur, *cit. supra*, p. 509; Robert Schmelck Georges Picca, *cit. supra*, p. 312.

rează pînă la atingerea limitei sale superioare, condiția nesăvîrșirii unei noi infracțiuni urmărindu-se pînă la această dată. Avînd același conținut cu pedeapsa accesorie, în cazul îndeplinirii condiției amintite, se poate considera că executarea pedepsei complementare a început la o dată anterioară, cînd în drept a luat sfîrșit pedeapsa accesorie făcînd loc celei complementare.

Printr-o asemenea dispoziție nu se revine la concepția ce a stat la baza Decretului 720/1957 potrivit căreia condamnatul era pus în libertate definitiv înaintea termen, dată la care pedeapsa era considerată ca fiind executată, întrucît comportarea condamnatului este urmărită o perioadă apreciabilă și după liberare, timp în care este supus anumitor obligații a căror nerespectare atrage revocarea liberării.

4. O problemă interesantă ce se ridică în literatură și practică privește cazul cînd cel liberat condiționat săvîrșește o infracțiune în timpul liberării condiționate iar instanța nu revocă liberarea ci dispune menținerea acesteia. Deși legea prevede și posibilitatea menținerii liberării condiționate în cazul săvîrșirii unei noi infracțiuni, nu indică situațiile în care aceasta poate fi menținută, împrejurare ce naște întrebarea dacă menținerea are caracter general, fiind posibilă în orice situație, sau, prin confruntarea cu unele instituții ale codului penal, poate fi limitată numai la cazurile în care, prin condițiile reglementate, este compatibilă menținerea liberării condiționate cu o nouă condamnare.

De la început subliniem că este posibilă menținerea liberării condiționate în situația pronunțării pentru infracțiunea săvîrșită ulterior a unei condamnări la pedeapsa amenzii sau la închisoare cu suspendarea condiționată a executării sau cu executare prin muncă corecțională, cînd condițiile legii sînt îndeplinite (infracțiunea anterioară să fi fost o faptă de culpă), ori fapta ulterioară a fost amnistiată ori pedeapsa aplicată ei total grațiată. În ultimele cazuri, chiar dacă s-a aplicat pedeapsa închisorii pentru fapta săvîrșită în timpul liberării, fiind sustrasă executării efective, poate coexista cu starea de liberat a celui condamnat. Dificultăți nu apar nici în cazul cînd pentru a doua infracțiune s-a pronunțat pedeapsa închisorii executabilă în regim de detenție și, înainte de începerea executării sale, pedeapsa anterioară pentru care s-a pronunțat liberarea condiționată a expirat.

O situație ce ne pune în dificultate, care nu se poate concilia cu esența și rațiunea liberării condiționate, este aceea cînd instanța pronunță, pentru a doua infracțiune, pedeapsa închisorii ce nu se încadrează în situațiile de mai sus, și în același timp menține liberarea condiționată. În acest caz executarea închisorii trebuie să înceapă imediat, întrucît nu există un text de lege care să permită amînarea executării pînă la expirarea duratei liberării, text care, în ipoteza existenței sale, ar contraria întrucît liberarea condiționată acreditează ideea că făptuitorul s-a reeducat, iar aplicarea pedepsei închisorii și obligarea la executarea acesteia imediat, implică ideea de necesitate a reeducării condamnatului prin mijlocirea pedepsei închisorii și a modului său de executare.

În literatură s-a formulat un punct de vedere față de care avem unele rezerve⁸, potrivit căruia în această situație cele două pedepse rămîn distincte cu autonomia și destinul lor juridic de sine stătător. Această părere se îndepărtează, oarecum, de reglementarea în vigoare care în cazul pluralității de infracțiuni consacră fie sistemul contopirii, fie al cumulării pedepselor.

În opinia noastră liberarea condiționată în acest caz nu mai poate fi menținută ci trebuie să se dispună revocarea sa, recurgîndu-se la aplicarea dispozițiilor art. 61 c.pen. Argumentele care vin în sprijinul susținerii noastre ne sînt furnizate în primul rînd de reglementarea instituției liberării condiționate. Trezirea condamnatului în stare de libertate s-a întemeiat pe convingerea instanței că acesta s-a reeducat și executarea în continuare a pedepsei nu mai este justificată. Săvîrșirea unei noi infracțiuni în timpul liberării, cînd condamnatul ar fi trebuit să-și supravegheze conduita cu o exigență maximă, face să dispară, dacă nu în totul, în bună măsură, ideea de amendare a acestuia. Așa fiind procesul

⁸ A se vedea D. Pavel, *cit. supra*.

reeducării apare neterminat, impunându-se continuarea și desăvîrșirea sa prin supunerea din nou regimului de detenție. Instituții similare cu liberarea condiționată sub anumite aspecte cum sînt suspendarea condiționată, munca corecțională prevăd și ele revocarea acestora în cazul săvîrșirii unei noi infracțiuni. Dacă revocarea are loc în cazul lor, cînd condamnatul este supus unui regim atenuat în raport cu cel al executării în privațiune de libertate, cu atît mai mult trebuie să aibă loc în situația în discuție, cînd persoana a executat efectiv o parte din pedeapsă și s-a contat pe funcția sa de reeducare în luarea măsurii liberării.

Dacă instanța, datorită condițiilor în care s-a săvîrșit fapta nu vrea să-i creze o situație mai grea condamnatului, cînd revocă liberarea va face contopirea pedepselor fără a mai adăuga sporul prevăzut de art. 61 c.pen. S-ar putea ridica obiecțiunea că procedindu-se la contopire, în cazul cînd cea de a doua pedeapsă este mai mică decît restul ce a mai rămas de executat, i s-ar crea o situație mai grea condamnatului decît dacă ar fi fost supus numai la executarea celei de a doua pedepse. Și o asemenea ipoteză ar putea fi rezolvată în sensul că dacă cea de a doua infracțiune este o faptă mai ușoară — în concepția legii acestea sînt prevăzute cu pedeapsa închisorii pînă la 2 ani alternativ cu amenda — instanța poate să se oprească la pedeapsa amenzii, ceea ce ar evita neajunsul ce se profilează. În cazul în care date fiind condițiile de comitere a faptei, amenda nu e justificată, înseamnă că fapta prezintă o gravitate sporită ceea ce face să dispară rezerva ce s-a conturat mai sus.

S-ar putea, de asemenea, ridica obiecțiunea că prin aplicarea regimului de contopire prevăzut de art. 61 c.pen. deși se aplică un tratament special ce derogă de la regulile de sancționare ale recidivei postcondamnatorii, condamnatului i se stabilește statutul de recidivist cu toate consecințele ce decurg din acesta (dacă sînt îndeplinite condițiile legii). Ținem să subliniem că și în situația cînd s-ar menține libertatea condiționată iar făptuitorul ar executa cea de a doua pedeapsă, el trebuie considerat tot în stare de recidivă întrucît și aceasta reprezintă o modalitate de pluralitate infracțională, care trebuie să se încadreze în formele prevăzute de lege, sfera sa de cuprindere fiind tot a recidivei postcondamnatorii. Urmează deci, că și în această ipoteză, infractorul va avea condiția legală a recidivistului, ce se va simți în regimul de executare a pedepsei ori în raport cu actele de amnistie sau grațiere.

În considerarea celor de mai sus apreciem că prin corelarea dispozițiilor art. 59 și urm. c.pen. cu întreaga reglementare a pedepsei și individualizării răspunderii penale, menținerea liberării condiționate poate avea loc numai în cazurile indicate, cînd este compatibilă cu pronunțarea unei noi pedepse cu închisoarea, urmînd ca în celelalte cazuri să se dispună revocarea sa.

5. În sfîrșit o ultimă problemă pe care o avem în vedere, privitoare tot la perfecționarea cadrului legal al liberării condiționate, este instituirea obligației condamnatului de a se încadra în muncă după liberare, sub sancțiunea revocării liberării în cazul neîndeplinirii acesteia. Reeducarea condamnatului s-a întemeiat în perioada detenției pe obligația de a presta o muncă utilă (art. 5 din legea nr. 23/1969), obligație care trebuie să continue și după punerea sa în libertate.

În legislația în vigoare există dispoziții de încadrare în muncă a persoanelor puse în libertate din locurile de deținere prevăzute în legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor (art. 14) și în legile nr. 24 și 25 din noiembrie 1976, privind recrutarea și repartizarea forței de muncă (art. 10) și respectiv încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă⁹. Desigur, aceste dispoziții se aplică tuturor celor eliberați din locurile de deținere, deci atît acelor care au executat pedeapsa integral, cît și acelor eliberați condiționați. Pentru această ultimă categorie de persoane credem, că pe lîngă dispozițiile cuprinse în legile nr. 24 și 25 din noiembrie 1976, inserarea obligării încadrării în muncă sub sancțiunea arătată în cadrul legal al instituției liberării condiționate sau în legea nr. 23/1969

⁹ A se vedea „Buletinul Oficial“, al R.S. România, nr. 98 din 11 noiembrie, 1976.

ar constitui o garanție a perfecționării procesului de reeducare început în penitenciar, conferind o mai mare eficiență liberării condiționate.

Existind amenințarea revocării liberării pentru neîncadrarea cu rea-voință în muncă, cel liberat va avea tot interesul de a se conforma de îndată dispozițiilor legale privind încadrarea într-o muncă utilă, în dorința menținerii liberării. Încadrarea în muncă va înlătura pericolul unei vieți parazitare, premisă a săvârșirii unei noi infracțiuni.

Obligarea încadrării în muncă la care ne referim s-ar putea lega și de munca corecțională propusă în rândurile de mai sus, ca etapă anterioară liberării, cel liberat aflându-se deja încadrat într-o muncă pe care ar putea să o continue.

În sprijinul acestei propuneri invocăm dispozițiile similare din materia reabilitării (judecătorești) pentru acordarea căreia legea impune pe lângă trecerea unui interval de timp și verificarea îndeplinirii altor condiții, printre care și aceea a asigurării existenței din muncă sau alte mijloace oneste (art. 137, lit. b. c.pen.). Dacă o asemenea condiție se cere în această materie, cu atât mai mult s-ar justifica inserarea sa în cazul liberării condiționate, mai ales în situația în care s-ar accepta și ideea ca pedeapsa să se considere executată la data liberării.

Pentru a complini posibilitățile de reeducare a condamnatului în perioada liberării condiționate, credem că se impune organizarea în baza unei reglementări mai ample și unitare a asistenței postpenale¹⁰, pentru a finaliza tot efortul întreprins până în momentul liberării.

¹⁰ A se vedea T. Hentea, P. Sîrbulescu, *Probleme ale asistenței post-penale și reintegrării sociale* în „R.R.D.”, nr. 2/1973, p. 23 și urm.

UNELE ASPECTE PRIVIND CAZURILE DE REVIZUIRE ÎN PROCESUL PENAL ROMÂN

DE

T. PLĂEȘU

1. Codul de procedură penală în vigoare a dat o reglementare superioară sistemului probelor, creînd astfel cadrul legal corespunzător desfășurării procesului penal în vederea aflării adevărului în toate cauzele ce vin spre urmărire și judecare în fața organelor judiciare. Alături de alte elemente de natură a evidenția superioritatea noii reglementări în această materie, s-a apreciat de literatură juridică¹ că prevederea unui nou mijloc de probă — constatarea medico-legală și constatarea tehnico-științifică — corespunde nevoii de a pune la îndemîna organelor de urmărire penală un instrument rapid și eficient de lămurire a unor extrem de variate aspecte legate de săvîrșirea unei infracțiuni, care să îngăduie acestora posibilitatea valorificării neîntîrziate a unor date, stări, situații ce nu suferă amînare².

Într-adevăr, practica organelor de urmărire penală dovedește că se uzează frecvent de acest procedeu legal prin intermediul căruia se obțin probe în temeiul cărora o cauză penală poate fi lămurită sub diferite aspecte, nemaifiind necesar a se dispune de către instanța de judecată efectuarea unor expertize ce ar viza aceleași chestiuni.

Cu toate acestea, examinînd prevederile Codului de procedură penală, observăm că nu este luată în seamă — în materia revizuirii — situația în care într-o cauză penală s-a efectuat o constatare medico-legală sau tehnico-științifică de către un specialist sau tehnician, a cărui rea-credință este dovedită ulterior rămîinerii definitive a hotărîrii la baza căreia a stat raportul său.

Constatările medico-legale și tehnico-științifice, după cum am arătat, sînt mijloace de probă alături de celelalte mijloace prevăzute de art. 64 c.pr.pen., de unde rezultă că și concluziile unui specialist sau tehnician pot sta la baza unei hotărîri judecătorești, asemenea concluziilor unui expert. Dacă legea admite ideea că într-o cauză penală se poate comite de către un expert fapta prevăzută de art. 260 c.pen., prin firea lucrurilor același considerent trebuie avut în vedere și în ceea ce îl privește pe specialist sau tehnician. Iar cum în practica judiciară se folosește tot la fel de frecvent și constatările medico-legale ori tehnico-științifice, alături sau în locul expertizelor, rezultă că există posibilități de surve-

¹ Vintilă Dongoroz ș.a., *Noul cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior, prezentare comparativă*, Ed. pol., Buc., 1969, p. 62; Vintilă Dongoroz, ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, partea generală, vol. I, Ed. Acad., București, 1975, p. 259.

² A. Ciopraga, *Constatarea tehnico-științifică — nou mijloc de probă în procesul penal*, în An. șt. ale Univ. „Al. I. Cuza” din Iași, Științe juridice, Tomul XVIII, 1972, p. 29.

nire a unor erori judiciare și dintr-un atare motiv. Mai mult chiar, atunci când s-a întocmit un raport de constatare medico-legală pentru a se stabili cauzele morții unei persoane nu este obligatorie efectuarea unei expertize care în situația contrară ar fi trebuit să fie efectuată (art. 117 alin. ultim, c.pr.pen.)

Așa fiind, dacă legea admite posibilitatea revizuirii pentru situația când expertul săvârșește fapta prevăzută de art. 260 c.pen., considerăm că același remediu procesual — art. 394 alin. 1, lit. b, c.pr.pen. — ar putea fi acceptat de legiuitor atunci când un specialist ori tehnician, întocmind un raport de constatare medico-legală sau tehnico-științifică a fost de rea-credință, iar instanța și-a sprijinit hotărîrea pe un atare raport.

Cum însă dispozițiile privind cazurile de revizuire sînt de strictă interpretare iar legea din moment ce se referă numai la expert, firește că nu se poate — în condițiile actualei reglementări — cere revizuirea pe considerentul că un specialist sau tehnician a întocmit cu rea-credință un raport de constatare medico-legală sau tehnico-științifică, raport ce a condus la luarea unei anumite hotărîri de către instanța de judecată. Considerăm însă că, principial, nu este lipsită de interes ideea potrivit căreia și în atare situație ar fi necesar a se admite posibilitatea revizuirii unei hotărîri judecătorești pe considerentul că specialistul sau tehnicianul a comis fapta prevăzută de art. 260 c.pen.³ Nu credem că legea a înțeles să excludă în mod expres o atare posibilitate, fiind mai mult, poate, o necorelare a prevederilor art. 260 c.pen. și 394 alin. 1, lit. b, c.pr. pen., cu cele de la art. 64 c.pr.pen.

Ca urmare, găsim că se impune o completare a prevederilor art. 394 alin. 1, lit. b, c.pr.pen., cu includerea și a specialistului sau tehnicianului alături de expert, martor, interpret. În acest fel, dispozițiile art. 394, alin. 1, lit. b, c.pr.pen., nu ar mai crea un regim diferențiat pentru constatările medico-legale și tehnico-științifice, pe de o parte, și expertize, pe de altă parte, art. 64 c.pr.pen., avînd, astfel, o aplicațiune deplină în toate fazele procesului penal, atît în ciclul ordinar cît și în cel extraordinar, cu toate consecințele ce decurg de aici.

S-ar putea obiecta că observațiile noastre ar fi lipsite de temei din moment ce specialistul sau tehnicianul consenmează într-un înscris raportul pe care îl întocmesc și ca urmare revizuirea se poate cere în temeiul art. 394, alin. 1, lit. c, c.pr.pen.

Intr-adevăr, rezultatul constatărilor făcute de specialist sau tehnician, prezentate într-un raport, sînt consemnate într-un înscris prin care se atestă fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului, ori se omite cu știință înserarea unor anumite date sau împrejurări. Dar raportul specialistului sau tehnicianului, consemnat într-un înscris, nu face dovada în procesul penal ca înscris, așa cum este acesta definit de art. 89 c.pr.pen., raportul întocmit cu această ocazie fiind mijlocul de probă prin intermediul căruia organele judiciare iau cunoștință de concluziile specialistului sau tehnicianului, concluzii care constituie probe⁴. Consemnarea acestor concluzii într-un înscris constituie una din modalitățile prin care se aduc la cunoștință organelor judiciare concluziile specialistului sau tehnicianului, tot la fel cum se procedează și în ce privește declarațiile părților, martorilor, pentru a da posibilitatea exercitării controlului judiciar. De asemenea, dacă în cazul expertului — cînd și concluziile acestuia sînt prezentate într-un raport consemnat într-un înscris — legea admite posibilitatea revizuirii în temeiul art. 394 alin. 1, lit. b, c.pr.pen. dacă acesta comite fapta prevăzută de art. 260 c.pen., nu apare cu nimic justificată — ca idee — înlăturarea posibilității de a uza de același motiv de revizuire — art. 394, alin. 1, lit. b, c.pr.pen., și atunci cînd specialistul sau tehnicianul au fost de rea-credință cu ocazia constatării pe care au făcut-o.

³ În legătură cu răspunderea penală a tehnicianului sau specialistului, a se vedea Oct. Loghon, *Considerații privind subiectul infracțiunii de mărturie mincinoasă*, în An. șt. Univ. „Al. I. Cuza”, tom. XXIII, p. 100.

⁴ Grigore Gr. Theodoru, *Dreptul procesual penal român*, partea generală, vol. II, Iași, 1974, p. 163.

Condamnarea definitivă a specialistului sau tehnicianului pentru săvârșirea unei infracțiuni în legătură cu raportul său de constatare tehnico-științifică sau medico-legală ar putea fi invocată ca un fapt sau o împrejurare ce nu a fost cunoscută de instanță la soluționarea cauzei (art. 394, alin. 1, lit. a c.pr.pen.); în acest caz, însă, revizuirea nu s-ar putea cere decât pentru netemeinicia hotărârii definitive și nu și pentru nelegalitatea ei, așa cum este posibil pe temeiul art. 394, alin. 1, lit. b, c.pr.pen.

Ca urmare, propunerile de lege ferenda făcute sînt justificate de interesul practic arătat.

2. Pentru a se putea declanșa procedura de revizuire în temeiul art. 394, alin. 1, lit. a c.pr.pen., se cere să se fi *descoperit* fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei. Fără a ne preocupa de condițiile pe care trebuie să le îndeplinească faptele sau împrejurările ce se invocă în revizuire pentru a fi considerate ca *noi*, luăm în discuție numai cerința dispoziției de mai sus de „a se descoperi” fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță.

În limbajul obișnuit — și acesta este sensul folosit de lege în cazul nostru — a descoperi ceva înseamnă a da la iveală, a afla despre existența anumitor stări de lucruri care pînă atunci nu erau cunoscute. Deci, sînt luate în seamă două elemente, unul care vizează chiar conținutul celor descoperite, în sensul că anumite stări de lucruri nu au fost cunoscute de unele persoane; iar, pe de altă parte, este luat în seamă elementul timp, descoperirea fiind raportată la un anumit moment față de care se poate vorbi de caracterul de noutate pe care îl prezintă anumite date.

Raportînd cele de mai sus la cerințele art. 394 alin. 1, lit. a, c.pr.pen. rezultă că anumite fapte sau împrejurări vor fi considerate ca noi dacă nu au fost luate în seamă la darea hotărârii de către instanța de judecată, prezentarea lor în cadrul revizurii constituind într-adevăr un element de noutate pentru instanță, sau ca să folosim termenii legii, acestea au fost „descoperite”, date la iveală pentru prima dată în raport de momentul pronunțării hotărârii. În acest context, am putea spune că faptele sau împrejurările au fost „descoperite” pentru instanța de judecată. Evident, expresia „s-au descoperit” se referă numai la elementul de noutate pentru instanță, căci, în realitate, faptele sau împrejurările au fost descoperite de alte organe — procuror — sau de alte persoane — părți, rudele acestora.

Cunoașterea faptelor sau împrejurărilor poate avea loc pentru procuror și părți după soluționarea cauzei. În acest caz — pentru procuror și pentru părți — se poate vorbi de „descoperirea” lor în raport de momentul soluționării cauzei de către instanță.

Revizuirea este admisibilă, însă, și atunci cînd procurorul sau părțile au avut cunoștință despre fapte sau împrejurări, esențiale pentru cauză, încă înainte de a se pronunța instanța, dar pe care, din anumite motive, nu le-am invocat în cursul judecății. În această situație, nu mai putem vorbi despre descoperirea unor fapte noi de către procuror și părți, aceștia cunoscîndu-le înainte de soluționarea cauzei de către instanță, momentul soluționării cauzei fiind esențial în caracterizarea unor fapte sau împrejurări ca noi.

Reținînd că nu față de toți participanții la procesul penal se poate vorbi de o *descoperire* a faptelor sau împrejurărilor noi, firește se pune întrebarea dacă expresia „s-au descoperit” este corespunzător folosită prin prevederile art. 394, alin. 1, lit. a, c.pr.pen.

O analiză mai atentă a textului art. 394 alin. 1 lit. a, c.pr.pen. ne duce la concluzia că o formulare corectă a dispoziției suscitată ar trebui să fie: „*există fapte sau împrejurări...*” ori „*se invocă fapte sau împrejurări...*”. În acest fel, textul ar căpăta mai multă precizie, înlăturînd posibilele discuții cu privire la organele și persoanele la care se referă elementul de noutate din expresia „s-au descoperit”, instanța de judecată avînd doar sarcina de a constata dacă faptele sau împrejurările invocate în revizuire nu au existat în momentul soluționării cauzei, cunoașterea lor anterioară de către alte organe și persoane neinteresînd în aprecierea noutății lor.

Folosind expresia „s-au descoperit“ nu acoperim toate ipotezele ce ar putea fi întrevăzute și în special nu se poate vorbi despre o „descoperire“, în adevăratul înțeles al cuvîntului, a unor fapte noi, atîta timp cît acestea erau cunoscute de procuror și părți în cursul procesului penal.

Pentru a se iniția procedura de revizuire în temeiul art. 394 alin. 1 lit. a C.pr.pen. nu este suficient să existe în realitatea obiectivă fapte pe care instanța de judecată nu le-a cunoscut la soluționarea cauzei a cărei revizuire se cere, ci este necesar ca aceste fapte sau împrejurări, precum și caracterul lor nou față de momentul soluționării cauzei, să fie invocat de organele și persoanele îndrituite de lege. Chiar dacă faptele noi există, sînt cunoscute de persoanele prevăzute de lege, atîta timp cît acestea nu invocă în fața organului competent existența lor, procedura de revizuire nu se declanșează.

Ca urmare existența unor fapte noi constituie motiv de revizuire, inițierea procedurii de revizuire fiind însă condiționată de invocarea respectivelor fapte de cei în drept a o face.

3. Dacă părțile, în cursul procesului penal în cadrul căruia s-a dat hotărîrea a cărei revizuire se cere, nu au invocat faptele sau împrejurările pe care le prezintă ca noi în revizuire, deși le cunoșteau, nu sînt decăzute din dreptul de a o face în revizuire, deoarece cerința legii vizează — în termeni expresi — necunoașterea faptelor sau împrejurărilor de către instanța de judecată (art. 394 alin. 1 lit. a, C.pr.pen.).

În ceea ce îl privește pe procuror sau persoana care a efectuat acte de cercetare, se pare că soluția trebuie să fie alta atunci cînd aceștia ar fi cunoscut, în cursul procesului penal, fapte sau împrejurări ce constituie un fapt nou, fără a face — în cauza a cărei revizuire se cere — dovada acestora.

În cursul urmăririi penale, procurorul fie că efectuează personal urmărirea, sau supraveghează efectuarea acesteia de către organele de cercetare penală, poate avea cunoștință despre anumite fapte sau împrejurări, a căror dovadă însă nu o face; de asemenea, în cursul judecării, în cadrul cercetării judecătorești, a dezbaterilor ori prin intermediul căii de atac a recursului — procurorul nu invocă fapte sau împrejurări ce pot fi dovedite și, ca urmare, instanța de judecată nu le poate lua în considerare. Sau fiind făcută dovada în dosar a unor fapte sau împrejurări, procurorul sustrage ori distruge înscrisurile în care sînt consemnate respectivele mijloace de probă. În toate aceste situații, procurorul, cunoscînd fapte sau împrejurări ce se invocă în revizuire ca fapt nou, fără a exista însă dovada lor la dosar, comite o infracțiune în legătură cu cauza a cărei revizuire se cere, după caz, de favorizare a infractorului (art. 264 c.pen.) reținere sau distrugere de înscrisuri (art. 272 c.pen.), represiune nedreaptă (art. 268 c.pen.).

Mergînd pe ideea că în ipotezele luate în considerare mai sus procurorul săvîrșește o infracțiune în legătură cu o cauză a cărei revizuire se cere, desprindem concluzia că, în atare situații, revizuirea se va face nu în temeiul art. 394 alin. 1, lit. a C.pr.pen., ci al lit. d de sub același alineat.

Dacă însă într-o cauză penală s-a făcut dovada unor fapte sau împrejurări iar procurorul nu dă eficiență juridică acestora, se poate ajunge la crearea unei situații mai ușoare sau mai grave pentru inculpat. În atare situație, dacă nici instanța de judecată nu a luat în considerare respectivele fapte sau împrejurări, calea de urmat este un recurs extarordinar deoarece nu s-a dat o completă și justă apreciere probelor administrate.

Într-o situație similară cu a procurorului se află și persoana care a efectuat acte de cercetare penală și aceasta săvîrșind, după caz, infracțiunile prevăzute de art. 264, 272 sau 268 c.pen., încît revizuirea se va dispune în temeiul art. 394, alin. 1 lit. d, C.pr.pen.

Evident, avem în vedere numai pe procurorul care efectuează personal urmărirea sau supraveghează cercetarea în cauza a cărei revizuire se cere; sau procurorul care participă la judecarea respectivei cauze. Comiterea oricăreia dintre infracțiunile arătate mai sus de către alți procurori, într-o cauză penală, nu ar avea nici o relevanță în raport cu prevederile art. 394, alin. 1 lit. d C.pr.pen., revizuirea făcîndu-se în temeiul faptului nou. Aceleași cerințe se impun și pentru persoanele care efectuează cercetarea penală.

PROPUNERI PRIVIND O NOUĂ REGLEMENTARE A INSTITUȚIEI INTERDICȚIEI

DE

P. ANDREI

Una din condițiile de existență și valabilitate a actului juridic este capacitatea, dat fiind caracterul pronunțat volițional al acestuia. Astfel, cum relevă literatura juridică de specialitate¹ numai o voință conștientă, manifestată în scopul de a produce efecte juridice, poate conferi actului juridic valabilitatea și efectele corespunzătoare.

Unele materiale publicate în literatura de specialitate și ale altor ramuri ale științelor de graniță² ne-au sugerat unele discuții și precizări, pe care le considerăm utile, în lumina actualelor prevederi și în vederea unor reglementări viitoare.

Intr-adevăr, dacă pentru minori legea stabilește vîrsta de la care aceștia dobîndesc maturitatea necesară, pentru a putea încheia actele juridice, pentru alienații și debili mintali problema comportă discuții, alît din punctul de vedere al condițiilor cerute de lege pentru a putea fi lipsiți de dreptul de a încheia asemenea acte, cît și acela al organelor îndreptățite să constate îndeplinirea acestor condiții.

Potrivit art. 142, din Codul familiei, trebuie puse sub interdicție persoanele care nu au discernămintul necesar pentru a se îngriji de interesele lor, din cauza alienației sau debilității mintale.

Formularea textului a îndreptățit concluzia că pentru luarea măsurilor de protecție sînt necesare următoarele condiții: persoana să fie lipsită de discernămint; această stare să o pună în imposibilitatea de a se îngriji singură de interesele sale; lipsa de discernămint să se datoreze alienației mintale sau debilității mintale³.

La aceste condiții s-au adăugat acelea ale gravității și continuității tulburărilor facultăților mintale⁴.

Este, de asemenea, de subliniat faptul că, în formularea textului, legiuitorul a folosit, cum dealtfel se observă în literatura juridică de specialitate, „ca motivație a lipsei discernămintului, din gama largă a stărilor patologice, boala cea mai gravă și tara cea mai ușoară”⁵.

¹ A se vedea, Tr. Ionașcu, *Persoana fizică în dreptul R.P.R.*, Ed. Acad. Buc., 1963, p. 154; V. Georgescu, *ibidem*, p. 232; C. Stătescu, *Drept civil*, Ed. did. și ped., Buc., 1970, p. 222—223.

² *Relațiile interdisciplinare ale psihiatriei*, Sesiune șt. Spitalul clinic „Socola”, Iași, 17—18 octombrie, 1975, Intr. pol., Bacău, 1976.

³ C. Stătescu, *op. cit.*, p. 322.

⁴ Tr. Ionașcu, *Drept civil*, partea III, *Persoanele*, Buc., 1959, p. 169; C. Stătescu, *op. cit.*, p. 322; Odile Simon, *La nullité des actes juridiques pour trouble mentale*, „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 4/1974, p. 711.

⁵ Sanda Ghimpu și S. Grossu, *Capacitatea și reprezentarea persoanelor fizice în dreptul R.P.R.*, București, Ed. șt., 1960, p. 232.

Deoarece voința trebuie să fie alterată de o tulburare gravă, avînd un caracter de continuitate, practica judiciară și literatura juridică a subliniat că textul articolului 142, din Codul familiei trebuie interpretat în mod restrictiv, în sensul înlăturării posibilității de a se lua măsura punerii sub interdicție a unor persoane care, deși suferă de o boală psihică, au reprezentarea exactă a actelor juridice pe care le încheie și consecințele juridice ale acestora. Aceasta, deoarece nu orice boală psihică, stabilită de medicii de specialitate, are drept consecință pierderea voinței conștiente, necesară desfășurării normale a activității juridice.

Măsura gravă și importantă, din punct de vedere social și juridic, a punerii sub interdicție, impune dovada certă că persoana nu poate acționa în mod deplin conștient, că nu are discernămint.

Astfel, s-a stabilit că boala, oricît de gravă ar fi ea, oboseală psihică, bătrînețea, slăbirea voinței, sau sursele de infirmități grave, ca surdo-mutismul, nu constituie prin ele însele, motive suficiente care să justifice punerea sub interdicție⁶. Mai mult, chiar starea patologică gravă, ca mania paranoică, nu justifică o asemenea măsură dacă persoana suferindă are discernămint⁷.

Pe de altă parte, datorită progresului științei psihiatrice și psihologiei, s-au descoperit numeroase boli, care alterează facultățile mintale, necunoscute în trecut. Se observă, adeseori, la unii bolnavi, și în special la preadolescenți „că unii din ei comportă un risc potențial de eșec adaptativ, datorită interferențelor marginale ale unui complex de factori negativi bio-psiho-sociali, complex pe care noi îl reunim în consensul noțiunii de hipofrenie și ale cărei limite nosologice se situează în zona incertă dintre perturbările psihice și sanogeneza mintală⁸.

Discernămintul este o noțiune psihologică care nu se confundă cu noțiunea de gîndire care are o sferă mai largă, cuprinzînd-o pe prima.

„A discerne înseamnă a efectua un tip special de gîndire în care intervine o judecată, ce se formulează implicit și se referă la acțiuni reprezentate mintal ca și la consecințele sociale ale acestora. Discernămintul înseamnă nu numai înțelegere, ci și previziune și evaluare în raport de valorile etico-sociale, existente și de situația concret creată⁹.

Ca proces de gîndire logică, discernămintul este condiționat, indiferent de starea patologică, de vîrstă, experiență, gradul de pregătire, precum și de influențele exterioare pe care le suferă persoana.

În consecință, nu există un anumit fel de discernămint care să creeze posibilitatea unei tipizări între anumite categorii de indivizi ci, pentru fiecare persoană în parte există un discernămint propriu, specific, personalității fiecăruia. Adeseori, și mai ales la preadolescenți, discernămintul se află la limita dintre starea patologică și cea normală.

Noțiunea de discernămint ne apare „ca o gamă infinită de posibilități în varietatea sa, de la conturile cele mai precise și lucide trecînd prin tipuri în care începe estomparea, neclaritatea pînă la totala obscuritate¹⁰.

Stabilirea discernămintului presupune deci o cunoaștere perfectă a subiectului, a evoluției sale, a aptitudinilor și tarelor ereditare, a mediului în care a trăit și s-a dezvoltat, ca și a împrejurărilor în care au apărut ori s-au descoperit manifestările patologice și a cauzelor care au determinat eventual declanșarea lor.

Deci, dacă pentru punerea sub interdicție este necesar, sub un prim aspect, existența unei stări patologice de alienație sau debilitate mintală, în egală măsură, legată de această stare, apare necesitatea stabilirii concomitente a lipsei de discernămint, lipsa care impune găsirea unor criterii de judecată, variabile de la

⁶ C. Stătescu, *op. cit.*, p. 323; Odile Simon, *op. cit.*, p. 110—111.

⁷ Tribunalul Suprem, Col. civil, decizia nr. 835/1955, Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1955, Ed. șt., Buc., 1956, p. 248.

⁸ Petre Brânzei, *Itinerar psihiatric*, Ed. Junimea, Iași, 1975, p. 351—352.

⁹ Th. Ciornea și Gh. Scripcaru, *Opțiunea medico-legală privind diminuarea discernămintului*, volumul *Relațiile interdisciplinare ale psihiatriei*, *op. cit.*, p. 111.

¹⁰ *Ibidem*, p. 111.

indivd la indivd, în raport de elementele concrete psiho-sociale ale fiecăruia. Starea patologică de alienație sau debilitate mintală este mai ușor de diagnosticat prin mijloacele științifice pe care le are la dispoziție psihiatria.

Stabilirea gradului de discernămint a unei persoane, legat de starea patologică, apare ca un element mai complex care prezintă numeroasele dificultăți.

Aceste dificultăți, ca și consecințele grave ale măsurii punerii sub interdicție, au determinat practica judiciară și în special literatura juridică de specialitate să treacă răspunderea luării măsurii de la un organ la altul, pierzînd din vedere caracterul complex al condițiilor punerii sub interdicție și finalitatea acestei măsuri.

Potrivit articolului 144, din Codul familiei și articolului 33 din Decretul nr. 32/1954, interdicția se pronunță de instanța de judecată care constată starea mintală a persoanei în cauză.

În raport de această reglementare, aproape întreaga literatură juridică de specialitate, indiferent dacă starea patologică a persoanei este indiscutabilă, asupra discernămintului acesteia hotărăște instanța¹¹, concluziile medicilor de specialitate constituind numai elemente de apreciere.

Pornind de la acest principiu, Tribunalul Suprem, Colegiul civil, a admis însă că instanța trebuie să pornească de la expertizele medicilor, administrate în cauză, dar că, în ipoteza în care, datorită complexului probelor, ajunge la o altă soluție, este obligată să motiveze concluzia la care a ajuns¹².

Din motivarea acestei decizii ar rezulta că, de regulă, răspunderea asupra măsurii interdicției aparține medicilor specialiști și numai în cazul în care instanța împărtășește un alt punct de vedere, această răspundere îi revine, trebuind să-și motiveze prima soluție.

Ducînd mai departe acest raționament, mai recent, s-a afirmat în literatura juridică de specialitate o opinie contrarie tuturor celor exprimate pînă în prezent și anume aceea că „putem afirma, fără a greși, că în această procedură de colaborare între medici și juriști, medicii specialiști hotărăsc asupra fondului, iar judecătorii îndeplinesc formalitățile¹³”.

Dificultățile subliniate privind stabilirea discernămintului unei persoane și metodele moderne de terapie psihiatrică ne îndreptățesc opinia că actualele prevederi legale ca și opiniile exprimate privind stabilirea acestei împrejurări, nu mai corespund stadiului de dezvoltare a științei moderne.

Într-adevăr, în prezent, printre mijloacele cele mai importante de terapie psihiatrică se enumeră și acela al conceptului tridimensional, bio-psiho-social, de redresare, reinsertie și reintegrare în viața socială a persoanei handicapate fizic sau mintal¹⁴.

Potrivit acestei metode moderne se urmărește menținerea persoanei bolnave în cadrul profesional și familial și adaptarea și reintegrarea acesteia în viața socială. În acest sens, acționează personalul specializat folosind pe lîngă mijloacele de terapie, diferențiate de la caz la caz, și ergoterapie de grup „ca mediator socio-terapie reintegrator”¹⁵.

Conceptul terapeutic tridimensional presupune existența unei echipe în care colaborează medici, psihologi, pedagogi, sociologi, juriști, activiști obștești etc. pentru determinarea cauzelor și metodelor celor mai eficiente, în vederea realizării obiectivului propus, de reintegrare a bolnavului în viața socială și prin aceasta vindecarea sa.

¹¹ A se vedea V. Georgescu, *op. cit.*, p. 264; C. Stătescu, *op. cit.*, p. 330; Henri, Léon et Jean Mazeaud, *Leçons de droit civil*, Tome premier, troisième volume, Ed. Montchrestien, Paris, 1972, p. 697; Odile Simon, *op. cit.*, p. 709.

¹² Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 340/1956, Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe 1956, Ed. șt., București, 1957, p. 431.

¹³ V. Negru, *Punerea sub interdicție*, vol. *Relațiile interdisciplinare ale psihiatriei*, p. 110.

¹⁴ A se vedea, Petre Brânzei, *op. cit.*, p. 346—354; Henri, Léon et Jean Mazeaud, *op. cit.*, p. 713—718.

¹⁵ Petre Brânzei, *op. cit.*, p. 353.

Această activitate de reintegrare socio-profesională este sprijinită la noi de H.C.M. nr. 1210/1970, cu privire la retribuirea activității productive a handicapaților, hotărîre care este în acord cu activitatea O.M.S. privind salvagardarea sănătății fizice, mintale și sociale.

Date statistice privind reintegrarea socio-profesională la bolnavii psihici de la spitalul „Socola” Iași¹⁶ confirmă că după ieșirea din spital 27% din bolnavii psihici efectuează activități inferioare calificării lor anterioare cu potențial de muncă restabilit, 52% păstrează o capacitate productivă dar sînt inactivi și 20% sînt menținuți cu dificultate în familie și starea lor impune asistență psihiatrică cu profil de ergoterapie¹⁷. Aceste date confirmă eficiența metodelor tridimensionale de terapie psihiatrică. Astfel, cum s-a arătat, această activitate este opera rezultată prin colaborarea mai multor specialiști.

Punctul de vedere exprimat că „în cadrul activității unei echipe, care activează în domeniul sănătății mintale, atribuția de „lider inductor” îi revine psihiatrului, deoarece în lumina rolului său de astăzi și cu atît mai mult de mîine, el nu este numai medic, ci și activist civic cu responsabilități bine definite atît în vederea asigurării profilaxiei bolilor mintale, cît și în adaptarea și reinserția socială a handicapatului psihic, în general¹⁸, sugerează cel puțin, din punct de vedere juridic, ideea atribuirii responsabilității măsurilor de protecție, unei întregi echipe de specialiști, care colaborează între ei, nu numai medicului psihiatru sau judecătorului¹⁹.

O asemenea echipă ar urma să stabilească nu numai discernămintul persoanei bolnave dar și posibilitatea de reintegrare socială, mijloacele ce urmează a fi folosite și măsurile de protecție care trebuie luate.

Practic, realizarea acestui deziderat s-ar putea înfăptui printr-o reglementare simetrică cu aceea a comisiei speciale pentru ocrotirea minorilor, prevăzute de Legea nr. 3/1970, care prin compunerea ei — specialiști de înaltă calificare și răspundere civică — ar asigura luarea măsurilor celor mai corespunzătoare pentru fiecare caz în parte.

Într-o altă soluție, care ar răspunde și obiecțiunilor eventuale ce s-ar putea aduce, dat fiind gravitatea și răspunderea care rezultă din luarea unor asemenea măsuri, activitatea acestei comisii de specialiști s-ar putea desfășura în cadrul procedurii prealabile de cercetare, în care caz însă, soluția propusă de această comisie ar putea fi cenzurată numai de o comisie specială centrală, instituită în acest scop. Aceasta ar însemna, desigur, menținerea parțială a actualelor prevederi, sarcina hotărîrii definitive rămînînd în continuare instanței de judecată, pe baza propunerilor comisiei.

Gama largă de boli psihice existente, lipsa unui anumit tip de discernămint, caracterele speciale de manifestare ale fiecărui individ și rezultatele deosebite obținute prin aplicarea tratamentelor în vederea reintegrării individului în viața socială, impun și măsuri deosebite.

Dintre măsurile care se preconizează, exemplificăm internarea bolnavului în spitale, internarea în cămine pentru deficienți recuperabili, încadrarea în ateliere protejate, sau numai urmărirea bolnavului prin circumscripția sanitară etc., măsuri

¹⁶ Centru psihiatric din Iași a fost nominalizat ca zonă pilot a O.M.S. pentru aplicarea programului pe termen lung privind apărarea și promovarea sănătății mintale.

¹⁷ A se vedea, Petre Brânzei, *op. cit.*, p. 353; Militina Mereuță și Ana Popovici, *Date asupra comportamentului bolnavilor cu potențial de periculozitate în condițiile Spitalului cu regim protejat*, volumul *Relațiile interdisciplinare ale psihiatriei*, p. 122.

¹⁸ Petre Brânzei, *op. cit.*, p. 354; În același sens, Henri Léon et Jean Mazeaud, *op. cit.*, p. 716.

¹⁹ Același punct de vedere al unei activități de echipă este exprimat și de Luis-Marie Raymond, *Psychiatrie et Droit*, „Revue trimestrielle de droit civil”, nr. 1/1974, p. 98—99, exprimîndu-se însă punctul de vedere că acel ce urmează a hotărî rămîne totuși judecătorul.

rile fiind în funcție de reacțiile la tratament și posibilitățile de reintegrare ale acestuia în viața socială.

Actuala noastră reglementare stabilește un regim juridic rigid pentru persoana bolnavă, în sensul că ori se instituie regimul de protecție al interdicției, constatându-se că este lipsită de discernământ, ori nu. Măsuri speciale de protecție a persoanei sînt instituite numai pentru minori, potrivit Legii nr. 3/1970.

În realitate, astfel, cum s-a arătat, există forme variate și individuale de discernământ, care necesită un tratament diferențiat, urmărind menținerea persoanei în cadrul familiei, a activității productive, cît mai aproape de viața obișnuită.

Asemenea măsuri gradate, de protecție a persoanei incapabile nu sînt încă prevăzute în legislația noastră.

În ceea ce privește protegerea patrimoniului, a bunurilor persoanei incapabile se impun, de asemenea, unele observații. Astfel, cum se subliniază în literatura juridică de specialitate „utilitatea protecției bunurilor nu este necesară pentru toți bolnavii. Unii, a căror stare necesită spitalizarea, sînt apti să-și apere interesele lor; alții care pot trăi în societate sînt total incapabili”²⁰.

Existența unor posibilități diferențiate de discernământ impune și consacrarea unor mijloace de protejere diferențiate de la reprezentare, la orientarea și îndrumarea persoanei, în capacitatea de a încheia anumite acte, pînă la deplina capacitate.

Dealtfel, după opinia noastră, există o contradicție între dreptul și posibilitatea de a fi încadrăt în cîmpul muncii a unui bolnav psihic, în vederea reintegrării sociale, și asigurarea retribuției pentru munca prestată și incapacitatea generală de a dispune de rezultatele muncii sale.

Sub aspect terapeutic, în unele cazuri, ridicarea dreptului de a încheia acte juridice are un efect negativ asupra bolnavului, singularizîndu-l, înlăturîndu-i interesul și încrederea în posibilitatea de readaptare, iar efortul pe care trebuie să-l facă, la ridicarea măsurilor de protecție, este considerabil sporit.

Aceste considerente îndreptățesc concluzia că măsurile privind atît persoana incapabilului, cît și protecția patrimoniului său, trebuie să fie elastice, variînd de la un caz la altul, în funcție de gravitatea bolii, evoluția ei și posibilitatea de reintegrare în viața socială.

Cele expuse succint în cuprinsul studiului conduc, după opinia noastră, la următoarele concluzii:

— Sarcina stabilirii lipsei de discernământ a unei persoane și necesitatea unor măsuri de protecție ar trebui încredințată unui colectiv complex compus din medici psihiatri, juriști, psihologi, pedagogi, sociologi, activiști obștești etc. nu numai judecătorilor sau medicilor psihiatri²¹.

— Măsurile de protecție privind atît persoana bolnavului cît și a patrimoniului acestuia, urmează să se stabilească în funcție de gravitatea bolii și de gradul de discernământ și tratamentul indicat.

— Aceeași comisie care stabilește măsurile de protecție să poată modifica hotărîrile luate, în funcție de evoluția bolii și în raport de posibilitatea concretă de reintegrare a bolnavului în viața socială.

— Așa cum rezultă din studiul întreprins, literatura de specialitate subliniază din ce în ce mai mult necesitatea dezvoltării unui sistem de protecție complex a persoanelor lipsite de discernământ, sistem care trebuie să-și găsească consacrare și în legislația nouă.

²⁰ M. Plevén, citat după Henri, Leon et Jean Mazeaud, *op. cit.*, p. 717.

²¹ Este de discutat dacă, în acest colectiv, ar trebui să participe și un membru al familiei.

DOUĂ PROBLEME PRIVIND SOLUȚIONAREA NEÎNȚELEGERILOR PRECONTRACTUALE

DE

R. SANILEVICI

Prin încheierea contractelor economice se stabilesc relațiile de cooperare între organizațiile socialiste. Soluționarea neînțelegerilor ce apar în procesul încheierii contractului reprezintă un moment important al organizării optime a relațiilor de cooperare în vederea asigurării îndeplinirii sarcinilor prevăzute în planul de stat și în planul fiecărei organizații socialiste.

Actele normative stabilesc anumite termene de soluționare a neînțelegerilor precum și organele competente pentru ipoteza în care părțile n-au ajuns la o înțelegere în cadrul procedurii concilierii.

În prezentul studiu ne propunem să punem în discuție două probleme traversate legate de rezolvarea neînțelegerilor și anume: o problemă privind organele competente să soluționeze neînțelegerile, respectiv competența Ministerului aprovizionării tehnico-materiale și controlului gospodăririi fondurilor fixe (M.A.T.M.C.G.F.F.) și a Consiliului de Miniștri și problema naturii juridice a hotărârii de soluționare a neînțelegerilor precontractuale.

Rezolvarea neînțelegerilor precontractuale pentru care părțile n-au ajuns la un acord cu prilejul concilierii este în sistemul Legii nr. 71/1969, în principiu, de competența organelor tutelare și anume fie a organului tutelar comun ambelor părți fie al organelor tutelare ale celor două părți. În anumite condiții soluționarea neînțelegerilor precontractuale este de competența unui organ central cu atribuții speciale în materia aprovizionării tehnico-materiale, Ministerul aprovizionării tehnico-materiale și controlului gospodăririi fondurilor fixe (M.A.T.M.C.G.F.F.).

În sistemul unor reglementări anterioare Legii contractelor economice nr. 71/1969, rezolvarea neînțelegerilor precontractuale era de competența Arbitrajului de Stat. Dat fiind particularitățile litigiilor precontractuale procedura de soluționare a lor de către organele arbitrale prezenta unele deosebiri față de procedura soluționării litigiilor patrimoniale.

Intrucât neînțelegerile precontractuale au în majoritatea cazurilor o strînsă legătură cu sarcinile de plan s-a considerat că este oportună soluționarea lor de către organele tutelare ale părților, care pot lua măsuri operative ce să asigure executarea sarcinilor de plan concretizate în clauzele contractului.

Dispozițiile generale privind competența de soluționare a neînțelegerilor precontractuale sînt cuprinse în Legea contractelor economice nr. 71/1969 și în Legea nr. 14/1970 cu privire la gospodărirea fondurilor fixe resurselor materiale și aprovizionarea tehnico-materială.

Astfel, art. 10 din Legea nr. 71/1969 stabilește competența următoarelor organe în soluționarea neînțelegerilor precontractuale, rămase neconciliate între părți:

1) Unitățile economice cu statut de centrală atunci cînd întreprinderile aparțin aceleiași unități (art. 10 lit. a).

2) Ministerul tutelar, cînd întreprinderile nu aparțin aceleiași centrale dar fac parte din unități economice cu sau fără statut de centrală subordonate aceleiași minister sau comitetul executiv al consiliului popular județean și al municipiului București pentru unitățile de interes local din subordinea lor (art. 10 lit. b).

Observăm că în ambele cazuri enumerate de lit. a și b art. 10 este vorba despre competența unui organ tutelar comun — centrală, minister respectiv comitet executiv al consiliului popular — căruia îi sînt subordonate ambele organizații socialiste între care s-a ivit o neînțelegere în procesul încheierii contractului și care rezolvă neînțelegerile în această calitate de organ tutelar.

3. Atunci cînd organizațiile socialiste aparțin unor ministere diferite, respectiv unor consilii populare diferite, neînțelegerile urmează a fi soluționate de către ministerele interesate, respectiv de către consiliile populare județene (sau ale municipiului București). În acest caz, prevăzut de art. 10 lit. c, cele două ministere, respectiv comitetele executive ale consiliilor populare, trebuie să cadă de acord cu privire la soluționarea neînțelegerilor precontractuale dintre unitățile din subordinea lor. Am putea spune că este vorba despre o conciliere la nivelul organelor tutelare ce se concretizează într-o convenție, prin care se pune capăt neînțelegerilor.

4) Un alt organ de soluționare a neînțelegerilor precontractuale este Ministerul aprovizionării tehnico-materiale și controlului gospodăririi fondurilor fixe. Competența M.A.T.M.C.G.F.F. de soluționare a neînțelegerilor este consacrată de două texte cu o redactare diferită și anume: art. 45 punctul i al Legii nr. 14/1971 și art. 10 al. ultim din Legea nr. 71/1969.

Competența M.A.T.M.C.G.F.F. în soluționarea neînțelegerilor a fost mai întîi consacrată prin dispozițiile Legii nr. 14/1971, art. 45 care enumeră atribuțiile Ministerului aprovizionării, tehnico-materiale și controlului gospodăririi fondurilor fixe stabilește la punctul i: „rezolvă neînțelegerile precontractuale în concordanță cu obiectivele și sarcinile rezultate din planul de stat, în cazurile în care ministerele și celelalte organe centrale și locale ale administrației de stat, furnizoare și beneficiare, nu cad de acord între ele cu privire la problemele legate de definitivarea programelor și desfășurătoarelor de livrări”.

Ca urmare a modificării Legii contractelor economice prin Decretul nr. 395/1973, a fost modificat și art. 10 al. Legii nr. 71/1969, corespunzător cu dispozițiile cuprinse în Legea nr. 14/1971 și anume în art. 10, care enumeră organele competente să soluționeze neînțelegerile precontractuale este introdus punctul d care stabilește competența M.A.T.M.C.G.F.F. prin următorul text: „în cazul în care ministerele, alte organe centrale, comitetele executive ale consiliilor populare județene sau ale municipiului București nu cad de acord între ele”.

5. Un alt organ de soluționare a neînțelegerilor precontractuale este Consiliul de Miniștri, la care se referă atât Legea nr. 71/1969 cît și Legea nr. 14/1971. Nici textele celor două legi privind competența Consiliului de Miniștri de soluționare a neînțelegerilor precontractuale nu sînt identice.

Astfel, Legea nr. 71/1969 stabilește prin art. 10 al. ultim — „Pentru problemele ce privesc indicatorii de plan sau pentru obiective de o importanță deosebită cînd ministerele, alte organe centrale sau comitetele executive ale consiliilor populare județene sau ale municipiului București nu cad de acord între ele, se vor adresa Consiliului de Miniștri, în termen de cel mult 30 zile de la nerealizarea acordului”.

Pe de altă parte art. 45 pct. i al Legii nr. 14/1971 arată... „pentru problemele la care ministerele sau celelalte organe centrale și locale ale administrației de stat nu sînt de acord cu decizia M.A.T.M.C.G.F.F. acestea se pot adresa Consiliului de Miniștri”.

Rezultă că pentru ipoteze în care ministerele, alte organe centrale, comitetele executive ale consiliilor populare județene sau ale municipiului București nu cad de acord, există două organe competente să soluționeze neînțelegerile: M.A.T.M.C.G.F.F. și C.M.

Analizînd textele citate, cuprinse în Legea nr. 71/1969 și în Legea nr. 14/1971 referitoare la competența acestor două organe de soluționare a neînțelegerilor pre-

contractuale a căror redactare nu este identică, observăm că interpretarea lor ridică problema sferei competenței M.A.T.M.C.G.F.F. în soluționarea neînțelegerilor precontractuale precum și a delimitării ei de competența Consiliului de Miniștri: este competența M.A.T.M.C.G.F.F. o competență generală, deci privind toate contractele economice sau numai contractele de furnizare? În ce cazuri competența revine Consiliului de Miniștri?

În literatura juridică autorii care se ocupă de această problemă consideră că M.A.T.M.C.G.F.F. este competent să rezolve orice neînțelegere precontractuală dintre unitățile subordonate ministerelor, altor organe centrale sau comitetelor executive ale consiliilor populare, dacă acestea nu au ajuns la un acord, cu excepția neînțelegerilor privind indicatorii de plan sau obiective de o importanță deosebită a căror soluționare este de competența Consiliului de Miniștri¹.

Se consideră deci că M.A.T.M.C.G.F.F. este organul cu competență generală în materie de soluționare a neînțelegerilor, dacă organele tutelare ale celor două părți n-au căzut de acord, în timp ce Consiliul de Miniștri este competent numai în cazul special al neînțelegerilor privind indicatorii de plan sau obiective de o importanță deosebită.

Ni se pare că această interpretare a textelor citate nu este la adăpost de orice critică.

Pe de o parte credem că M.A.T.M.C.G.F.F. nu are o competență generală, pentru orice fel de neînțelegeri nesoluționate de organele tutelare ale organizațiilor socialiste între care s-a ivit neînțelegerea, ci numai în materia aprovizionării tehnico-materiale, deci neînțelegeri privind contracte de furnizare. Nu vedem nici o rațiune ca M.A.T.M.C.G.F.F. să aibă competența de soluționare a neînțelegerilor, de pildă, în materie de contracte de cercetare științifică, contracte de prestare de servicii, contracte de proiectare etc. Se poate invoca în favoarea opiniei noastre și un argument de text — și anume — art. 45 pct. 1 al Legii nr. 14/1971 privitor la competența M.A.T.M.C.G.F.F. de soluționare a neînțelegerilor precontractuale se referă expres la „furnizor” și „beneficiar” și la probleme legate de „definirea programelor și desfășurătoarelor de livrări” (sublinierea noastră R.S.). Considerăm, deci, că în raport cu celelalte organe de soluționare a neînțelegerilor precontractuale, enumerate de art. 10 lit. a, b, c, ale Legii nr. 71/1969, care au o competență generală, pentru toate categoriile de contracte, competența M.A.T.M.C.G.F.F. este o competență specială, privind neînțelegerile ce apar în legătură cu încheierea contractului de furnizare.

Împotriva interpretării noastre s-ar putea invoca faptul că competența M.A.T.M.C.G.F.F. este consacrată și prin art. 10 al Legii nr. 71/1969 care se referă la contractele economice, în general, iar M.A.T.M.C.G.F.F. este enumerat alături de celelalte organe (de la lit. a, b și c) care au neîndoiește o competență generală.

O cercetare atentă a cuprinsului și terminologiei folosite în Legea nr. 71/1969 ne arată că, deși intitulată Lege a contractelor economice, ea se referă nemijlocit la contractul de furnizare. Chiar art. 10 al. 1 vorbind despre clauzele asupra cărora părțile trebuie să cadă de acord enumeră — cantitatea, sortimente, termene de livrare, se referă deci la contractul de furnizare iar art. 27 al Legii nr. 71/1969 precizează că ea se aplică *corespunzător* contractelor economice privind executarea de lucrări și prestarea de servicii. Dacă legea în cuprinsul ei s-ar referi la contractele economice, în general, și nu în principal la contractul de furnizare, nu era necesară o mențiune specială privind aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor ei și altor contracte economice. Din însăși inserarea unui asemenea text rezultă că de fapt Legea contractelor economice se referă nemijlocit la contractul de furnizare. În timp ce textele art. 10 pct. a, b, c găsesc o aplicare corespunzătoare și la alte contracte economice, textul art. 10 lit. d este aplicabil numai contractelor de furnizare.

¹ V. Gionea, *Rezolvarea neînțelegerilor precontractuale*, „R.R.D.” nr. 1/1974, p. 20. Șt. Cărpenu, în *Rolul contractelor în perfecționarea relațiilor economice*, Editura Academiei, București, 1974, p. 41.

O altă problemă pe care o ridică interpretarea textelor citate este aceea dacă decizia M.A.T.M.C.G.F.F. poate fi atacată la Consiliul de Miniștri. Pe de o parte art. 45 din Legea nr. 14/1971 citat, menționează expres că, pentru problemele la care ministerele interesate, celelalte organe centrale și locale ale administrației de Stat nu sînt de acord cu decizia M.A.T.M.C.G.F.F. acestea se pot adresa Consiliului de Miniștri. Pe de altă parte textul art. 10 lit. d, introdus ca urmare a modificării Legii nr. 71/1969, nu mai reproduce această mențiune. Se consideră, de aceea, în literatura juridică, că hotărîrea M.A.T.M.C.G.F.F. cu privire la soluționarea neînțelegerii are caracter definitiv și ține loc de contract, ca și deciziile date de organele prevăzute la lit. a, b și c. Deși autorii n-o spun, rezultă implicit că, în opinia acestor autori textul art. 45, care consacră posibilitatea părților care nu sînt de acord cu hotărîrea M.A.T.M.C.G.F.F. de-a se adresa Consiliului de Miniștri, a fost abrogată. Dar dispozițiile privind contractele economice cuprinse în Legea nr. 71/1969 sînt dispoziții cu caracter general, în raport cu dispozițiile speciale cuprinse în Legea cu privire la gospodărirea fondurilor fixe, resurselor naturale și aprovizionarea tehnico-materială, iar dispozițiile unei legi generale nu pot modifica implicit dispozițiile unei legi speciale.

Dealtfel credem că adoptarea unei soluții diferite pentru M.A.T.M.C.G.F.F. față de celelalte organe de soluționare a neînțelegerilor se poate justifica. Organele enumerate în art. 10 pct. a, b și c sînt organe tutelare ale părților care pot lua hotărîri obligatorii pentru părțile din subordinea lor. Poziția M.A.T.M.C.G.F.F. este diferită. El nu este organ tutelar al părților ci organ de specialitate cu atribuții în domeniul soluționării neînțelegerilor precontractuale din sfera aprovizionării tehnico-materiale, astfel încît posibilitatea părților de a se adresa Consiliului de Miniștri cînd sînt nemulțumite de soluția M.A.T.M.C.G.F.F. pare explicabilă, cu atît mai mult în cazul unor litigii privind indicatorii de plan de o deosebită importanță.

De lege feranda credem că se impune o punere de acord a textelor art. 45 pct. i din Legea nr. 14/1971 și art. 10 pct. d și aliniat ultim din Legea nr. 71/1969, eventual în sensul că părțile nemulțumite de soluția M.A.T.M.C.G.F.F. să se poată adresa Consiliului de Miniștri, dar numai pentru probleme ce privesc indicatorii de plan sau pentru obiective de o importanță deosebită. Se impune și rezolvarea problemei soluționării neînțelegerilor precontractuale, cînd ministerele sau alte organe centrale nu cad de acord asupra rezolvării neînțelegerii pentru alte contracte decît cele din sfera aprovizionării tehnico-materiale, care nu privesc indicatorii de plan sau obiective de o importanță deosebită, care să implice competența Consiliului de Miniștri.

Literatura juridică a fost confruntată cu problema naturii juridice a activității desfășurate de organele tutelare în soluționarea neînțelegerilor precontractuale.

Între o opinie, dealtfel izolată, pornindu-se de la ideea că în concepția Legii nr. 71/1969 contractul trebuie să fie rezultatul acordului părților, se consideră că art. 10 instituie un arbitraj sui generis și organele tutelare soluționează neînțelegerile în calitate de mandatar legal ai părților².

Într-o altă opinie, adoptată de majoritatea autorilor și de practica arbitrală, se consideră că soluționarea neînțelegerilor are loc în exercitarea atribuțiilor administrative, iar actele adoptate de organele competente să soluționeze neînțelegerile sînt acte administrative³.

² V. D. Zlătescu, *Neînțelegerile precontractuale*, „R.R.D.” nr. 12/1970, p. 64

³ V. Prisecaru, *Incheierea contractelor economice în lumina noilor reglementări legale*, în „A.S.” nr. 2/1970, p. 3, I. Constantinescu, *Contractul economic, formație a dreptului economic*, „A.S.” nr. 1/1971, p. 17, V. Istroian, *Considerații asupra cadrului legal de soluționare a neînțelegerilor precontractuale*, „A.S.” nr. 5/1971, p. 82. Șt. Cârpenaru, *op. cit.*, p. 51, Dec. P.A.S. 1488/1972, în „A.S.”, nr. 5/1972.

Credem că activitatea de soluționare a neînțelegerilor de către organele tutelare, sau de către M.A.T.M.C.G.F.F. (organ cu competență specială) este un aspect al activității acestora de îndrumare a încheierii contractelor economice. Soluționarea neînțelegerilor înseamnă rezolvarea unor probleme economice ivite în procesul încheierii contractelor. Sarcinile pentru îndeplinirea cărora urmează să se încheie contractul sînt tratate de organele tutelare care, în această calitate a lor de organe cu drept de directivă, pot adopta soluții obligatorii pentru organizațiile din subordinea lor.

Acele prin care se rezolvă neînțelegerile îmbracă forme diferite în funcție de organul de la care emană și după cum ele sînt adoptate de un singur organ sau sînt rezultatul înțelegerii intervenite între două organe.

Astfel, directorul centralei sau ministerul rezolvă neînțelegerile precontractuale printr-un acord; dacă a fost constituită o comisie specială în cadrul centralei sau ministerului, cu atribuții de soluționare a neînțelegerilor precontractuale printr-o hotărîre; comitetele executive ale consiliilor populare printr-o decizie; ministerele sau comitetele executive ale consiliilor populare cînd neînțelegerea privește două întreprinderi aparținînd unor ministere diferite sau sînt subordonate unor comitete executive diferite prin procese verbale. Aceste procese verbale au natura unor convenții ce concretizează acordul între cele două organe administrative. Dar dispoziția dată unităților în subordine de-a executa cele cuprinse în procesul verbal constituie un act administrativ. Uneori soluția rezultă și din corespondența purtată între cele două organe tutelare.

Acele prin care se soluționează neînțelegerile sînt obligatorii pentru cele două părți între care a apărut neînțelegerea și ele trebuie comunicate de îndată părților. În cazul refuzului de-a contracta hotărîrea respectivă ține loc de contract, iar în cazul soluționării unor neînțelegeri privind unele clauze ale contractului, ea completează contractul, astfel încît dacă una din părți nu se conformează clauzelor contractului, așa cum au fost configurate prin hotărîrea organului competent, cealaltă parte se poate adresa organului arbitral pentru angajarea răspunderii prin plata de penalități și daune pentru încălcarea contractului.

În literatura juridică este controversată problema naturii juridice a actului administrativ prin care organul sau organele competente soluționează neînțelegerile precontractuale. Problema prezintă nu numai interes teoretic dar și un neîndoielnic interes practic, în ceea ce privește posibilitatea exercitării de către organele arbitrale a unui control asupra legalității soluțiilor adoptate și posibilitatea revenirii asupra soluțiilor adoptate.

Într-o opinie ele sînt socotite acte administrative jurisdicționale. Se consideră că, avînd caracter jurisdicțional, aceste acte sînt definitive în sensul că nu există nici o cale de atac împotriva lor iar organele arbitrale nu pot nesocoti aceste hotărîri pentru că altfel ar avea un drept de control neprevăzut de lege⁴.

Într-o altă opinie pe care o socotim justă, se contestă caracterul de act administrativ jurisdicțional hotărîrii de soluționare a neînțelegerii precontractuale pe motiv că, nu sînt întrunite condițiile cerute pentru a califica un act administrativ ca act jurisdicțional⁵.

Literatura de specialitate reține următoarele criterii de delimitare a actelor administrative jurisdicționale: existența unui litigiu generat de încălcarea unui drept subiectiv sau unor dispoziții legale în cursul desfășurării activității executive; folosirea unei proceduri contradictorii de soluționare a litigiului; organul administrativ să fie independent în luarea hotărîrii și actul juridic prin care se ia hotărîrea să fie irevocabil⁶. Analizînd aceste criterii observăm că ele nu sînt

⁴ V. Gionea, *op. cit.*, p. 25—26, Șt. Cărpenu, în *Rolul contractelor economice în perfecționarea relațiilor economice*, p. 50.

⁵ I. Itzkovitz, *Soluții ale practicii arbitrale privind consecințele rezolvării neînțelegerilor precontractuale de către organele tutelare*; „A.S.” nr. 5/1971; p. 57—58; I. Itzkovitz, *Rezolvarea neînțelegerilor precontractuale*, „C.E.L.” nr. 11/1975, p. 9; V. Prisecaru, *Jurisdicții speciale în „R.S.R.”*, Ed. Ac. Buc., 1971, p. 59—60.

⁶ I. Vîntu, M. Anghene, M. Străoanu, *Organele administrației de Stat în Republica Socialistă România*, Ed. Academiei R.S.R., 1971, p. 207.

întrunite în cazul actelor prin care sînt soluționate neînțelegerile precontractuale. Astfel, neînțelegerile precontractuale nu sînt de regulă consecința încălcării unui drept subiectiv sau a unei dispoziții legale. De cele mai multe ori aceste neînțelegeri survin datorită neconcordanței între necesitățile și posibilitățile celor două părți.

Nu se folosește în cursul rezolvării neînțelegerii precontractuale o procedură contradictorie. Părțile fac cunoscut organelor de rezolvare a neînțelegerilor obiecțiile și justificarea lor, dar nu este reglementată o procedură care să asigure realizarea contradictorialității. De asemenea, nu există un organ care să fie independent în luarea deciziei, și nu rezultă din nici o dispoziție a actelor normative că organul sau organele tutelare (în acest caz de comun acord) nu pot reveni asupra soluției adoptate.

Credem că în favoarea opiniei după care actele administrative emise în soluționarea litigiilor precontractuale nu pot fi considerate acte jurisdicționale se poate invoca și faptul că în literatura de specialitate de (drept administrativ) organele enumerate de art. 10 al Legii nr. 71/1969 nu sînt tratate între organele administrative cu activitate jurisdicțională⁷. Este adevărat că autorii se ocupă numai de principalele organe cu activitate jurisdicțională, dar activitatea de soluționare a neînțelegerilor precontractuale este prea importantă ca să putem crede că pur și simplu autorii au trecut-o cu vederea.

Dealtfel, în opinia unor autori nu orice organ al administrației de stat creat pentru desfășurarea activității executive poate desfășura o activitate jurisdicțională, ci numai organe speciale de jurisdicție care lucrează pe baza unei anumite proceduri prevăzute de lege⁸. Or, în cazul litigiilor precontractuale nu există un organ special de jurisdicție, care lucrează pe baza unei anumite proceduri.

Tudor Drăganu consideră că orice organ al administrației de stat poate îndeplini o activitate jurisdicțională pe care o definește ca o activitate de soluționare a unor litigii juridice, subliniind că „spre deosebire de activitatea executivă, care pe linia și în cadrul strictei respectări a legilor urmărește totodată asigurarea oportunității măsurilor luate, activitatea jurisdicțională are ca unică preocupare legalitatea”⁹. De aceea, chiar dacă admitem acest punct de vedere, după care nu este necesară existența unui organ special de jurisdicție, nu putem considera activitatea organelor tutelare de soluționare a neînțelegerilor o activitate jurisdicțională. Activitatea pe care o desfășoară organele competente în soluționarea neînțelegerilor este o activitate de rezolvare pe cale administrativă a unor probleme economice și nu a unor litigii juridice prin folosirea unor forme și metode specifice acestei activități¹⁰.

Pără a se pronunța în mod direct asupra caracterului jurisdicțional al actului prin care organele competente rezolvă neînțelegerea precontractuală, practica arbitrală consideră că organele arbitrale sînt îndreptățite să verifice legalitatea hotărîrii organului de soluționare a neînțelegerii¹¹. Dreptul organelor arbitrale de a verifica legalitatea clauzelor contractului, fie că ele au fost convenite de părți, fie că ele au rezultat din rezolvările date de organele competente, se întemeiază pe art. 25 din Legea nr. 5/1959 potrivit căruia „Arbitrajul de Stat va înlătura,

⁷ I. Vîntu ș.a., *op. cit.*, p. 206—215; Al. Bolintineanu în *Organizarea și activitatea de stat în R.S.R.*, Ed. Acad. R.S.R., Buc. 1974, p. 361—380; V. Prisecaru, *Jurisdicții speciale în R.S.R.*, Ed. Acad. R.S.R., 1974, p. 39—42.

⁸ I. Vîntu ș.a., *op. cit.*, p. 365.

⁹ T. Drăganu, *Formele de activitate ale organelor Statului socialist român*, „E.S.”, 1965, București, p. 339.

¹⁰ V. Prisecaru, *op. cit.*, p. 58—60.

¹¹ Dec. P.A.S., 1983/1969. A.S. nr. 6/1969, p. 89; dec. P.A.S. 3258/1979, C.E.L., nr. 3/1976, p. 9. În speță s-a considerat nulă clauza inclusă în contract prin hotărîrea organelor tutelare care au soluționat neînțelegerea, în conformitate cu care termenul de livrare era fixat „la 30 zile de la primirea materiei prime din import”. O asemenea clauză constituie o condiție inadmisibilă în raporturile dintre organizațiile socialiste și ca atare a fost considerată nulă.

modifica sau înlocui clauzele contractuale găsite în neconcordanță cu legile sau alte dispoziții cu caracter normativ". Această orientare a practicii arbitrale este de natură să întărească legalitatea socialistă și aplicarea principiilor politice economice a statului nostru. Organele arbitrale au deci dreptul să nu dea urmare rezolvărilor date de organele tutelare neînțelegerilor precontractuale care contravin legii. Menționăm că nu trebuie să confundăm posibilitatea organului arbitral de a înlocui o clauză ilegală din cuprinsul contractului (indiferent dacă ea a fost stabilită prin acordul părților sau prin hotărîrea de soluționare a neînțelegerii) cu posibilitatea modificării contractului. Organele arbitrale nu pot modifica rezolvările date neînțelegerilor precontractuale după cum nu pot modifica nici clauzele convenite de părți ¹².

Un alt aspect al problemei naturii juridice a actelor de soluționare a neînțelegerilor se referă la posibilitatea revenirii asupra soluției adoptate. În principiu actele administrative, cu unele excepții în care se încadrează și actele administrative jurisdicționale, sînt revocabile ¹³.

Actele de soluționare a neînțelegerilor precontractuale, chiar dacă nu le considerăm jurisdicționale, sînt hotărîri definitive, în sensul că nu pot fi revocate și nu există, ca regulă, o cale de atac împotriva lor. Ele sînt irevocabile pentru că ele dau naștere sau modifică un raport contractual și posibilitatea revocării lor ar însemna posibilitatea modificării pe calea unui act administrativ a unui raport contractual, a unor drepturi și obligații civile.

Dar ca orice hotărîre și o asemenea hotărîre poate porni de la o premisă eronată sau să fie dată fără cunoaștere tuturor datelor. De aceea, trebuie să admitem posibilitatea revenirii, respectiv a reexaminării soluției de către organul de la care emană.

Practica arbitrală s-a pronunțat în sensul posibilității revenirii asupra rezolvării date de organul care a soluționat neînțelegerea. În dec. P.A.S. 377/1975 ¹⁴ se arată că organul care a soluționat neînțelegerea poate reveni asupra soluției date din moment ce se află în posesia unor elemente din care rezultă că situația pe care a reținut-o inițial nu corespunde realității. O altă orientare, în sensul că nu s-ar putea reveni asupra soluției inițiale, ar fi avut-o influența negativă asupra unei rezolvări judicioase a neînțelegerii ivite, cu prilejul încheierii contractului și ca atare asupra prestațiilor dintre părți.

Dacă admitem că organul care a adoptat hotărîrea de soluționare a neînțelegerii poate reveni asupra ei trebuie să admitem că această revenire poate avea loc, în aceleași condiții și la sesizarea uneia din părți.

Credem că părțile interesate pot uza de drept general de sesizare conferit de legislația în vigoare pentru înlăturarea erorilor săvîrșite și adoptarea soluției legale. Partea nemulțumită cu soluționarea dată de organul competent, care a rezolvat ca ultim for neînțelegerea precontractuală, poate cere reexaminarea pentru reformarea soluției, dacă ulterior rezolvării neînțelegerii apar elemente de natură să impună o soluție diferită.

Reținem în concluzie că, în sistemul actualei reglementări, soluționarea neînțelegerilor precontractuale are loc în sfera activității administrative și anume în exercitarea atribuțiilor de conducere și dirijare a activității de încheiere a contractelor. Actele adoptate sînt acte administrative — și anume decizii economice — în principiu definitive, dar cu posibilitatea revenirii asupra lor în condiții asemănătoare în care este posibilă reexaminarea unei hotărîri arbitrale.

¹² Arbitrajul de stat central, hot. nr. 3528/1972, în Al. Deteșan, Gh. Ti-gaeru, *Contractele economice*, editată de „Revista economică”, București, 1975, p. 75.

¹³ T. Drăganu, *Actele de drept administrativ*, București, Ed. șt., 1959, p. 199—200.

¹⁴ Nepublicată, citată de I. Itzkovitz în *Precizări privind rezolvarea neînțelegerilor precontractuale*, „C.E.L.”, nr. 22/1975, p. 9.

¹⁵ Șt. Cărpenu, *op. cit.* Credem însă că dispozițiile art. 45, pct. 1 ale Legii nr. 14/1971 consacră o cale de atac împotriva soluțiilor M.A.T.M.C.G.F.F.

CONSIDERAȚII ASUPRA NOȚIUNII DE ORDINE INTERIOARĂ

DE

GH. FILIP

Ordinea și disciplina în muncă constituie o necesitate pentru orice proces de muncă, indiferent de orinduirea socială, deoarece condiționează desfășurarea normală și eficientă a acestui proces. „...această reglementare și ordine — subliniază Karl Marx — constituie ele însele un element al oricărui mod de producție care trebuie să capete stabilitate socială față de pura împlinire sau arbitrar”¹.

Realizarea importantelor sarcini stabilite de Congresul al XI-lea al partidului, în vederea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră, impune o bună organizare a muncii, întărirea disciplinei în muncă și a ordinii în fiecare unitate. „Vastul program de dezvoltare a industriei socialiste prevăzut — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului — impune măsuri ferme pentru organizarea pe baze științifice a producției și a muncii, întărirea ordinii și disciplinei, a spiritului de răspundere în toate sectoarele...”².

Importanța pe care o prezintă ordinea și disciplina muncii, cât și utilizarea tot mai frecventă în ultima perioadă în unele documente de partid, în unele acte normative, precum și în unele lucrări de specialitate a acestor noțiuni, ne determină ca, în cele ce urmează, să procedăm, în primul rând, la precizarea noțiunii de ordine interioară și, în al doilea rând, a legăturii care există între această noțiune și cea de disciplină a muncii.

Noțiunea de ordine sub diversele ei aspecte: de drept, publică, obștească și interioară, este folosită în mai multe ramuri de drept, în special în dreptul constituțional, penal, civil, administrativ, muncii etc. De la început este necesar să relevăm că examinarea, chiar sumară, a dispozițiilor normative și a opiniilor exprimate în legătură cu aceste noțiuni, ne duce la concluzia că nu există o unitate în determinarea adevăratei lor semnificații.

Problema determinării conținutului fiecăruia din aspectele arătate ale noțiunii de ordine, în general, a format obiectul unor studii de dată mai recentă sau mai veche în literatura juridică din țară³ și străinătate⁴, fără ca respectivii autori

¹ Karl Marx, *Capitalul*, Volumul III, E.P.L.P., București, p. 747.

² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Ed. pol., București, 1974, p. 52.

³ I. Ceterchi și col., *Teoria statului și dreptului*, Ed. did. și ped., București, 1967, p. 442—443; I. Demeter, I. Ceterchi, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. șt. Buc., 1962, p. 253 și urm.; M. Luburici, *Noțiunea de ordine de drept și ordine publică în teoria și practica instanțelor judecătorești*, „Justiția nouă”, nr. 1/1961, p. 43.

⁴ L. A. Sokolov, *Disciplina socialistă și ordinea publică*, „Statul și dreptul sovietic”, nr. 12/1966, p. 94—97; V. I. Ighitov, *Despre sfera reglementării juridice în domeniul asigurării ordinii publice*, „Statul și dreptul sovietic”, nr. 6/1964; M. P. Careva, I. G. Fedkin, *Teoria statului și dreptului*, Moscova, 1955, p. 301; S. F. Kecekian, *Normele dreptului și raporturile juridice*, „Statul și dreptul sovietic”, nr. 2/1955, p. 38.

să se refere și la noțiunea de ordine interioară. Mai mult, unele precizări apar cu atât mai necesare, dacă avem în vedere faptul că nici problema legăturii care există între noțiunea de ordine interioară și cea de disciplină a muncii nu a fost abordată în literatura de specialitate, iar unii autori, care s-au referit la aceste noțiuni, le-au folosit în aceeași accepțiune, ignorând adevărata lor semnificație juridică.

În încercarea noastră de a determina conținutul noțiunii de ordine interioară, vom folosi concluziile la care au ajuns unii autori în examinarea noțiunii de ordine sub aspectele arătate mai sus și, pornind de la raportul care există între legalitatea socialistă și ordinea de drept, vom evidenția în ce constă legătura dintre noțiunea de disciplină a muncii și cea de ordine interioară.

Ceea ce este comun tuturor aspectelor noțiunii pe care o examinăm, este termenul de *ordine*, de aceea, trebuie să ne referim mai întâi la înțelesul acestui cuvânt.

Potrivit dicționarului limbii române moderne⁵, atunci când ne referim la lucruri, prin termenul de *ordine* se înțelege dispoziția, modul de succesiune, așezarea unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, deci ordonarea lor potrivit unor concepții, unui anumit plan.

Atunci când ne referim la comportarea și activitatea umană, ordinea exprimă relațiile dintre oameni, care trebuie să corespundă anumitor reguli de conduită instituite sau sancționate de către stat, anumitor reguli de conviețuire socială etc. Așadar, o anumită ordine în relațiile sociale dintre oameni înseamnă o astfel de stabilire a relațiilor sociale, care să fie conformă cu anumite reguli.

Ordinea de drept, parte componentă a ordinii sociale, este organizarea relațiilor sociale în conformitate cu normele dreptului socialist⁶.

Ordinea interioară, existentă în fiecare unitate socialistă, este una din formele de concretizare a ordinii de drept, o parte a acesteia. În fiecare unitate trebuie să existe o anumită ordine interioară, deoarece aceasta constituie o condiție esențială a desfășurării oricărui proces colectiv de muncă.

Ordinea interioară se realizează atunci când conduita participanților la procesul muncii corespunde normelor obligatorii aplicabile în unitatea respectivă.

Raportul dintre legislație, legalitate și ordine de drept, pe de o parte, este deopotrivă valabil și între legislația muncii, disciplina muncii și ordinea interioară, pe de altă parte.

Astfel, legislația muncii, parte a legislației statului nostru, este aceea care prevede conduita părților din raporturile juridice de muncă, disciplina muncii, la fel ca și legalitatea, obligă la respectarea acestei conduite, iar înfăptuirea ordinii interioare, întocmai ca ordinea de drept din care face parte, este rezultatul respectării obligației de îndeplinire a conduitei prevăzute.

Existența ordinii interioare, în orice unitate, este condiționată de următorii factori: relațiile sociale de muncă; normele juridice care reglementează aceste relații și concordanța dintre conduita părților raporturilor juridice de muncă cu prevederile acestor norme juridice⁷.

Prin urmare, ordinea interioară, presupunând stabilitatea raporturilor juridice de muncă, înseamnă că „numai în prezența acestor condiții și deci în stabilitatea lor se crează o anumită ordine”⁸, adică — așa cum sublinia Karl Marx — aceea situație în care totul decurge în felul stabilit.

Caracterizarea făcută de N. G. Alexandrov⁹, legalității socialiste și ordinii de drept ca fiind două aspecte ale aceluiași fenomen, care corespund celor două forme de existență a dreptului: dreptul obiectiv și drepturile subiective, poate fi considerată ca deplin valabilă și pentru disciplina muncii și ordinea interioară.

⁵ Vezi *Dicționarul limbii române moderne*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1958, p. 568.

⁶ I. Demeter, I. Ceterchi, *op. cit.*, p. 253.

⁷ I. Ceterchi și col., *op. cit.*, p. 442.

⁸ M. Luburici, *op. cit.*, p. 14.

⁹ N. G. Alexandrov, *Legalitatea și ordinea de drept în societatea sovietică*, „Gosiurizdat”, Moscova, 1955, p. 123.

Astfel, existența dreptului obiectiv este o premisă a disciplinei muncii, iar realizarea drepturilor subiective și executarea obligațiilor juridice rezultate din raporturile juridice de muncă înseamnă însăși înfăptuirea ordinii interioare.

Prin urmare, ordinea interioară se realizează ca o consecință a îndeplinirii întocmai și la termenele stabilite a obligațiilor prevăzute de normele juridice care reglementează conduita pe care trebuie să o aibă persoanele încadrate în muncă față de unitatea din care fac parte, indiferent de funcția îndeplinită.

Ordinea interioară poate fi considerată ca fiind aplicarea normelor de drept în realizarea raporturilor juridice de muncă, sau, cu alte cuvinte, desfășurarea raporturilor juridice de muncă în strictă conformitate cu normele dreptului muncii¹⁰.

Dacă în orinduirile bazate pe exploatare „ordinea” exprima voința unei minorități, în societatea socialistă ea corespunde voinței și intereselor maselor de oameni ai muncii și se realizează prin acțiunea lor conștientă, liber consimțită. Continuu perfecționare a relațiilor de producție socialiste, creșterea rolului conducător al partidului, adâncirea democrației socialiste, ridicarea continuă a nivelului politic, ideologic și profesional al persoanelor încadrate în muncă, care au calitatea atât de producători cât și de proprietari ai întregii avuții naționale și întărirea unității moral-politice a întregului nostru popor, constituie garanții reale, obiective și subiective ale înfăptuirii ordinii de drept socialiste, implicit a ordinii interioare în fiecare unitate¹¹.

Din cele expuse mai sus, rezultă legătura strânsă și condiționarea reciprocă dintre ordinea interioară și disciplina muncii. Disciplina muncii este un mijloc, o premisă indispensabilă a ordinii interioare, iar înfăptuirea ordinii interioare este un rezultat al existenței unei consecvente discipline a muncii într-o anumită unitate¹².

Orice neîndeplinire sau îndeplinire necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu constituie o atingere adusă ordinii interioare existentă în cadrul respectivei unități și, totodată, o încălcare a dreptului obiectiv. Această încălcare atrage răspunderea disciplinară, materială, administrativă sau penală a persoanei vinovate, în raport de natura și consecințele abaterii comise, apărarea ordinii reprezentând una din funcțiile statului socialist.

Ordinea interioară fiind dreptul realizat, putem trage concluzia că ea reprezintă consecința respectării disciplinei muncii în cadrul unei anumite unități. Așadar, înfăptuirea ordinii interioare presupune îndeplinirea conștiințioasă de către toți oamenii muncii, indiferent de funcția pe care o dețin, a sarcinilor lor de muncă, comportarea lor în conformitate cu normele respective, o comportare disciplinată.

Întreaga activitate educativă, de stimulare morală și materială a oamenilor muncii care își îndeplinesc conștiințios obligațiile de muncă și respectă normele de comportare, precum și de aplicare a măsurilor de constrângere împotriva acelor care le încalcă, contribuie la întărirea disciplinei muncii și, pe această cale, la înfăptuirea ordinii în cadrul unităților socialiste.

¹⁰ Vezi I. Ceterchi și col., *op. cit.*, p. 443; M. Luburici, *op. cit.*, p. 19.

¹¹ Vezi, *Rolul și funcțiile dreptului în făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate*. Ed. Acad. R.S.R., București, 1974, p. 119 și urm.

¹² Oglindirea raportului dintre disciplina muncii — mijloc — și ordinea interioară — rezultat — trebuie să rezulte și din felul în care sînt folosiți acești termeni. Ni se pare mai potrivit ca noțiunea de disciplină a muncii să preceadă celei de ordine interioară și nu invers, așa cum se folosește în unele acte normative și literatura de specialitate.

UNELE PROBLEME ALE ÎNTĂRIRII FAMILIEI ȘI REGLEMENTAREA CONFLICTUALĂ

DE

GH. PITICARIU

Condițiile de viață, materiale și spirituale, pe care le asigură societatea noastră se exprimă și în sprijinul activ al statului și partidului pe linia întăririi relațiilor de familie.

Traducerea în viață a măsurilor de ridicare a bunăstării oamenilor muncii preconizate de politica partidului¹ și statului determină consolidarea familiei în țara noastră.

Garanția principală a ocrotirii și întăririi familiei în țara noastră este proprietatea socialistă. Dezvoltarea proprietății socialiste duce la creșterea veniturilor oamenilor și prin aceasta la întărirea bazei materiale a familiei.

Pe lângă garanțiile cu caracter material, întărirea familiei este asigurată și prin garanții de ordin juridic. Legiuitorul are permanent în vedere necesitatea consolidării familiei, celula de bază a societății noastre socialiste, asigurarea stabilității căsătoriilor, perfecționarea relațiilor dintre soți și dintre părinți și copii.

În art. 23, al. 2 din Constituția R.S.R., se prevede că statul ocrotește căsătoria și familia. Acest principiu este reprodus și de art. 1 al. 1 C.F., în care se arată că statul sprijină dezvoltarea și consolidarea familiei prin măsuri economice și sociale. Ocrotirea și întărirea familiei se realizează nu numai cu ajutorul normelor dreptului familiei, ci și cu ajutorul altor norme juridice. Pentru a asigura stabilitatea familiei, codul familiei reglementează riguros condițiile de fond și cele de formă ale căsătoriei, drepturile și obligațiile personale și patrimoniale ale soților, precum și desfacerea acesteia prin divorț. De asemenea, și normele dreptului internațional privat, alături de normele dreptului familiei și de celelalte norme juridice, contribuie din plin la întărirea relațiilor de familie.

Reglementarea conflictuală a raporturilor de familie constituie un mijloc important pentru întărirea căsătoriei încheiate între persoane de cetățenii diferite. Căsătoriile încheiate între cetățeni români și străini se află în atenția tuturor factorilor² care asigură întărirea familiei la noi în țară. În dreptul internațional privat sînt reglementate condițiile de fond și formă ale căsătoriilor cu un element de extraneitate, precum și raporturile dintre soți, dintre părinți și copii și desfacerea căsătoriei.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința Mondială a Populației*, 19 august 1974, Ed. pol., București, 1974, p. 10; *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, în *Congresul al XI-lea al P.C.R.*, 25—28 nov., Ed. pol., București, 1975, p. 665.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste*, 2—4 iunie 1976, în „Scînteia”, anul XLV, nr. 10.508, 3 iunie 1976.

Reglementarea conflictuală a problemelor privind divorțul este menită să indice caracterul cu totul excepțional al desfacerii căsătoriei în legislația noastră. În codul familiei, modificat prin D. 779/1966, 680/1969 și 174/1974 se prevede că „instanța judecătorească nu poate desface căsătoria prin divorț decât atunci când, datorită unor motive temeinice, raporturile dintre soți sînt atît de grav și iremediabil vătămăte încît continuarea căsătoriei este vădit imposibilă pentru cel care cere desfacerea ei“. De asemenea, același text dispune că temeiurile cererii de divorț și imposibilitatea continuării căsătoriei se vor aprecia în raport cu durata căsătoriei și cu interesele copiilor minori. Noua reglementare dată desfacerii căsătoriei în ultimul deceniu este menită să asigure întărirea raporturilor de familie în țara noastră.

Aceeași tendință de întărire a raporturilor de familie se întîlnește și în legislațiile altor state din Europa. Problema cea mai importantă care se pune în legătură cu aceste legislații este dacă ele cuprind norme cu caracter teritorial sau sînt norme de ordine publică. În special în domeniul desfacerii căsătoriei au apărut dispoziții legale în diferite țări europene³, ca dealtfel și în România, care urmăresc pe cît posibil menținerea căsătoriei, avînd în vedere că divorțul produce consecințe deosebit de grave pentru familie și copii minori în special, precum și pentru societate în general.

Divorțul prin consimțămînt mutual este tot mai mult supus în multe legislații din Europa unor condiții tot mai restrictive⁴.

Din toate materiile dreptului familiei, divorțul este poate materia care, în relațiile internaționale, ridică numeroase dificultăți. Abundența deciziilor și a opiniilor publicate în culegeri sau revistele din străinătate și din țara noastră sînt martorii acestor dificultăți.

Astfel, sînt țări străine care n-au reglementat decât restrictiv divorțul; foarte important pentru practică este cazul Spaniei și Italiei⁵. Chiar atunci cînd admit divorțul, unele sisteme de drept străine prezintă diferențe radicale în raport de dreptul familiei român, mai ales privitor la cauzele divorțului și la procedura acestuia.

În unele țări este cunoscut divorțul prin consimțămînt mutual⁶, separația de corp, cum se întîlnește în dreptul familiei belgian, sau repudierea unilaterală cunoscută în dreptul musulman și mozaic. Există unele state în care dreptul internațional privat nu este unificat, mai ales în materia divorțului, care are reglementări diferite de la o subdiviziune teritorială la alta sau de la un grup religios sau etnic la altul. În unele state de tip federal, cu toate că divorțul ține în principiu de competența statelor membre, totuși reguli constituționale vin să-l controleze pe plan federal (S.U.A., Australia).

O complicație de alt tip o prezintă Elveția. În acest stat federal, cu toate că dreptul divorțului este unificat, totuși procedura divorțului ține de competența

³ Vezi *Legea de reformă a dreptului căsătoriei și a familiei din R.F.G.* din 15 iunie 1976, „Bundesgesetzblatt“, Teil II, Bonn, 15 iunie 1976, nr. 67, p. 1421.

— Legea belgiană asupra divorțului din 27 iunie 1960 în cazul cînd cel puțin unul din soți este străin.

— Bazele legislației familiei și căsătoriei, a U.R.S.S. și Republicilor unionale, din 27 iunie 1968.

— Legea din R.D.G. privitoare la dreptul aplicabil în relațiile internaționale, civile, de familie, de muncă, precum și la contractele economice internaționale, „Bul. of.“ nr. 46/8 dec. 1975, intrată în vigoare la 1.1.1976.

⁴ În Suedia, legea de la 1 ian. 1974 prevede că soții pot obține divorțul și prin consimțămînt mutual dacă nu au copii mai mici de 16 ani. În Belgia, divorțul prin consimțămînt mutual este subordonat unor condiții foarte stricte: soțul trebuie să aibă 25 de ani, iar soția nu mai puțin de 21, dar nici mai mult de 45 de ani; căsătoria trebuie să fi durat cel puțin 2 ani și cel mult 20 de ani.

⁵ În Italia a fost legiferat divorțul prin legea nr. 898 din 1 decembrie 1970, care prevede anumite cazuri în care se poate desface căsătoria. *Les Législations de droit international privé*, Oslo, 1971, p. 121.

⁶ U.R.S.S., R.F.G., Franța, Belgia.

fiecărui canton și este diferită de la canton la canton. Art. 158 din codul civil elvețian aduce restricții în ce privește divorțul, iar tribunalul federal controlează aplicarea acestui text⁷.

Se știe că principiile generale, ca și regulile particulare ale dreptului internațional privat, pot fi diferite în materie de divorț, deoarece este vorba în special de reguli de procedură.

În materie de competență, condițiile în care diferitele state își abilitază autoritățile judiciare în domeniul divorțului diferă ușor; cetățenia, domiciliul sau reședința sînt criterii generale luate în considerație, dar aceste concepte pot avea un sens diferit de la un stat la altul și pot fi în mod divers combinate.

Regulile conflictelor de legi în vigoare în materie sînt în mod constant de cele mai multe ori foarte variate. Divorțul soților străini de naționalitate diferită este actualmente, la noi în țară, ca și în Franța, supus fie legii domiciliului comun al soților sau legii instanței, ca *lex fori*, iar în Belgia⁸ legii domiciliului comun al soților.

În dreptul internațional privat român în materie de divorț în epoca actuală se pot face unele observații asupra modului cum a fost abordată problema conflictelor de legi.

Din punctul de vedere al conflictelor de legi există două categorii de norme de drept mai multe din foarte variate. Divorțul soților străini de naționalitate diferită este actualmente, la noi în țară, ca și în Franța, supus fie legii domiciliului comun al soților sau legii instanței, ca *lex fori*, iar în Belgia⁸ legii domiciliului comun al soților.

Din punctul de vedere al conflictelor de legi există două categorii de norme de drept mai multe din foarte variate. Divorțul soților străini de naționalitate diferită este actualmente, la noi în țară, ca și în Franța, supus fie legii domiciliului comun al soților sau legii instanței, ca *lex fori*, iar în Belgia⁸ legii domiciliului comun al soților.

În domeniul în care acționează aceste norme nu se pune problema aplicării legii străine, deoarece asemenea domenii prezintă o deosebită importanță pentru statul nostru (spre exemplu: regulile de procedură, executare silită, proprietate etc.). Termenul de „teritorialism” este folosit în dreptul internațional privat în înțelesuri diferite. Astfel, vorbim de „teritorialismul unui anumit sistem de drept internațional privat”, despre „teritorialitatea legilor” și despre „teritorialismul feudal al cutumelor”.

Legile teritoriale se aplică pe teritoriul statului tuturor bunurilor ce să găsească acolo, tuturor persoanelor care își au domiciliul sau reședința pe acel teritoriu, precum și tuturor actelor juridice care se încheie pe acel teritoriu. Legile teritoriale se aplică tuturor raporturilor sociale ce se nasc, se transferă, se sting sau se modifică pe teritoriul statului nostru, în schimb ele nu se aplică în afara granițelor țării noastre. Noțiunea de lege teritorială nu are sens decît în conflictul de legi în spațiu, adică în acea formă de conflicte de legi care apar odată cu nașterea, transferarea sau stingerea unui drept. Termenul de lege teritorială este folosit astăzi în două sensuri: a) lege a locului unde s-a încheiat actul juridic, s-a săvîrșit faptele juridice sau unde se găsește bunul și b) lege a instanței. Prin sistem teritorialist înțelegem astăzi trăsătura dominantă a unui sistem de drept internațional privat, care constă în aplicarea foarte largă a dreptului teritorial. Un sistem de drept, zis teritorialist, nu exclude complet aplicarea dreptului străin, dar limitează foarte strict cazurile în care acesta este competent.

Normele teritoriale din cadrul sistemului nostru de drept internațional privat sînt dublate de recunoașterea drepturilor cîștigate conform legii străine competente. De asemenea, menționăm că teritorialismul actual este diferit de teritorialismul feudal al cutumelor, concepție ce a fost de mult abandonată și care avea în vedere aplicarea exclusivă a cutumei respective, neridicînd problema aplicării dreptului străin.

Normele extrateritoriale sînt cele ce reglementează raporturile în care intră cetățenii români în străinătate. Aceste dispoziții sînt cuprinse în art. 2 al. 2 din c. civ. român.

⁷ Ph. Franceskakakis, *Le divorce d'époux de nationalité différente*, „Revue critique de droit international privé”, 1954, p. 325.

⁸ Raymond Abrahams, „La loi belge du 27 juin 1960 sur l'admissibilité du divorce lorsqu'un des conjoints au moins est étranger”, „Journal du droit international”, nr. 4/1966, p. 765.

O problemă cu caracter general care interesează materia divorțului este cea privitoare la excepția de ordine publică și la legile teritoriale. Dreptul străin poate fi aplicat în țara noastră atunci când acest lucru constituie soluția cea mai potrivită. Există totuși situații în care legea străină, deși normal competentă, nu poate fi aplicată deoarece încalcă anumite principii fundamentale ale sistemului nostru de drept care fac imposibilă aplicarea legii străine. Dreptul străin se aplică întotdeauna sub rezerva ordinii publice. Noțiunea de ordine publică a apărut și s-a impus ca o instituție de drept internațional privat mai ales în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când în conflictele de legi au apărut legi naționale, cu deosebiri lor profunde determinate de dezvoltarea economică a fiecărei țări și de gradul de dezvoltare a ordinii juridice. Deși nu avem un text în legislația noastră care să definească, în general noțiunea de „ordine publică”, se vorbește totuși de anumite aspecte ale acestei noțiuni în codul de procedură civilă art. 375 și art. 522 din codul de procedură penală. Ordinea publică apare ca un mijloc folosit de judecător pentru a înlătura aplicarea legii străine normal competentă să reglementeze un anumit raport atunci când legea străină este contrarie unui principiu fundamental al dreptului instanței⁹.

Trebuie să remarcăm că excepția de ordine publică se invocă întotdeauna în cadrul unui sistem de drept în care se pune problema aplicării legii străine. De aceea, în anumite sisteme de drept, cum este cel englez, ordinea publică se invocă foarte rar, deoarece dreptul internațional privat englez aplică foarte puțin legea străină în cazul conflictelor de legi în spațiu; majoritatea normelor în dreptul englez sînt de aplicare teritorială, iar calificarea duce la înlăturarea aplicării legii străine¹⁰.

Ordinea publică intervine atunci când legea străină cuprinde principii opuse sistemului de drept al instanței. Aceste principii trebuie să fie fundamentale pentru a înlătura legea străină de altfel competentă să reglementeze relația respectivă. Astfel, dacă legea străină ar prevedea separația de corp sau regimul dotal, divorțul prin consimțămînt mutual, căsătoria religioasă etc., legea competentă trebuie să fie legea română ca *lex fori*. Excepția de ordine publică se ridică, de obicei, numai la conflictele de legi în spațiu. În cazul conflictelor de legi în timp și spațiu, excepția de ordine publică se invocă foarte rar, deoarece legea noastră recunoaște de obicei un drept cîștigat într-o țară străină sub o lege competentă (exemplu, o căsătorie poligamă încheiată într-o țară străină în care poligamia este admisă și ulterior această căsătorie este invocată în fața autorității române¹¹).

Ordinea publică internațională mai este denumită de unii autori și relativă, deoarece este mai elastică, admitînd în unele cazuri aplicarea legii străine, pe cînd ordinea publică internă este absolută, cu caracter coercitiv, obligînd deopotrivă pe români, ca și pe străini, excluzînd total aplicarea legii străine. După cum am văzut, din punctul de vedere al conflictelor de legi în spațiu normele interne de drept se împart în teritoriale și extrateritoriale. Printre normele teritoriale mai enumerăm: normele dreptului penal, dreptul constituțional, dreptul administrativ, precum și anumite categorii din normele dreptului civil, cum ar fi: normele privitoare la răspunderea delictuală, normele ce reglementează actele de stare civilă, D. nr. 278/1960, unele dispoziții ale codului familiei și în special D. nr. 779 privind la divorț, modificat prin D. nr. 680/1969 și D. nr. 174/1974.

Dispozițiile cu caracter teritorial exclud aplicarea dreptului străin. În dreptul internațional privat român se poate pune problema dacă normele privitoare la divorț exclud aplicarea legii străine?

⁹ I. Filipescu și M. Jacotă, *Drept internațional privat*, Ed. did. și ped., București, 1968, p. 87; M. Jacotă, *Drept internațional privat*, Ed. did. și ped. București, 1976, p. 54.

¹⁰ R. H. Graveson, *The Conflict of Laws*, London, 1960, p. 559.

¹¹ M. Jacotă, *op. cit.*, p. 88.

Literatura noastră juridică dinaintea celui de al doilea război mondial a susținut în mod constant (despre practica judiciară nu s-ar putea spune același lucru) că familia străinilor în România e supusă legii lor naționale, adică legii străine¹².

În literatura juridică mai vechi s-au adus trei argumente în favoarea interpretării „bilaterale” a al. II al art. 2 cod civil. Un argument era dedus din lucrările preparatorii ale codului civil francez din 1804. Dar acest argument nu mai este și nu mai poate fi susținut astăzi de autorii noștri, așa încît nu ne oprim asupra lui.

Al doilea argument ar avea în vedere o idee exprimată încă din secolul al XVIII-lea de Rödenburgh, că: „starea și capacitatea persoanelor sînt indivizibile”. Se poate concepe — spunea Rödenburgh — ca aceeași persoană să fie majoră aici și capabilă, în altă parte, minoră și incapabilă? Aici sănătoasă la minte și avînd toate drepturile și în altă parte nebună și incapabilă?

În fine, al treilea argument este cel mai frecvent invocat și se pare că e unicul susținut de autorii noștri¹³: dacă românului în străinătate i se aplică legea română, atunci pentru a păstra reciprocitatea, trebuie să se admită soluția că și străinii care se găsesc în România sînt cîrmuiți de legea străină.

În realitate, argumentul acesta nu este prea puternic. Este vorba de două situații distincte: familia românului în străinătate și familia străinului în România. Fiecare situație are problemele ei distincte și nimic nu ne obligă să dăm aceleași soluții în ambele situații. Dealtfel, așa cum s-a arătat de mai multe ori, se pot da numeroase exemple în acest sens. În materie de cetățenie, legile adoptă două situații contradictorii: *ius sanguinis* și *ius soli*. În materie de competență, recunoaștem instanțelor noastre o competență mai largă decît instanțelor străine (art. 607 procedură civilă). Actele dresate de un consul român pentru un român în străinătate sînt valabile pentru noi, chiar dacă nu există convenție consulară, dar actele unui consul străin dresate la noi nu sînt recunoscute în absența unei convenții consulare.

Al. 2 art. 2 cod civil dă o soluție sigură în materie de stare civilă și capacitatea românului în străinătate. Dacă însă vrem să deducem din al. 2 o regulă pentru familia străinilor din România, atunci trebuie să observăm că textul se poate foarte bine interpreta în două sensuri absolut contrarii. Se poate spune că al. 2 aplică la români un principiu mai general, după care starea civilă a persoanei este supusă legii lor naționale¹⁴, după cum se poate susține că al. 2 trebuie să se interpreteze restrictiv, ca aplicînd soluția legii naționale numai românilor care se găsesc în străinătate, iar în ceea ce privește pe străinii care se găsesc la noi în țară, să li se aplice legea instanței, legea domiciliului sau a reședinței sau orice altă soluție. Așa fiind, interpretarea al. 2 al art. 2 din codul civil român în literatura de specialitate actuală trebuie privită ca o opinie proprie

¹² A. Juvăra, *Curs de drept internațional privat*, București, 1934, p. 47—48, pe drept cuvînt subliniază că e vorba de o opinie și practică (e vorba de practica instanțelor burgheze române) care caută sprijin în texte (al. II art. 2 cod civil), dar: „Argumentul nu are mare valoare”. Dealtfel, același lucru îl arată în Franța Niboyet, referindu-se la al. III art. 3 cod civil francez (corespunzător art. 2 al. II cod civil român). „Vestitul argument de reciprocitate nu are nici o valoare. Legislatorul poate foarte bine să dea o soluție cît privește pe francezi, fără să decidă la fel în cazul străinilor” (Niboyet, *Manuel de droit international privé*, Paris, 1928, p. 697 nota 1). Cu privire la al. III art. 3 cod civil francez, autorul se întreabă dacă soluția pe care o conține este excepțională și trebuie să se interpreteze restrictiv sau să se extindă și în cazul, nereglementat prin text, al străinilor care se găsesc în Franța? Argumentele de text nu ne pot da o soluție, observă el: „s-ar putea într-adevăr trage din el două soluții în sensuri exact contrarii” (p. 696).

¹³ I. Nestor și Căpățînă, *Legea aplicabilă statutului personal al străinilor potrivit dreptului internațional privat român*, „R.R.D.” nr. 9/1967, p. 33.

¹⁴ M. Jacotă, *Probleme și soluții ale conflictelor de legi în domeniul familiei în noua codificare poloneză*, la An. șt. Univ. Iași, secț. III, șt. jurid. 1969, p. 197.

autorilor. Dacă această interpretare ar fi sancționată de practica judiciară, am putea afirma că sîntem în fața unei reguli nescrise a dreptului internațional privat. Iată de ce, credem noi, că nu e lipsit de interes să examinăm care sînt soluțiile instanțelor noastre în această materie.

Pentru cazurile în care raporturile juridice considerate au legătură cu mai multe sisteme de drept, printre diferitele elemente de fapt, știința dreptului internațional privat își propune să descopere legea care are cea mai mare legătură cu raportul, fie în baza unui singur element de fapt, dar foarte important, decisiv în speță, fie în baza mai multor elemente de fapt, care conjugate, duc la o anumită soluție.

Spețele din domenii care apar mai obișnuit în fața instanțelor (divorțuri, pensii de întreținere, împărțirea bunurilor comune între soți, stabilirea paternității etc.), pot fi clasificate, pentru o mai bună înțelegere a caracterului soluțiilor, în spețe în care o parte este cetățean străin și alta este român și spețe în care ambele părți sînt cetățeni străini. Să examinăm mai întîi soluțiile date în spețele din prima categorie. În această categorie, pentru nevoile analizei noastre, vom face următoarele distincții: în unele cauze, ambele părți cu domiciliul în România; în altele, reclamantul român care domiciliază în România, iar pîrțul, cetățean străin, locuiește în străinătate; în fine, există și cauze în care reclamantul este cetățean străin și domiciliază în străinătate, iar pîrțul, român, domiciliază în România.

Din cea de a doua categorie ne interesează spețele în care ambele părți, cetățeni străini, se află în România.

După cum am arătat în paginile precedente, stabilirea legii care reglementează familia străinului în România prezintă dificultăți. Al. 2 al art. 2 cod civil român nu ne spune nimic în această privință. În literatura juridică se poartă discuții privind legea aplicabilă familiei străinului în România. Desori se susține că familia străinului în România este guvernată de legea sa națională. Practica, însă, aplică numai legea română.

Spețele pe care le vom prezenta, judecate de instanțele române sau de instanțele străine, au scopul de a demonstra că în prezent, în materia divorțului, se aplică constant legea instanței, legea domiciliului comun al soților sau legea reședinței. Unele din aceste spețe cad sub influența dreptului comun; altele cad sub reglementarea dată de tratatele sau convențiile de asistență juridică. Spețele care cad sub aplicarea dreptului comun sînt, de obicei, divorțuri, acțiuni prin care se cere o pensie alimentară etc.

În prima categorie sînt cuprinse spețe în care o parte este cetățean român și cealaltă străin cu domiciliul în România. Întotdeauna instanțele române vor aplica legea română privind desfacerea căsătoriei ca lege a instanței, deoarece instanțele noastre nu pot aplica în caz de divorț decît legea română. Astfel a procedat Judecătoria Iași prin sentința civilă nr. 1760 din 21. IV. 1969, prin care desface căsătoria dintre G. N., cetățean grec și G. P., cetățeană română, ambii cu domiciliul în Iași, aplicînd dispozițiile art. 38 din codul familiei, modificat prin D. nr. 779/1966¹⁵. Observăm că instanța română a aplicat ambilor soți, neîntîlnind cont că unul din ei este cetățean străin, legea română.

În alte cazuri, reclamantul este român și are domiciliul în România, iar pîrțul este cetățean străin, domiciliat în străinătate. În acest sens menționăm sentința civilă nr. 1215 din 16. III. 1972, dată de Judecătoria Constanța, privind acțiunea de divorț dintre N. M., cetățean român, și N. R., cetățeană cehoslovacă, cu domiciliul în Praga. Părțile s-au căsătorit la data de 12.VII.1967 în Constanța și au conviețuit pînă la data de 3.II.1968, perioadă în care s-au despărțit de mai multe ori, datorită faptului că reclamantul era navigator. Pîrța a părăsit domiciliul, plecînd la Praga în R. S. Cehoslovacia, deoarece avea cetățenia acestei țări. Potrivit dispozițiilor art. 38 din codul familiei, cu modificările aduse de D. nr. 779/1966, instanța judecătorească nu poate desface căsătoria prin divorț decît atunci cînd relațiile de familie sînt grav și ireme-

¹⁵ D. nr. 779/1966 a fost modificat prin D. nr. 680/1969 și D. nr. 174/1974.

diabil vătămate, astfel încât continuarea căsătoriei nu mai este posibilă pentru cel care cere desfacerea ei. În speță se reține din probele administrate că pârta a plecat de la domiciliul reclamantului, stabilindu-și domiciliul în orașul Praga și declarând că nu înțelege să mai conviețuiască cu reclamantul și să mai locuiască în R. S. România. Instanța română a aplicat legea română ca lege a instanței.

Încă de la sfârșitul secolului trecut tribunalele noastre se pronunță asupra caracterului teritorial al legii ce reglementa divorțul¹⁶ deși tribunalele confundau noțiunea de ordine publică cu teritorialismul unui anumit sistem de drept. Tribunalele care se pronunțaseră pentru caracterul teritorial al regulilor privitoare la divorț, invocau dreptul argument art. 5 din codul civil român, arătând că regulile teritoriale sînt reguli de ordine publică. Acest punct de vedere este greșit deoarece art. 5 cod civil român nu poate fi aplicat la dreptul internațional privat, fiindcă el reglementează ordinea publică internă și nu pe cea internațională.

Problema care se pune în momentul de față este dacă D. nr. 779/1966 face parte din categoria normelor teritoriale. Dacă este așa, atunci vom putea spune că regulile de divorț exclud aplicarea regulilor de divorț străine, chiar dacă ar exista regula în dreptul internațional privat român după care familia străinului în România este cîrmuită de legea sa națională.

De asemenea, dacă domeniul divorțului, așa cum este reglementat de D. nr. 779/1966, este un domeniu în care legile române exclud aplicarea legilor străine, atunci acest lucru va constitui un argument în plus în favoarea ideii că familia străinului la noi în țară este guvernată de legea română.

În acest scop vom analiza în continuare dispozițiile D. nr. 779/1966, precum și opiniile actuale din literatura de specialitate cu privire la legea aplicabilă străinului la noi în țară în domeniul familiei.

Dispozițiile privitoare la divorț, așa cum sînt prevăzute de D. nr. 779/1966, par a avea un caracter teritorial în sensul că obligă deopotrivă pe români ca și pe străinii care se află la noi în țară.

D. nr. 779/1966 se înscrie, alături de alte acte normative, pe linia grijii statului nostru pentru întărirea familiei socialiste. Pînă la apariția D. nr. 779/1966, instanțele noastre au procedat la desfacerea căsătoriei în termene foarte scurte, adeseori trecînd pur și simplu peste faza de conciliere a părților. În anul 1965, circa 58,7% din procesele de divorț s-au judecat și rezolvat în termen de maximum 3 luni de zile.

D. 779/1966 a modificat în mod expres articolele 1, 37, 48, 39 și 41 din codul familiei, precum și unele texte din codul de procedură civilă.

Noile dispoziții ale D. 779/1966 pot fi grupate în două categorii :

1. Dispoziții care subliniază caracterul excepțional al desfacerii căsătoriei prin divorț, prin modificarea art. 37 și 38 din codul familiei ;

2. Dispoziții care înlesnesc pe diferite căi împăcarea părților, art. 39 și 41 codul familiei, precum și art. 612, 613, 615, 616, 618, 619 cod procedură civilă.

Noua redactare a art. 37 din codul familiei aduce o precizare care nu era cunoscută în vechea reglementare, făcînd o deosebire netă între cazurile de încetare a căsătoriei și cazurile de desfacere care sînt considerate de decret ca excepționale¹⁷. Deosebirea făcută apare ca necesară, întrucît încetarea căsătoriei se datorește unor cauze obiective, iar desfacerea ține de voința părților. În urma modificărilor aduse codului familiei prin D. 779/1966, în partea finală a art. 37 se deduce că desfacerea căsătoriei prin divorț nu poate avea loc decît în cazuri excepționale.

Redactarea anterioară a art. 37 nu cuprinde această idee. Deși în noul text nu se arată în mod expres că divorțul care duce la destrămarea familiei trebuie

¹⁶ A. Juvăra, *Dreptul internațional privat dinaintea tribunalelor noastre*, 1912, Buc., p. 192.

¹⁷ Teodor Vasiliu, *Considerații în legătură cu unele măsuri legislative menite să contribuie la dezvoltarea și consolidarea familiei*. „Justiția nouă”. nr. 10/1966, p. 3.

considerat ca fiind contrar intereselor societății și dăunător regulilor de conviețuire socialistă, totuși din acțiunea și finalitatea acestei dispoziții prevederea de mai sus a art. 37 codul familiei se impune. Pe linia sublinierii caracterului cu totul excepțional al divorțului, se înscrie și modificarea ce a fost adusă art. 38 din codul familiei, care precizează că instanțele judecătorești *nu pot desface căsătoria*, spre deosebire de vechiul text care folosea expresia „căsătoria poate fi desfăcută”. De asemenea, modificările aduse codului de procedură civilă permit instanțelor să folosească toate mijloacele legale pentru a încerca împăcarea părților și prin urmare menținerea căsătoriei.

Considerăm că D. 779/1966 se va aplica, indiferent dacă părțile sînt cetățeni români sau cetățeni străini, deoarece toate regulile străine privitoare la divorț care ar facilita divorțul sau care ar avea o procedură mai simplă în materia divorțului, sau ar admite motive care nu s-ar încadra în categoria motivelor temeinice ce afectează grav și iremediabil raporturile dintre soți, nu vor putea fi admise de instanțele noastre. În afară de acest lucru, trebuie să se ia în considerare și faptul că aplicarea legii străine ar încălca principiul ce stă la baza decretului 779/1966 care are în vedere asigurarea stabilității căsătoriei în țara noastră. Relațiile de familie reprezentînd un deosebit interes social, orice modificare a raporturilor de familie interesează societatea și statul socialist, cu atât mai mult atunci cînd este vorba de desfacerea căsătoriei care afectează baza familiei.

Analizînd practica instanțelor din țara noastră în materia divorțului pînă la apariția D. nr. 779/1966, vom putea desprinde ideea că dispozițiile privitoare la divorț au, în mai toate cazurile, o aplicare teritorială.

În fața instanțelor noastre s-a soluționat o speță în care soțul este cetățean român, soția cetățeană sovietică, iar căsătoria s-a încheiat la Moscova în anul 1962. Imediat după căsătorie soții au revenit în România, unde au domiciliul; soția, reclamantă în acțiunea de divorț introdusă în fața tribunalului român, a invocat dispozițiile codului familiei român. Tribunalul a admis acțiunea în baza art. 38 din codul familiei (dosar nr. 618/1964, sentința civilă 1962 din 2 aprilie 1964 Iași). Această speță, care nu este izolată, demonstrează că aplicarea legii naționale a fost supusă unor limitări determinate de caracterul teritorial al normelor care reglementează materia divorțului, chiar înainte de apariția D. 779/1966.

În cazul în care părțile sînt cetățeni străini, dar cu domiciliul în România, chiar dacă avem tratate de asistență juridică care prevăd aplicarea legii naționale, părțile pot cere instanței aplicarea legii române. Instanțele au aplicat legea română chiar și în cazul cînd una din părți nu avea domiciliul în România. În anul 1960, un cetățean maghiar, domiciliat în Cluj unde avea și serviciu de cîțiva ani, cheamă în judecată pe soția sa, cetățeană maghiară cu domiciliul la Budapesta, cerînd desfacerea căsătoriei. Tribunalul (Cluj, dosar 473/1960, sentința civilă 2063 din 18. VI. 1960) s-a recunoscut competent, a admis acțiunea și a declarat desfăcută căsătoria, aplicînd dispozițiile codului familiei român.

De asemenea, menționăm că și instanțele judecătorești străine renunță la aplicarea legii naționale în cazul în care divorțul se pronunță între soți de cetățenii diferite. În acest sens cităm sentința pronunțată de judecătoria sectorului Berlin — Köpernich, în dosarul nr. 742 F 273/1969. Reclamanta în această acțiune are cetățenie germană, iar pîrîtul este cetățean român. Căsătoria a fost încheiată în R.D.G. în anul 1964. În motivarea acțiunii sale, reclamanta arată că nici una din părți nu a fost dispusă să se stabilească la domiciliul celuilalt. Conform art. 24 al Tratatului încheiat între R.D.G. și R.S.R. privind asistența juridică în cauzele civile, familiale și penale, tribunalele — în hotărîrile pe care le pronunță — aplică legea statului lor atunci cînd una din părți își are domiciliul pe teritoriul unui stat, iar celălalt pe teritoriul celuilalt stat. De asemenea, paragraful 17 pct. 1 din legea introductivă a codului familiei din 1965 prevede că, pentru desfacerea acestei căsătorii, se va aplica legea R.D.G. În baza dispoziției de mai sus, instanțele R.D.G. au aplicat acestui divorț legea germană ca *lex fori*.

Instanțele noastre au avut de soluționat și cauze de divorț în care reclamantul este cetățean român, iar pîrîtul cetățean sovietic. Astfel, Judecătoria Brașov, prin sentința civilă nr. 1466 din 17.III.1972, a desfăcut căsătoria dintre P. N., cetățean român, și P. A., cetățeană sovietică. Pîrîta, cetățeană sovietică, a plecat, temporar în U.R.S.S. în luna august 1969 și nu s-a mai întors în țară. Instanța română competentă să judece acțiunea de divorț a aplicat art. 38 din codul familiei, modificat de D. nr. 779/1966 și a declarat căsătoria desfăcută din vina pîrîtei, considerînd că reclamantul a invocat motive temeinice, care afectează iremediabil relațiile conjugale. De asemenea, instanța română a obligat pe reclamant la plata pensiei de întreținere, în baza art. 94 din codul familiei.

Din spețele de mai sus se pot desprinde cîteva concluzii care sînt confirmate și de alte soluții ale instanțelor noastre cu ocazia aplicării D. 779/1966.

În primul rînd practica instanțelor în materia divorțului pînă la apariția D. 779/1966, pare a fi aplicat constant legea instanței în cazurile în care o parte este cetățean străin, iar cealaltă, cetățean român. Această tendință este întărită și de faptul că legea română se aplică chiar raporturilor în care ambele părți sînt străini. Aceasta reflectă în mod just principiile generale ale soluționării conflictelor de legi în materia divorțului, în interesele țării noastre în etapa actuală. În al doilea rînd, dacă vom cerceta practica dreptului internațional privat din celelalte țări ale Europei, vom constata că această tendință nu este izolată

GHEORGHE GHEORGHE, *Separația puterilor în stat — Teorie și realitate*, Ed. șt. și enciclopedică, București, 1976, 307 pagini.

Cartea apărută recent, se înscrie în sfera de preocupări a specialiștilor în drept constituțional comparat. Îmbinând teoria cu practica, autorul lucrării menționate pune la dispoziția lectorului avizat — posibilitatea de a cunoaște condițiile în care a apărut și s-a dezvoltat „Teoria separației puterilor”, ca principiu fundamental al dreptului constituțional burghez. Intenția autorului este de a dezvălui implicațiile politice și juridice ale acestui principiu prin consacrarea lui în constituțiile statelor burgheze și totodată scopurile urmărite de legiuitor în aplicarea lui în practică.

Lucrarea se impune atenției și prin modalitatea în care autorul îmbină metoda teoretică — comparativă — cu cea istorică, revenind la actualitate printr-o analiză competentă a sistemului de organizare constituțională a trei mari state occidentale: Anglia, Statele Unite ale Americii și Franța.

În cap. I, intitulat *Privire istorică asupra separației puterilor în stat* autorul face o scurtă dar concludentă incursiune istorică în apariția și fundamentarea principiului separației puterilor în stat, punctînd momentele cele mai semnificative ale evoluției și consacrării pe plan constituțional ale acestui principiu. Din punct de vedere istoric, geneza acestui principiu o întâlnim încă în antichitate, în celebra lucrare *Politica* a lui Aristotel. Reconsiderată în perioada premergătoare revoluțiilor burgheze de către J. Locke, și desăvîrșită mai târziu de Montesquieu, teoria separației puterilor a fost înscrisă în programele revoluțiilor burgheze ca mijloc de luptă împotriva puterii absolute a monarhului.

Partea introductivă a lucrării, autorul o încheie prin cîteva concluzii la care ajunge, în urma investigațiilor făcute în lucrările specialiștilor burghezi contemporani. „Așadar — conchide autorul — începînd cu afirmarea caracterului de neclintit al principiului separației puterilor ca „bastion al libertății și atribut necesar al democrației occidentale”... doctrina burgheză contemporană constată, în cele din urmă, că statul burghez a renunțat de fapt la aplicarea acestui principiu, ceea ce oglindește adîncă criză a instituțiilor legalității și constituționalismului burghez” (p. 26).

Pornind de al această situație de fapt, autorul supune unei riguroase analize științifice sistemul constituțional al Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și al Franței, pentru a evidenția practic, rolul, poziția și aplicabilitatea principiului separației puterilor în aceste mari state occidentale.

Cap. II al lucrării, intitulat *Separația puterilor în organizarea de stat a Marii Britanii*, grupează mai multe secțiuni, în care autorul, după o referire succintă la particularitățile specifice și la evoluția istorică a constituției britanice actuale, analizează poziția și rolul principalelor instituții ale sistemului constituțional în lumina principiului separației puterilor.

Din lectura acestui capitol, se ajunge la concluzia că inexistența unei constituții în înțelesul modern și științific de act fundamental unic, crează dificultăți în studiul problemei.

În ordine succesivă, autorul analizează în cap. III, pe baza aceleiași structuri, principiul separației puterilor în organizarea de stat a S.U.A., ca forma cea mai reprezentativă, de republică prezidențială.

Relevînd momentele cele mai semnificative în dezvoltarea constituțională a S.U.A. și a instituțiilor corespunzătoare ei, autorul încheie acest capitol prin

cîteva precizări deosebit de interesante. Rezultă din cele relatate de autor, că principiul separației puterilor în organizarea de stat americană a urmărit înălturarea supremației organului legislativ în favoarea puterii Președintelui.

Cap. III al lucrării autorul îl consacră Franței, stat a cărui formă de guvernămînt prezintă unele particularități deosebit de interesante. Parcurgînd diferite etape în dezvoltarea sa constituțională, Franța, patrie a marilor revoluționari ai secolului XVIII și al XIX-lea, dă posibilitate cercetătorului de a investiga și descoperi aspecte inedite, proprii dezvoltării sale constituționale. Din lectura acestei părți a lucrării, rezultă că și în Franța ca și în S.U.A., principiul separației puterilor în stat, a evoluat de o manieră care să asigure rolul predominant al organului executiv. Dacă potrivit Constituției din 1791 prerogativele regelui au fost limitate, prin crearea unei Adunări Naționale Legislative, ulterior constituția din 1793 a introdus un nou regim politic diferit atît de regimul parlamentar, cît și de regimul prezidențial. Este așa-numitul „guvernămînt de adunare”, în virtutea căruia puterea de stat urma să fie concentrată în mîinile unei adunări unice „Corpul legislativ” (p. 215). Constituțiile ulterioare ale Franței, destul de multe la număr, au fost călăuzite mai mult sau mai puțin de ideea consolidării puterii executive. Constituția din 1958, în vigoare și astăzi, este concludentă din acest punct de vedere, și autorul în urma unei minuțioase analize pe care o face, ajunge la concluzia că subregimul constituțional actual din Franța, rolul executivului este ridicat la rang de principiu suprem în stat.

„Separația puterilor în organizarea de stat a României” constituie tematica pe care o dezbate autorul în cap. V al lucrării.

În acest capitol, autorul își îndreaptă investigațiile asupra dezvoltării constituționale a României și implicit a relevării modului de consacrare și aplicare pe plan constituțional al principiului separației puterilor.

Un interes deosebit prezintă secțiunea în care sînt analizate „Regulamentele organice” în care, după părerea autorului, se conturează pentru prima oară, principiul separației puterilor. Preluat și amplificat în actele constituționale din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, principiul separației puterilor îl întîlnim apoi în cele trei constituții pe care le-a avut România înainte de 23 August 1944.

Lucrarea se încheie cu un ultim capitol intitulat *Concluzii asupra teoriei separației puterilor*, din care rezultă în mod clar că în practica constituțională a statelor burgheze principiul separației puterilor în stat nu exprimă o realitate. El este folosit astăzi numai în scopul de a camufla supremația puterii executive.

Aceste cîteva aspecte pe care le-am relevat, le considerăm concludente, pentru a evidenția calitatea și competența cu care a fost tratată de către autor, problematica abordată.

Apărută în literatura juridică românească într-un moment în care popoarele din lumea întreagă luptă pentru instaurarea unui regim constituțional democratic, cartea lui Gheorghe Gheorghe, este binevenită, ea înscriindu-se printre puținele lucrări apărute la noi în domeniul dreptului constituțional comparat.

Serisă la un nivel de certă valoare științifică, fundamentată pe o largă bibliografie din țară și străinătate, lucrarea reprezintă un studiu valoros pentru toți juriștii și în special pentru cei preocupați de problemele dreptului comparat.

Elena Pipernea

LOUIS TROTABAS : *Manuel de Droit Public et Administratif* — Ed. a 18-a— Paris 1975. Librairie Generale de droit et de jurisprudence, 412 p.

Louis Trotabas, decan și profesor onorific la Facultățile de drept ale Universităților din Nancy și d'Aix — Marseille, publică la Paris în anul 1975 *Manualul de drept public și administrativ* în cea de-a 18-a ediție.

Conceput într-o manieră didactică și originală totodată, manualul, revizuit pe baza ultimelor modificări legislative în materie, ne apare ca un volum unic în care se evidențiază legătura indisolubilă dintre dreptul public și dreptul administrativ.

Metoda folosită de autor de a crea un manual unic de drept public și administrativ prezintă două avantaje și anume: ea permite celor interesați de a cunoaște, în cadrul aceleiași lucrări atât dreptul public cât și dreptul administrativ, cititorul putând astfel urmări cu ușurință, schimbările echilibrului puterilor când în favoarea legislativului când în favoarea executivului, în diversele perioade de dezvoltare constituțională a Franței. Pe de altă parte, lucrarea menționată oferă posibilitatea celor ce au preocupări în domeniul dreptului comparat, de a cunoaște cele mai importante aspecte atât ale dreptului constituțional cât și ale dreptului administrativ și ale instituțiilor aferente acestora.

Abordind toate problemele fundamentale de drept constituțional, administrativ și finanțe publice, L. Trotabas reușește să ne prezinte o competență analiză a instituțiilor franceze așa cum funcționează ele în momentul de față.

Manualul revizuit, în noua sa formă, se impune atenției specialiștilor nu numai prin tematica sa, ci și prin aceea că autorul în analiza strictă pe care o face în cele două domenii de activitate ale statului francez, legislativă și executivă, apelează la cele mai noi acte normative care au adus modificări Constituției franceze din 4 octombrie 1958. Din acest punct de vedere, am putea considera lucrarea menționată ca un repertoriu al legislației franceze în domeniul dreptului constituțional, administrativ și al finanțelor publice.

Cadrul teoretic adoptat de autor în elaborarea manualului se înscrie în coordonatele clasice ale dreptului public pe baza principiului, bine cunoscut în doctrina burgheză, separației puterilor în stat.

Conștient de rolul pe care acest principiu l-a avut în dezvoltarea constituțională a Franței, autorul întreprinde o adevărată incursiune în efervescența legislației franceze, pentru a releva poziția puterii legislative față de cea executivă și invers, în diversele etape istorice.

Prima parte a lucrării, intitulată *Drept constituțional* se referă la perioada pe care Franța a parcurs-o după Revoluția din 1789 privind evoluția instituțiilor politice franceze.

Această perioadă, L. Trotabas o analizează în două etape și anume: evoluția constituțională a Franței în timpul celei de-a treia și a patra Republici (1871—1958); instituțiile celei de-a cincea Republici în lumina reglementărilor constituției din 4 octombrie 1958 cu modificările ei ulterioare.

Conștient de schimbarea echilibrului puterilor în Franța, după adoptarea constituției din 1958, în favoarea președintelui de republică, autorul întreprinde o adevărată incursiune în efervescența legislației franceze pentru a releva întărirea rolului acestuia și poziția supremă pe care o deține în sistemul organelor de stat.

Partea a doua a lucrării este consacrată dreptului administrativ francez, în care, după o scurtă introducere autorul analizează următoarea problematică: principiile generale ale organizării administrative (centralizare, descentralizare și tutela administrativă); organizarea administrativă a Franței pe plan central și local (primul-ministru, ministerele, departamentele, comunele și instituțiile publice aferente); actele administrative; organizarea și funcționarea contenciosului administrativ, funcțiile publice și statutul funcționarilor.

Din lectura celei de-a doua părți rezultă că regimul administrativ francez este orientat spre o descentralizare „temperată” însă de tutela administrativă. Cu alte cuvinte, în fapt, descentralizarea este efectiv formală, tutela administrativă realizată prin prefect, ca reprezentant direct al puterii centrale, investit cu prerogative multiple realizează o strictă centralizare. Prefectul este persoana preponderantă în unitatea administrativ-teritorială (departamentul). El este reprezentantul puterii executive în cadrul departamentului, el este — afirmă autorul — depozitarul autorității de stat, delegat guvernului și reprezentantul direct al fiecărui ministru. În aceste condiții, descentralizarea se realizează în profitul prefectului și nu a diverselor organe ale administrației locale.

Un interes deosebit suscită și celelalte capitole ale lucrării, îndeosebi cel referitor la actele administrative pe care autorul, înainte de a le analiza, le împarte în două mari categorii: acte unilaterale și acte plurilaterale sau contractuale. Interesantă ni se pare argumentația autorului în analiza contractelor admini-

nistrative comparativ cu contractele civile. Diferențierea nu este deloc ușoară și autorul face această remarcă, relevând totodată modalitățile de recunoaștere și diferențiere a unui contract administrativ de un contract civil. El consideră, în concluzie, că întotdeauna contractul administrativ are ca obiect un serviciu public și că executarea lui se realizează prin procedee de drept public și nu de drept civil.

Cea de-a treia parte a lucrării autorul o dedică finanțelor publice. Analizând sub diverse aspecte politice și juridice, pe baza legislației în vigoare problemele legate de bugetul statului și bugetul organelor locale, L. Trotabas ne redă o imagine clară a sistemului financiar actual al Franței.

Manualul, cuprinde în partea ultimă o anexă în care este reprodusă în întregime și cu modificările la zi, Constituția Franței din 4 octombrie 1958.

Lucrarea, de certă valoare științifică, reprezintă o contribuție valoroasă în domeniul dreptului comparat.

Elena Pipernea

W. MÜLLER—FREIENFELS (Freiburg i. br.), *Die Verjährung englischer Wechsel vor deutschen Gerichten* (Prescripția cambiilor engleze în fața tribunalelor germane). Extras din revista XENION, număr festiv pentru Pan J. Zepos, vol. II, Atena, 1973.

Tribunalele germane au avut adeseori de soluționat cazuri de felul celui ce urmează. Un german a acceptat câteva cambii emise și plătibile în Anglia. Acestea însă nu au fost onorate la scadență. La 4 ani după scadență posesorul cambiilor l-a chemat în judecată pe acceptant pentru plata cambiilor în fața unui tribunal german. Pîrîtul a invocat prescripția.

După dreptul german creanța ar fi prescrisă întrucît în conformitate cu art. 70 I din Legea cambiei termenul de prescripție este de 3 ani după scadență. Dar, după dreptul englez, potrivit art. 2, cifra 1 din Limitation Act, termenul de prescripție este de 6 ani. Răspunsul la întrebarea dacă în cazul de față creanța este prescrisă sau nu depinde de dreptul care i se va aplica.

Încă din secolul al 19—lea a început discuția asupra convergenței prescripției în cazurile de conflicte de drepturi. Importanța practică a acestei probleme este ușor de înțeles dacă ținem seama de divergențele părților interesate și de pericolul la care se poate expune fiecare parte prin manipularea Statutului. Toate ideile posibile și imposibile și-au găsit adepți și adversari în această materie.

Prescripția unei creanțe, din punctul de vedere al dreptului german, conform art. 93 din Legea cambiei, urmează normele de drept aplicabile la locul plății. Prin urmare tribunalul german urmează a aplica în cazul de față dreptul englez.

Prescripția acțiunii este în dreptul englez o instituție de drept procesual. În dreptul german această instituție este însă de drept material (civil), dar tribunalul german nu se poate referi la dreptul material englez pentru că acesta nu cunoaște prescripția creanțelor. În sensul acesta s-a pronunțat și Tribunalul Reichului într-o speță mai veche în care s-a pus problema prescripției în fața tribunalului german a unei cambii emise și plătibile în Tennessee și unde trebuia aplicat dreptul material nordamerican. Tribunalul Suprem german a constatat că dreptul material din Tennessee nu cunoaște prescripția creanțelor, că aceasta este reglementată de dreptul procesual, care însă nu este aplicabil în fața instanțelor judecătorești din Germania. Astfel fiind, nu poate fi aplicată nici norma de drept american și nici norma de drept german cu privire la prescripție, încît creanța din speță apare ca fiind inprescriptibilă.

Cazul de mai sus în care s-a pus problema calificării dînd un rezultat negativ, Curtea Supremă Federală (Bundesgerichtshof) a dispus ca în astfel de cazuri calificarea să se facă în mod unitar pentru a se evita rezultate nedorite de ambele sisteme de drept.

Problema, cum trebuie făcută calificarea, a fost rezolvată de Tribunalul Reichului și de Curtea Supremă Federală de pe punctul de vedere al lui Lex fori. Urmînd acest punct de vedere, tribunalele germane au ajuns la concluzia

că efectele prescripției din dreptul englez sînt identice cu efectele prescripției din dreptul german, numai că prescripția este reglementată în dreptul anglo-american ca o instituție de drept procesual iar în dreptul german ca o instituție de drept material (drept civil).

Punctul de vedere adoptat de teoria dreptului internațional al calificării a fost acela de a nu exclude în prealabil termenele de prescripția din dreptul anglo-american. După teoria autonomă a calificării, judecătorul german poate califica normele de drept englez cu privire la prescripție ca norme de drept material, deși în dreptul englez aceste norme intră în cadrul dreptului procesual. Procedînd astfel, ambele înalte instanțe germane au lămurit cazurile de prescripție dintre dreptul englez și cel german pe baza teoriei calificării.

Concluzia la care au ajuns este că : cambiile emise și plătibile la Londra sînt supuse — în ceea ce privește prescripția — nu normelor din țara unde se judecă, ci normele dreptului englez.

I. După regulile generale ale jurisdicției germane, urmînd dreptul obișnuit, judecătorul care are de aplicat o normă de drept străin cu privire la prescripția unei creanțe, trebuie să respecte nu numai normele de drept material, ci și regulile conflictuale (Kollisionsvorschriften). El însă se va abate de la retrimiteri în sensul teoriei tradiționale a retrimiterii atunci cînd dreptul străin face trimitere la dreptul intern (german).

Într-adevăr, dreptul englez consideră prescripția ca o instituție a dreptului procesual. Dar regulile de procedură sînt supuse, potrivit dreptului internațional, lui *lex fori*. S-ar părea deci că numai normele de drept material ar putea constitui obiectul unei retrimiteri.

Prescripția singură poate forma numai obiectul unei retrimiteri parțiale. Așa fiind, se pune aici o altă întrebare : poate fi luată în considerare o retrimiteri cînd ea se referă, ca în cazul de față, numai la o parte a complexului general al unui sistem de drept ? Avînd în vedere că în dreptul, internațional privat nu există o reglementare a convergenței parțiale și că lipsesc indicații în această privință, se pune întrebarea : cum se vor trata fenomenele (prealabile) paralele în situația unor interese înrudite ? În dreptul conflictual (Kollisionsrecht) nu avem un Statut care să reglementeze o astfel de stare de lucruri. Dreptul german nu are un Statut cu privire la nașterea, conținutul și stingerea obligațiilor.

Dreptul internațional cambial ne oferă multe exemple de convergență parțială. Astfel, cu toate că se recunoaște existența unui Statut de transmitere a cambiei ca un tot, totuși consecințele singulare ca cele cu privire la transfer, la garanție și la indosament se judecă după norme de drept diferite.

Dacă prescripția unei creanțe se găsește într-o astfel de conexiune inseparabilă, atunci intervine o hotărîre politico-juridică care nu se înțelege de la sine, ci trebuie să fie temeinic motivată. Curtea Supremă Federală a decis că : în cadrul dreptului german privat trimiterea se extinde și asupra regulilor conflictuale ale dreptului străin. Că deci, prescripția urmează a fi aplicată după normele de drept care guvernează materia obligațiilor și valorificarea creanțelor. În cazul în care ambele părți sînt cetățeni englezi și au, la data semnării actului de obligație, domiciliul în Anglia, și chiar actul este redactat în limba engleză, nu se poate aplica decît dreptul englez. În litigiile civile însă, termenele de prescripție pentru întărirea acțiunii se socotesc după normele dreptului german.

Regulile conflictuale în materia cambială se referă la un tratat mai vechi din 1930 (Geneva). Prevederile dreptului interstatal german sînt aplicabile tuturor statelor, chiar și celor care nu au luat parte la tratat, cum este cazul Marelui Britanii, întrucît Germania nu a impus nici o restricție în sensul art. 10 din tratat.

Regulile de drept internațional privat cu privire la dreptul cambial nu sînt norme cu caracter internațional. Ele sînt aplicabile numai pentru că au fost înglobate în legea cambială, adică într-o lege pozitivă a dreptului german. O dispoziție neclară din dreptul cambial (legea cambială) poate fi corectată după principiile generale ale Codului civil. Astfel, prescripția cambială este o prescripție valabilă și conform prevederilor Codului civil. Ea nu desființează, adică nu stinge dreptul subiectiv, ci dă dreptul debitorului de a nega pretenția creditorului.

Vasile Negru

W. MÜLLER, *Über „Familiengerichte“ insbesondere in den U.S.A.* (Extras din Revista de drept comparat, vol. 73, caiet 2, Stuttgart, 1973, 56 de pagini).

Problema înființării unor tribunale speciale pentru judecarea litigiilor izvorite din raporturile de familie prezintă un interes deosebit pe plan internațional. Autorul lucrării de mai sus face o incursiune în această materie, oprindu-se în special asupra stadiului în care se găsește rezolvarea acestei probleme în S.U.A.

Lucrarea recenzată cuprinde 6 capitole în care autorul analizează diferite aspecte ale acestei probleme, atât în S.U.A. cât și în unele state din Europa.

Autorul scoate în evidență străduințele ce se depun astăzi ca, în litigiile izvorind din relațiile de familie, soluțiile să se dea cu concursul unor științe moderne ca sociologia, psihologia, psihiatria, biologia etc. În această materie se cere astăzi ca sociologul să fie mai mult influențat de aceste științe noi decât era în trecut.

În prezent se manifestă, pe plan internațional, tendința de a abandona ideea divorțului din culpa unuia dintre soți și de a adopta ideea desfacerii căsătoriei după principiul destrămării căsniciei. Potrivit acestei noi tendințe, judecătorul va trebui să ia — în procesul de divorț — poziția unui medic social (Sozialarzt). În zilele noastre familia nu mai poate fi privită ca o celulă izolată de societate, în spiritul secolului al XIX-lea. Dar judecătorul nu poate fi specialist în toate domeniile; el desfășoară o artă autonomă. De aceea, centrul de gravitate trebuie să rămână tot „dreptul“ cu valoarea și demnitatea sa, căci dreptul este un aspect al culturii (Josef Kohler). Rolul judecătorului trebuie deci să fie creator în sensul ca prin fiecare hotărâre pronunțată el să contribuie la dezvoltarea dreptului pozitiv. Aceasta iese în evidență și mai pregnant în litigiile de familie unde — prin soluționarea lor — judecătorul trebuie să realizeze o mai bună ordine în societatea umană. Cu cât mai largi cunoștințe de sociologie, psihologie și pedagogie va avea judecătorul, cu atât mai bine va putea înțelege cauzele care duc la neînțelegeri în cadrul familiei; dar judecătorul trebuie să rămână jurist.

Pentru considerentele mai sus expuse, profesorul Jauernig ridică problema pregătirii viitorilor judecători. La cunoștințele juridice vor trebui adăugate cele de sociologie, psihologie și psihiatrie fără ca prin aceasta să se negligeze o temeinică pregătire juridică. Este evident, arată autorul, că în materie de divorț va fi înlocuit principiul culpei cu principiul destrămării căsniciei și că atunci nu se va mai pune accentul principal pe faptele din trecut, ci se va avea în vedere starea actuală și perspectivele de viitor ale soților și ale copiilor născuți din căsătorie.

Istoria procesului de divorț cunoaște multe exemple în care s-au căutat unele măsuri legale prin care să se vină în ajutorul părților din proces spre a le ușura situația nenorocită în care se găsesc. În ultimii ani, tribunalul din New York a precizat că în procesele de divorț nu este suficient a se baza numai pe principiul culpei.

Comisia prezidată de episcopul de Canterbury — pentru elaborarea unor norme de bază în vederea unei reglementări a divorțului — a propus ca în cazurile de destrămare a căsniciei să se înlesnească părților ieșirea din acest impas cu maximum de alinare și cu minimum de amărăciune. Așa s-a lansat ideea de a înființa instanțe judecătorești speciale care să soluționeze toate litigiile ce izvorăsc din raporturile de familie. Această cerință de tribunale familiale are astăzi un răsunet mondial.

Adeptii tribunalelor familiale propun trei grupe și anume: 1. Într-o primă grupă ar intra tribunalele familiale a căror competență s-ar limita la judecarea litigiilor privind pensia de întreținere, procesele de divorț și consecințele lor, actele de neglijare sau de maltratare a copiilor minori, infracțiunile comise de minori. În felul acesta tribunalul familial ar putea cunoaște mai bine greutățile și problemele familiei decât instanțele de drept comun, care judecă, în general, litigii patrimoniale.

2. A doua grupă de tribunale familiale ar avea misiunea de a elabora proiecte pentru anumite acte normative privind organizarea tribunalelor familiale ca instanțe speciale. Propunerile ce ar urma să fie făcute de aceste tribunale s-ar baza pe experiența proprie după concepția de viață americană, ținând seama în

special de interesele copiilor și căutînd să păstreze și să întărească stabilitatea familiei.

Aceste tribunale ar avea în componența lor atît judecători speciali (Famili-enrichter) cît și specialiști nejuristi. Aceștia din urmă ar avea un rol important în culegerea informațiilor cu privire la situația generală a familiei în care s-a ivit litigiul iar judecătorul ar putea valorifica aceste informații la darea hotărîrii în litigiul pe care îl soluționează.

3. După o a treia părere, ultima grupă de tribunale familiale ce ar putea lua ființă, ar trebui să constituie o restructurare radicală a organizării judecătorești potrivit unei noi orientări în raport cu progresul social, să cuprindă în componența lor specialiști nejuristi și să aibă o competență generală privind tot felul de litigii izvorîte din raporturile de familie. Procedura în fața acestei categorii de tribunale să fie cu totul diferită de procedura în fața instanțelor de drept comun.

Un astfel de tip de tribunal există în statul Ohio, cu sediul în orașul Toledo (Domestic Relations Court), creat din inițiativa fostului judecător Paul Alexander, un mare luptător pentru ideea înființării de tribunale familiale.

Vasile Negru

AURELIAN IONAȘCU, *La science du droit au cours du dernier siècle*: Roumanie, Padova 1976, 52 de pagini.

În toamna anului 1972, profesorul dr. docent Aurelian Ionașcu a depus la Institutul de drept privat comparat de la Milano, lucrarea cu titlul de mai sus, redactată în limba franceză, în vederea prezentării acesteia la Congresul de drept comparat ce s-a ținut la Padova în anul 1976 și la care a fost invitat. Lucrarea a fost apoi publicată în cadrul M. Rotondi: *Inchieste di diritto comparato* — 6, la Padova.

Lucrarea prezintă un interes deosebit nu numai pentru juriștii din țara noastră, ci și pentru juriștii din toată lumea pentru că în cuprinsul ei sînt redată, în mod rezumativ, realizările juriștilor din România în decursul ultimului secol.

Autorul a împărțit lucrarea în 3 părți dintre care prima constituie introducerea cuprinzînd o scurtă expunere istorică a institutelor de învățămînt superior juridic și a desfășurării activității juriștilor din țara noastră de la Unirea Principatelor Române și pînă în anul 1972.

Partea a II-a expune activitatea cadrelor din învățămîntul superior juridic dintre anii 1859—1944. După ce arată trăsăturile specifice ale acestei activități, autorul trece la expunerea sumară a diferitelor ramuri ale dreptului român: Dreptul constituțional, Dreptul administrativ, Dreptul civil, Dreptul comercial, Procedura civilă, Dreptul și procedura penală, Dreptul internațional, Dreptul roman și istoria dreptului, Filozofia dreptului, precum și Dreptul comparat, toate acestea în măsura în care ele au format obiectul unor discipline predate în Facultățile de drept din București, Cluj și Iași.

În continuare sînt amintite numele și lucrările celor mai de seamă profesori care au ilustrat catedrele privind disciplinele enumerate mai sus. Între aceștia merită a fi reținuți cîțiva profesori cu renume mondial cum au fost: Constantin Dissescu, eminent profesor de la Facultatea de drept din București, care timp de 44 de ani a ținut cursul de Drept constituțional și a publicat lucrări de o deosebită importanță în această materie.

Paul Negulescu, profesor de drept administrativ la Facultatea de Drept din București, care a preconizat reforme progresiste, în special cu privire la reorganizarea teritoriului și la descentralizarea administrativă.

Dimitrie Alexandrescu, profesor de Drept civil la Facultatea de drept din Iași între anii 1892—1925, unul dintre cei mai mari civilisti pe care i-a avut țara noastră. Opera sa cuprinde 15 volume între care unul în limba franceză (*Droit ancien et moderne de la Roumanie*). Un alt mare profesor de Drept civil de la Facultatea de drept din Iași a fost Matei B. Cantacuzino, între anii 1900—1925, a cărui lucrare, *Elementele dreptului civil* (1921), este folosită și astăzi atît de teoreticienii, cît și de practicienii dreptului.

Nicolae Titulescu, profesor la Facultatea de drept din București, mare om politic și apărător al păcii. Pentru el, omul trebuie să stea în centrul preocupărilor legislatorului. De aceea el recomanda juriștilor din epoca sa să privească întotdeauna omul prin prisma textelor înguste și rigide ale legilor și ale societății în care trăiește.

Camil Negrea, profesor la Facultatea de drept din Cluj, un eminent civilist și practician al dreptului.

În materia Dreptului comercial merită a fi amintiți profesorul Vasile Boerescu de la Facultatea de drept din București, profesorul Vasile Dimitriu de la Facultatea de drept din Cluj, precum și profesorii Max Hacman și Gălășescu-Pyk de la Facultatea de drept din Cernăuți.

În procedura civilă s-au remarcat profesorii G. Tocilescu de la Facultatea de drept din București, Eugen Herovanu de la Facultățile de drept din Iași și București, precum și Petru Vasilescu de la Facultatea de drept din Iași.

Profesori de renume mondial a avut țara noastră și în materie de drept penal. Astfel, Ion Tanoviceanu, care a fost profesor la Facultatea de drept din Iași între anii 1886—1901 și la cea din București între anii 1901—1917, a publicat o lucrare de Drept și procedură penală în 3 volume, care poate fi consultată cu folos și azi.

Un alt penalist român care s-a impus devreme atenției penalistilor mondiali a fost Vespazian Pella, profesor la Facultățile de drept din Iași și București (1922—1948). Unele dintre lucrările sale cum sînt: *La criminalité collective des Etats et le droit pénal de l'avenir*, — precum și *La guerre crime et les criminels de guerre*, își păstrează valoarea lor și în zilele noastre.

Nu poate fi trecut cu vederea nici profesorul Traian Pop de la Facultatea de drept din Cluj, ale cărui lucrări, *Drept penal* (3 vol.) și *Procedură penală* (4 vol.) se remarcă printr-o bogată documentare și prin referiri la dreptul penal comparat.

În știința Dreptului internațional au adus valoroase contribuții profesorul George Meitani de la Facultatea de drept din București, Nicolai Dașcovici de la Facultatea de drept din Iași, precum și prof. Gheorghe Sofronie de la Facultatea de drept din Cluj.

Între romaniștii de seamă trebuie amintiți profesorul C. Bosianu, Șt. Longinescu și Gheorghe Danielopol de la Facultatea de drept din București și prof. Ioan Cătuneanu de la Facultatea de drept din Cluj.

Filozofia dreptului a avut doi renumiți reprezentanți în persoana profesorilor Mircea Djuvara, de la Facultatea de drept din București, și Eugeniu Speranția de la Facultatea de drept din Cluj.

În materie de Drept comparat se remarcă, în această perioadă, civilisții C. Nacu și D. Alexandresco, care fac în lucrările lor largi referiri la legislațiile străine.

Partea a III-a a lucrării privește dezvoltarea științei dreptului din țara noastră între anii 1944—1972. Este perioada creării și dezvoltării dreptului socialist, marcat prin activitatea bogată și rodnică a profesorilor de la cele trei facultăți de drept, București, Cluj și Iași, precum și prin activitatea membrilor Institutului de cercetări juridice din București, creat în anul 1954 și a secției acestuia de la Cluj.

O sarcină importantă ce a revenit juriștilor români din această perioadă a fost aceea de a concilia dispozițiile legale, menținute prin Constituția din 1948, cu noul conținut social-economic al raporturilor juridice determinat de profunde transformări politice, economice și sociale ce s-au produs în țara noastră după 23 august 1944. A fost deci necesară o restructurare a Codului civil, au fost elaborate legi noi ca: Codul muncii, Codul familiei și Codul penal, precum și o serie de alte legi.

Cea mai mare parte din cursuri, manuale și tratate au fost depășite. A fost o perioadă grea de tranziție în care cadrele didactice din învățămîntul juridic și membrii Institutului de cercetări juridice au elaborat un mare număr de lucrări importante pentru împlinirea cerințelor de la toate disciplinele. Autorul lucrării recenzate enumeră lucrările mai importante, publicate între anii 1944—1972.

Vasile Negru

